

Volume V 1940-1941

Part 1

CULC-H0345-P-P035478

ANNALS

OF

ORIENTAL RESEARCH

UNIVERSITY OF MADRAS

Editor-in-Chief

DR. S. MUHAMMAD HUSAYN NAINAR

Editorial Board.

5

MR. S. VAIYAPURI PILLAI

MR. M. MARIAPPA BHAT

MR. K. RAMAKRISHNAYYA

DR. C. ACHYUTA MENON

DR. C. KUNHAN RAJA

055

0016

1941

055.1
0016

P 35478

Annals of Oriental Research

EDITORIAL BOARD

DR. S. MUHAMMAD HUSAYN NAINAR
(EDITOR-IN-CHIEF)

*Head of the Dept. of Arabic, Persian
and Urdu*

RAO SAHEB S. VAIYAPURI PILLAI ..	..	<i>Tamil</i>
MR. K. RAMAKRISHNAYYA ..	..	<i>Telugu</i>
MR. M. MARIAPPA BHAT ..	..	<i>Kannada</i>
DR. C. ACHYUTA MENON ..	..	<i>Malayalam.</i>
DR. C. KUNHAN RAJA ..	..	<i>Sanskrit</i>

Published by the University of Madras

Twice a year

Annual subscription Rs. Four

CONTENTS

	PAGES
TAMIL :	
Place-name suffixes in Tamil <i>By Mr. R. P. Setu Pillai</i>	1-8
Lengthening of the quantity of a letter <i>By Mr. V. Venkata Rajulu Reddy</i>	.. 1-23
TELUGU :	
Telugu literature outside the Telugu country <i>By Mr. K. Ramakrishnayya</i>	.. 1-38
KANNADA :	
Kavijihvābandhana Vimarsa <i>By Mr. H. Sesa Ayyangar</i>	.. 1-32
MALAYALAM :	
Ancient Kēraḷa <i>By Dr. C. Achyuta Menon</i>	.. 1-12
Vallathol's skill in the use of Alanlāras <i>By Mr. P. Krishnan Nair</i>	.. 1-13
Maṇipravālasvarūpam <i>By Mr. P. Krishnan Nair</i>	.. 1-12
SANSKRIT :	
Vyavahāraśirōmaṇi <i>By Dr. T. R. Chintamani</i>	.. 1-28

CONTENTS—(Contd.)

	PAGES
ARABIC, PERSIAN AND URDU	
Arab maritime enterprise	
<i>By Dr. S. Muhammad Husayn Nainar</i>	.. 1-7
Arabic and Persian words in the Tamil language	
<i>By Dr. S. Muhammad Husayn Nainar</i>	.. 1-4
Malikul-'ulamā Qāẓī Shihābud-Dīn Dawlatabādī	
<i>By Mr. A. Sayyid Ushā'</i>	.. 1-7
Mīr Muḥammad Shāfi	
<i>By Mr. Muhammad Husayn Mahwi</i>	.. 1-7

SUPPLEMENT

PHILOSOPHY :

Tattvaśuddhi.

<i>By Mr. S. S. Surjanarayana Sastri</i>	
<i>and Mr. E. P. Radhakrishnan</i>	.. 1-54

PLACE-NAME SUFFIXES IN TAMIL

By

R. P. SETHU PILLAI

(Senior Lecturer)

SUFFIXES OF THE PLACE-NAMES OF THE ARABLE REGION.

Marudam.

(1) *Vayal* (Tam); *Bayalu* (Tel); *Beyalu* (Kan); *Vayal* (Mal).

நெடுவயல்	Neḍu-vayal	—Tin.
அல்லிவயல்	Alli-vayal	—Ram.
தோப்புவயல்	Tōppu-vayal	—Tan.

Bayalu (Tel).

Tummala-bayalu	—Anant.
Santa-bayalu	—Chit.
Gurrāla-bayalu	—God. E.
Ponnala-bayalu	—Kur.
Vatla-bayalu	—Nel.
Pendlā-bayalu	—Viz.

Beyalu (Kan).

Haḷḷi-bayalu	—Mys.
Maji-baiḷu	—Kan. S.
Tiru-vaiḷu	”

Vayal (Mal).

Peru-vayal	—Mala.
------------	--------

(2) *Vēli* (Tam); *Velugu* (Tel); *Bēli* (Kan).

திருநெல்வேலி	Tirunel-vēli	—Tin.
குவளைவேலி	Kuvalai-vēli	—Ram.
ஆல்வேலி	Āla-vēli	—Tan.
ஐவேலி	Ai-vēli	—S.A.
நெய்வேலி	Ney-vēli	—Chin.

1. *Vēli* means an enclosure. It has come to denote a unit of land measure in the northern districts of the Tamil country.

(3) *Kāṇi*² (Tam).

முக்காணி	Muk-kāṇi	—Ram.
நவகாணி	Nava-kāṇi	—Mad.
ஊரான் காணி	Ūrān-kāṇi	—S.A.

(4) *Marudam*³ (Tam).

மருதம்	Marudam	—Chin.
வள்ளிமருதம்	Valli-marudam	—S.A.

(5) *Kālani* (Tam); *Gadde* (Kan); *Kālani* (Mal).

காக்கழனி	Kāk-kālani	—Tan.
புதுக்கழனி	Puduk-kālani	—S.A.
தென் கழனி	Ten-kālani	—N.A.
காவல் கழனி	Kāval-kālani	—Chin.

Kālani (Mal).

Kālani	—Mala.
--------	--------

(6) *Parru* (Tam) : *Parru*, *Marru*, *Varru* ;
Parti, *Ma-ti*, *Varti* (Tel.)

பாட்டப்பற்று	Pāṭṭa-p-parru	—Tin.
திருவேகம் பற்று	Tiru-vēkam-parru	—Ram.
சிக்கல்பற்று	Cikkal-parru	—Tan.
மேல் பற்று	Mēl-parru	—Tri.
கோவில் பற்று	Kōvil-parru	—S.A.

Parru, *Varru*, *Marru*,
Parti, *Varti*, *Marti* (Tel).

Matra-parru	—God. E.
Chinta-parru	—God. W.
Veli-varru	"
Dige-marru	"
Kop-parru	—Chit.
Godā-varru	"
Nida-marru	"
Bāli-parru	—Kist.
Tati-varru	"

2. *Kāṇi* denotes a measure of land. The extent of land is reckoned in *Kāṇi* and *Vēli* in the northern districts.

3. *Marudam* is the classical name for the cultivable region.

'Aku-mar <u>ru</u>	—Kist.
Tati-parti	—Chit.
Kop-parti	—Cud.
Anu-marti	—God. E.
Kanu-parti	—Gun.
Mudi-varti	—Nel.
Veduru-parti	—Viz.

(7) *Paḷanam* (Tam).

Tiru-paḷanam ⁴	—Tan.
---------------------------	-------

(8) *Kollai* (Tam).

இஞ்சிக் கொல்லை	Inji-k-kollai	—Tan.
மஞ்சக் கொல்லை	Manja-k-kollai	—S.A.
சாரதன் கொல்லை	Cāraṭan-kollai	—N.A.
கீழார் கொல்லை	Kiḷār-kollai	—Chin.

(9) *Kiḷār*⁵ (Tam).

கருப்புக் கிழார்	Karuppu-k-kiḷār	—Tan.
------------------	-----------------	-------

(10) *Tōṭṭam* (Tam); *Tōṭa* (Tel); *Tōṭa* (Kan).

தண்டன் தோட்டம்	Taṇḍan-tōṭṭam	—Tri.
செங்கழுநீர்த் தோட்டம்	Ceṅgaḷunīr-t-tōṭṭam	—Tan.
பூந்தோட்டம்	Pūn-tōṭṭam	—S.A.
ஆரணித் தோட்டம்	Āraṇi-t-tōṭṭam	—N.A.
வளத்தோட்டம்	Vaḷa-t-tōṭṭam	—Chin.

Tōṭa (Tel).

Vāvili-tōṭa	—Chit.
Ponna-tōṭa	—Cud.
Malli-tōṭa	—God. E.
'At-tōṭa	—Gunt.
Puvvula-tōṭa	—Nel.
Pūjāri-tōṭa	—Viz.

Tōṭa (Kan).

Mangaluru-tōṭa	—Kan. S.
----------------	----------

4. Tirupalanam is an ancient place mentioned in the Tevaram.

5. *Kiḷār* in the sense of garden is considered by the commentators of Tamil classics as a dialect of the *Koḍuntamīl* country.

(11) *Paṇḍāppu*.

சொக்கப்பட்டப்பு Cokka-paṇḍappu —Ram.

(12) *Mēni* (Tam.) ; *Mēni* (Mal).

நெல்மேனி Nēl-mēni —Tin.
 சூளமேனி Cūḷa-mēni —Chin.
 Nēn-mēni —Mala.
 Nēmali —Kist.*

(13) *Pannai*⁶ (Tam).

ஆரம் பண்ணை Āram-pannai —Tin.
 மரப் பண்ணை Mara-p-pannai —Tan.

(14) *Vilai* (Tam).

வாகை விளை Vākai-vilai —Tin.
 திருத்தேர் விளை Tiru-t-tēr-vilai —Ram.

(15) *Puṇjai* (Tam).

புஞ்சை Puñjai —Tan.
 மேல் புஞ்சை Mēl-puñjai —N.A.

(16) *Karisaḷ* (Tam).

குலையன் கரிசல் Kulayan-karisaḷ —Tin.
 சின்னக் கரிசல் Cinna-k-karisaḷ —Ram.

(17) *Ceval* (Tam) ; *Kebbe* (Kan).

செவல் (மேலை, கிழை) Ceval (Mēlai, Kīlai) —Tin.
 முள்ளிச் செவல் Muḷli-c-ceval —Ram.

(18) *Vaṇḍal*⁷ (Tam) *Vaṇḍu* (Tel).

அரசடி வண்டல் Arasaḍi-vaṇḍal —Ram.

6. *Pannai* is commonly used in the southern districts to denote agricultural land. Hence *Pannaiyār*, a landholder.

7. *Karisaḷ* is black cotton soil. The name is derived from the colour of the soil. *Ceval* is reddish soil.

8. *Vaṇḍal* is alluvial soil. The alluvial deposit of the Cauvery is also called *Vaṇḍal*.

(19) *Karambai* (Tam); *Garuvu* (Tel); *Gōḍu* (Kan).

மணிக்கரம்பை	Maṇi-k-karambai	—Ram.
வாணியன் கரம்பை	Vāṇiyan-karambai	—Tan.

(20) *Maṇali* (Tam).

மணலி	Maṇali	—Tin.
செம்பிய மணலி	Cembiya-maṇali	—Chin.

(21) *Paḍukai* (Tam); *Paḍiṇṇa*, *Paḍuṇṇa* (Tel).

தேனும் படுகை	Tēṇām paḍukai	—Tan.
வல்லம் படுகை	Vallam-baḍukai	—S.A.

(22) *Pāṭṭam* (Tam).

மேலப்பாட்டம்	Mēla-p-pāṭṭam	—Tin
கீழப் பாட்டம்	Kīla-pāṭṭam	— "

(23) *Kuttakai* (Tam); *Gutta* (Tel); *Guttige* (Kan).

வடுகன் குத்தகை	Vaḍukan-kuttakai	—Tan.
நடுக் குத்தகை	Naḍu-k-kuttakai	—Chin.

(24) *Veṭṭu* (Tam)

வெற்றியார் வெட்டு	Verriyār-veṭṭu	—Tri.
ஏனாதி வெட்டு	Ēṇādi-veṭṭu	—Chin.

(25) *Tiruttu* (Tam).

திருத்து	Tiruttu	—Tin.
வத்தராயன் தெத்து (திருத்து)	Vattarāyar-tettu (tiruttu)	—S.A.

(26) *Virutti* (Tam).

பட்ட விருத்தி	Paṭṭa-virutti	—Tan.
---------------	---------------	-------

(27) *Ācci*⁹ (Tam).

மணியாச்சி	Maṇi-ācci	—Tin.
சிறுவாச்சி	Ciruv-ācci	—Ram.
குமாராச்சி	Kūmar-ācci	—S.A.
தாராச்சி	Tār-ācci	—Chin.
பொள்ளாச்சி	Poll-ācci	—Coim.

9. Ācci is a corruption of ācci. The expression *Āṇi-ācci* is largely used in the Southern districts.

(28) *Nilam* (Tam) ; *Nēla, Nelavu* (Tel) ; *Nela* (Kan).

நன்னிலம்	Nan-nilam	—Tan.
கரி நிலம்	Kari-nilam	—Chin.

(29) *Pulam* (Tam) ; *Pōlamu* (Tel) ; *Pola, Hola* (Kan).

குறவப்புலம்	Kuravē-pulam	—Tan.
கத்திரிப்புலம்	Kattiri-p-pulam	—
செம்புலம்	Cem-bulam	—Chin.

(30) *Tarai* (Tam) ; *Tire* (Kan) ; *Tara* (Mal).

நல்ல தரை	Nalla-tarai	—Ram.
மேலாந்தரை	Mēlān-tarai	—N.A.

Tira (Mal).

Kōṭṭat-tara	—Mala.
Nellisēr-t-tara	

(31) *Nattam* (Tam).

ஆலடி நத்தம்	Alaḍi-nattam	—Ram.
பிள்ளையார் நத்தம்	Piḷḷayār-nattam	—Mad.
குறிச்சி நத்தம்	Kuricci-nattam	—Tri.
பொன்மான் நத்தம்	Ponmēr-nattam	—Tan.
திருப்பணி நத்தம்	Tiru-p-pani-nattam	—S.A.
பெரிய நத்தம்	Periya-nattam	—Chin.
அருள் நத்தம்	Aruḷ-nattam	—Sa.
பூதி நத்தம்	Pūdi-nattam	—Coim.
	Pātūru-nattam	—Chit.

(32) *Kaḷam* (Tam) ; *Kaḷlamu* (Tel) ; *Kaḷam* (Kan).

திருவேட்களம்	Tiru-vēṭ-kaḷam	—S.A.
நெடுங்களம்	Nedun-gaḷam	—Tan.
இருகளம்	Iru-kaḷam	—Chin.
திருவஞ்சைக்களம்	Tiru-vaṇjai-k-kaḷam	—Cochin

(33) *Pōṭṭai* (Tam) ; *Bōṭṭu* (Tel).

வெள்ளைப்பொட்டல்	Vellaḥ-p-pōṭṭal	—Ram.
-----------------	-----------------	-------

(34) *Mēḍu, Mōḍu* (Tam) ; *Mēḍu, Meṭṭa* (Tel) ; *Mēḍu* (Kan).

தாழை மோடு	Tālai-mōḍu	—Tri.
கள்ளி மோடு	Kaḷḷi-mōḍu	—Tan.
புலி மோடு	Puli-mōḍu	—N.A.
நொச்சி மோடு	Nocci-mōḍu	—Chin.

பால மோடு	Pāla-mōḍu	—Sa.
புளை மோடு	Pulai-mēḍu	—Coim.

Mēḍu, Meṭṭa (Tel).

Pilla-mēḍu	—Chit.
Anna-mēḍu	—Nel.

(35) *Tiḍal, Tiṭṭu, (Tam) ; Tiṭṭa (Tel).*

முதுவன் திடல்	Mutuvan-tiḍal	—Ram.
காரைத் திடல்	Kārai-t-tiḍal	—Tan.
நடுத் திட்டு	Naḍu-t-tiṭṭu	—S.A.
செந் திட்டு	Cen-tiṭṭu	—Sa.

(36) *Kuḷi (Tam) ; Goyyi (Tel) ; Kuḷi, Guṇi (Kan) ; Kuḷi (Mal).*

கிடாக்குழி	Kiḍā-k-kuḷi	—Ram.
ஊற்றுக் குழி	Ūrru-k-kuḷi	—Tri.
உகந்தான் குழி	Ukañcān-kuḷi	—Tan.
கருங்குழி	Karuṅ-guḷi	—S.A.
அல்லிக் குழி	Alli-k-kuḷi	—Chin.
பள்ளக்குழி	Paḷḷa-k-kuḷi	—Sa.
மல்லக்குழி	Mallaṅ-guḷi	—Coim.

Koyyi (Tel).

Chinta-koyya	—God. E.
--------------	----------

Kuḷi (Mal).

Nāyar-kuḷi	—Mala.
Elak-kuḷi	„

(37) *Paḷḷam (Tam) ; Paḷḷanu (Tel) ; Paḷḷam (Kan).*

முன்னீர்ப்பள்ளம்	Munnir-p-paḷḷam	—Tin.
கோரைப் பள்ளம்	Kōrai-p-paḷḷam	—Ram.
மருதம் பள்ளம்	Marudam-paḷḷam	—Tan.
பாடிப் பள்ளம்	Pāḍi-p-paḷḷam	—S.A.
தாழம் பள்ளம்	Tāḷam-paḷḷam	—N.A.
கமுகம் பள்ளம்	Kamukam-paḷḷam	—Chin.

(38) *Tāvu (Tam) ; Tāvu (Tel).*

பணிக்கத்தாவு	Paṇikka-t-tāvu	—Ram.
கருங்குழித் தாவு	Karuṅguḷi-t-tāvu	—Tan.

(39) *Kiḍaṅgu (Tam) ; Kaḍaṅgu (Kan).*

கோவினிக் கிடங்கு	Kōvini-k-kiḍaṅgu	—Ram.
------------------	------------------	-------

(40) *Velī* (Tam) ; *Veli* (Tel).

நாக வெளி	Nāka-veli	—Tri.
பென் வெளி	Pon-veli	—Tan.
கூடு வெளி	Kūḍu-veli	—S.A.

(41) *Ēndal* (Tam).

கண்ணன் ஏந்தல்	Kannan-ēndal	—Mad.
மணி யேந்தல்	Maṇi-ēndal	—S.A.*
புலிவாயன் ஏந்தல்	Puli-vāyan-ēndal	—N.A.
வெண்ணேந்தல்	Veṇ-ēndal	—Chin.

(42) *Vaṭṭam*, *Vaṭṭāram* (Tam) ; *Vaṭāram* (Tel).

எட்டுர் வட்டம்	Etṭūr-vaṭṭam	—Ram.
அக்கரை வட்டம்	Akkarai-vaṭṭam	—Tan.
சாத்த வட்டம்	Cātte-vaṭṭam	—S.A.
குண வட்டம்	Kuṇ-vaṭṭam	—N.A.
சிலா வட்டம்	Cilā-vaṭṭam	—Chin.
அகர வட்டாரம்	Ahara-vaṭṭāram	—Tan.
	Sidḍa-vaṭṭam (Sidhout)	—Cud.

Vaṭṭam (Mē).

Nadu-vaṭṭam	—Mala
Puttūr-vaṭṭam	

(43) *Vaḷaivu* (Tam).

கீழ் வளைவு	Kiḷ-vaḷaivu	—Mad.
மேல் வளைவு	Mēl-vaḷaivu	"

(44) *Curri* (Tam).

கூர் சுற்றி	Pūr-curri	—Mad.
-------------	-----------	-------

(45) *Cētti* (Tam).

முதல் சேத்தி	Mudal-cētti	—Tan.
மூன்றாம் சேத்தி	Mūnram-cētti	"
திருப்பாச் சேத்தி	Tiruppā-cētti	—Ram.

ALAPEDAĪ

(LENGTHENING OF THE QUANTITY OF A LETTER)

By

V. VENKATA RAJULU REDDIAR,
Junior Lecturer in Tamīl.

There is difference of opinion between Tolkāppiyar and Pavaṇandi, the author of *Nannūl*, in regard to the quantity of the elongated vowel in metrical composition.

Tolkāppiyar thinks that the quantity of the elongated vowel does not vary and the succeeding short vowel adds to its quantity only when metrical exigency arises.

But the author of *Nannūl* is of opinion that the elongated vowel itself gets an increase in quantity while the succeeding short vowel merely indicates the increased quantity.

The view of Tolkāppiyar is in consonance with the principles of Tamil Prosody.

அன்பை

By

V. VENKATA RAJULU PEEDIAR,
Junior Lecturer in Tamil.

தமிழில் அளபேடை வரும் இடங்கள்

தமிழில் செய்யுட்கண் ஓசை குறைத்தவிடத்து எழுத்துக்களைக் கூட்டியும் ஒற்றியும் ஒலிப்பர்; அதற்கேற்ப எழுதுதலும் செய்வர். இவ்வாறு செய்யுளில் தளை கெடாமெப்பொருட்டுப் புலவர் அமைத்துக் கொள்ளும் எழுத்து ‘அளபெடை’ எனப்படும். இவ்வளபெடையைச் செயற்கையளபெடை என்பர் உரைகாரர்கள். விளி, பண்டமாற்று முதலியவற்றில் அளபெடை வருதல் உண்டு; பொருள் நன்கு புலததற் பொருட்டு, தண்ணண்ணென்றது, சள்ளள்ளென்றது என்பனபோல மெய்யெழுத்துக்களை ஒற்றிக் கூறுதலும் உண்டு. இவ்வகை அளபெடையை இயற்கையளபெடை என்பர். இவ்விரண்டற்கும் அசைகோடற்கண் வேறுபாடு உளது: அது முன்னர் அறிதப்படும். இவையையன்றி, அளபெடையோடு அமைந்துள்ள பெயர்களும் உள். இனி, வடமொழியை நோக்குவோம் :

வடமொழியில் அளபெடை வரும் இடங்கள்

வடமொழியில் ¹சேய்மைவிளிக்கண் துளபெடை வரும்.

உதாரணம்—ஸக்தூர் டிப தேவதத்து!ங்.

சாண்டுத் தகாரம் மூன்று மாத்திரை யொலிக்கும். ¹விளிக்கும் பொழுது ஹை அல்லது ஹே என்னுஞ் சொல்லை வழங்கின் அது மூன்று மாத்திரை யொலிக்கும்; ஆண்டுப் பெயர் மூன்று மாத்திரை ஒலித்தல் இல்லை.

ஹைட்ரம் ராம (ராம என்பதன் அகரம் ஒருமாத் திரையதே.)

சாம வேலு (" " ")

என வரும். ³விளிக்கண் ஒரு சொல்லின் இறுதியிலன்றிப் பிறவிடத்தி
லுள்ள சில 'குரு'க்களும் மூன்று மாத்திரை ஒலித்தல் உண்டு.

தேவதந்த !

தேவதாத்த!

என வரும். இனி, ஸூத்ரரல்லாதாருக்கு ப்ரத்யபிவாதனம் (வணங்கி
ஞோரை வாழ்த்துதல்) சொல்லுபிடத்தும் வாக்கியத்தின் இறுதியில்
உயிரொழுத்து மூன்று பாத்கிரை ஒலிக்கும்.

1. பாணினியம். 8:2 : 84. 4. முன்னர், 'த்த' என்று மெய்யெழுத்
2. " 8:2 : 25. தோடுபடிய தகாரம் இருத்தலின்,
3. " 8:2 : 86. ப என்பதற்குமுன்னள்ள முதல்
• தகாரம் குரு ஆயிற்று.
5. 8:2 : 83.

ஆயுஷ்டாந் பவ தேவதத்தாந்

என்ப. இவையேயன்றி, தமிழிற் செய்யுட்கண் ஓசை குறைந்தவிடத்து அளபெடுத்தல்போன்று வடமொழியில் அளபெடுத்தல் இல்லை.

தெலுங்கு கன்னட மலையாள மொழிகளிலும் சேய்மைவிளிக்க ணன்றி வேறிடங்களில் ஓரொழுத்து மூன்று மாத்திரை ஒலித்தல் இல்லை. மலையாளமொழியில்மட்டும் ¹செய்யுட்களில் குற்றெழுத்தினை நெட்டெழுத்துப்போல் ஒலித்தல் உண்டு. ஆயின், வரிவடிவில் அவ் வாறு எழுதுதல் இல்லை. இது நிற்க.

அளபெடையின் தீர்த்தல் தோல்காப்பியனார்கொள்கை

இனி, தமிழில் அளபெடையைக்குறித்து ஆசிரியர்தொல்காப்பிய னார் கூறியிருப்பவற்றை நோக்குவோம் :

அவர், முதற்கண்,

²“மூவள பிசைத்தல் ஓரொழுத் தின்றே

என்று கூறியுள்ளார். இது, ³வடமொழியில் ஓரொழுத்தே மூன்று மாத்திரையும் ஒலிக்குமாகலின் அதனை உட்கொண்டு, தமிழ்மொழியில் அவ்வாறு ஒலித்தல் இல்லை என்று தமிழின் சிறப்பியல்பினைத் தெரித்த படி. மேலிசைக்குத்திரத்தை படுத்து,

⁴“நீட்டம் வேண்டின் அவ்வள புடைய

கூட்டி எழுஉதல் என்மனார் புலவர்”

என்னுஞ் சூத்திரத்தில், ஓசை குறைந்தவிடத்து நீட்டம் முறையினைக் கூறினார். அஃதாவது—ஓசை குறைந்தவிடத்து நீட்டம் வேண்டுமாயின், வேண்டும் அளபுடைய எழுத்துக்களைக் கூட்டி ஒலியெழுப்புக என்ப தாம். இதன் விளக்கத்தை, அஃதாவது எழுத்துக்களைக் கூட்டும் முறையை,

1. வருத்த மஞ்ஜரி. பாஷாவ்ருத்தபா. 4.

2. தொல். துன்மரபு. 5.

3. வடமொழியில் ஓரொழுத்து துருகாத்திரை ஒலிக்கின் குறில் என்றும், இரண்டு மாத்திரை ஒலிக்கின் நெடில் என்றும், மூன்று மாத்திரை ஒலிக்கின் ப்லுதம் என்றும் சொல்லப்படும். இது,

‘காடகாஸேச்சம்ரஸ்வதீர்க்கப்லுத:’

என்னும் பாணினியத்தால் (1.2 : 27) அறியப்படும்.

‘சேவல் நாடோறும் எவகறையி லெழுந்த சுத்தமான குரலை உடையதாய் மூன்று தடவை கூவும். அவை, முறையே குறில் நெடில் ப்லுதங்களின் அள பாகும்’. (கர்ணாடக ஸப்தாநுஸாஸன மேற்கோள்.) அஃதாவது, முறையே ஒரு மாத்திரை, இரண்டு மாத்திரை, மூன்று மாத்திரை. அளவிற்கு கூவுகின்றது என்பதாம்.

4. தொல். துன்மரபு. 6.

1 'குன்றிசை மொழியின் நின்றிசை நிறைக்கும்
நெட்டெழுத் திம்பர் ஒத்தகுற் றெழுத்தே'

என்னுஞ் சூத்திரத்திற் கூறியுள்ளார். ஓசை குறைந்த மொழியில் நெட்டெழுத்தின்முன் அதற்கு ஒத்த சூற்றெழுத்து வந்துநின்ற ஓசையை நிறைக்கும் என்பது இச்சூத்திரத்தின் பொருள். ஒத்த குற் றெழுத்து—எழுவாய்; நிறைக்கும்—பயனிலை, ஆகவின், இசை நிறைப்பது குற்றெழுத்தே என்பது தேற்றம். ஒத்த குற்றெழுத்து இல்லாத ஐகர ஓளகாரங்களின்முன் முறைபே இகர உகரம் வந்து இசை நிறைக்கும் என்பதனை,

2 'ஐ ஒள என்னும் ஆயீ ரெழுத்திற்
கிகர உகரம் இசைநிறை வாகும்'

என்னுஞ் சூத்திரத்திற் கூறியுள்ளார்.

மேலைச்சூத்திரத்தில் 'குன்றிசை மொழி' என்றதனான், இவ்வாறு வருவது செய்யுட்கண்ணே என்பது அறியலாகும். 'பிரயோக விவேக தூலாரம்' 'குன்றிசை மொழி' என்னுஞ் சூத்திரத்திற் கூறப்பட்டது செயற்கையளபெடைக்கே பொருந்தும் என்றார். வழக்கில் பொருள் புலப் பாட்டின்பொருட்டு மிக்கொலித்தலேயன்றி, மொழியில் ஓசை குறைந்த தென்று அதனை நிறைத்தற்பொருட்டு ஓரெழுத்தினைக் கூட்டி ஒலித்தல் இல்லையன்றே?

இனி, உரையாசிரியர்கள் கூறியிருப்பவற்றை நோக்குவோம்: எழுத்ததிக்காரத்திற்கு உரை எழுதியோ ரிருவருள் முற்பட்டவராய் இளம் பூரண அடிகளின் உரையை முதற்கண் ஆராட்டீவோம்:

இளம்பூரணர்கருத்து

இவர், 'நீட்டம் வேண்டின்' என்னுஞ் சூத்திரத்திற்கு, 'நீண்ட மாத்திரையை யுடைய அளபெடையெழுத்துப் பெற வேண்டின், மேற் கூறிய இரண்டளபுடைய நெடியும் ஓரளபுடைய குறிலையும் பிளவு படாமற் கூட்டி எழுதக்' என்று பொரு ளெழுதியிருக்கின்றார். 'நீட்டம் வேண்டின்' என்பதற்கு 'அளபெடையெழுத்துப் பெற வேண்டின்' என்பது நேர்மையான பொருளன்று. 'பிளவுபடாமற் கூட்டி எழுதக்' என்னும் பொருள் பொருந்தாமை 'குன்றிசை மொழி' என்னுஞ் சூத்திரத்தான் அறியலாகும். 'குன்றிசை மொழி' என்னுஞ் சூத் திரத்திற்கு, 'அளபெடையோசையாகச் சொல்லாதொழியிற் குன் றுவதான ஓசையை யுடைய அளபெடையெழுத்தா னாய் மொழிக் கண்ணே நின்று அவ்வோசையை நிறைக்கும்' அவை யாவை எனின்,

1. தொல். மொழிமரபு. 8. 2. மொழிமரபு. 9.
3. பிரயோக விவேகம். 5. உரை.

நெட்டெழுத்துக்களின் பின்னாக அவற்றிற்குப் பிறப்பானும் புணர்ச்சி யானும் ஓசையானும் இனமொத்த குற்றெழுத்துக்கள்' என்று உரை எழுதியுள்ளார். இவ்வுரை அமைவுடையது. ஆயின் ஆ.அ. ஈ.இ என்னுந் தொடக்கத்தனவாசக் காட்டியிருக்கும் உதாரணங்களும், 'சண்டு "மொழி" என்றது, அவ் வளபெடையெழுத்து ஒருபொருள் உணர்த்தி ஓரெழுத்தொருமொழியாய் கிற்கும் நிலைமையினை' என்று எழுதியிருக்கும் விசேடவுரையும் பொருத்துவனவல்ல. செய்யுளில் ஓசை நிறைத்தற்பொருட்டு வந்துள்ள அளபெடை மொழிகளே உதாரணமாகக் காட்டற்பாலன. அவை ஓரெழுத்தொருமொழியாயே யிருத்தல் வேண்டா. மேற்குத்திரவுரையி னிறுதியில், 'சிறுபான்மை அம்மொழி தானே எழுத்தாய் வாராது எனக் கொள்க' என்றார். ஆயின், ஓரெழுத் தொருமொழியா யிருத்தலே சிறுபான்மை. செய்யுட்களில் யாண்டு நோக்கினும் பல வெழுத்துக்களை யுடைய மொழிக்கண் அளபெடை வந் திருத்தல் காணலாம். 'தொழாடி ரெனின்', 'கடாஅக் களிற்றின்மேல்' என்னுங் குறளடிகளைக் காண்க.

வடமொழியில் ப்லுதம்பேலத் தமிழிலும் மூன்று மாத்திரை ஓரெழுத்து ஒலிக்கும் என்றும், ஆகனின் அல்து உயிரெழுத்துக்களுள் ஒருவகை ஆகும் என்றும் கொண்டு, ¹ அளபெடையெழுத்தொருகடி எழுத்து நர்ப்பதாகும் என்றும், ² 'உயிரெழுத்து—குற்றெழுத்து, நெட் டெழுத்து, அளபெடையெழுத்து என மூவகைப்படும்' என்றும் எழுதுவாராயினார். ஆசிரியர், ஓசை குறைந்த சொற்களில் குற்றெழுத்து நின்று ஓசை நிறைக்கும் என்று கூறியிருப்ப இவர் ஓரெழுத்தே மூன்று மாத்திரை யொலிக்கின்றது என்று கூறுதலும், அவர் உயிரெழுத்துக் களைக் குறில் நெடில் என இரண்டாகப் பகுத்திருப்ப இவர் குறில் நெடில் அளபெடை என மூன்று வகையாகப் பகுத்திருத்தலும் ஆசிரியர்- கருத்திற்கு அமையவல்ல என்பது தானே போதரும்.

இனி, ஆ.அ. ஈ.இ ஊ.உ. ஋.஌ என மூன்று மாத்திரையா யொலிப் பன ஓரெழுத்தொருமொழிகள் அல்ல. ஆ. ஈ. ஊ. ஏ. ஓ என்பனவே ஓரெழுத்தொருமொழிகள். ஆசிரியர் ³ 'நெட்டெழுத் தேழே ஓரெழுத் தொருமொழி' என்று கூறியிருப்பது காண்க. ஆ.அ. முதலியன ஓரெழுத்தா யொலிக்குமாயின் அவை நெட்டெழுத்துக்களாகா; அவை நெட்டெழுத்துக்களினும் வேறு பொருள் உடையனவாதல் வேண்டும். அளபெடையெழுத்துக்குப் பெருள் இல்லையாயினும் அதற்கு முன் னுள்ள நெட்டெழுத்துக்குப் பெருள் உண்மையின் அதன் பொருளே தனக்கும் பொருளாய்ச் சொல்லந் தன்மை எய்தி நிற்கும் எனின், அது

1. துன்மாபு. 1 உரை.

2. செய்யுளியல். 2 உரை.

3. மொழிமரபு. 10.

பொருந்தாது. அளபெடுத்தவழி முன்னைய நெட்டெழுத்தின் பொருளின் வேறுபடும் என்பது,

1⁶ ஈரள பிசைக்கும் இறுதியி லுயிரே
ஆயியல் நிலையுங் காலத் தானும்
அளபெடை நிலையுங் காலத் தானும்
அளபெடை யின்றித் தான்வரு காலையும்
உளவேன மொழிப் பொருள்வேறு படுதல்⁷

என்னுஞ் சூத்திரத்தான் அறியப்படும்ன்றே? அவ்வாறு ஆஅ, ஈஇ முதலியன வேறு பொருள் தருதல் அறியப்படவில்லை. இவற்றால், அளபெடையின் திறத்தில் இளம்பூரணர் கூறும் பொருள் ஆசிரியர்-கருத்திற்கும் தமிழிலக்கிய வழக்கிற்கும் அமைவிலாததல் அறியப்படும். இனி, நச்சினார்க்கினிய நுரையை நோக்குவோம்:

நச்சினார்க்கினியர்கருத்து

நச்சினார்க்கினியர், 'மூவள பிசைத்தல் ஒரெழுத் தின்றே' என்னுஞ் சூத்திரத்தின் உரையில், 'பல எழுத்துக் கூடியவிடத்து மூன்று மாத் திரையும் நான்கு மாத் திரையும் இசைக்கும் என்றவாறு' என்று எழுதியிருக்கின்றார். இதனால், அளபெடையில் ஒன்றற்கு மேற்பட்ட எழுத்துக்கள் கூடியுள்ளன என்பது இவர்க்குங் கருத்தாதல் அறியப்படும். அவ்வெழுத்துக்கள் கூடியிருக்கு மியல்பினைத் தெரிவிக்குமிடத்து, ஆசிரியர்கருத்தின் வேறுபடுகின்றார்; அளபெடை பிளவுபடாத ஓசையது என்ற இளம்பூரணர்கருத்தினை மேற்கொண்டு, அக் கருத்தினை,² 'கோட்டு நூறும் மஞ்சளும் கூடியவழிப் பிறந்த செவ்வண்ணம்போல நெடியும் குறிலும் கூடிய கூட்டத்துப் பிறந்து பின்னர்ப் பிளவுபடா ஓசையை அளபெடை என்று ஆசிரியர் வேண்டினார். இவை கூட்டிச் சொல்லிய காலத்தல்லது புலப்படா, எள்ளாட்டியவழியல்லது எண்ணெய் புலப் படாவாறுபோல' என்று உவமமனம் தந்து விளக்கியுள்ளார். இக் கூற்றுப் பொருந்தாமை முன்னர் அறியப்படும்.

'குன்றிசை மொழிவயின்' என்னுஞ் சூத்திரத்தில் 'குன்றிசை மொழி' என்பது, இளம்பூரணர் கூறியவாறு ஒரெழுத்தொருமொழி எனின், மொழியின் இடை கடைகளில் வரும் அளபெடை அமையா என்று கருதி, நச்சினார்க்கினியர் 'குன்றிசை மொழி' என்பதற்கு, 'இசை குன்று மொழி' என்று பொருள் கூறி, சண்டு, 'மொழி என்றது ...இயற்சீர்ப்பாற் படுகின்ற எண்வகை அளபெடைச்சொற்களையும்' என்று எழுதி, அவ் வெட்டினையும் காட்டினார்; அன்றியும், 'மொழி எந்நதற்குத் தனிநிலை வீழ்நையுமே கொள்ளின், ஒழிந்த இயற்சீர்ப்பாற்

1. தொல். இடைய. 33.

2. எழுத். 6. உறை.

படும் அளபெடை கோடற்கு இடமின்மை உணர்க' என்று, இளம் பூரணர்கொள்கை பொருத்தமையும் குறித்தார்.

இவருரையிற் பொருத்ததது அளபெடையில் பல எழுத்துக்களின் ஒலிபிளவுபடா தொலிக்கும் என்றதொன்றே. அதனை, ¹ இரண்டெழுத்துக் 'கூடி மூன்று மாத்திரையாயிற் றெனின் இரண்டெழுத்தொலி அங்கனம் இன்மையின் பொருத்ததது என்று மறுத்துள்ளார் சங்கர நமச்சிவரயர்.

நன்னூலார்கொள்கை

இனி, நன்னூலார்கொள்கையினை கோக்குவோம்: நன்னூலார்,

² 'இசைகெடின் மொழிமுதல் ிடைகடை நிலைகெடில்

அளபெழும் அவற்றவற் றினக்குறில் குறியே'.

என்னுஞ் சூத்திரத்தால், ஒவ்வொரு மையின் மொழியின் முதல் இடைகடை என்னும் மூன்றிடங்களிலும் உள்ள கெட்டெழுத்து அளபெழும். அதனைத் தெரிவித்தற்கு, அவ்வக் கெட்டெழுத்தின் இனமாகிய குற்றெழுத்து அடையாளமாய் சிறக்கும் என்று கூறினார். தொல்காப்பியனார்கொள்கையினை விடுத்து, இவர் இவ்வாறு கூறியதற்குக் காரணம் இளம் பூரணருரையும், வடமொழியில் துரெழுத்தே மூன்றுமாத்திரை யொலிக்கும் என்னுங் கூற்றுமே யாதலவேண்டும்.

அளபெடையில் குற்றெழுத்து ஒலித்தல் இன்றி அடையாளமாய் சிற்கும் என்ற இவர்தாமே, மொழியின் ஈற்றில் சிற்கும் எழுத்துக்களைக் கூறுமிடத்து, குற்றெழுத்த அளபெடைமொழியில் ஈற்றில் சிற்கும் என்பதை,

³ 'குற்றையிர் அளபின் ஈறும்'

என்று கூறினார். இச்சூத்திரத்தில், 'ஒவ்வோர் டாம்; ஒள்ககர வகரமோ டாகும்' என்று கூறியனவெல்லாம் ஒலிபற்றியனவே யாதலின், 'குற்றையிர் ஈளபின் ஈறும்' என்றதும் ஒலிபற்றியதே யாகும். இனி, 'ஆவி ஞ்ணநமன' என்னுங் இறுதிநிலைக் கூறுஞ் சூத்திரத்திலும், முதலிலே, இடைநிலையக்கம் இவை கூறுஞ் சூத்திரங்களிலும் கூறப்பட்டனவெல்லாம் ஒலிபற்றியனவே யாதல் அறிக. அன்றியும், இலக்கண நூலார் ஒலிபற்றியன கூறுதலேயன்றி வரிவடிவுபற்றியன கூறவேண்டுதல் இன்று. வடமொழியிலுக்கணநூலார் வரிவடிவுபற்றியன கூறுதலே இல்லை. தமிழிலும் வரிவடிவுபற்றிக் கூறப்பட்டவை இவ்விவ் வெழுத்துப் புள்ளி பெறும் என்பதுவும், உயிரும் மெய்யுங் கூடிய எழுத்துக்களைக் குறித்தற்கண் உருவெறுபாடு வரும் என்பதுவுமே; ஏனையவெல்லாம் ஒலிபற்றியனவே.

‘குற்றயி ரளபின் ஈறும்’ என்றதனை நோக்கின், அளபெடை மொழியில் டெட்டெழுத்தின்முன் குற்றெழுத்து நின்று ஒலிக்கும் என்று கொண்டுள்ளார் எனப் போதரும். ஆயின், ‘இசை கெடின’ என்னுஞ் சூத்திரத்தால் அளபெடைமொழியில் குற்றெழுத்து ஒலிப்பதன்று என்பது நன்கறியப்படும். இவை முன்னொடு பின் முரணுப வாகலின், ¹ ‘அளவுகுறியாய் நிற்கும் என்ற குற்றெழுத்துக்களைக் “குற்றயி ரளபி னீறும்” என மொழிக்கு ஈறாய் நிற்கும் என்றல் பொருந்தாது’ என்று கூறினார் இலக்கணவிளக்கநூலார்.

நன்னூலார் ஒரெழுத்தே மூன்று மாத்திரை யொலிக்கும் என்னுங் கொள்கையினராகலின், அளபெடையையும் தனியெழுத்தாக எண்ணித் தொகையிட்டார். அளபெடையின் ஒலி டெட்டெழுத்தின் ஒலியின் வேறுபட்டதாகலின் அதனை வேறெழுத்தாக எண்ணுதலும் அமையு மாயினும், அஃது இசை நிறைக்க வருமிடங்களில் வேறு பொருள் தருத லின்மையின் அதனைத் தனியெழுத்தாக எண்ணுதல் அத்துனை அமைதி யன்று. இனி, அமையும் எனக் கொள்ளினும், அளபெடையெழுத்து ஏழு எனக் கோடலே தகுதி. மொழியின் எவ்விடத்தில் நிற்பினும் அளபெடையெழுத்து ஒருதன்மையதா யொலித்தலன்றி இடவேறு பாட்டான் ஒலிவேறுபாட்ட தூதல் இல்லையன்றே? ² ‘எழுத்துப் பலவாயின ஒலிவேற்றுமையா னன்றே?’ என்ற உரைகாரர்கருத்தின் படியும் ஏழு எழுத்தாக எண்ணுதலே அமையும். இலக்கணவிளக் கத்தார் அளபெடையெழுத்து ஏழு என்று கொண்டது கருதுதற் பாலது. தொல்காப்பியனார் மூன்று மாத்திரை ஒலிப்பன நெடிலங் குறிலுமாகிய இரண்டெழுத்துக்களே என்று கொண்டாராகலின், அவர் அளபெடையெழுத்து என ஒரு வகை கொண்டலர்.

சங்கரநமச்சிவாய நூரை

மேற்கூறியவாறு, நன்னூலார்கூற்று முன்னொடு பின் முரணுதலை ஒற்றுமைப்படுத்தல் வேண்டிச் சங்கரநமச்சிவாயப்புவர், ³ ‘நெடில் அள பெடுப்புழி வரிவடிவில் அறிகுறியாய் வருங் குற்றயிர் நெடிலொடு தொடர்ந்து உடம்படுமெய்யுடன் ஈறந் தன்மைப தன்றித் தனித்துநின்ற லிற் “குற்றயி ரளபின் ஈறும்” என்றார்.... உயிர்கழிந்த உடம்பைப் “படுமகன் கிடக்கை காணாஉ” என்றாற்போல அறிகுறிமாத்திரையாய் நின்றதனை இங்ஙனம் குற்றயிர் என்றதன்றி அஃது ஓர் எழுத்தன்றாகலின்’ என்று கூறினார். இது ‘ஸ்திதஸ்ட கதி: சிந்தஸீயா’ என்னும் நியாயத் தின்படி, ஆசிரியர் கூறியதற்கு ஒரு வழி கற்பித்தவாமே யாகும். இனி,

1. இ. வி. 19. உரை. 2. நன். எழுத். 86. உரை.
3. நன் எழுத். 53. உரை.

‘குற்றுயி ரளபி னீரம்’ என்னுஞ் சூத்திரம் இறுதிநிலை யெழுத்துக் களைக் கூறும் பகுதியது: வரிவடிவுபற்றிக் கூறும் பகுதியதன்று. ஆண்டுக் ‘குற்றுயி ரளபி னீரம்’ என்பதாமட்டும் வரிவடிவுபற்றிக் கூறுகின்றது எனின், ‘மற்றொன்று விரித்தல்’ என்னுங் குற்றம் நேரும். மேலும், ஈண்டு இது கூறிய படிபின்மைப்பின், ‘நின்று பயனின்மை’ என்னுங் குற்றமும் வரும். ஆகவே, உரைகாரர் ஒருகுற்றத்தை நீக்கக் கருதிக்கூறியவழி, வேறு சில குற்றம் நேர்ந்தன. இவர் கூறிய சமா தானம் அமைவுடையதன்று என்பது கருதியே, இவ்வரையைத் திருத்திய சிவஞானமுனிவர், ‘நெடில் அளபெடுப்புழி நெட்டெழுத்துத் தனியே வந்த நேரகை, குற்றெழுத்துத் தனியே வந்த நேரகை என்று கொள்ள நின்றனின், “குற்றுயி ரளபி னீரம்” என்றார்’ என்று எழுதினாவர். அதனை, அலகிடு முறைப்பற்றிக் கூறுட்டத்து ஆராய்வோம்.

இனி ‘இசைகெடின்’ என்னுஞ் சூத்திரத்திற்குச் சங்கரநமச் சிவாய் ரெழுதியிருக்கும் உரையை நோக்குவோம்: அச் சூத்திரவுரையில், ‘ஆசிரியர்தொல்காப்பியரும் “குன்றிசை மொழிவயின் நின்றிசை நிறைக்கும் நெட்டெழுத்து” என்றும், அவற்றின்பின் அறிகுறியாய் வரும் ஒத்த குற்றெழுத்து என்றும் கூறினாரன்றோ?’ என்று எழுதியுள்ளார். அவர் கூறுமாறு, ‘நின்றிசை நிறைக்கும் நெட்டெழுத்து’ என்று பிரித்தால், பின்னர் எஞ்சியிருப்பது ‘இம்பர் ஒத்த குற்றெழுத்தே’ என்பதுவே. இதற்குப் பொருள் யது? அறிகுறியாய் வரும் என்பது யாதனாற் கொள்ளப்படும்? சொல்லெச்சத்தால் அப்பொருள் கொள்ளினும் நெட்டெழுத்து இசை நிறைக்கும் என்று பொருள்படுதலின், நெட்டெழுத்து மூன்று டத்திரை ஒலிக்கும் என்பது போதருமே. ஆசிரியர்,

‘மூவள பிசைததல் ஓரெழுத் தின்றே’

என்று கூறியிருத்தலின், நெட்டெழுத்தே நீண்டிசைக்கும் என்பது அவர்கருத் தாகுமா? அன்றியும், அது கருத்தாயின், ‘நீட்டம் வேண்டின் வேண்டுமல் வளவு கூட்டி எழுததல்’ என்றன்றே கூறியிருப்பர்? அதற்கேற்ப, ‘குன்றிசை மொழிவயின்’ என்னுஞ் சூத்திரத்திலும் கூறியிருப்பார். ‘அவ்வள புடைய கூட்டி எழுததல்’ என்று கூறுவாரோ? ‘அளபுடைய’ என்பது அளபுடையவற்றை; அளபுடைய எழுத்துக்களை என்றன்றே பொருள்படும்? இது, நெட்டெழுத்தே நீளம் என்னும் நன்னுலார்கருத்திற்கு நேர்மாறன்றோ? இக் கூறியவற்றால், சங்கரநமச் சிவாயர் ‘குன்றிசை மொழி’ என்னுஞ் சூத்திரத்தைச் சிதைத்துக் கூறிய பொருள் சிறிதும் அபைவுடைய தன்றாதல் நன்கறியப்படும்.

சிவஞானமுனிவர்கருத்து

இனி, சிவஞானமுனிவர் எழுதியிருப்பதனை நோக்குவோம்: அவர் நன்னூல்விருத்தியுரையில், ¹ ‘ஆசிரியர்தொல்காப்பியரும், நீரும் நீரும் சேர்ந்தாற்போல நெட்டெழுத்தோடு குற்றெழுத்து ஒத்த நின்று நீண்டு இசைப்பதே அளபெடை யென்பார், “குன்றிசை மொழிவயின்...ஒத்த குற்றெழுத்தே” என்றார்... இப்பெற்றி அறிவாதார் நெடினும் குறிலும் விரலும் விரலும் சேர நின்றாற்போல இணைந்துநின்று அளபெடுக்கும் எனத் தமக்கு வேண்டியவாறே கூறுப’ என்று எழுதியுள்ளார். நீரும் நீரும் சேர்ந்தாற்போல நெட்டெழுத்தோடு குற்றெழுத்துக் கலந்து நீண்டிசைக்கும் என்பது ‘குன்றிசை மொழி’ என்னுஞ் சூத்திரத்தால் பெறப்படுமா? ‘நெட்டெழுத் தீம்பர் ஒத்த குற்றெழுத்து நின்று இசை நிறைக்கும்’ என்றதனான், ஒத்த குற்றெழுத்து நெட்டெழுத்தின்முன் தனியே நின்று ஒசை நிறைக்கும் என்பது போதருமேயன்றி, குற்றெழுத்து நெட்டெழுத்தோடு இரண்டறக் கலந்து நீண்டொலிக்கும் என்பது எவ்வாற்றானும் போதருகல் இல்லை. ஆசிரியர்கருத்து அது வாயின், நெட்டெழுத்தும் குற்றெழுத்தும் ஒருங்கு கலந்து இசை நிறைக்கும் என்றன்றே கூறியிருப்பர்? அவ்வாறன்றி, நெட்டெழுத்தீம்பர்க் குற்றெழுத்து நின்று இசை நிறைக்கும் என்றதனான். அவர்கருத்து அஃதன்றாதல் வெள்ளிடை மலைபோல் விளக்கமுறும். எழுத்தெடை என்னாது அளபெடை என்றதனான், நெடினும் குறிலும் வேறுநின்று ரொலிக்கும் என்பது பொருந்தாது என்றதுவும் அமைவதன்று, அளபெடை என்பதற்கு அளபின்பொருட்டு எழுந்த எழுத்து என்பதே பொருளாகலின். இது முன்னர் விளக்கிக்கூறப்படும்.

சூத்திரவிருத்தியில், ² ‘அளபெடை—அந் நெட்டெழுத்தோடு குற்றெழுத்து ஒத்த நின்று நீண்டிசைப்ப தொன்றாபினும் மொழிக் காரண மாய் வேறு பொருள் தராது இசை நிறைத்தன்மாத் திரைப் பயத்ததாய் நிற்பவின் வேறெழுத்தென எண்ணப்படாதாயிற்று’ என்று, இளம் பூரணர் நச்சினுர்க்கினியர் இவர்தம் கொள்கையை மறுத்துக் கூறினார். நெடினும் குறிலும் நீரும் நீரும் சேர்ந்தாற்போலச் சேர்ந்து மூன்று மாத் திரை ஒலிக்குமேல் அதனைத் தனியெழுத்தாகவே கொள்ளாதல் வேண்டும். அன்றியும், அளபெடுத்து ஒசை மிக்கொலிக்குமேல் அது வேறு பொருள் தரும் என்றலே ஆசிரியர்கருத்தாதல் மேலே கூறப் பட்டுள்ளது. ஆகலின், ஒசை குறைந்த மொழியில் நெட்டெழுத்தின் பொருளிலேயே அளபெடை நிற்கும் என்பது சிறிதும் அமையாது. இதுகாறுங் கூறியவாற்றால், சிவஞானமுனிவர், ஆசிரியரிருவர்கொள்ள

1. நன். எழுத். 38 உரை

2. பக். 24.

யையும் ஒற்றுமைப்படுத்தக் கருதிச் கூறிய உரை அமைவுடையதன் மூலம் அறியப்படும்.

தொல்காப்பியனாரும் நன்னூலாரும் வேறு வேறு கொள்கையினராயிருத்தல் குற்றமன்று. அவ்வாறு வேறுபட்ட இருகொள்கையையும் ஒன்றே என்று சாதிக்க முற்படுவதுதான் குற்றமாகும்.

சேனாநாதனார்தொல்காப்பியனாரை

சேனாநாதனாரார் ¹ 'அளபெடைகள் சொல்லொற்றி நீட்டத் தொகும்' என்றித்துணையே அளபெடையைக்குறித்துக் கூறியுள்ளார்; நீட்டும் முறைமையைக் கூறிற்றிலர். ஆயின், ² 'மூன்றளபு' என்று மாதிரை கூறியிருத்தலின், அவர் நன்னூலார்கொள்கையின் ராவார்; அன்றியும், எழுத்ததிகாரத்தில் வடநூலிலக்கணம் சிலவற்றையும் கூறியிருத்தலின் வடநூல்கொள்கைப்படி ஒருமூத்தே மூன்று மாதிரை ஒலிக்கும் என்று கொண்டிரு மாவார். உரைகாரர், 'ஒற்றுக்கள் ஊன்றிச் சொல்ல அளபெடும்; அவை ஒற்றளபெடையாம். நெட்டெழுத்து நீட்டிச் சொல்ல அளபெழுத்; அவை உயிரளபெடையாம்' என்று எழுதியுள்ளார். அன்றியும் அவர், அளபெடை இருபத்தெட்டு என்று கூறி, அதற்குக் 'குன்றிசை மெய்யி', 'ஐஒள என்னும் ஆயிரெழுத்திற்கு' என்னுஞ் சூத்திரங்களை மேற்கோளாகக் காட்டியிருக்கின்றார். இச் சூத்திரங்களால் அளபெடை ஒருமூத்தது என்பதும், அதன் விரி இருபத்தெட்டு என்பதும் பெறப்படுமெனில்லையாகலின், இவற்றைக் காட்டியது பயனில் செயலே. இனி, இலக்கண விளக்க நூலை நோக்குவோம்;

இலக்கணவிளக்கநூலார்கொள்கை

³ 'இசைகெழின் மொழிமுத லிடைசடை நெடிவழித் தத்த மொத்த குற்றெழுத் தோடள பெழுஉம் ஐஒள இஉ என்னும் ஆயிரெழுத்தோ டளபெழுத் என்ப'

என்பது இலக்கணவிளக்கத்தில் அளபெடையைப்பற்றிக் கூறுஞ் சூத்திரம். இதனால், இசை குன்று மொழியில் நெட்டெழுத்துக்கள் தமக்குப் பின் நிற்குங் குற்றெழுத்துக்களோடு கூடி மிக்கொலிக்கும் என்பது போதரும். இச் சூத்திரவுரையில், 'சோட்டுதாறும் மஞ்சளங் கூடிய வழிப் பிறந்த செவ்வண்ணம்போல மெடிவாங் குறிலுங் கூடிய கூட்டத்திற் பிறந்து, பின் பிளவுபடாது ஒலிக்கின்றது' என்றும், 'எள்ளாட்டிய வழியல்லது எண்ணெய் புலப்படாவாறுபோல நெடிவாங் குறிலுங் கூடிய

கூட்டத்தல்லது புலப்படாது நிற்பது' என்றும் எழுதியிருப்பவை நச்சினூர்க்கினியத்தனவே. இச் சூத்திரத்தையும் உரையையும் நோக்கின், தொல்காப்பியச் சூத்திரத்திற்கு நச்சினூர்க்கினிய ரெழுதியிருக்கும் உரையை மேற்கொண்டுள்ளார் இவ்வாசிரியர் என்பது நன்கறியப்படும். நச்சினூர்க்கினியருரை தொல்காப்பியனாகருத்திற் கொத்ததன்று என்பது மேலே கூறப்பட்டதாகலின். இதுவும் அமையாதென்பது கூறாமலே விளங்கும்.

இக்காலத்தவர் கூறுவது

இனி, அளபெடையைசூறித்து இக்காலத்தவர் கூறுமவற்றை ஆராய்வோம்: தொல்காப்பிய எழுத்தகரவுரைகாரரிருவரும் அளபெடையின் திறத்துக் கூறியவுரை பொருந்தாது என்று கூறப்புகா ரொருவர் ¹கூறியிருப்பவை:

1. ஓரெழுத்தினையே வேண்டியவளவு நீட்டலாமாதலானும், மற்றோ ரெழுத்தினைக் கூட்டி நீட்டவேண்டும் என்னும் யாப்புறவின்மையானும், நரெழுத்துக் கூடி நீளும் என்றல் பொருந்தாது. (பக். 280).

2. இரண்டெழுத்துக் கூடி ஒலிக்குங்கால் எவ்வள வொலிக்கும் என்பது தெரிய வராது. அதனால், மூன்று மாத்நிரையின் மிக்கொலிக்கும் என்பதும் படும். (பக். 280).

3. 'அளபிறந் துயிர்த்தலும் ஒற்றிசை நீடலும்' எனவும், 'நீட வருதல் ஷெய்யுளு ளுரித்தே' எனவும், 'உரைப்பொருட் கிளவி நீட்ட மும் வரையார்' எனவும், 'முகர உகரம் நீட்ட னுடைத்தே' எனவும், 'ஆறென் கிளவி முதனீ டும்மே' எனவும், 'முதனிலை நீடினும் மான மில்லை' எனவும் ஆசிரியர் கூறாதென, ஓரெழுத்தே நீளும் என்பதன்றி, இரண்டெழுத்துக் கூடி நீளும் என்பது ஆசிரியர்கருத்தன்று. ஆகலின், அளபின்பொருட்டுக் கூட்டிய எழுத்துக்கள் வரிவடிவில் அறிகுறியாய் வரும். (பக். 281).

336,478

4. ஆகாரம் ஒருமரத்திரை நீளங்கால் அகரவடிவாயே நீடலின் அகரம் வரிவடிவில் எழுதுவதாயிற்று. ஆகாரம் நீளங்கால் ஒருமரத்திரை நீண்டு அகரமாய் நின்று ஒலிக்கும் என்பதுபற்றியே, 'குன்றிசை மொழிவயின்... ஒத்த குற்றெழுத்தே' என்றார். குற்றெழுத்து இசை நிறைக்கும் என்றதனால், அக் குற்றெழுத்து எழுத்தாகக் கொள்ளப்படா தென்பதும், ஒலிவடிவில் அவ்வளபெடையோசை அவ்வவ் வினவெழுத்தாய் நீண்டொலிக்கும் என்பதும் கூறினாயிற்று. ஆகவே, குற்றெழுத்து ஒலிவடிவில் நீட்டெழுத்தின் பின் நின்று இசை நிறைக்கும்;

வரிவடிவில் நெட்டெழுத்து அவ்வவ் வினமாய் நீண்டொலிக்கும் என்பதற்கும், மாத்திரைக்கும் குறியாய் நிற்கும் என்பன தாமே போதரும். (பக். 282, 3). இச்சூத்திரத்திற்கு நெடிலும் குறிலுமாகிய இரண்டெழுத்துக்கடி ஒலிக்கும் எனப் பொருள் கூறின் ஆசிரியர்கருத்தொடு முரணுதலன்றி, ஆசிரியரையும் பிழைப்படுத்துவதாக முடியும். (பக். 285):

5. 'நீட்டம் வேண்டின்' என்னுஞ் சூத்திரத்திற்கு, 'ஒரெழுத்து முன்னையினும் மாத்திரை மிக்கொலித்தனை விரும்பின் விரும்பிய மாத்திரையையுடைய எழுத்துக்களை அவ் வளையின்பொருட்டு அவ்வெழுத்தோடு கூட்டி அவ் வளபாக அவ்வெழுத்தின் இசையை எழுப்புக' என்பதே பொருள். 'நீட்டம் வேண்டின்', 'எழுஉதல்' என்பவற்றை உற்று நோக்கின், ஒன்றே தன் இசை நீண்டு ஒலித்தலன்றி, இரண்டு கூடி நீண்டிசைத்தல் என்பது பொருந்தாமை தானே போதரும். (பக். 280, 1).

இனி, இவற்றை முறையே நோக்குவோம்:

1. ஆசிரியர் மூன்று மாத்திரை ஒலிப்பதொரெழுத்து இல்லை என்று கூறி, இசை குறைந்தவிடத்து நீட்டம் வேண்டின் அவ் வளபுடைய எழுத்துக்களைக் கூட்டி ஒலித்தல் வேண்டும் என்றும் நெட்டெழுத்தின் முன் ஒத்த குற்றெழுத்து நீன்று இசை நிறைக்கும் என்றும் கூறியிருத்தலின், ஒரெழுத்தையே வேண்டுமளவு நீட்டலாம் என்பதும் இரண்டெழுத்துக் கூட்டி நீட்டவேண்டும் என்னும் யாப்புறவில்லை என்பதும் எவ்வாறு அமையும்?

2. நெடிலுக் குறிலும் ஆகிய இரண்டெழுத்தினைக் கூட்டி ஒலிக்கின் மூன்று மாத்திரை யொலிக்கும் என்பது சிறுஅரும் அறிவராகலின், எவ்வளவொலிக்கும் என்பது அறியப்படா தென்றது பொருந்தாது. இனி, ஒரெழுத்தினைப் நீட்டித்தல் வேண்டும் என்னுங் கூற்றில்தான் எவ்வளவொலிக்கும் என்பது தெரியவராது; மூன்று மாத்திரையின் மிக்கொலிக்கும் என்பதும் படும்.

3. 'அளபிறந் துயிர்த்தலும் ஒற்றிசை நீடலும்' என்றது இசை துல் வழக்கு. அதனை 'இசையொடு சிவனிய நரம்பின் மறைய' என்று ஆசிரியர் தெரிவித்துள்ளார். 'நீட வருதல்' என்பது முதலாகக் காட்டப்பட்டனவெல்லாம் இயல்பினுதல் ஐதிரியினுதல் குறிலாயிருக்கும் எழுத்துக்களைப்பற்றியனவே. ஒரெழுத்து இரண்டு மாத்திரை யொலிக்குமாகலின், அக் குறில்கள் நீளும் என்றார். அவ்வாறு ஆசிரியர், குன்றிசை மொழியில் நெட்டெழுத்து நீளும் என்றிலர். 'குன்றிசை மொழி' என்னுஞ் சூத்திரத்திற்கு இவர்தாமே, ¹ 'இசை குன்றிய

1. செந்தமிழ். 26. பக்கம் 281.

மொழியினிடத்து நெட்டெழுத்துக்குப் பின்னே அதனே டொத்த குற் றெழுத்து நின்று அவ்விசையை நிறைக்கும்' என்று உரை கூறியுள்ளா ராகலின், 'ஒரெழுத்தே நீளதலன்றி இரண்டெழுத்துக் கூடி நீளம் என்பது ஆசிரியர்களுத்தன்று' என்றது மறதியின் செயலோ, யாதோ, தெரிகிலது.

4. ஆகாரம் ஒருமாத்திரை நீளமிடத்து அகரவடிவாயே நீள மாயின், அவர் காட்டிய 'நீட வருதல்' என்னுஞ் சூத்திரத்தின்படி, சுட்டாகிய அகரம் ஒருமாத்திரை நீளமிடத்து அகரவடிவாயே நீள மன்றே? ஆண்டு அறிகுறியாக அகரம் எழுதப்படவில்லையே. 'ஆவயி னுன்' என்னுமிடத்து ஆகாரவொலியேயன்றி அகரவொலி கேட்கப் படுதலும் இல்லையன்றே? உயிரளபெடையில் நெட்டெழுத்தின் இறுதி யில் ஒத்த குற்றெழுத்தின் ஒலி உளது என்று, அதனே வரிவடிவில் ஒத்த குற்றெழுத்து எழுதப்படுகின்றது என்றும் கூறுபவர், அளபெடை ஒரெழுத்தே என்றும், இரண்டெழுத்துக் கூடி ஒலிக்கும் என்றல் ஆசிரி யர்களுத்தொடு முரணும் என்றும் கூறுதல் எத்துணை முரண்பாடு! 'அள பெடையில் ஒலிவடிவிலும் குறில் உளது; வரிவடிவிலும் குறில் உளது' என்று கூறிக்கொண்டே ஆண்டுக் குற்றெழுத்து இல்லை என்பவர் பின்னை யாதுதான் கூறார்!

5. 'ஒரெழுத்து முன்னையினும் மாத்திரை மிக்கொலித்தலை விரும் பின் விரும்பிய மாத்திரையுடைய எழுத்துக்களை அவ்வெழுத்தோடு கூட்டி எழுப்புக' என்று உரைகூறியவர், ஆண்டே—அப்பொழுதே— ஒரெழுத்தே இசை நீண்டு ஒலித்தலன்றி, இரண்டு கூடி இசைத்தல் பொருந்தாது என்றாராயின், அவர்கூற்றுப் பன்னப் பெறுமோ என்று விடுக்கற்பாலதே யாகுமன்றே?

இக் கூறியவற்றால், ¹ 'அளபெடைகள் இரண்டெழுத்து மயங்கிய மயக்கம் அல்ல; முன்னைய எழுத்தின் ஒசையை மிகுவிப்பதே அள பெடை' என்பார்கூற்றும் ஆசிரியர்தொல்காப்பியனார்களெகைக்குப் பொருந்தாது என்பது தானே போதரும்.

தொல்காப்பியனார் இசை குறைந்தவிடத்துக் குற்றெழுத்து வந்து நின்று இசையை நிறைக்கும் என்றார். நன்னூலார் ஆண்டு நெட் டெழுத்தே நீண்டிசைக்கும் என்றார். தொல்காப்பிய எழுத்ததிகார வுரைகாரரிருவரும் நெட்டெழுத்தும் குற்றெழுத்தும் பிளவுபடாது இசைக்கும் என்றனர். இம் மூன்றற்கும் புறம்பே நான்காவதொரு கொள்கையைக் கூறி 'இதுவே தொல்காப்பியர்முதலியோர்களுக்கூ'.

என்போரது சாகசச்செயல் என்னே ! அது, தமது கொள்கை எனின் யான் ஒன்றும் கூறேன்.

உயிரளபெடையின் வகை

நன்னூலார் சார்பெழுத்தின் தொகை கூறுமிடத்து, உயிரளபெடை இருபத்தொன்று என்று கூறினார். மயிலைநாதர் அவ்விருபத்தொன்றற்கும் உதாரணம் காட்டினார். உயிரளபெடை இருபத்தெட்டு என்று கூறும் நூல்களில் அவ்விருபத்தெட்டற்கும் உரைகாரர் உதாரணங் கொடுத்துள்ளனர். சங்கரமச்சிவாயரும் 'இடவகையான் உயிரளபெடை எழுமூன்றாய் வருமாறு காண்க' என்று எழுதியிருக்கின்றார். அவர், 'இசைக்கெழுன்' என்று பொதுப்படக் கூறினமையான், இன்னிசை நிறைப்ப வருவனவும் சொல்லிசை நிறைப்ப வருவனவும் கொள்க என்று எழுதியதனை, சிவஞானமுனிவர், நன்னூல்விருத்தியுரையில், 'ஒளகாரம் மொழியிடை கடைகளின் வரப்பெறுமையின் அவ்விடங்களின் அஃதொழிய சிந்த அளபெடுக்கும் அளபெடை பத்தொன்பதோடு இன்னிசை நிறைப்பவும் சொல்லிசை நிறைப்பவும் அளபெடுக்கும் அளபெடை இரண்டுங் கூட்டி உயிரளபெடை எழுமூன்றாய் வருமாறு காண்க' என்று எழுதுவாராயினார். இது நன்னூலார்கருத்திற்கு ஒத்ததாதல் இல்லை. ஆயின், ஒளகாரம் மொழியின் இடையிலும் கடையிலும் நில்லாதாகலின், அளபெடை இருபத்தொன்றாதல் இன்றால் எனின், பழைய உரைகாரர் பலரும் ஒளகாரம் மொழியின் இடையிலும் கடையிலும் அளபெடுத்தற்கு உதாரணங் காட்டியிருத்தலின், நன்னூலாரும் அக்கருத்தின் ராவார். இனி, இடையெழுத்தோடு தொடராத ஓகாறுகாங்களை நீக்காது குற்றியதுகாரம் ஆறாறு என்றதுபோன்று, இடையிலும் கடையிலும் வாராத ஒளகாரத்தையும் நீக்காது உயிரளபெடை எழுமூன்று என்றார் எனக் கொள்ளுதலும் ஆம். அவ்வாறு கோடலினும், இன்னிசை சொல்லிசை என இரண்டளபெடைகளைக் கொண்டால் என்னை எனின், அவை, இசை நிறைக்க வந்த அளபெடைகளின் ஒலியினும் வேறுபட்ட ஒலியினவல்லவாகலானும், இடத்தானும் மொழியின் இடை கடையன்றி வேறிடத்தினவல்லவாகலானும், அவற்றை வேறுக எண்ணுதற்குப் போதிய நியாயம் இல்லை என்க. அன்றியும், ஒலி வேற்றுமையானே எழுத்தப் பலவாயின என்றதை உடன்பட்ட அவர்தாமே ஒலிவேற்றுமையோடு இடவேற்றுமையும் இல்லாத எழுத்தினை வேறுக எண்ணித் தொகை கோடல் பொருத்தாதன்றே? சொல்லிசையளபெடை என ஒன்று கொள்ளின், இயல்பாகவே அளபெடையோடு இருந்தல் குரீஇ, மகஅர் என்பனபோல்பவற்றை இயற்கையளபெடை எனக் கொள்ளுதல் வேண்டும். குரீஇ என்பதுபோல்பவற்றை இயற்கையளபெடை என்றே கொண்டனர் பேராசிரியர்முதலியோர். ஆகலின்,

உயிரளபெடை இருபத்திரண்டாதல் வேண்டும். அவ்வாறு அதனைக் கொண்டிலராகலின், சொல்லிசையளபெடை என்றும், இன்னிசையளபெடை என்றும் வேறு பெயர் கொடுத்து அமைத்தல் நன்னூலார் கருத்திற்கு அமைவதன்று.

அளபெடை என்பது யாது?

‘அளபெடை’ என்னும் பெயர் பெறுவது யாது என்பதை ஈண்டு ஆராய்வோம்: ¹யாப்பருங்கல முடையார்,

‘தளைசீர் வண்ணந் தாங்கெட வரினே
குறுகிய இகரமும் குற்றிய லகரமும்
அளபெடை யாவியும் அலகியல் பிலவே’

என்று கூறியுள்ளார். இச் சூத்திரத்தில், குறுகியஇகரம் குற்றிய லகரம் அளபெடையாவி என்பன எழுவாய்; அலகியல்பில என்பது பயனிலை. ஆகலின், தளை முதலியன கெடுபிடங்களில் அலகுபெறுது நிற்கும் உயிரெழுத்து அளபெடை என்னும் பெயர் பெறும் என அறியப்படும். இனி, கிருத்திகாரர் கொடுத்துள்ள உதாரணங்களை நோக்குவோம்:

குற்றியலிகரம் அலகு பெறுததற்கு உதாரணம்:

‘குழலினி தியாழினி தென்பதம் மக்கள்’
இதில், ‘தி’ அலகு பெற்றிலது.

குற்றியலுகரம் அலகு பெறுததற்கு உதாரணம்:

‘கொன்றுகோடுகீடு குருகி பாயவும்’
இதில், ‘யு’, ‘டு’க்கள் அலகு பெற்றில.

அளபெடை அலகு பெறுததற்கு உதாரணம்:

‘உப்போலு எனவுரைத்து மீள்வாள்’
இதில், ‘ஒ’ அலகு பெற்றிலது. [போ—அலகு பெற்றது.]

‘பிண்ணுக்கோலு என்னும் பிணுவின் முகத்திரண்டு’
இதில், ‘லு’ அலகு பெற்றிலது. [கோ—அலகு பெற்றது.]

‘தாரேலுதா மென்பா னுடங்கிடைக்கும்’
இதில், ‘லு’ அலகு பெற்றிலது. [ரே—அலகு பெற்றது.]

‘களிச்சாத்தாஅ என்றியான் கட்காண நின்று’
இதில், ‘அ’ அலகு பெற்றிலது. [தா—அலகு பெற்றது.]

இக் காட்டிய காட்டுக்களிலெல்லாம் குற்றெழுத்தே அலகு பெற்றிலாதது காண்க. குற்றியலிகரம் குற்றியலுகரம் அலகு பெறுதனை போன்று, அளபெடையுதாரணங்களில் குறியிலே அலகு பெற்றிலது.

ஆசிரியர்கூற்றானும், விருத்திகாரர், 'உயிரளபெடைகளை இவ்வினக்கணத் தால் அலகுபெறு என்று ககைய, வண்ணம் சிதையாதாம்' என்று எழுதியிருப்பதனும், அளபெடை என்பது டொருள் புலப்பாட்டிற்குத் தோன்றிய குற்றயிரே யாதல் உள்ளக்கை நெல்லிக்கனிபோல் தெள்ளி தின் அறியப்படும். காரிகையில், ¹ 'சீரும் தனையும் சிதையிற் சிறிய இஉ அளபோ, டாரும் அறிவர் அலகு பெறுமை' என்றது இதனை வலியுறுத்தும்.

இனி, ² 'அளபெடை அசைநிலை ஆகலும் உரித்தே'

என்னுஞ் சூத்திரத்தான், ஆசிரியர்தொல்லைப்பியனார்கருத்தும் இதுவே யாதல் அறியப்படும். அளபெடை அசைபின் நிலைய தாதலும் உண்டு என்பது இச்சூத்திரத்தின் டொருள். உம்மையான், அசையின் நிலைய தாகாமையும் உண்டு என்பது போதரும். எவ்விடத்தில் அசையின் நிலையது ஆகும்? எவ்விடத்தில் ஆகாது என்பதனை நோக்குவோம்:

'கடாஅ உருகொடு கண்ணஞ்சா தியாண்டும்'

என்னுமிடத்தில் அளபெடை அசைநிலை ஆயிற்று. 'அளபெடை அலகு பெற்றது' என்று இளம்பூரணவடிகள் எழுதியிருப்பது காண்க.

'களிச்சாத்தாஅ என்றியான் கட்காண நின்னு'

என்னுமிடத்தில் அளபெடை அசைநிலை ஆயிற்றிலது. பண்டமாற்று, நாவல்கூற்று முதலிய இடங்களில் வரும் அளபெடையும் பெரும் பாலும் அலகு பெறுது.

'உட்போலு எனஉரைத்து மீள்வாள்'

'இதன்கண் அளபெடை அசைநிலையாகி அலகுபெறு தாயிற்று' என்று இளம்பூரணர் எழுதியிருப்பதுங் காண்க. ஆயின், இத்தகைய விடங் களில் அளபெடை கோடல் எற்றக்கெனின், அளபெடை கொள்ளாக் கால் செய்யுளுட் கருதிய டொருண்மை விளங்காது. ஆகவின், செய்யு ளின்பம் சிதையாவாறு அளபெடை கொண்டு, அலகிடுகைக்கண் அதனை அசையாகக் கொள்ளாது விடப்படும். ³ பாவைவழக்கினுள் விளியும் பண்டமாற்றும் நாவல்கூறலும் அவலமும் அழுகையும் பூசலிடுதலும் முறையிடுதலும் முதலாயவற்றுள் அளபெடுத்த மொழிகள் செய்யு ளாகத்து வந்து உச்சரிக்கும்பொழுது அளபெடா என்பது இலக்கணம் இன்மையின் செய்யுளாகத்து வந்து, தனையிர் வண்ணம் கெட நின்றால் அலகுபெறு' என்றும்,

'மாத்திரை வணகபால் தனையெட கெடாநிலை

யாப்பழி யாமையென் றளபெடை வேண்டும்

LENGTHENING OF THE QUANTITY OF A LETTER 17

என்றாகவின், கூட்டவும் விலக்கவும் பட்டது' என்றும் யாப்பருங்கல விருத்திகாரர் எழுதியிருப்பவை நோக்கத் தக்கன.

ஆயின், பண்டமாற்றுமுதலியவற்றில் வந்த அளபெடை அலகு பெற்றுளது யாண்டோ எனின்,

‘நாவலோலு என்றுரைக்கும் நாளோதை’

என்னும் அடியில், ‘நாவலோலு என்புழி உயிரளபெடை தளைசீர் வண்ணங்கனோடு மாறுகொள்ளாது நின்று அலகு பெற்றவாறு’ என்று யாப்பருங்கலவிருத்திகாரர் எழுதியிருப்பது காண்க.

இதுகாறும் கூறியவற்றால், உயிரளபெடையில் இசைநிறைத்தற்கு வருங் குற்றெழுத்தே அளபெடை எனப்படும் என்பது தேற்றமுறம். டாக்டர், ஸ்ரீ, பி. எஸ். சுப்ரமணியஸாஸ்திரியாருள்களும் இங்கனமே எழுதியிருக்கின்றார்கள்.¹ ஒற்றளபெடையிலும் தோன்றிய மெய்யே அளபெடை எனப்படும். இது முன்னர் அறியப்படும்.

அளபெடைமொழியை அலகிடு முறை

தொல்காப்பியனார் கூறியவாறு அளபெடைமொழியில் நெடினங் குறிலும் தனித்தனியே நின்று ஒலித்தலானே உரைகாரர் அவற்றை இரண்டெழுத்துக்களாக எண்ணுதல் அமைவதாயிற்று. அம் முறையினுனே,

‘தேஎந் தேரும் பூஉம் புறவில்

போலரி துள்ளுஞ் சோலரி நண்ணிக்

சுராஅம் பிணையல் விராஅங் குஞ்சிக்

குடாஅரிக் கோவல ரடாஅரின் வைத்த’

என்னும் அடிகளில்,

தேஎம், பூஉம் என்பவை தேமாச் சீரும்,

போலரி, சோலரி என்பவை கூவிளச் சீரும்,

சுராஅம், விராஅங் என்பவை புளிமாச் சீரும்,

குடாஅரி, ரடாஅரின் என்பவை கருவிளச் சீரும்

ஆயின். ‘அற்றன்று; “மாத்திரை வகையால் தளைதம கெடாநிலை, யாப் பழி யாமையென் றளபெடை வேண்டும்” என்பவாகலானும், “எழுத் திற்கு மாத்திரைகோடலும் அசைத்தலும் சீர்செய்தலும் தளையறுத்த லும் ஒசைபற்றியல்லது எழுத்துப்பற்றியல்ல” வாகலானும், மூன்று மாத் திரை ஒலிக்கும் ஒருமூத்திரையே இரண்டுமாத் திரையும் ஒருமாத் திரையு மாகப் பிரித்து அசைக்கோடல் கூடும்’ எனின், அது பொருந்தாது. என்னை எனிற் கூறுவேன்.

1. தமிழ்மொழிநூல். பக். 56.

‘மாத்திரை வகையால்’ என்னுஞ் சூத்திரம், மாத்திரை வகையினால் தனிக் கொடாதநிலையில் யாப்புக்கொடைமப்பொருட்டு அளபெடுத்தல் வேண்டும் என்று, அளபெடுத்ததின் இன்றியமையாமையைக் கூறுவதேயன்றி, மாத்திரை வகையான் அசை முதலியன கோடல்வேண்டும் என்று கூறுவதன்று. இவ்வுண்மை இச்சூத்திரத்தைப் பல விடத்தும் எடுத்தாண்ட யாப்பருங்கலவிருத்திகாரர், ¹ ‘அளபெடை யாவன—மாத்திரை குன்றின் சீர் குன்றித் தனிகொட நின்றவிடத்து, யாப்பழி யாமைப்பொருட்டு வேண்டப்பட்டன. என்னை? “மாத்திரை வகையால்—வேண்டும்” என்றாராகலின்’ என்றும், ² ‘கடாக்களிற்று, படா முலை என்று அளபெடாதே தத்தம் பொருளைப் பயக்குஞ் சொற்கள் ஒருகாற் செய்யுளாகத்து வந்து மாத்திரை சுருங்கிச் சீருந் தனையும் சிதைய வந்தால், “கடாஅக் களிற்றின்மேல் கப்படா மாதர், படாஅ முலைமேற் றுகில்” என்று சீரும் தனையும் சிதையாமே அளபெடுக்கும். “நிலம்பாய்ப்பாய்ப் பட்டன்று நிலமா மென்றோள், கலம்போய்ப் போய்க் கெளவை தரும்” என்றித்தொடக்கத்தன மாத்திரை சுருங்கிச் சீருந் தனையும் சிதையநிலவாவாகலின் அளபெடா என்பது. என்னை? “மாத்திரை வகையால்...வேண்டும்” என்றாராகலின்’ என்றும் எழுதியிருப்பவற்றான் நன்கு அறியலாகும்.

இனி, மாத்திரை வகையால் அசைகோடல்வேண்டும் என்றுதொல்காப்பியனார் யாண்டும் கூறிற்றிலர்; பிற்காலத்தாசிரியரும் கூறிற்றிலர். உரைகாரரும் எழுதியுள்ளவர்களெனத் தெரியவில்லை. ஆசிரியர்தொல்காப்பியனார்,

‘குறிலே நெடிலே குறிலினை குறினெடில்
ஒற்றோடு வருதலொடு மெய்ப்பட நாடி
நேரும் நிரையும் என்றிசிற்பெயரே’

என்றும், அமிதசாகரனார் யாப்பருங்கலத்தில்,

‘நெடில் குறில் தனியாய் நின்றமொற் றடுத்தும்
நடைபெறும் நேரசை நால்வகை யானே’

‘குறிலினை குறினெடில் தனித்தும் ஒற் றடுத்தும்
நெறிமையி னுன்காய் வருநிரை யசையே’

என்றும், காரிகையில்,

‘குறிலே நெடிலே குறிலினை ஏனைக் குறினெடிலே
நெறியே வரினும் நிறைந்தொற் றடுப்பினும் நேர்நிரை என்றறி’

என்றும், எழுத்தின்மேல் வைத்து அசைகட்கு இலக்கணங் கூறியுள்ளனரேயல்லாமல், மாத்திரைமேல் வைத்து, ³ இத்தனை மாத்திரை

நேரசை; இத்தனை மாத்திரை நிரையசை என்று கூற்றிற்றிலர். யாப்பருங் கல விருத்தியில் பிறநூல்களிலிருந்து எடுத்துக் காட்டியிருக்குஞ் சூத் திரங்களிலும் எழுத்துக்களின்மேல் வைத்தே அசைகட்கு இலக்கணம் கூறப்பட்டுளது.

அசைகட்கு மாத்திரையே கொள்ளப்படுமாயின், ஈரளபெடையில், 'விராஅஅய்' என்பதுபோன்று இரண்டு அகரங்களை எழுதாமல் ஓர் ஆகா ரத்தை எழுதலாம்; அவ்வாறே ஒலிக்கலாம். என்னை எனின், இரண்டு அகரங்கள் இரண்டு மாத்திரையன்; ஓர் ஆகாரம் இரண்டு மாத்திரை யது. ஆகவின், ஓர் ஆகாரத்தையே எழுதின் எழுத்தும் சுருங்குமே, அவ்வாறு எழுதாமல் இரண்டு அகரங்களை எழுதுதலை நோக்கின், அசை கட்கு எழுத்துக்களை கொள்ளப்படும் என்பதும், அதனானே இரண்டு அசைகளின்பொருட்டு இரண்டு அகரங்களை எழுதுகின்றனர் என்பதும் புலனாகும். ஈண்டு, இவ்வெழுத்துக்கள் பிளவுபட்டே ஒலிக்கும்:

அன்றியும், எழுத்துவகையானன்றி மாத்திரைவகையான் அசை கொள்வதாயின், இரண்டு மாத்திரை (ஆ) நேரசை யாதலேயன்றி, நிரை யசையும் (அரி) ஆகுமே. அஃது இலக்கணமாமோ? இவற்றான், மாத் திரைவகையா னன்றி எழுத்துவகையானே அசைகோடல் அறியப்படும். சீர்கோடற்கும் தனிகோடற்கும் அசைகளின்மேல் வைத்து இலக்கணங் கூறப்பட்டுளது; மாத்திரையின்மேல் வைத் தன்று.

பிளவுபடாது மூன்று மாத்திரை ஒலிப்பதோ ரெழுத்தினை இரண்டு மாத்திரையும் ஒரு மாத்திரையுமாகப் பிரித்து, நெடில் தனித்து வந்த நேரசை; குறில் தனித்து வந்த நேரசை என அசை கொண்டு, சீரும் கோடல் அமையும் எனின், இரண்டு மாத்திரை ஒலிப்பதோ ரெழுத்தினை ஒருமாத்திரையும் ஒருமாத்திரையுமாகப் பிரித்து அசை கோடலும் அமையும். ஆகவின், 'நல்ல டடாஅ பறை' என்னு மிடத்து அளபெடை கோடல் வேண்டுதலின்று. 'படா' என்பதி லுள்ள டகர ஆகாரத்தினை (டா) இரண்டு குறிலாகப் பிரித்து, முறையே நிரை நேர் அசைக ளாக்கின், புளிமாச்சீ ராகும்; தனிகொடாது. டகர ஆகாரத்தை மூன்று மாத்திரைக்கு கீட்டுதல் ஏன்? உள்ள மாத்திரை களைக்கொண்டே சீரினை அமைத்துக்கோடற்கு ஆகுமிடத்தில், புதி யதோ ரெழுத்தினைக் கொண்டதல் வேண்டாததொன்றன்றோ?

அளபெடையில், முதலிலும் தனித்தனியே இரண்டெழுத்துக் களை; பின்னர் அலகிடுமிடத்தும் இரண்டெழுத்துக்களை; எழுதுதலும் இரண்டெழுத்துக்களை. ஆயின், ஒலிக்குமிடத்தாமட்டும் தமிழில் இல் லாத தோரெழுத்தே! இக்கூற்றின் அமைதி என்னே!

இதுகாறும் கூறியவற்றால், தொல்காப்பியனார் கூறியவாறு அளபெடையில் நெட்டெழுத்தும் அதற்கு ஒத்த குற்றெழுத்தும் முறையே நின்று மூன்று மாத்திரை ஒளிக்கின்றன என்பதும், அதனானே அலகிடு மிடத்து, அவை நின்றவாறே நெடிதுங் குறிலுமாக அலகிடுதல் அமைதி யாயிற்று என்பதும், ஒரெழுத்தே பிளவுபடாமல் மூன்று மாத்திரை யொலிக்கும் என்பார்கூற்றுத் தமிழின் தனியியல்பிற்கும் செய்யுளிலக்கணத்திற்கும் சிறிதும் அமையாது என்பதும் தெளிவாகும்.

இனி ஒற்றளபெடையை அலகிடு முறைமை நோக்குவோம்:

‘கண்ண் கருவினை கார்முல்லை கூரெயிறு’

என்னும் அடியில், ‘கண்ண்’ என்னுஞ் சீரை அஃ திருக்குமாற்றானே கண், ண் எனப் பிரித்து, தேமாச்சீ ராகக் கோடல் வேண்டும். தனிமெய் ஓரலகு பெறுமோ என்னும் ஐயத்தை நீக்குதற்கே அமிதசாகரனார்,

1 ‘ஒற்று அளபாய்விடின் ஓரலகாம்’

என்று கூறினார். அவர்தாமே,

2 ‘தனிநிலை ஒற்றிவை தாமல கிலவே

அளபெடை யல்லாக் காலை யான்’

என்று கூறியிருத்தலின், அளபெடையல்லாதவழி,

‘ஈரொற் றுயினும் மூவொற் றுயினும்

ஒரொற் றியல என்மனார் புலவர்’

என்றபடி, கார்க்கோதை, சதுர்ச்செக்கெல், கடாய்க்கன்று என்பவற்றில் இரண்டு மெய்கள் ஒருங்கு சிற்சினும் அலகுபெறா என்பதும், அளபெடையாயவழித் தனிமெய்யும் அலகுபெறும் என்பதும் அறிதல் கூடும். உரைகாரர், ‘தனிநிலை பொற்றிவை தாமல கிலவே... காலையான்’ என்ற தனால்,

‘தனிநிலை பொற்றிவை தாமலகு பெறுஉம்

அளபெடை யாகிய காலை யான்

என்பது பெறப்பட்டது’ என்று எழுதி,

‘அஃஃஃ னஃஃஃ வெஃஃஃ னாவினார்’

என்பதுமுதலியன காட்டி, ‘ஆய்தம் அளபெழுந்து நேரசை யாயினவாறு கண்டுகொள்க’ என்றும்,

‘கண்ண் கருவினை கார்முல்லை கூரெயிறு’

என்பதுமுதலியன காட்டி, ‘ஒற்று அளபெழுந்து நேரசை யாயினவாறு’ என்றும் எழுதியுள்ளார். இச் செய்யுட்களில் நேரசையாக அலகு பெற

றன இரண்டாமதாகிய ஆய்தமும் ணகர பெய்யுமே! ஆகலின், அவையே அளபெடை என்னும் பெயர்க்கு உரியவாகும்.

1⁶ ஒற்றள பெடுப்பினும் அற்றென மொழிப' என்னுந் தொல்காப்பியச் சூத்திரத்தானும் இது வலியுறும்.

இனி, ஒற்றளபெடையும் அசைநிலையாகாத இடம் உண்டு என்பது இதன் மேற்குத்திரத்தின் உம்மையாற் றேதரும்.

“கண்ண தண்ணெனக் கண்டுக் கேட்டும்”

என்னும் அடியில், ‘தண்ணெனக்’ என்னுஞ் சீரில், ண் என்பது அலகு பெறுதலான அசைநிலை ஆயிற்றிலது. ஆயின், அளபெடுத்தது ஏன் எனின், ‘தட்பத்துச் சிறப்பு உணர்த்தற்கு ணகரவொற்றினை அள பேற்றிச் செய்யுள் செய்தான். ஆண்டு, ஈது மா செல் சுறம் (தே மாங் கனி) என்னும் வஞ்சியுரிச்சீராவதனை ஆகற்க; பாதிரி (கூவிளம்) என்னுஞ் சீரேயாம் என வழு அமைத்தவாறு’ என்று பேராசிரியர் கூறியிருக்குஞ் சமாதானம் நோக்கற்பாலது.

உயிரளபெடையில் இசை நிறைக்க வாத குற்றெழுத்து, மேல் நின்ற நெட்டெழுத்தோடு கலவாமல், தனியே நின்றுகிடைத்து அலகு பெற்றாங்கு, ஒற்றளபெடையிலும் இசை நிறைக்க வந்த மெய்யெழுத்துத் தனியே நின்று அலகு பெற்றது என்றலே ஆசிரியர்தொல்காப்பியனுக்கும் அமிதசாகரர்முதலியோர்க்குங் கருத்தாகும்

3 வல்லினமெய்கள் எவ்வாற்றானும் தனித்தொலிக்க வாராமையா னன்றே அவை ஆறும் அளபெடையில் வாராவாயின்? (அளபெடை யில் ஒருமெய்யெழுத்தே ஒருமாதிரை ஒலிப்பதாயின் வல்லின மெய் களையும் அவ்வாறே, ‘பக்கென்றது’ என்பதுபோல ஒற்றி ஒலித்தல் கூடுமே). ரமெய்களை ஒலிக்கும்பொழுது அண்ணத்தை துனிநாக்கு வருடுகளில் ஒலி வெளியே வருதல் தடைப்படுதலின், அவை யிரண்டும் தனியே ஒலிக்க வாராமையான், அவற்றையும் அளபெடையிற் கொண் டிலர். இவற்றால் ஒற்றளபெடையில் தேசன்றும் மெய்கள் ஓராற்றான் தனியே ஒலித்தற்கு உரியனவாதல் போதரும்.

இனி, ‘அலகு’ என்பது—ஒன்றில் தனித்தனியே பிரிந்திருக்கும் பகுதியை உணர்த்துவதாகலின், ‘அலகு பெறும்’ என்றலும், ‘பெறுது’ என்றலும் இசை குன்றிய மொழிகளில் தோன்றிய எழுத்தினைக் குறித் ததேயாகும்.

1. தொல். செய். 18.

2. இதனைப்பற்றி ‘எழுத்தகரார ஆராய்ச்சி’யில் விரிவாக எழுதியுள் ளேன்; ‘இளைஞர் தமிழிலக்கணம்’ ‘VI-ஆம் பார்’ப் பகுதியின் முதற்கண் சுருக்கமாக எழுதியிருக்கின்றேன். ஆண்டுக் காணலாகும்.

915476

இவற்றினும் ஒற்றளபெடையில் தோன்றும் மெய் தனியே ஒலிப்பதாதல் அறியப்படும்.

இதுகாறும் கூறியவற்றான், ஒற்றளபெடையில் தோன்றிய மெய் தனியே அலகு பெறுதல் பெறப்பட்டதனால், அது தனியே நின்று ஒலிப்பதாதல் தேற்றமுறும். ஆகலின், மெய்யெழுத்தொன்றே ஒரு மாத்திரை ஒலிக்கின்றது என்றும், ஆயினும் அது குறிலாகக் கொண்டு மேல்நின்ற எழுத்தோடுகூட்டி ஓரசையாகக் கொள்ளாமல் தனியே குற்றெழுத்துப்போல அசைகொள்ளப்படும் என்றும் உரைகாரர் கூறியிருப்பது ஞாலாசிரியர்தக் கொள்கைக்கு மாறாதலோடு, தமிழியல் பிற்கும் இயைபின்றதல் அறியப்படும்.

அளபெடைமொழியில் எழுத்து எண்ணும் முறை

இனி, அளபெடைமொழியில் எழுத்துக்களை எண்ணும் முறைமை. நோக்குவோம் : பேராசிரியர்,

1 'ஆஅழி என்பது மூவெழுத்துப் பாதிரியாம்.

வடாஅ என மூவெழுத்துப் புனரிமாவாம்.

படாஅகை என நாலெழுத்துக் கணவிரியாம்.

ஆஅங்கு என ஈரெழுத்துப் போரேறாம்.

ஆஅவது என மூவெழுத்துப் பூமருது'

என்று எழுதியிருக்கின்றார். ஈச்சினார்க்கினியர் பேராசிரியரைப் பின்பற்றி, 'ஆஅழி என்பது மூவெழுத்துப் பாதிரி.....படாஅகை என நாலெழுத்துக் கணவிரியாம். ஆஅங்கு என ஈரெழுத்துப் போரேறாம். ஆஅவது என மூவெழுத்துப் பூமருது' என்று எழுதியுள்ளார். இவ் வளபெடைச்சொற்களில் கெட்டெழுத்தினையும் குற்றெழுத்தினையும் வேறுவேறாக எண்ணிக் கணக்கிட்டிருப்பது காண்க. 'உயிரி லெழுத்தும் எண்ணப் படாஅ' என்பதனால், செய்யுட்களில் மெய்யெழுத்தினையும் குற்றியலுகரத்தையும் எண்ணுதல் இல்லையாகலின், ஆஅங்கு என்பதில், ஈகரமெய்யும் குற்றுகரமாகிய சூகரமும் நீக்கி ஆஅ என்னும் இரண்டுமே எழுத்துக்களாக எண்ணப்பட்டன. அதனால் அஃது ஈரெழுத்துமொழி ஆயிற்று. அவ்வாறே ஆஅவது என்பதில் குற்றுகரமாகிய 'து' எண்ணப்படாததனால் அது மூவெழுத்துமொழி ஆயிற்று. இவ் விருவர்கூற்றுக்களான் அளபெடைமொழியில் நெடிலும் குறிலும் தனித்தனி எழுத்தாகக் கொள்ளப்படும் என்பது நன்கு விளங்கும். இதனால், 'அளபெடையில் மூன்று மாத்திரை ஒலிப்பது ஓரெழுத்துக்கவே எண்ணப்படும் என்பார்கூற்று அடையாமை தானே போதரும்.

1. தொல். செய். 17 உரை. 2. தொல். செய். 17 உரை.

3. தமிழ்ப்பொழில், 14. பக். 27, 8.

முடிபுரை

இதுகாறும் கூறியவற்றான், அளபெடைபின் திறத்தில் ஆசிரியர் தொல்காப்பியனார்கூற்றே தமிழிலக்கிய நெறிக்கு இயைந்ததென்பதும், நன்னூலார் கூறுவது வடமொழிவழக்கு மேற்கொண்டதாகவின் தமிழ்முறைக்கு அமைவுடையதன்று என்பதும், இளம்பூரணர் நச்சி னார்க்கினியர் இவர்தம் உரைகள் ஆசிரியர்கருத்திற்கு ஒத்தனவல்லவென்பதும், தொல்காப்பியர்கொள்கையும் நன்னூலார்கொள்கையும் ஒன்றே என்பார் கூற்றும் தொல்காப்பியத்தை நோக்காது நன்னூலை மேற்கொண்டு கூறுவார்கூற்றும் அமைபவல்ல என்பதும், அளபெழுந்த எழுத்தின் ஒலி முன்னைய எழுத்தின் ஒலியோடு கலத்தலின்றித் தனியே ஒலிக்கும் என்பதும், அவ்வாறே அலகிடப்பட்டு எண்ணவும் படுகின்றது என்பதும், பிறவும் தெளிவாகும்.

TELUGU LITERATURE OUTSIDE THE TELUGU COUNTRY

PREFACE.

One of the most familiar and perhaps also a very convenient method of dealing with the history of literature in any language, is by tracing its development through certain well marked periods of its growth, which correspond to the predominant features of the literary forms that develop from time to time, reflecting the various phases in the growth of the national life of the people speaking that language. From this point of view, Telugu Literature may conveniently be divided into six periods. The extant literature in Telugu takes its start from the beginning of the second millinium of the era of Christ and the whole of the first millinium of the Christian era has to be considered as a dark period in its history. This may be termed as the *Pre-Nannaya Period*—a dark age wherein the beginnings of the Telugu language and literature have to be traced by carefully groping in the darkness with the help of any gleamings from the Inscriptional matter. Telugu literature when it springs into existence at the beginning of the 11th century, appears before us as a well developed plant carefully, and dexterously grafted on Sanskrit literature, and already bearing weighty and delicious fruits, like Nannaya's *Andhra Bharata*, and Mallana's '*Lilāvati Ganita*.' So the second period may naturally be called the *Age of Nannaya* or if we choose to include the other collaborators in the complete translation of *Mahabharata*, it may be called the *Kavitraja Yuga*. It may even be termed as the '*Puranic age*' since the rendering of the Puranic theme into Telugu has been the most prominent feature of that period. This Puranic age is almost an age of translation though not exclusively of Puranas only but also of some Kavyas from Sanskrit Literature. Prabandha which is perhaps the only independent achievement of the Andhra poetic genius, must be assigned to the Age of Krishna Devaraya since it has reached its high watermark only during that period. The intervening period during which the Prabandha was moulded, may be said to be an age of transition, and Sreenadha being the dominant figure in literary world of that day it may be called the *Age of Sreenadha*. From the political as well as the literary point of view the '*Age of the Naik rulers of the south*,' is a development from the '*Age of Krishna Devaraya*,' and in so far as it has developed certain new and independent features and forms of literature, which, though in fact, not having a direct bearing on subsequent literature may be

said to be the precursors of modern literature in Telugu, this may also be called an 'Age of Transition' coming between the 'Age of Prabandha' and "Modern Age." The History of the Telugu Literature may thus be divided into six well defined periods or ages, having peculiar characteristics of their own, and each forming a significant link in the development of that history:—

The Pre Nannaya Age?—1000 A.D.

The Puranic age or the Age of Kavitraya—1000 A.D. to 1350 A.D.

The Age of Sreenadha—1350 A.D.—1500.

The Age of Prabandha or of Krishna Devaraya—1500—1800.

The Age of Literature outside the Telugu country or the Age of Southern School of Telugu Literature, 1650—1800.

The Modern Age—1800—

The Telugu Literature outside the Telugu country which is dealt with here, is the literature that developed in the Chola, Pandya, and Karnataka Kingdoms of the South, under the patronage of the Naiks and Maharatta and other rulers of those countries, their courtiers and commanders, who have chosen to cultivate and develop the Telugu literature even amidst Tamil and Kannada surroundings, thus perhaps justifying the statement of the Emperor poet Krishnadevaraya, that "Telugu is the best of all vernaculars"—"*Dēśabhāṣhalandu telugu lessa*".

K.R.

TELUGU LITERATURE OUTSIDE THE TELUGU COUNTRY

By

K. RAMAKRISHNAIA, M A.

Head of the Department of Telugu.

TELUGUS AND THEIR COUNTRY.

Ptolemy's reference to 'Triglyphon' or 'Trilingon' is perhaps the only recorded evidence regarding the existence of a region of that name, on the coast line of either side of the Bay of Bengal during the first millenium of the era of Christ. This region is generally identified with the country of the Telingas or Telugus, also called Telingānā or Telingāram, though this name came later to be applied only to a part of that country lying between the rivers Godavery and Kistna. The part of the Deccan plateau originally inhabited by the Telinga or Telugu tribes acquired the name of Andhra, perhaps some centuries before the Christian era, because of the advent of the Andhra tribes of the Gangetic plains through the Vindhyan region, into this country and their establishment of a kingdom on the banks of the river Kistna, which subsequently expanded into a glorious empire. Hence it is that we find that all subsequent references to this country, its people and their language for over a thousand years, were by the term 'Andhra', and this seems to have supplanted the original name of the country so completely that scholars are led to make many conjectures regarding the identity of the term that lingered in the reference made by Ptolemy, with the name of this country. The name under reference has no doubt, assumed a form slightly different from its original owing perhaps to the manipulations of the Sanskritists of the day through whom it might have reached Ptolemy. It is not uncommon that many indigenous names of countries, rivers, towns, etc., were later Sanskritised or made to assume Sanskritised forms. The river 'Krishna' was known as 'Maisolos' in the time of Ptolemy, and the surrounding region as 'Maisolia', which is represented by the present town of Masulipatam. The original word seems to have something to do with the Dravidian word 'mai' meaning black, which corresponds to 'Krishna' in Sanskrit. The words Gōcā and ēru (river) seems to have given rise to 'Gōdāvari' taken as a Sanskrit word. The

'Perambur' near Madras is mentioned in certain records as 'Vētrapuram'. 'Pudukkota' in Trichinopoly District is Sanskritised into 'Navasālapura' and Trichinopoly was called Trisirapura in Sanskrit. The word 'Telinga' might similarly have been Sanskritised into 'Trilinga,' and it is perhaps in justification of this term, there arose a story connected with the three lingas—Srisailla, Bhīma and Kālesa. This must have been a later one, for the various terms like Telugu (as applied to the language), Telingana (as applied to the country) Talinga or Talengs, (the name of a section of people in Burma or Pegu), the Telagas (a sect among the Non-Brahmins) and Telagānyas, (a sect among the Brahmins) of the Telugu country, all these seem to point to the great antiquity of the name 'Telinga' applied to the people as well as the country.

The existence of a 'Talinga' language and people in Burma points to a very early migration of the people of that name from this country to the other side of the Bay of Bengal. There was no doubt much speculation regarding the situation and identity of this capital town *Trilingon* mentioned by Ptolemy as situated beyond the Ganges. 'Triglyphon' says Wilford, "is an attempt to render into Greek the meaning of Trilinga or Trai-linga, the three lingas of Mahadeva in the Puranas, and this is part of an extensive district in Arakon called Tri-pura or the three towns or townships first inhabited by three Daityas. These three districts were Kamiā, Chattala, and Burmanaka." Lassen has adopted a similar view—"Triglyphon was probably the capital of the silver country, Arakon of the present day. It may be added that the foundation of this city which was originally called *Vaiśālī*, belongs to earlier times than those of Ptolemy, and no other capital is known to us in this country. The Greek name which means "thrice chosen," i.e., three forked, or a 'trident' suits likewise with Arakon, because it lies at the projections of the delta, and the Arakon river, in the lower part of its course, splits into several arms three of which are of superior importance."

Cunningham says: "In the inscriptions of the Kalacuri or Haihaya dynasty of Chēdi, the Rajahs assume the titles of "Lords of Kalinjarapura, and of Trikalinga." Trikalinga or the three Kalingas, must be the three kingdoms Dhanakataka or Amaravati on the Kistna, Andhra or Warangal, and Kalinga or Rajamahendri. The name of Trikalinga is probably old, as Pliny mentions the Maceo-Calingae and the Gangarides-Kalingae as separate peoples from the Calingae, while Mahabharata names Kalingas three separate times and each time in conjunction with different peoples. As

Trikalinga thus corresponds with the great Province of Telingana, it seems probable that the name of Telingana may be only a slightly contracted form of Trikalingana or the three Kalingas. I am aware that the name is usually derived from a Tri-linga or the three Phalli of Mahadeva. But the mention of Macao-Calingae and Gangarides Calingae by Pliny would seem to show that the three Kalingas were known as early as the time of Megasthenes, from whom Pliny has chiefly copied his Indian geography. The name must therefore be older than the Phallic worship of Mahadeva in Southern India."

Dr. Caldwell observes "that though Trilingon is said to be on the Ganges, it may have been considerably to the south of it, and on the Godavery which was always regarded by the Hindus as a branch of the Ganges, and is mythologically identical with it. The Andhras and Kalingas, the two ancient divisions of the Telugu people are represented by the Greeks as Gangetic nations. It may be taken as certain that Triglyphon, Trilinga or Modogalinga was identical with Telingana or Trilingam, which signifies the country of the three lingams. The Telugu name and language are fixed by Pliny and Ptolemy as near the mouths of the Ganges or between the Ganges and the Godavery."

The identification of the term, made by the two previous scholars with the Telugu country seems to be nearer the mark. But the derivation of the word Telugu from Trikalinga cannot be so easily maintained, especially in view of the fact that the people living on the coast of either side of the Bay of Bengal, i.e., those on the eastern side at Pegu and those on the Coromandel Coast on the west were known only by the name Telang, Telaing, or Telugu, and never as Trilingas. During the Buddhist period or even perhaps before it, Telugu people might have crossed the bay from Misolia one of its most important ports on the western main land, to the coast on the east and colonised the country. Similarly people from the Kalinga country also must have crossed the bay and established some kingdoms in the northern portions of Burma, which might have given rise to the name of Trikalinga. Since part of the Kalinga country i.e., country north of the river Godavary with Pishtapura the modern Pithapuram as its capital came later under the domination of the Telugus, a gratuitous derivation from Trikalinga has been offered to the name of this country. Even the story regarding the three lingas of Mahadeva, might have originated in Burma itself, as this country is said to have been called 'Trisula' in old Chinese records. When an application of

that term for the country in the mainland was sought, a demarkation of the country into three Kalingas was also found necessary, and naturally the country of the Telugus was made part of the Trikalinga, and the old indigenous word Telugu was declared to be derivative of Trikalinga. The term Mudukalinga also seems to refer to the establishment of three kingdoms by Kalingas and not by Telugus, either in Burma or on the western coast of the Bay, but it has no connection with the term Telugu. Colonel Gerini's remarks on this topic are worthy of our consideration here.

"Though it be true that at an earlier period tribes of rude mountaineers, such as Kiratas, occupied the region to the east of the lower Brahmaputra, even down to the sea coast and the islands of the Gulf of Bengal, it appears that in subsequent times they were driven back towards the hill tracts by the invasions of the Dravidians—chiefly Andhras and Kalingas from the opposite coast of the gulf—who forced their way along the littoral as far as the limits of the Arakon, and probably even to the Gulf of Martaban, establishing colonies as they proceeded. These Dravidian invasions must have occurred and probably ended before 295 B.C., the approximate date of Megasthenes' mission to the Court of Palibhotra, since that author refers to Kalingas and Andhras, as being situated near the sea and on both sides of the Ganges in the last part of its course; and since a century later, in the Peutingerian Tables the "André-Indi" are assigned a position corresponding to the coast between the left bank of the Ganges and the present Arakon river. This being the region that Ptolemy calls the 'coast of the Airrhadoi' it is reasonable to infer that by this name he meant the coast of the Andhras, especially as he does not mention any other people of an identical or even similar name in or about the same region. Other coincidences also concur in demonstrating that the coast now under consideration was the habitat of a people called Andhras, who appear in Megasthenes' extract as the *Andārae*, in the Peutingerian tables as the *André-Indi* and in Ptolemy's geography as the 'Airrhadoi,' and who are evidently of Dravidian extraction and probably identical with the Andhras of Orissa and Telingana. This people in conjunction with their near relatives, the Kalingas founded, it appears in that region, a kingdom consisting of three districts or separate communities called Tri-Kalinga or Trilinga, a name from which the term Telingana was derived, and employed to designate the country of Kalinga proper on the western side of the Gulf of Bengal, as well as the country of the Mous or Talengs (Talaings) on the opposite shore, which had been colonised by them.

As a matter of fact, the original term Trikalinga only remained preserved in its integrity up to the present day, in the name of the *Talengs* or *Talaings*, the people of Pegu, and the descendants of that great ethnic stock which played in Indo China an analogous role to the Dravidians in Southern India, superseding the aborigines of the Negrito race, the anthropophagous Rakshasas. After the fall of the Dravidian power in the above three districts, Prome continued as a capital of the '*Talaing*' kingdom until conquered and destroyed by the Kauran from Arakon in 95 A.D."

It is evident, I think, that *the foreign settlements* on this coast were grouped somewhat after the manner of the Greek colonies of old, in clusters of cities and petty states. The very names of Trilinga or Trikalinga, Catur-grama (Chittagong) and Ptolemy's Pentapolis recall to our memory the Greek Tripolis, Tetrapolis, etc. Once this principle is established it is easy to see how such names are multiplied. In fact, besides the Trikalinga named by Ptolemy in the region now under consideration, we have another about Krishna and Godavary, and a third yet recorded as a feud of the Chedirajas in Mälva."

Researches on Ptolemy's Geography
by Colonel, G. E. Gerini.

This historical sketch by Colonel Gerini will perhaps come nearer the truth provided we consider Kalingas and Telangs as two different tribes of the great ethnic stock of Dravidians, who colonised the eastern coast of the Bay of Bengal centuries before Christ, and that 'Trikalinga' had nothing to do either with the tribe of Telangs or Telugus or their country Telingana and that the confusion was only brought about by later Sanskritists who tried to identify the two for the sake of conveniently deriving the latter from the former. Thus it may be said that Kalinga and Telinga are two different tribes, who inhabiting originally the western coast of the Bay of Bengal region, later migrated to the eastern coast of it established their rule as well as their culture in that country, and that Trikalinga has nothing to do with the derivation of the name of the country of Telingana or its inhabitants the Telugus.

Though it may appear as strange, we find there is no further reference to this country or language as Telugu till about the beginning of the 2nd millennium after Christ, i.e., until Nannaya Bhatta produced his memorable work of Bharata in the Telugu language at the request of the King Raja Rajanarendra of the Chalukyan Dynasty. Chalukyan kings of even earlier centuries have already

espoused the cause of the indigeneous languages as against the Sanskrit and Prakrit, which were holding sway for a long time, and not only got their inscriptions written in the languages of the soil, but even encouraged poets and scholars to write in what is called the Desi style and language. It is to some of these inscriptions of the early Chalukyan kings that we have to trace the beginnings of Telugu literature during the dark period of the Pre-Nannaya age. At that time though some scholars from the Telugu country—especially from Vengi—migrated to the Karnataka, and found patronage under the kings of the Western Chalukya dynasty of Banavasi, and dedicated works in Kannada to them, they do not seem to have produced any works in Telugu, perhaps for want of patronage in that language. Later it is as a stronghold of Veerasaivism that Karnataka attracted Telugu poets like Panditaradhya and Palkuriki Somana to it and encouraged them to write works in Kannada language, but neither did they stay there long, nor was there any encouragement for them to produce any works in Telugu in that country.

King Rajarajanarendra, the first patron of Telugu letters, though belonging to the eastern branch of the Chalukya family, was already connected with the Chola kingdom of the south for two generations. He was the son of Vimaladitya by a Chola Princess, the daughter of Rajarajachola, and married Ammangadevi the daughter of Rajendrachola, son of Rajarajachola. On account of this connection Rajendra, son of Rajarajanarendra, who again married Machurantaka, the daughter of his maternal uncle, became the successor of Rajendra Chola and ruled the Chola kingdom with the title of 'Kulothunga Chola-deva.' After Rajarajanarendra, his brother became the ruler of the Telugu country for a time, but later Kulothunga sent his sons to rule over this country as his representatives. Though, during this time, some Telugu people might have migrated to the Chola country or some Dravida families came and settled in the Godavery District, there seems to be no literary activity in Telugu under the patronage of these kings either at the Telugu capital Rajahmundry, or at the Court of the Chola King in the south.

It was during the period of the Vijayanagara Empire that the Chola and Pandya Kingdoms of the South were brought under imperial rule, by Kumara Kampana, son of Bukkadavaraya who was sent on a mission of conquest of the South in order to stem the tide of Mohammedan aggression in that country. Kumara Kampana and his son Virupaksha ruled over these countries for

some time as representatives of the sovereign but later on they passed into the hands of the Naiks who having been first appointed as governors subsequently became independent rulers of these provinces. Many of those who served as commanders under those kings or occupied important positions in the State, were given free grants of land in those days, and they are enjoyed by their descendants there even to this day. Encouraged by the patronage of these Telugu rulers many families from the Telugu country went and settled in the Tamil land during their regime. One peculiarity about these settlers in the Chola and Pandya kingdoms of the Tamil country, is that in spite of the lapse of centuries they have not given up their mother tongue Telugu, which they use even to-day as their home language, though all other transactions are naturally carried on in the language of the soil. The total number of the Telugu settlers now living in the Tamil country perhaps exceeds a lakh.

Telugu Literature in the South

It is to these settlers of those days and their rulers that we are indebted to-day, for a new and interesting period in the history of Telugu Literature. After the fall of the Empire of Vijayanagar the courts of the Naik Kings of Tanjore and Madura became the chief centres for the development of Telugu literature. But those of Pudukkota, Mysore and Salem also had their share in it. From the point of view of the development of Telugu literature as a whole, this may be said to be an 'Age of Transition' coming in between the age of Prabandha which reached its high water mark during the time of Krishna Devaraya, and the modern age with all its new forms and types of Telugu composition, like the age of Sreenadha which formed an age of transition between the Puranic and the Prabandha periods.

The Naik Kings in the South have carried the high traditions of the Prabandha period with them from the court of Krishna Devaraya, and developed new features of their own while adapting themselves to the new conditions that faced them during their career in a foreign country and amidst people speaking a foreign language. Prabandha as a type of Telugu poetry has already been evolved and perfected by the poets of the previous age, but poets like 'Cemakura' of this age have shown what further refinements it is still capable of in the hands of a good artist. But the real glory of this age lies in the fact that it has revived and encouraged the production and development of the time-honoured

Desi types of composition of which we used to hear only distant echoes in the works of Palkuriki Somanadha, Sreenadha and others. The poets and patrons of the previous age were so much attracted by the stately and dignified march of Prabandha composition with all its colourful descriptive element and majestic gait borrowed from the field of Sanskrit Literature, that they have almost discarded the Desi types of composition, and these have therefore fallen to the lot of bards and common people in the lower strata of society. That is why we find this ancient property of ours preserved in the memories of the working classes or street beggars in the country or sometimes of our women folk at home. The new conditions of life in a foreign country, and amidst a people speaking a language different from their own, seem to have encouraged our Naik Kings and their followers in reviving some of the old Desi types of composition, divested of colours borrowed from Sanskrit. Here the womenfolk seem to have asserted itself, and came forward to display the treasures it has been the custodian of for a long time. Besides the Dvipada type of composition, whose position in the high class literature in Telugu has somehow been recognised owing to the endeavours of Palkuriki Somanadha and others, other types of indigenous composition like, Yakshagana, pada, daruvu, keertana, have been revived and developed during this age. For easy reading and understanding prose has perhaps become a necessity in this age, and the rulers and courtiers of Madura seem to have specialised in this type of composition. The Keertanas of Tyagaraja and the padas of Kshetrappa are some of the most noteworthy compositions of this age, that established the name and fame of the Telugu people and their language in the Tamil country. Besides music the art of dancing has also been developed, and Raghunadha Naik of Tanjore besides being a patron of music and dancing was himself an author of two works on the subject.

Under the Naiks of Tanjore

Of the various kingdoms of the South it was Tanjore and its illustrious king Raghunadha Naik that led the way for the development of Telugu literature in the South during this age, and it is not until a century later that Madura developed itself into a centre of literary activity in Telugu. Raghunadha Naik of Tanjore combined in himself all the great qualities required for a successful sovereign, and he seems to have emulated the emperor Krishna Deva Raya in making his regime so benevolent and glorious. In many respects he proved himself to be a worthy

follower of the Imperial sovereign, and stood gallantly on the side of the imperial crown that was almost in a tottering condition in his time. The first part of his reign was taken up in subduing the rebellious neighbours and consolidating his kingdom under the wise ministership of Govinda Dikshita who was not only an able minister, but also a great scholar and the author of many works in Sanskrit. He was the teacher (Guru) of Raghunadha Naik and was as faithful to him throughout his life as Timmarasu to Krishna Devaraya. This has afforded Raghunadha ample opportunities to follow his literary and artistic pursuits undisturbed during the later part of his reign.

Like Krishnaraya he was not only a gallant leader of forces, but a great scholar, a poet, a musician and a great patron of letters. His *Sangita Sudha* and *Bharata Sudha* written in Sanskrit attests not only to his scholarship in Sanskrit, but also to the depth of his musical lore. He was also the author of a new note in music named after him as *Raghunadhamela*. Even while he was very young he seems to have composed extempore in a few hours the poem *Parijatapaharana* in Telugu, at the bidding of his Guru Govinda Dikshita, and was honoured with Kanakabhisheka (a bath in gold coins) by his father who was much pleased at his composition. He seems to have written a poem about the life of his father Atchyutappa Naik, called *Atehyutabhyudaya*. *Ramayana Sangraha*, *Valmiki Charitra*, *Sringara Savitri*, are his other works in Prabandha style. His *Nalacharitra* is in Dvipada metre. The Yakshagana type of literature, hitherto relegated to the lower classes of society, seems to have attained a new and royal dignity, when Raghunadha himself undertook its composition. He is said to have been the author of a Yakshagana, with the story of the marriage of Rukmini and Krishna, as its theme¹ and led the way for an abundance of this type of literature at the court of Tanjore.

Raghunadha is not only an author but a great patron of letters. His court which is called 'Vijayabhavana sabhāraṅga' named perhaps in imitation of Krishna Devaraya's court called 'Bhuvanavijaya sabhāraṅga,' was the seat of many poets and poetesses who were great scholars in Telugu as well as Sanskrit.

1. "శ్రీరక్కణి కృష్ణవివాహయత్, గానప్రబంధానటనైకభేదాః
నిర్మాయ వాగ్విన్నిపుణార్థభాగ్విన్ని, రిద్వత్కవీనాం చిదధానిహర్షం" — సాహిత్యసుధ

Women poets of high and varied accomplishments was a remarkable feature of the courts of these Naik Kings. Though we do not hear of Ashtadiggajas in Raghunatha's court, it was adorned by poets and scholars of no mean order. Govinda Dikshita who acted as an able minister to the king was also a great scholar, statesman, and a poet in one. His sons Yegnanarayana Dikshita, and Venkatamakhi were great sanskrit scholars and poets. Among others Rajachudamani Dikshita, the author of numerous works in Sanskrit, and Kumara Tatacharya, the author of the Sanskrit drama *Parijatapaharana* may be mentioned. The famous Telugu poet of his court was Chemakura Venkata Kavi, the author of two prabandhas in Telugu, *Vijayavilasa* and *Sarangadhara Charitra*, of which the former has been dedicated to Raghunatha. Another Telugu poet that adorned the Court of Raghunatha was Krishnadhvari, the author of a slesha prabandha called *Naishadha Priyateeya*. He was the author of five other works also dedicated to Raghunatha. These two poets seem to have carried on the traditions of the previous age by their composition of a Proudha prabandha and a Sleshakavya. Kavi Caudappa, the author of '*Caudappa Satika*' one of the few humorous poems in Telugu, and of a small Telugu Nighantu also belongs to the court of Raghunatha. Of the women poets that adorned the court of Raghunatha two require special mention, Ramabhadramba, and Madhuravani, the former was the author of a poem in Sanskrit called *Raghunathabhyudaya* in twelve cantoes and the latter is said to have translated into Sanskrit the *Ramayana Sangraha* written by King Raghunatha in Telugu. Thus after the reign of Krishna Devaraya, Raghunatha Naik of Tanjore proved to be the most illustrious king and patron of letters and contributed greatly to the development of Telugu literature in South India. He ruled over the kingdom of Tanjore for about twenty years from 1614—1633 A.D., and was succeeded by his son Vijayaraghava who reigned almost peacefully for about forty years from 1633—1673 A.D. though in the end he was overpowered by the machinations of the neighbouring rulers, aided by a spirit of foolish fatalism which developed in him about the end of his life, and which cost him his life as well as his kingdom.

Vijayaraghava Naik was a man of great ability, valour and learning. He was of a charitable and devotional temperament, and instituted many agraharas and opened choultries for free feeding in the various parts of the country. Purushottama Dikshita has even produced a drama with the free feeding in Tanjore as its main theme, viz., *Tanjavuru Annadanamahatanaka*,

wherein he refers to the valour as well as the generosity of Vijayaraghava.² He was surrounded by a large number of learned and accomplished women in his court, and it may be said that there were perhaps more poetesses in his court than poets. Many of them were scholars in Sanskrit and also masters in the art of Bharata. Literary activity in Telugu, in the court of Vijayaraghava, was greater than in the time of Raghunadha. Interest in the Prabandha type of composition seems to be on the wane, Dvipada and other Desi types of composition grew in number as well as in variety and importance. Vijayaraghava himself was like his father, a great poet and produced a good number of Dramas—Yakshaganas, Dvipada Kavyas, besides many other types of popular musical compositions like Daruvu, Ola, Keertana, etc. His dramas like *Kāliyamardana*, *Pūtanaśarana*, *Prahladanataka*, *Rajagopalavilasa*—number over a score, and *Raghunadhabhgyudaya*, has for its theme the life story of his father Raghunadha Naik. These dramas are classed as 'Chātukavitva,' according to his statement in *Kaliyamardana*.³ In this drama and in the Dvipada Kavya of the same name composed by him, he introduced the old Prabandha device of a dream, wherein, his parents were said to have appeared before him and asked him to write a work on their life history.

Tirumala Tatacharya his religious preceptor and Guru encourages him in his attempt and acquaints him with a brief history of the important personages in the previous generations of the royal family. Vijayaraghava was a great scholar in Bharata Sastra and many female musicians of his court, who were accomplished in the art of Bharata dancing, seem to have enacted on the stage many a song composed by him.⁴ He was the hero

2. ఘోరాహవపరాభూతవీరవర్మ పాండ్యకుంజీర మండలాఖండల ఖండనో
* * * ధండవోద్ధండ, చండతల్ప్రతాపమూర్తాండ, వీరాధీవీర, వితరణకర్ణావతార,
విజయరాఘవధీర.....అనవరతశతలక్షవిప్రభీష్ట మృష్టాన్న ప్రదాతః!

3. రాజగోపాలస్వామి తనకు నాటకచాటుకవితాకన్య నొసంగిన విజయరాఘవ
భూమండలా ఖండలునకు.....చిగ్విజయంబులు పాలించి రక్షించుగాత్ర

4. సీ. చాపదంబులు నీడరూపవ్రతీకాంత, శబ్దచూడామణి చంపకాఖ్య
చెలువగుజక్రిణి చెలువమూర్తివధూటి, శౌదమకోమలవల్లి గురునితంబ
నవపదంబులు లోకనాయికాలోకాక్షి, యలదేవి శశిరేఖికాబ్జయన
దురుపదంబులు రక్తగిరినితంబినియును, పేరణివిధము భాగీరథియును

of many a work composed by his court poets and poetesses. *Vijayaraghavachendrikavilasa*, written by Kamarasu Venkatapati Somayaji, and *Vijayaragha-cakalyanataka* by Koneti Dikshita, are of that type. Chengalva Kālayakavi, was a great scholar and poet in Sanskrit and Telugu.⁵ He was the teacher of Ramabhadramba and Krishnaji celebrated poetesses of the courts of Raghunadha and Vijayaraghava respectively. He was the author of '*Rajagopala Vilasa*,' a Prabandha in five chapters which was dedicated to the King Vijayaraghava, and also of another prabandha called *Parvatiparinaya*. One of the most noted poetesses of the Vijayaraghava's court was Rangajamma, daughter of Pasupuleti Venkanna. She was a very learned and accomplished lady who could compose poems in eight languages (ashta bhasha kavayitri); and was the recipient of the unique honour of '*Kankābhisheka*' at the hands of Vijayaraghava. '*Mannarū-dasa Vilasa Nataka*' and a Prabandha of the same name, dealing with the story of the marriage of Kantimati with the king a dasa—or devotee of the Lord Mannarudeva; Ushaparinaya, Ramayana Sangraha, Bharata Sangraha, Bhagavata Sangraha—

మదనపదదూత్యనవరత్నమూలికా,
బహువిధాలత్యుచితప్రపంచమెల్ల
ఘనతవిలసిల్లదక్కిన కాలభైల్ల,
నభినయించిరి తమ చేర్పు లతికయిల్ల."

ర. నీ. ఘటికా శతగ్రంథ ఘటనోత్కటనవీన పాండిత్య గరిమలుభళియనంగ
నోన్మ్య నిరోష్ఠ్యాది క్షాంతామ రసగర్భసందర్భమానని సన్నుతింప
మాకందమంజరీ మధుర్యురీ మాధుర్య, రచనావిశేషమారాయనంగఁ
బరిహృతేతరయుక్తిభావమాతనకథా, చాతుర్య ధుర్యత సంస్తుతింప
అయ్యదినమల రామకృతమృతవార,
నేడు కృష్ణాజికవితచే నేర్పు మెజసి
వినికి నేయుటయెల్లమిఘనతగాదె,
కవివినుతచర్య చెంగల్యకాశనార్క

ఉ. భూసుతకీర్తులైన కవిప్రంగవులదయ మెచ్చ నిచ్చులు
దేనియసోసలై కనటుచేడఁ చక్కెర పానకంబులై
వీనులవిందులై రసిక జేర్పనలై యలవాగ్వధూటికిం
గానుకలయ్యె చెంగలుక కాశకవీ, భవదీయ కావ్యమూల్.

are some of the important works produced by her. These small compendiums of the repositories of Indian culture, and the popular representation of the puranic stories in the form of simple dramas and songs and keertanas clearly indicate how the poets as well as the kings of those days endeavoured to propagate the spirit of national culture among the Telugu people living in a strange land and amidst strange surroundings. Besides Rangajamma there were many other women of varied accomplishments at his court of which one named Chendrarekha was a recipient of high honours from the King Veera Venkatapatiraya of Vijayanagar. Many of these were proficient in the fine arts of music and dancing and being encouraged by the Kings, greatly contributed to revive the indigeneous types of musical compositions like Jōla, Sīrvāla, Dhavaḷa, Gita, etc., by composing and giving recital performances of those compositions on the royal stage.

Kshetraya, the composer of the celebrated 'muvva gopala padas' in Telugu, who like Tyagaraja of a later date, established his name and fame in the musical world in Southern India also belonged to the court of Vijayaraghava. Mannarudeva—the son of Vijayaraghava was a chip of the old block. He was also a great scholar and poet, the author of two works in Telugu—namely *Vijayaraghavabhyudaya*, and *Hemabja Nayika Swayamvara*—both of them dealing with the stories of the love affairs of Vijayaraghava. He was a very dutiful son and a man of high accomplishments, but owing to the internecine quarrels between Tanjore and Madura Kingdom, and also on account of an intense spirit of devotion which got better of his wisdom in Vijayaraghava, especially in the latter part of his life, both the father and son were defeated and killed in a battle with the chieftain Venkatakrishnappa Naik, who invaded Tanjore at the command of the Chokkanadha the ruler of Madura, who as the story goes, was enraged on account of the refusal by Vijayaraghava for a marriage alliance with him. Later on Chokkanadha appointed Alagiri as his representative to the Chola Kingdom, but neither this representative nor Chengamaldas, another claimant to the kingdom as the only heir apparent of the Naik family of Tanjore, were strong enough to retain the kingdom in their hands, but became puppets in the hands of self-interested wire-pullers. At last, Ekojee, a step brother of Sivaji and commander of forces under the Sultan of Bijapur, having been invited to help one of the rival claimants, occupied the kingdom of Tanjore and later declared himself independent. Thus came to an end the Naik rule at Tanjore, and the Chola Kingdom passed into the hands of Mahrattas.

Under Mahratta Kings of Tanjore.

Ekaji very soon consolidated his kingdom by putting down all opposition to him, and soon became very popular in the country by his wise administration and benevolent measures. It is very surprising that the Mahratta rulers of Tanjore eagerly took to the Telugu language, and tried to maintain the literary traditions of the Naik rulers, not only by way of patronising the Telugu poets and scholars, but also by themselves becoming scholars and poets in that language.

Sahaji, the son of Ekaji who became the ruler of Tanjore after his father (1684—1710) was a great scholar in Sanskrit and Telugu, an expert musician and a great patron of letters. He was the author of '*Chendrasekhara Vilasa*' in Sanskrit, and of '*Vishnupallakisevaprabandha*' and a good number of other dramas in Telugu. Some of them are the following: Draupadi Kalyana, Gangaparvatisamvada, Parvatiparinaya, Vallikalyanam, Vighneswara Kalyana, Sita Kalyana, Saraswati Vilasa, Kamsavadha, Jalakrida, Pancaratna prabandha, Tyagaraja vinoda citraprabandha Nataka. The last seems to be a combination of Prabandha and Nataka, wherein the characters speaking three different languages Sanskrit, Maharashtra, and Telugu are introduced. Like the King Sahaji, a poet of his court by name Seshachalapati, seems to have introduced no less than eight languages in a drama composed by him called '*Saṁmānāraja vilasa*.' Among the poets of his court there were eminent Sanskrit scholars like Atiratna Yaji, the author of '*Kumudavati Parinaya*', Gangadhara Pandita—the author of '*Bhosalavanavali*', Chokkanadha, the author of '*Kantimatiparinaya*.'

As regards Telugu literature, prabandha type has fallen into background, and many of the Desi types of compositions brought into vogue in the courts of Naik Kings seem to be on the increase. Though most of the works written by the King Sahaji were dramas, and there are nearly more than a dozen of them, he preferred to call some of them prabandhas as '*Sankarapallakiseva prabandha*', '*Vishnupallakisevaprabandha*', perhaps because of the abundance of descriptive element in them. Of the Telugu poets that adorned his court, there is one Girirajakavi, the grandfather of the celebrated musician Tyagaraja. He composed many dramas and koravanjis like Vāḍavijaya, Sarvanga Sundarivilasa, Sahendra charitra Yakshagana, Rajamohana Koravanji, Rajakanyaparinaya Koravanji, and dedicated them to the king. Sahaji has become the

central figure of many of the dramas by his court poets, like Sahaji Sahitya, Sahajeeya, Sahajeedandaka; and since most of the works were written about his life and in his praise, they seem to be more of topical interest than of permanent value. 'Lilavati Kalyanam' another work by the same author, was dedicated to Sarabhoji the brother of Ekoji. Vijayaraya Vasantakavi, a younger brother of Girirajakavi was the author of a work on Natya sastra called 'Akinayadarpana' which was dedicated to Khandoji, a commander-in-chief of the King Sahaji.

After Sahaji, Tulajaji who reigned about 1730 was renowned as a great scholar and patron of letters. He was a scholar in Sanskrit and Telugu and an adept in music. He was the author of a work on music in Sanskrit called *Sangita Saramrita*, and of a drama called *Sivakama Sundari Parinaya* in Telugu. Muddu Palani, the author of *Radhikasantvamu* in Telugu was a concubine of the King Pratapasimha, who came to the throne of Tanjore about 1750. Chakrapuri Veeraraghavachari who was the teacher of Muddu Palani was the author of a *Nalacharitra* in Dvipada metre. Aluri Kuppana Kavi, who received the title of 'Andhra Kalidasa' from the King Tulaja Maharaja, who ruled in the eighties of the 18th century, composed *Acharyavijaya* at the request of some Niyogi gentlemen of Madras* and dedicated to God Nrisimha. He was the author of many other works like Panchanada purana, Indumatiparinaya, Harikathasudharasa and Ramayana and Bhagavata Yakshaganas.

Kasturi Rangakavi, the author of 'Ananda Rangaratchandas, a valuable work on Telugu prosody, dedicated to Anandaranga Pillay, the Dubashe and political adviser to the French Governor Dupleix at Pondicherry, was the guru of Aluri Kuppana.⁶ Rangakavi was the author of a Prabandha *Krishnarjuna Smvada* in five Aswasas, and a lexicon called Sambanighantu, dedicated to the God Samba.

It was during the time of Sarabhoji II (1800) that Tyagaraja, the great saintly musician of South India composed his famous Keertanas, that helped to establish the domination of the Telugu language over the musical world in South India even after the political power is gone, and maintain its reputation as the best of all

* "Sāra laukika vaidikāchāra bhṛitulu, catura Chennapurī carat sachivata-tulu."

6. "కస్తూరిరంగ సద్గురు పానారవింద భజనానందక మృద్విలాస
భోసల తుభజ మహారాజ కటాక్ష సమల్లసి తాంధ్రకాళిదాస"

vernaculars. He was the native of Panchanada Kshetra otherwise called 'Tiruvarur,' and belongs to the Kakarla family. Though very poor he would not accept patronage from earthly monarchs, his sole patron being Lord Sri Rama, and as the story goes he seems to have actually refused the invitations of Sarabhoji Maharaja, and of the King of Mysore. He was the author of a beautiful Yakshagana called *Naukābhāṅgam†* and of two more works in Telugu, namely Nanda Charita, and Prahlada Charita. His works are a very valuable contribution to the Telugu literature produced in South India and his songs and their technique are better cultivated and preserved in Tamil land than even in the Telugu country.

Venkata Krishnayya the author of *Sivaparijata Nataka* was a court poet of Sivaji who ruled about 1835. Sivaji himself wrote a drama in Telugu called *Annapurnaparinaya*. Thus the Mahratta rulers of Tanjore developed Telugu literature during their regime not only by patronising Telugu poets and poetry, but themselves being the authors of many works in that language.

Under the Naik Kings of Madura

The kingdom of Madura is geographically farther south and therefore farther away from the imperial capital of Vijayanagara than that of Tanjore, and this coupled with frequent disturbances due to want of harmonious relations with the sovereigns of Vijayanagar, perhaps created no congenial atmosphere for the encouragement of literary activity at the court of Madura until about the time of Tirumala Naika. In spite of his many other engagements, Tirumala devoted some time for the constructive arts. He raised some beautiful and grand constructions at Madura and also patronised poets and men of letters. Kameswara Kavi, the author of *Rukmini Parinaya* and *Satyabhamasantvana* was at the Court of Tirumala Naika and was the recipient of high honours from him⁷ though the poet dedicated his works to his son Muttalagiri. It was from the time of Chokkanadha Naik the grandson of Tirumala Naik that there was greater activity in literature. Kameswara Kavi also known as *Tirukāṇṇē Kavi* continued to adorn the Court of Madura, even after Tirumala, during the reigns of Chokkanadha

† An excellent edition of the work has recently been published by the Music Department of the University of Madras.

7. "దక్షిణ సింహాసనాధ్యక్ష తిరుమలక్షమాశాంత కరుణాకటాక్షలక్ష్మీత స్వచ్ఛ ముక్తానుభవ స్థితచ్ఛత్ర చామరకళాచితా కనకాంబోళికాదీ రాజోపచార".

and his brother Muddalagari, and began to turn a new leaf in the history of the development of Telugu literature, by producing his *Dhenumahatmya*, which is one of the earliest prose works in Telugu. This deals with the holiness of the cow as revealed by Bhishma to Dharmaraja, and is written in simple prose as the author himself says in the colophon of this work.⁸ As the blessing of Srirangesa was invoked for Chokkanadha by the poet at the beginning, the work may be considered as a dedication to the king. Velidendra Venkatapati, author of *Sringararadhamadhavam* was also at the Court of Madura during the reign of Chokkanadha. His *Rādhikāsāntvanam* was dedicated to Madagala Ramanāmātya, ruler of Kaveripatam in Tanjore District. Alaghari Kavi, author of *Sudantaparinaya*, a court poet of Vijayaranga Chokkanadha was a nephew of Venkatapati. His son Tiru Vengalarya, a great musician and Vainika was the author of 'Vyāsataṭparya nīrnaya.'

But it was during the time of Vijayaranga, the grandson of Chokkanadha, that literary activity at Madura was in its full swing. About the close of the reign of Chokkanadha, the country, already in a disturbed condition owing to wars with neighbouring states, was plunged into further difficulties owing to the famine and pestilence which raged about the end of the 17th century. But these difficulties were overcome by ceaseless efforts of relief effected by Mangammal who acted as a regent during the minority of Vijayarangachokkanada, and a peaceful atmosphere was created, by the time he came to the throne at the beginning of the 18th century. Vijayaranga was a scholar and a great patron of letters. His court was full of poets and authors, and some of his chieftains like Samukham Venkatakrishnappa Naik have written many works in Telugu and also gave encouragement to other poets. Venkatakrishnappa Naik was the author of two prabandhas, *Ahalya Sankrandanam*, and *Radhikasāntvanam*. *Tarasasankavijayam* was written by his friend Sesham Venkatapathi and was dedicated to Vengala Seenāmātya, one of the ministers of Vijayaranga Chokkanadha. Velagapudi Krishnayya wrote *Malati Madhaviyam* and *Bhanumadvijayam*, the former being a rendering into the Prabandha form the story of Bhavabhūti's drama of the same name. He was the author of a prose work called *Vēdāntasārasaṅgraha*, and was closely related to Sambayamatya, one of the commanders of Vijayaranga Chokkanada, and a contemporary of Nanjaraja of Mysore. Another poet Velidendra Muddalagiri by

8. "మూర్తియు క్రిస్నానానీమెచ్చ నాపులనహాకృష్ణ మొనర్చెను లేకమాటలన్",

name wrote *Sudantaparṇaya* at the request of Vijayaranga and dedicated it to Sriranganāḍha. Kundurti Venkatachela Kavi was the grandson of the poet Govinḍāmātya who seems to have been honoured by Veera Venkatapatirāya of Vijayanagar, with Kanakabhisheka, when he dedicated *Bhāratiparinaya* to him and himself received many honours from the king at the court of Vijayaranga Chokkanāḍha. He wrote *Mitravindāparinaya* and *Kārtikamāhātmya*. Peddapūdi Yerraya wrote *Yuvajanahridayaraṅjana*. Tirumala Kavi seems to have gone out of the way of the Madura poets and produced a drama called '*Chitrakūṭamahātmya*' and dedicated it to Sreranganāḍha. Though no doubt a few poets have written some Prabandhas, at the court of the Naiks of Madura, this may be said to be mainly a centre for the development of Telugu prose. The credit of having started a new era of prose in Telugu literature must go to the Naiks of Madura, though a few works like *Pratapacharitra* and *Rayavachaka*, have already been written before this period. Vijayarangachokkanāḍha, perhaps found it desirable to have this type of literature developed during his age owing to the circumstances of life of the Telugu people in the South who required works for easy reading and himself led the way by writing two works in Telugu Prose, namely *Seerāṅgamahātmya* and *Maghamahātmya*. His courtier and general Samukham Venkata Krishnappa Naik, followed his example by rendering *Jāmini Bhārata* and *Sarāṅga-dhara* into Telugu prose. Other works written during the time of Vijayaranga are *Ramayanaṇvachana* by Syamarayakavi, *Halāsyamāhātmya* by Sreepati Rameśhādra Kavi, prose versions of *Bhagavata* and *Ramayana* by Kundurti Venkatachela Kavi.

IN KARNATAKA.

Mysore has also been the centre for the development of the Telugu literature for a time, and the kings like Krishnabhupati, son of Chamarāja, and their commanders like Kaluve Veeraraja,*

* 'Kaluve' seems to be a misreading of the word 'Kalule' found in the original manuscript. So he is really Kalule Veeraraja. Kalule is the name of a village in Mysore, about four miles from Nanjangud, over which Veeraraja and his family seem to have ruled. His father Doddaya was the Dalavay or commander-in-chief and minister of Chikadevaraya, King of Mysore with his capital at Sirangapatam during the last quarter of the 17th century. Veeraraja and his son Nanjeraja served as Dalavays during the reigns of Kanthirava Vodayar II (1704-1714) and Krishnaraja Vodayar respectively. Nanjaraja also became 'Sarvaṭṭhakarī' later. These Dalavays were remarkable

the commander-in-chief under Chikkadevaraya of Mysore, have patronised Telugu literature. Veeraraja has already set an example for prose writing in Mysore, and rendered *Bhārata* into Telugu prose and dedicated it to Sri Krishna. His son Nanjaraja was the patron of Nrisimhakavi, the author of 'Nanjarājayasōbhūshana,' dedicated to Nanjaraja. Nrisimhakavi had the title of 'Abhinava Kalidasa.' Nanjaraja himself was the author of many works in Telugu like 'Halasya mahatmya,' 'Harabhaktavilasa,' 'Vishnu-bhaktavilasa,' and 'Kāśīmahimārthadarpana.' Tupakula Anantabhupala, son of Krishnabhupala of Chandragiri was also a great prose writer of that day, and a close friend of Kaluve Veeraraja. Vachana Vishnupurana, Santi, Anusasanika, Sabha Parvas of Mahabharata, Bhagavadgita, and Ramayana Sundarakanda are some of his works in Telugu prose. He is said to have been addressed as "*vachana rachana vricakshanyu*." The production of these prose works of the Kaluve family of Mysore synchronising almost with the period of the development of Telugu prose in the Pandya country, may be considered as the literary monuments that represent the Andhra genius as it flourished in the Karnataka country at the end of the 17th century and the beginning of the 18th.

Tondaman Kings under Pudukkota.

The Tondaman Kings of Pudukkota, otherwise called Navasalapura in Sanskrit (T. Pudu=nava=new, T. Kōta=sāla=fort) were the Sāmantas of the Naik Kings of Madura, and were of a great asset to them in their wars and administration. That Vijaya-Raghunadha Raya of Pudukkota was a contemporary of Vijayaranga Chokkanadha of Madura (1700-1734) and helped him in his wars, is known from the statement of a poet Seshayya in a Sataka—a

for their bravery as for their learning and literary patronage. Veeraraja was an author not only in Telugu but also in Kannada. In his Sabhaparva Gadya he calls himself "Girvānāndhra Karnatakāśīnānabhāṣhā Kāvya-rachanā chatura". Strangely there is another gadya at the end of this Sabhaparva, wherein Tupakula Anantabhupala also claims authorship of the work. Most probably it is a work of collaboration by these two persons who happened to be close friends. Anantabhupala was then the king of Chandragiri, and he must have fought by the side of Dalavay Veeraraja against the enemies of the King of Mysore. Bhagavadgita in prose seems to have been written by Veeraraja himself. While Veeraraja translated Bharata into Telugu prose his son Nanjaraja translated it into Kannada prose. His Halasya mahatmya is a prose work of 72 adhyayas with some verses at the beginning and at the end of each adhyaya, and it is written in a simple running style.

century of verses composed by him in praise of the Tondaman kings.⁹ Vijayaraghunadha's son is Rayaraghunadha who is the patron of Nudurupati Venkanarya one of the most eminent Telugu poets in the Court of the Tondaman Kings and famous for his *Āndhrapadya nighantu* called *Āndhrabhāshārnava*, written at the request of Raghunadha Tondaman and dedicated to Matrubbhuteswara. Venkanarya also refers in his *Andhrabhāshārnava* to the help rendered by Raghunatharaya to the rulers of the Pandya country.¹⁰ He is the son of Sitaramacharya who is known by his title of 'Mahōddanda Kavi.' Venkanarya is the author of many other works, though he is well known for his *Nighantu*. He is the author of a work on *Alankāra* called 'Raghunadhiya' dedicated to the King Raghunadharaya. *Mallapurana* and *Parvatikalyana* are his other works, the former a translation of the 'Deva malla charita' in *Brahmandapurana*, done at the instance of Birudu Kuppāmalla a commander of forces of some king in those days and a resident of Gandharvakota a town within twenty miles of Pudukkota estate. The latter one *Parvatiparinaya* is a *Yakshagana* dedicated to the God Minakshi Sundareshwara. Venkanarya himself is said to have been the author of another *Parvatiparinaya*—a *Prabandha* in six *aswasas*, attributed to the King Raya Raghunadha. Venkanarya's son Sambasiva Kavi was the author of a *Bhīlanīya* a *Prabandha* dedicated to another Tondaman King Rayaraghunadha, who is a grandson of the uncle of the Rayaraghunadha, the patron of Venkanarya. Sambasiva Kavi is also the author of "Tondaman vansapratapamālīka"—a work describing the prowess—greatness—

9. పాండ్యభూపాలు దీప్త ప్రతాపాగ్ని కేశూరు బలము సమీరణంబు
 మధురేశుకీర్తి నిర్మలనుధారాశి శే యన్నుద్రు జయము చంద్రోదయంబు
 త్రిశిరః పురాధిపతి ప్రతిజ్ఞామం దరము శి దొరబుద్ధి క మతరాజు
 విశ్వనాథావనీ విభుమనశ్శుభవనూ గ్రీవకే భూపాలు నేవబొట్టు
 అతడు నీవేకదా పరావతమతావారి
 హరికరుణా విహార యానామపురా
 బలిరతిరుమలతొండమాక ప్రభువహు
 విజయరఘునాథ తొండమాక విభవజీ
10. పాండ్యమహిమండలాధ్యక్ష్య బాహువండ,
 కలిత తేజితచకచక్రరక్తపాశి
 దానవిద్యా సశివ్య సంతానహాని,
 రంజితజనాళి రమునాధరాయహాళి

of the various kings belonging to the Tondaman family. His patron Raghunadharaya is said to have been the recipient of the title of 'His Excellency¹¹' from the Hūna kings. He seems to have lived in latter part of the 18th and the beginning of the 19th century. Details about other poets like Srimannārāya, Suryasekharayya, and Kavi Seshayya, who wrote poems in praise of the Tondaman Kings especially about Raghunadharaya are not available. Kavi Seshayya was the author of some Satakas, addressing the Kings Tirumalarayachendra, and Rājagōpalanripē. He has also produced a dandaka called 'Lilavati Dandake'. Lingareddi of Vengulam in the Trichinopoly District patronised Revuri Anantarya, who dedicated his *Vridhachalamahatmya* to him. Another work of his called *Srimushnamahatmya* was dedicated to Vengulam Krishna Reddi and his Sivarahasyakhanda to Nandiswara in Turaiyur Tirtha otherwise known as Tirthapura. Badhira Krishnamanayaka, the Zamindar of Salem was a patron of Telugu literature. Gādheyō-pākhyānam by Anantarya was dedicated to him.

AN AGE OF TRANSITION.—SOME CHARACTERISTIC FEATURES.

Thus for two centuries after the fall of Vijayanagar Telugu literature found patronage and flourished in the Chola and Pandya Kingdoms of the South under the Naik, Mah-ratta and other rulers of those countries. The literary traditions of the previous age of Krishnadevaraya were no doubt carried on into this period, but at the same time some special features, have also been developed which may be said to have become the precursors of many a new branch of Telugu literature in the modern period. The Prabandha has taken a more polished form in Venkatekavi's celebrated work of Vijayavilasa, with stylish devices which blended harmony with delicacy of sentiment. The Slesha Kavya, a new achievement of the learned scholar of the previous age has, found its representative in this age in the work of Krishnadhvari's Naishadahaparijatiya. Similarly the tradition of casting Sanskrit dramas into the Prabandha mould, has also been carried forward into this age by Velagapudi Krishnayya, who has taken up the story of Malati-Madhava of Bhavabhuti for a Prabandha in Telugu. Lakshana

11. హూనరాజస్య వృషభ విహణమైన
యొక్క రెన్నను బిరుదు నేనృపుడుపడె
నింద్రవంశాబ్ధి చంద్రుడై యెవడు వెలయు,
నట్టి రఘునాథ రాజ్యోళి యనువుమీఁక.

grandhas dealing with prosody, works on lexicography dealing with pure Desya words in Telugu and even a translation of purana, namely the Lingapurana by Nanjaraja, of Mysore, are some of the other familiar branches of Telugu literature that are represented in this age.

Revival of Dvipada and Desi Prose.

The age of the Emperor Krishnadevaraya is the golden age of Telugu literature, and particularly an age of high class Prabandha, which aimed more at the appreciation of the learned scholar and the cultured courtier or an emperor poet, than of the ordinary folk, and naturally Dvipada poetry which from the very beginning cared more for the popular appeal, did not find favour with the poets of this age. Palkuriki Somana's pleading for the use of Dvipada and also for what is called '*Jānu Tenugu*' in literature, on the ground that they both contributed to the achievement of wide-spread popularity and abiding charm, did not appeal to them. But more propitious times were in store for Dvipada. The few Telugu settlers in the Tamil country who followed the Naik rulers to the South, and lived amidst strange surroundings cannot be expected to maintain the same level of scholarship and culture as in their own country. Literature that will have an appeal to them, in their level of understanding became necessary, and naturally there was a recourse to the old indigenous types of composition, which would come within the easy reach of all kinds of people. Thus Dvipada has again had its day and prose also followed in its wake as a type of literary composition that could command respect from the learned scholar as well as the ordinary lay man. The whole of Bharata, perhaps for the first time, has been rendered into Dvipada metre by poets Timmaria and Somana, and into prose by Kaluve Veeraraja of Mysore. We have two versions of Ramayana in Dvipada one by Katta Varadaraja and another by the Mahratta king Bhosala Ekcji. Portions of Bhagavata were rendered by Singanamatya. All these works have had their prose versions in Telugu at the Court of Madura under Vijayaranga Chokkanada. We have already noted that the King Vijayaraghava Naik was the author of Raghunadhabhyudaya in Dvipada metre. Sadananda Charitra, a Saivite work by Sankara Linga Kavi, and many other works of Philosophical and general interest, like Sreeranga Mahatmya by Mukunda Yogi, Sivajnanamanjari, Sapkaravijaya, Rukmangada Charitra and stories about Vikramarka have been written in Dvipada metre. Some of the above works have also been rendered into prose.

Women Poets.—Music and Dancing.

Besides being an independent type of literary composition Dvipada entered into other types of composition like Yakshagana, Katha, etc., and when set to music with slight necessary changes, it was capable of being sung in various ways. These and other indigenous types of musical compositions revived in this age, created great interest in music and dancing or Bharata Nāṭya, at the courts of Tanjore and Madura. The great interest evinced by the kings in these fine arts, and the encouragement given to them, brought a good number of women scholars and poets into prominence, which is to be considered as one of the most remarkable features of this age. Most of these women poets were courtesans attached to the Courts of these kings and being experts in music and dancing, were able to enact on the stage the dramas and other musical compositions produced by the kings and the poets of their courts, such as Pada, Ēla, Daruvu, Chaupada, Dēsi, Jakkini and Yakshagana, the latter—the precursor of the modern drama in Telugu—being the most important of them. Kāḷāya Kavi described how the various musical compositions produced by the King Vijayaraghava have been enacted on the stage by the various women experts attached to his court. It is not unfrequently that the love-affairs of these kings, supplied themes for various musical compositions and dramas that were enacted before them; and it is no wonder that in many of the works produced in such an atmosphere, the sentiment of Sringara should have crossed the usual bounds of decency and decorum. However it is the patronage and the impetus given by these kings to music and other fine arts in their times, that created an atmosphere which could produce a Kshetrāyā and a Tyagarāja subsequently and helped to revive and elevate the position of various kinds of indigenous compositions, trodden down for some centuries before the stately march of learned Prabandha. Even though it is not possible to assign any date for the origin of these compositions, we may be sure that they have come down to us even from the pre-Nannaya period.

Desi types mentioned by Pallakuriki.

The prevalence of the Desi type of metrical compositions, such as Dvipada, Taruvōja, Sisa, Akkara, etc., in the inscriptions of the pre-Nannaya period, clearly indicates the possibility of the existence of a large amount of popular literature in the language and metre of the country in that age. That this has been

consigned to oblivion by the Sanskritic or Tatsama style of composition adopted even before and after Nannaya, is well attested not only by the pleading of Palkuriki Somana for the restoration of Desi, but also by the innumerable references which he has given to the various types of compositions that were prevalent in the lower strata of society in his day. One striking point here is that for many of the compositions which are said to have been revived by the Naik Kings in South India, we find references in the works of Somanadha, especially in his *Paṇḍitaradhyacharitra*. His elaborate description in this work of the vast congregation that gathered on Srisailla on a Sivarathri day, and of the various forms of worship, and entertainments offered during the holy day and the wakeful night, near the temple of Sri Mallikharjuna, reveals to us the various kinds of folk-literature, folk-dances, folk-songs, and different kinds of dramatic representations, that were prevalent in his day. Of folk-literature, we have different kinds of 'gadya,' prose compositions—as '*Bāṅḡaḡya*, '*Akṣaragadya*, and '*Panchagadya Sataka*, '*Sivatatvasara*, '*Deepakāḡika*, '*Mahānāṭaka*, '*Udāharana*; '*Muktakavli* etc. All these were read before the God in the temple. *Basavapurana* was read or sung in the form of an 'Ēla'. The old stories of 'Pramathas'—attendants of Śiva—were enacted as dramas. Stories from Mahabharata were enacted by means of shadow figures projected on the screen. On one side we have the pole-dance which looked like the play of heavenly nymphs, and on the other side we have the rope-dance which resembled the dance of birds. Other kinds of dance like 'Chindu,' 'Kodangi,' 'Perani,' etc., have also been described. Some entertained the gathering with their songs and dances in the forms of Yakshas, Gandharvas and Vidyadharas.¹²

12. వేడుకతోఁజేందు వాడొకఁడుబ్బి, కోడంగి యాటల గునిసెడువారు
 భ్రమరముల్, సాలెముల్, బయకముల్ మెఱసి, రమణ బంచాంసి, పేరణి
 యాడువారు
 బ్రహ్మపురాతన పటచరిత్రములు, గ్రహమొంద బహునాటకములాడువారు
 సమరాంగనలు దివినాడెడుమాడ్కి, సమరంగ గడలపై నాడెడువారు
 నావియద్దలిఁ బట్టలాడెడుఁజ్జి, బాపనక్షాత్రులపై నాడువారు
 భారతాదికథల జీరమణుంగుల, నాల్గవొమ్మల నాడించువారు
 కడునర్పురంఱుగ గంభీరూత్రముల, నడవంగవొమ్మల నాడించువారు
 నాచటగంధర్వయతు విద్యాధి, రామలై పాడెడు నాడెడువారు"

Yakshagana and Desi.

Here we have one of the earliest references to songs by Yakshas and Gandharvas, a type of indigenous folk songs which later acquired the names of *Yakshagana* and *Gandharvagana* respectively. But I think we have to make a distinction between the songs of Yakshas or the Yakshagana referred to here by Palkuriki, and its later development as a form of a regular opera or musical drama which, going by the same name, became one of the most entertaining and prolific types of composition during the South Indian period of Telugu Literature. Palkuriki's reference as we see, seems to point to a kind of music and dance staged by a single person assuming the form of either a Yaksha or a Gandharva, but not to a type of dramatic composition wherein a number of persons are required to assume various characters in order to enact a story on the stage. This kind of representation when accompanied by music, dancing, postures and pantomimic action, as is invariably the case with our later Yakshagana, it is called an opera. That the Yakshagana of the days of Palkuriki (if we can call by that name the songs referred to by him) was only a type of musical recital and had not yet developed into a type of literary composition, can also be inferred from a reference to it in *Kridābhīrāma*¹³ a Veedhinataka of a subsequent period. Here a 'Jakkula purandhri'—a woman of the Jakkula tribe—so called perhaps because of the Yaksha forms they put on when they give musical performances—is introduced and is said to have sung in praise of the love of Kamavalli Mahalakshmi and Kaitabhari (the God Vishnu) at the temple of the former, at Warangal, the capital city of Kakatiya kings, to the accompaniment of a drum, the anklets worn by her keeping time to her varied notes sung in loud tones. This is generally known as 'Jakkula Pāṭe' in Telugu, which is most probably a Telugu rendering of the Sanskrit term 'Yakshagāna'. Appakavi about the beginning of the 17th century refers also to the

13. సీ. కోటాగ్ర సంఘ్న ఘుమఘుమధ్వని, తారకంతస్వరంబుతో గారవింప
 మనిబొట్టు బోనాన నసలు కొల్పిన కన్ను, కొడుపుచేదాటించు నెడపడడప
 శ్రుతికినుక్కర్నంబు జూపంగవలయావోఁ జెప్పిత్రాడు వినియించు జీవకజ్జ
 గిల్లుగిల్లునమోయు కెంకిజీగుచ్చయు. తాళమానంబుతో మేళవింప
 రాగముననుండి లంఘించు రాగమునకు, మనుచుచూర ద్వయంబుపై నొత్తిగిల్లి
 కామవల్లీ మహాలక్ష్మీ కైచభారె, వలపుబాడుచువచ్చె జక్కలపురంధ్ర||

Yakshagana, in his chapter on Prosody. But his reference does not make it clear whether this has already been recognised as a type of literary composition by his time. After describing the various kinds of 'Ragada' a kind of metrical stanza, he mentions that some of these Ragadas with a few adjustments in order to meet the requirements of 'tala', are used in "Yakshagana prabandhas". This shows that even in his time the musical aspect of Yakshagana carried more importance than the literary aspect. But the fact that it has been mentioned by Appakavi a 'Lākshanika' shows that it has grown in importance even as a type of literary composition. It was during the time of the Naik and Mahratta rulers of Tanjore that this won recognition as a type of literary composition and was patronised. It appears to be a far more refined type of dramatic representation, than what we find in the time of Palkuriki Somanadha, as described by him in his *Panditaradhyacharita*.

Though Yakshagana did not develop into a form of regular drama by the time of Somanadha, we learn from him, perhaps for the first time, that other indigenous dramas were being enacted even as early as the 12th century A.D. He gives us a graphic description of how they were enacted in those times. He was a Saivite himself, and the occasion for the entertainment was the Sivaratri festival at the temple of Mallikarjuna on Srisailla and naturally stories connected with the life and exploits of Siva, "*Haralilas*" as they are called, are said to have been enacted on the stage. The costumes they wear, the way in which they appear on the stage from behind a small curtain, the antique gestures, the affected parades, the elaborate dances and various kinds of acrobatic feats they perform on the stage, their frequent exclamations as 'ahā' and 'ohō', while they enact the various incidents connected with the life of Siva, like Puraharāṇa, Anthakāsūravadhā, Gaṇāsūravadhā, Dakshayajña, remind us of the popular entertainments called "*Veedhi Natakas*," which are enacted even today in certain village parts of the Telugu country by troupes like those of Kūchipudi Bhagavatulu. Even the shadow play referred to by Palkuriki which is enacted by means of leather figures whose shadows are projected on a screen and hence called '*Tolubommalāṭa*' in Telugu, has survived to this day. Besides these there is yet another type of dramatic representation called 'Katha,' some specimens of which are preserved to us in the literature of the South. This 'katha' is not a mere story told in prose, but a kind of musical composition enacted on the stage most probably by one actor only, unlike the 'Yakshagana' wherein we have a number of actors coming in, and taking

part in the enactment. We have a number of such compositions from the hand of a poet called 'Chengalvaraya' preserved in the Tanjore library, viz., Balinta katha, Golla katha, Yerukula katha, Rama katha and Satyabhama katha. I think these are the literary copies of certain kathas enacted even now in villages during marriage and other festivities, in the name of Goollakalapam, Bhamakalapam or Bhama Vesham, Yerukala Vesham, etc. It is a pity that owing to want of patronage, and to competition with more refined types of modern dramatic entertainments, these indigenous types of Drama, which may be said in a way the precursors of modern drama in Telugu, are fast disappearing even in the village parts of the Telugu country. It is better that for the preservation of the art, which has been cultivated for centuries even perhaps from the time of Nannaya, it is brought a little up-to-date and patronised by the Telugu public like the Kathakali of the Malabar.

This Veedhinataka in Telugu may be said to be only a counterpart of the Malabar Kathakali, but with this difference, that while in the Telugu Veedhinataka the actors speak and take to singing the songs whose meaning they also seek to interpret by means of gestures—i.e., by Abhinaya, the Kathakali actors enact the whole story merely by means of mute abhinaya leaving speeches and songs entirely to the troupe behind them, who supply the musical and other accompaniments necessary for the successful enactment of the drama. The dress, the make up, the method of performance, and all other paraphernalia required for the enactment seems to point towards the identity of their origin, though there may be some minor differences due to later independent developments. It is perhaps on account of the currency of the various kinds of these popular dramatic representations in the Telugu country, that the Telugu poets did not find it necessary to translate the Sanskrit dramas in Telugu, and merely cast them into Prabandha mould when they found the story of the drama more attractive than that of the Purana. Of all the poets of the early period, it is only Palkuriki Somana that has left for us a literary record of the full information regarding the characteristic features of the enactment of the popular drama in Telugu in those days, and I think it can be better enjoyed in his own language than in any translations of it.¹⁴ Though this

14. విధమున బ్రచ్చన్న వేషముల దాల్చి, యధిశోభనము చూపకాడున ట్లాడ
శ్రీరముసురమునఁ జెవులఁ గంతమున, గరమునేఁగూకట్లగాళ్లఁ జెల్వార్

kind of drama was very popular among the masses all through these centuries, it is a wonder that it did not attract the attention of the learned and cultured classes of society in the Telugu country, nor develop into a form of literature, until it was taken up and patronised by the Telugu rulers of the South.

గవదండలను, గనుగవ గరణికలు, వవరంబులును గలకంబు దండలును
భసిదంపులూతలై బరగు బచ్చెనలు, సవలాయ చిరుగజ్జయలును నందియలు
సరిరత్న పంతుల జలపోషణములు, గర వెచ్చు తొంగళ్లుగల చల్లడములు
బొల్బుదంతావకుల్ పుష్పమాలికలు, దాల్చియత్యద్భుతోత్సవలీలదనర
జనులు. హర్షింపనాస్థానమూర్ సోచ్చి, యజుకూల వివిధ వాద్యసమేళనమున
నార్పటంబిచ్చియొక్కన జవనికల, గర్భయు పెవలి యక్కజముపట్రిల్లి
నాడకముండట సభినయంబులయ, జూడకముండట జోద్యంబుదనర
నిక్కుచు త్రిభంగినిలంచుచుట్లు. చొక్కెచుసభజూచి యొక్కెంతనగుచు
అలరి శిరంకంపమాచరించుచును, నలి నంబులిసోట్టనంబునే యాచును
పటురసాలంకార భావముదనర, న్నుటపాద్యతాళసంఘటనఘటిల్లి
దను పాదఘట్టనదనరునుచ్చుచు, లనువయించుచు నందియల్ గదల్చుచును
నోహా! యుచు గతులొడ్డవించుచును వాహాయనుచు లాస్యనునయించుచును
జతులువాడుచుదాళగతులకాడుచును, కృతులహాడుచు నేలద్రొక్క నోడుచును
జంకనూపుచు బయల్ సహించుచును, జంకబడచికోనుచు శంకరబాడుచును
నుటుకుచు, గ్రేట్లనూపుచుచున్నికొనుచు, కౌనుచు గంతులు వైచుచును, మణికట్టు
వెడవరించుచు ప్రేక్షణిడికెంచుచును, నొడలడంచుచునంబొగ్గుచునీపు, విరుచుచు
సరసంబులాడుచు ఇప్పట విడుచు, చిరగంబులాడుచు విజ్ఞప్తిగుచును
నొడ్డోలగంబులో నొజసి తిరుచును, నడ్డంబు ప్రకటంబునన్నివాడుచును
గూర్చుండి నడచుచు గుక్కించెయచట, చార్చుచు మెఱుములందంద వైచుచును
భరదిరుగుచు దెసల్ దన్ని నిలుచుచును, భరబొమ్మరమగట్టు దలక్రిందుచేసి
తిరుగుచు వెలిదన్నితివట బెల్చుచును, నమిలియు బోలెనున్న తిఘటించుచును
మాయలేని పురారిమాడ్కి నొప్పచును, కాయలేని వెలంగుబాళి గప్పచును
బురములుగాల్చిన పోల్కిచూడుచును, పురంజితువుచ్చిన మూడ్కియాడుచును
సతికర్ణమిచ్చిన చందమాడుచును, యుతులగొల్వగచున్న యందమాడుచును
గంధకాసురమదంబడచు హిడుచును, గంధకాసురు గడపుటాడుచును
జన్మంబుద్రుందిన చాళినాడుచును, వెన్నుండ గన్నిచ్చు వేళనాడుచును,
గరళంబుదాల్చిన కరడియాడుచును, సరినవారలగొన్న సరణియాడుచును,
వెండియు భవబహుద చక్రముల, ఖండితగతి నాటకంబులాడుచును,

Not only the drama, many other types of popular Desi literature mentioned by Somana, and Nannechoda had to go unnoticed, all these centuries, as literature in Sanskrit or Tatsama style, brought into vogue by the time of Nannaya, has become the order of the day.

One can very easily imagine what time would be required for such a variety of dramatic representations in a country to attain such a high state of development as we find it described in Somanadha's work, and it is no wonder if we consider this popular form of dramatic entertainment as a legacy even from the Pre-Nannaya period. Even the Desi literature referred to, may be traced back to the Pre-Nannaya Period, since it is found mostly in what may be called the indigenous types of metre.

We have a specimen of Taruvoja in Panduranga's inscription, of an Akkara in Yuddhamalla's Bezwada inscription and a Sisa in an inscription of Gunagavijayaditya, all belonging to the Pre-Nannaya period. These forms of metrical composition like Taruvoja, Akkara, Sisa, Dvipada, Gita, are not only some of the earliest specimens of Telugu poetry, but may also be taken as indigenous types of metrical composition peculiar to the South Indian languages. Ragada, Shatpadi and Akkara are common to Telugu and Kannada literature, while Dvipada and Sisa, etc., may be said to be related to the 'Ahaval' type of metrical composition in Tamil. This 'Ahaval' of Tamil consists of lines of 4 feet of two syllables each. These syllables are either nēr or nirai and when combined correspond to the Surya and Indraganas of Telugu prosody. Taruvoja seems to be only a later development from Dvipada which consists of two lines of four metrical feet, each foot made up of three Indraganas and one Suryagana, with Yati or Caesura falling on the 1st letter of the 3rd foot the two lines being bound together by means of a 'prāsa' i.e., the 2nd letter of each line being of identical nature. There is no limit to the number of such couplets that can go into a Dvipada composition;¹⁵ and a whole work may be composed in that metre. But Taruvoja is made up of only four of these Dvipada couplets, one couplet of Dvipada forming one line of it. When four of such lines are put together and are bound by 'prāsa,' it becomes

15. సురపతిత్రయంబు సూర్యుడొక్కండు,
విరమంబు రెంటిపై వెలయునొక్కటికి
క్షీతిడగ నీరెంటిచే నొప్పుద్దిగవ
మితిలేక చెప్పిన మేలంద్రు కవులు ।

అప్పుకవీయము

a Taruvoja stanza.¹⁶ According to Vinrakota Peddāna, the songs sung by women when pouding paddy in villages are in this Taruvoja metre.¹⁷ Most of the indigenous metrical compositions may be said to be capable of being easily set to music and sung like Taruvoja; perhaps it is more proper to say that originally they were musical compositions with tāla and laya, but later adjusted to the exigencies of regular metre. Anyway, we can be sure that most of the songs sung by our old woman at home, by beggars in the streets and by workers engaged in the fields, and in other avocations in country parts—songs which are generally disregarded as worthless in comparison with the high class literature composed in Vrittams,—really present to us the true form and nature of the old indigenous metrical compositions still preserved in Telugu. The fact that some of these are identical in metrical composition with those in Tamil and Kannada, not only shows their antiquity, but also point to the identity of their origin.

We have seen how the Dvipada line of four ganas or feet, when doubled formed a line of Taruvoja which with three more of such lines became a four-lined stanza on the model of Sanskrit Vrittams. 'Utsāha' may perhaps also be said to have developed by such doubling of an old four-footed line composed of four Suryaganas. But for the sake of adjustment in singing, a letter or a mātra in the last foot seems to have been dropped away. It now therefore contains seven Suryaganas and a single 'guru'—long letter as the last foot.¹⁸ A 'Tulasi' ¹⁹ song generally

16. శతమఖ త్రితయంబు జలకాపుండ్రోక్కండ్రు, శతమఖత్రయమీద జను విశ్రమంబు
ప్రతిభనీయదుగు లొప్పగించెడు గూర్చు బ్రతివీణ నొక్కక్కపాదమైతనరు
చతుర్విధులీరితి జతకూర్చి గుకలి, చతుర్వాచారూఢజలకాక్షనుతుల
గృతులందుడరువోజ నీదోజనెడగ, గృతకృత్యుండైయున్న షీతిస్థలసభల

17. "తలకొని తగ్గబాలు దండెడివోట దురుణుడే సొంపు దనరు దర్శిజ."
(కావ్యాలంకారమాడామణి)

18. ఈనామిరసూర్యగణము, శేడుగారితమైనను
కానీహృత్తమనగగృతుల నాగుచును సత్కవి; పూహ (అప్పకవీయము)

19. కులసి యింట నుంచు వార్చి; కులసి పూజ చేయు వార్చి
కులసి యందు భక్తియుంచి, మెలగు వారి నీ
కులసి చూచి మ్రొక్కు వార్చి, కులసి యనుక వించు వార్చి
కులసి నీవు వారి దిక్కు, తిరిగి చూడ ఈ

sung by old women may be said to be a variety of this metre—wherein the first line is made up of eight Suryaganas, whereas in the 2nd line there are only six Suryaganas and a final 'guru' or long letter which can be sufficiently lengthened to make up the foot. Anyhow it can be said to be a development from an original four-feet line.

Even our 'Sisam' each line of which consists of eight ganas (either of Surya or Indra) may also be said to be due to a doubling of an original four-feet line. Originally the four-feet must have consisted of four Indra ganas, but when doubled to form a line of Sisa, the last two feet of the second half seem to have been shortened into two Suryaganas, i.e., lessened by two matras. Thus the difference between the 1st part of a Sisa line and that of a line of Dvipada will be only one matra in the last foot, Dvipada having less. When these are set to music these differences are easily made up. Therefore we may presume that many of these indigenous types of musical compositions that are found in Yakshaganas and other works, were originally short metrical lines with four feet only, and they may be said to correspond to some form of the 'Ahaval' stanza of the Tamil language.

The Suvvi song with eight Suryaganas for the first line, though the second line differs a little, may be said to be a variety of 'Utsāha' and this contains a four-feet line doubled.²⁰ As this kind of verse is made up of Sūryaganas, and as these can easily be converted into the nēr-nirai feet of the Tamil, we can easily represent a line of Utsāha, as a couplet of the 'Ahavalpā' in Tamil each line consisting of four nēr-nēr feet or nirai-nēr.

20. "సువ్వి సువ్వి రామ చంద్ర; సువ్వి సువ్వి కీర్తి సాంద్ర
సువ్వి నీ-తమ్మ మాకు; కుభము లి-మ్మా
మోద మనసు పెండ్లి పీట; మీద కిక్కి రాచ సరస
అది లక్ష్మి యైన నీ-; తమ్మ మనది రీ-
వాట మైన కుంద నంపు; మేటి కుందె యందు నిల్చి
గాట మైన పసిడి రో-; కళ్ళు బట్టు కా-
రాజ నములు యిప్పు పువ్వు; రాజ నములు మంచి పునుగు
మేలు కొండ రాజ నములు; మేలు వంక బా-
కుండ్లి యందు నాడ నునిది; కొట్టు, మూలు దంచి రపుడు
కుంద రదన లెల్ల నవ్వు; కొనుచు జెలగు చా-

feet. Similarly songs like 'ēla,' 'Jōla,' 'āli,' 'mēlkolupu,' 'Mangalam,' 'Būjamubanti' may be brought under this category.²¹

21. శేర్ + శేర్ శేర్ + శేర్ శేర్ + శేర్. శేర్ + శేర్

సువవి సువవి రా య చక్షద్ర.
సువవి సువవి కీర్తి సాక్షద్ర.

శేర్ + శేర్ నిరై + శేర్ శేర్ + శేర్ శేర్ + శేర్

రాజ సములు ఇప్పు శువ్వు.

శేర్ + శేర్ నిరై + శేర్ శేర్ + శేర్ నిరై + శేర్.

రాజ సలము మంచి శువగు

ఏల. భాను వంశ ము-(మూ)న బుట్టి

దాన వ(మవా)కా మిని గొట్టి

పూని మఖము నిర్వహించ, వా, ఓ రాజు చంద్ర

మాని పరులు సన్ను జింపం, గాన్.

రాతి నాతి జేసి పురా, రాతి చేతి నిల్లు విజ్ఞాని.

భూత్వ లేంద్రు లెల్ల మెచ్చ, గా, ఓ రామచంద్ర

నీర నువి వాహ మాద, వా.

సుగ్రీవ విజయము
యక్షగానము

జోల, శేర్ + శేర్ నిరై + నిరై శేర్ + శేర్ నిరై + శేర్

జోజోచి దానంద జోజోము కుండా
జోజోకృ పాపాంక్ష జోమంద రాదా

లాలి శేర్ + నిరై నిరై + నిరై శేర్ + నిరై శేర్ + శేర్

లాలిబం గరుబొమ్మ లాలిమా యమ్మా
లాలిము ధులగుమ్మ లాలిపీ కమ్మా(మ్మ)
ర సల ర గల

Some kinds of Ragadas according to Lākshanikas like Appa Kavi,²² are formed by this kind of doubling of four-foot single lines. For instance a line of Turagavalgana Ragadha is said to be made up of two lines of Hayaprachara Ragada, and a line or

మేలుకొలుపు—నిరై + నేర్ నిరై + నేర్ నిరై + నేర్ నిరై + నిరై
 బంగారు చెంబుతో పన్నీరు పట్టుకుని
 పణతీరు క్కిడివచ్చే మేలు కో
 కేకవ యనినిన్ను వాసిగ భక్తులు
 వర్ణంపు చున్నారే లే రా—
 వాసవ వందిత కనుదేవనందన.....
 కృష్ణా తెల్లవార వచ్చె—నూ—

బూజంబంతి—సచ్చంద గట్టిప పందిళ్ళ క్రింద
 శ్రీకృష్ణ కమర్పిరీ బూజమ్మ బంతి
 తోటయ ర్తాకులె పమిడిప క్లెములూ
 పెండిగి న్నెలతోను పెరిసెనూ జమ్మూ

మంగళం-మంగళం—మహారాజ శాపేంద్రు నికి మంగళం—మిగుల
 మహనీయ శీలూని కీ మంగళం
 వనధిగ భీరునికి వనజలో చనునికి, మచసిజ రూపుని కీమంగళం,
 తంజాపురీంద్రునికి తరణిపాం చాణిక్కి మంజుల భాషణునికి మంగళం
 వాసవ నిభునికి వరసాహిత్య భోజునికి, మాళాహ రాజేంద్రునికి మంగళం

22. హయప్రచారము—

ఋతువిరామ, నిమలునల్వ, రతుకవొక్క యమ్మిచెల్వ, దనరహయత
తురగవల్లన—ఇరవుల హయప్రచార, మిసమడించి కృతలశెప్ప
 దురువిదూరి తాగ్ని వరణ, తురగవల్లనాశ్శయెప్ప
విజయమంగళం—తురగవల్లనంబురెంటి, తోడ విజయమంగళంబు
ద్విరదగతి—కర మొప్పుపంచలఘు, గణచతుష్టయముచే
 విరమంబురెంటిపై, ద్విరదగతి పేరిచే
విజయభద్రము—ద్విరదగతి రెట్టింప, విజయభద్రముచెల్ల
 విదుగపూజితనామ, జేదసన్నతనామ

(అప్పుకవీయము)

a pāda of Vijayamangala ragada is made up of two lines of Turaga valguna. Vijayabhadra is formed by doubling of the line of Dviradagati Ragada. These Ragadas are of various kinds, and they are said to be a kind of *Vaitālyās* by Appa Kavi, by which musical compositions in praise of somebody—a God or a King, are

సీ. “తుదనేదులఘువులు—తోలగించిచదివినద్రచ్చితుప వృషభగతిపదయుగము,
లలిగడపలనొక్క, లఘువుమానిన. జంపె, మనుష్యరదగతిసమపదయుగము
గురుతగు రచ్చెరకుదురగ వల్లనా, హ్వయమేకతాళి. యా మధురగతిగి
నల్లఘికీర్వది నాలుగుతాళమునమాత్ర, లోలికాంతి పద్మలంగింటు
తే. దలియనర్థంబు న్నర్థచంద్రికలవీటు
యక్షగాన ప్రబంధంబు లకుకవమ్మ
రగడభేదంబులివియంద్రు రసగవీంద్రు
లవితనిజ సేవకస్తోమ యభిధామ”

(అప్ప. 4 అ)

సేర్ + సేర్	నిరై + నిరై	సేర్ + సేర్	నిరై + నిరై
└───┘	└───┘	└───┘	└───┘
త్రిపుట—	నాయ	మొలక	చంకి
			తివిసర
సేర్ + సేర్	సేర్ + నిరై	సేర్ + సేర్	సేర్ + నిరై
└───┘	└───┘	└───┘	└───┘
సాధ	పాపము	గట్టు	కొంటివి

బోయ. వింతయె కాక సివొక భూమి పడి వా—

ప్రాతియయ్యెనే సకలధరణి భార నిర్వహ జైక భుజానకు

గ్రోతిమాంసం తేల తలచితి క్రూర బుద్ధిత—

గుమ్మడిపాటుకూడ నీరీతిగ నేయున్నది—

గుమ్మ చేడే గోపి చేపి, గుమ్మ చేడే కన్న తల్లి

గుమ్మ డినిపాడ నూప నదవే, అమ్మ గోపెమ్మా—

అమ్మ, గుమ్మ చే చే.

మ్రుచ్చు తనమున వేద ములుగొని, తెచ్చి వెటచుమ జలధి లోపల

కొచ్చి యున్నా వాని వెంటడి, కొచ్చి జలధి లో—

మత్స్య మైసో మతుని మ్రుంచితి, మగుడ చదువులు బ్రహ్మ కిచ్చితి

అక్షణంబున గుమ్మ డెడయెడి, మాటు సేవెయ గా—

అమ్మ గుమ్మ చే చే

perhaps meant. He also mentions that some of these Ragadas with slight alterations—such as the dropping of certain syllables—can be adjusted to various “tālās” like ‘tripuṭa,’ ‘jampe,’ ‘ēkatāla,’ ‘aṭa tāla,’ and ‘arīhachendrika’ which are mostly used in Yakshagana literature. As a matter of fact, it is these musical compositions that are used most profusely in Yakshaganas, though a few Dvipadas, Gītas, and Sīsas—all indigenous metrical compositions of Upajāti type, are also used. It is very rarely that Vrittams like Śārdūla, Utpalamāla and Champakamāla, enter into Yakshagana compositions. Sugrīvavijaya has an ‘Utpalamāla’ at the

వృషభగతిరగడ—

ఇరువది యెనిమిదిలఘువులుపది, యేనిటవి శ్రాంతియగుగూర్చిన
నిరవగు వృషభగతి పద్యాధిప, యిది విషమాదరమున ముదమున

జంపె—భుజవిని రితతాల బుధవిహం గరపాం

రజనీచ రాభీల రామభూ పాలా

దివిజనా ర్చనలోల తేజోబ లాభీల

రవివంశ సంకీల రామభూ పాలా.

కరమొప్పుపంచలఘు, గణచతుష్టయముచే

విరుమంబురెంటిపై, ద్విరదగతిపేరితే

విదుమాత్రల గణములు నాలుగు కలసి యొక ద్విరదగతిరగడ పాడుమగును.

ఇందుగడపల నొక లఘువుమానిన జంపెతాళమునకు సరియగును.

ఏకతాళి—ముక్కులు చెక్కులు మూపులు తీపున్

(పక్కలు పిక్కలు బరులును దరులుకొ.....

ఎక్కువ తక్కువ నింత యులే కక

ఒక్కరూపమున నున్నవి చూడక

నాలుగుమాత్రలునాటిన్ గణములు—గలసినమధురగతిరగడ

అటతాళము—ఎల్లలోకము, లేలునట్టిను రేండు నకు బుట్టి న

బల్లిదుండవునీవుమనుజుని పొడిచిడితే

అర్ధచంద్రికలు—కన్నుల సక్రలు గ్రమ్మగ వగచుకొ

జొరా విధివశ మనిక యూచుకొ ”

అంతనె త్తురుటేరు లంతటా వచ్చెకొ

రక్కనుని ఘోషములు వెక్కిరిము లాయెకొ ”

వినరాక పోయెంగడి వీరవరు పలుకునె ”

మృగీమవిజయము. యక్షగానము

(రద్రకవి)

very beginning, Tyagaraja's 'Naukabhanga' has a few of these Vrittams here and there, and others like 'Saharaja vilasa' by Seshachalapati, either at the end or at the beginning.

We have seen that all the above types of Ragadas and musical compositions used in Yakshagana literature are all four-footed lines, doubled into single ones and can be easily compared with the 'ahavalpa' of Tamil. In some other indigenous metrical composition, each line is due to the doubling of a three-footed line like the 'Madhyākkara' in Telugu. A line of two Indra ganas and a Surya gana when doubled becomes one pāda of this Madhyākkara.²³ Thus it appears that most of the indigenous metres started with lines of three or four feet or even perhaps of two feet (Indra ganas) as in the case of some children's songs.²⁴ These when doubled and bound by Yati in the single line and by prasa with other three lines, formed the Upajati group of verses which were mainly used in the popular literature of the masses, otherwise called the Desi literature in Telugu. It was the literature in Sanskrit or Tatsama style, which was brought into vogue by the time of Nannayya and which persisted after him, that was responsible for the neglect of this popular literature in the country, and for the creation of a strong orthodox opinion which is held even now by some people, that Nannaya was the originator of Telugu language and literature. The credit of having revived this Desi literature and developed some new branches of Telugu literature that have become the most characteristic features of the modern age in Telugu, goes to the Telugu kings that ruled the kingdoms outside the Telugu country. All glory to them!

23. మనువుగాఁ బ్రాసంబునూర్చి—మాటివైవిరపంబునిల్చి
చననింద్రయంగ శంబమోడ—జలజరిపునొక్కనిజేర్చి
యినుమడించినవాఁగణము—తెనకీననొక్కపాదంబు
దనరవక్కాచించినతఁ—దగునిట్లుచుధాక్కరంబు "

(అప్ప. 4 అ)

24. కాళ్ల గజ్జ కంకణమ్మ
వేగుల్ చుక్క: పెరిగ మొగ్గ
మొగ్గ కాదు, మొట్టి నీరు
నీరు కాదు, నిమ్మకాయ.

KAVIJIHVĀBHANDHANA

By

H. SESA AYYANGAR.

The text of 'Kavijihavābhandhana' was published in the "Annals," Vol. III, Pt. 2. The publication of the critical Introduction was begun in Vol. IV, Pt. 1. The last portion of the Introduction is presented in this number.

An attempt is made in the Introduction to the work to point out the difference between *vāḥ* and *prāsa* in Kannada prosody and also to compare them with the corresponding metrical elements in the Telugu prosody.

In the last few pages, the forms and significations of some rare Kannada words occurring in Pampa's works are determined with reference to their usage in the works of the other great poets of old Kannada.

ಕರಿಸಿರುವರು. ಪದ್ಯಾರ್ಥವೂ ಪಾದಾಂತ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥಯತಿಯೂ ಇದರಲ್ಲೇ ಐಕ್ಯವಾಗುವಕಾರಣ ಪಾದಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸತಕ್ಕ ಯತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ/ ಈ ಸಂಗಡವರು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ¹ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಭರತಾದಿಗಳು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಯತಿಯನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಯತಿಯು ವೃತ್ತಸ್ವರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವ ಗುಣಾಲಂಕಾರರೀತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಂತರತರ ಧರ್ಮವುಳ್ಳುದಾದುದರಿಂದ ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಇದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿ ಇದರ ವಿಶೇಷ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ, ಇದನ್ನು ಅತಿಪ್ರಮಿಸುವುದು ದೋಷವೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಯತಿಯು ಭಂದಸ್ಥಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನೂ, ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಂದೋಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನಡುವೆ ಸೇರಿಸಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇಷ್ಟವಿಂದಲೇ ಯತಿಯು ಭಂದಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾದಗಳ ಮತ್ತು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಘುಗಳ ನಿಯಮವೇ ಭಂದಸ್ಥಿನ ಸ್ವರೂಪವು. ಈ ಯತಿಯಾದರೂ ಭಂದಸ್ಥಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ವಿರಾಮಾತ್ಮಕಕ್ರಿಯೆಯು, ಅದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೂ ವೃತ್ತಸ್ವರೂಪಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಭಂದಸ್ಥಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸತಕ್ಕ ಈ ಯತಿಯನ್ನು ಮೀರುವುದು ದೋಷವೆಂದು ಭಿನ್ನಯತಿಕವೆಂಬ ಕಾವ್ಯದೋಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಪರಿಗಣಿತಮಾಡಿರುವರಲ್ಲದೆ ಈ ಯತಿಯ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಯತಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಶೇಷಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಂತಮ್ಮ ಭಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚ್ಛೇದರೂಪವಾದ ಯತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಂದೋಗ್ರಂಥವಾದ ಭಂದೋಂಬುಧಿಯನ್ನು ಬರೆದ ನಾಗವರ್ಮನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತನ್ನ (ಪು. ೧೫.) ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ—

1. ಯತಿರ್ಜಹ್ನೇಷ್ವವಿಶ್ರಾಮಸ್ಥಾನಂ ಕವಿಭಿರುಚ್ಯತೇ |
ಸಾ ವಿಚ್ಛೇದವಿರಾಮಾತ್ಮಕಾ ಪದೈರ್ವಾಚ್ಯಾ ನಿರ್ಜೇಜ್ರಯಾ ||
ಕ್ಷಚಿತ್ತಂದಸ್ಯಾಸ್ತೇ ಯತಿರಭಿಹೀತ ಪೂರ್ವಕೃತಿಃ |
ಪದಾಂತೇ ಸಾ ಶೋಭಾಂ ಪ್ರಪ್ರತಿ ಪದಮುಧ್ಯೇ ತ್ಯಂತಿ ಚ ||

ಶುಕ್ಲಾಂಬರಾದಯಸ್ತು ಪದಾಂತ ಏವ ಯತಿಮಾಹುಃ, ಭರತಾದಯಸ್ತು ಯತಿಮೇವ ನೇಜ್ಞಂತಿ (ವ್ಯ. ರ. ವ್ಯಾ. ೨, ೧. ಪ. ೧೨) ಶ್ಲೋಕಮಾಂಡವ್ಯಮುಕ್ತಾಸ್ತು ನೇಜ್ಞಂತಿ ಮುನಯೋಯತಿಂ ||
ಇತ್ಯಾಹ ಭಟ್ಟಃ ಸ್ವಪ್ರಂಭೇ ಗುರುಮೇ ಫ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ||

2. ಯತಿಭಂಗಮರ್ಥಶೂನ್ಯ... ಕಪಿರಾಜಮಾರ್ಗ. (ಪರಿ ೧-೫೦.)

ಯತಿಯೆಂಬುದು ಗಣನಿಯತಂ |
 ಪ್ರತೀತಮುಸಿದರ್ಶನಮಂತದಂ ದಾಂಟಿಲ್ವಾ ||
 ಯತಿ ಕಿಡುಗುಂ ಪಾಂಟಿದೊಡಾ
 ಯತಿ ಕಿಡೆ ಕವಿತಾಭಿಮಾನಮೇನೇನೇದಪುಪೇ ||

ಎಂದು ಯತಿಯನ್ನು ನಿಯತನಾಗಿ ಅಗೀಕರಿಸಿರುವನು. ಕಾವ್ಯಕಲಾ
 ನಿಧಿಯವರಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಇಂದೋಂಬುಧಿಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ—

ಯತಿಯೆಂಬುದು ಗಣನಿಯಮ |
 ಪ್ರತೀತಮೆಂದರೆ ರೊಲ್ವರಂತದನೆ ಕೆಲರ್ ||
 ಶ್ರುತಿಸುಭಗಂ ಸ್ವತ್ಯಂದಂ |
 ಯತಿಯೆಂದರ್ ಕಪಿಲಪಿಂಗಳಾದಿಗಳೊಲ್ಲರ್ ||

ಎಂದು ಕೆಲವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಯತಿಯು ಐಚ್ಛಿಕವೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ
 ಮತ್ತೊಂದು ಸದ್ಯವೂ ಉಂಟು. ಕನ್ನಡದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವೆಂಬ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ—

ಯತಿಯೆಂಬುದು ಸರ್ವ ತಾಣಂ |
 ಕೃತಾಸ್ತದಂ ವೃತ್ತಜಾತಿವದಪದ್ಧತಿಯೊಳ್ ||
 ಸತತಂ ಛಂದೋಽದಿತ |
 ಪ್ರತೀತಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾರ್ಗದಿಂದಜುವುದವಂ ||”

ಎಂದು ಯತಿಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಇದರ ವಿಶೇಷವಿಚಾರವನ್ನು,
 ಎಂದರೆ ಯಾವಯಾವ ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿ ದುಶಿಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು
 ಛಂದಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಕೇಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಯತಿಯನ್ನು ವಿಲಂಘಿ
 ಸುವುದು

“ಯತಿಭಂಗಮರ್ಥಶೂನ್ಯಂ.....ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗಮನಾಗಿಸುಗುಮಮಳಕೃತಿ
 ವಧುಗಿನಿತುಂ ||” (ಪು. ೧೫. ಪ. ೬೯.೨೦.) ಎಂದು ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾದೋಷ
 ವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಮುಂದೆ

ದೋಷಮನೆ.....ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರ್ ||

1 ದೇಸಿಯೆನೆ ನಿಘಾಸಿ ಖಂಡ | ಪ್ರಾಸಮನಕಿತಯಮಿದೆಂದು ಯತಿಯಂ ಮಿಕ್ಕರ್ ||
 (ಪು. ೧೬. ಪ. ೭೫.)

1. ದೇಸಿಯೆಂದು ದೇಶಭಾಷಾಮರ್ಯಾದ (ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಮರ್ಯಾದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಿರುವುದು) ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಸದಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಎಂದು ಕನ್ನಡ ಭಂಡಸ್ತುಗಳ ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರಪ್ರಾಸು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಯತಿವಿಲಂಘನವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವರು, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಯತಿವಿಲಂಘನ ದೋಷಾಭಾವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ದೋಷವು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಮತ್ತೆ

ಅಂತುಂ ಯತಿಯಂ ಪೇಟಾನ್ |

ಪಂತಾದ್ಯದೊಳಲಸದಾರ್ಯೆಯೊಳ್ ಕಂದದೊಳಂ ||

ಸಂತಂ ದ್ವಿತೀಯಸಾದಗ |

ತಾಂತದೊಳಕ್ಕುಂ ಚತುಸ್ಪದೀಪದವಿಗಳೊಳ್ || (ಪು. ೧೬. ಪ. ೭೭.)

ಎಂದು ಯತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗಿರುವ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ನಿಯಮಮಾಡಿ ಹೇಳಿರುವನು. ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣವೆಂಬ ಕರ್ಣಾಟಕವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಕೇಶಿರಾಜನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯ ಕೆಲವು ಅಸಾಧಾರಣಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ " ಗಮಕಸಮಾಸದಿಂ..... ಯತಿವಿಲಂಘನದಿಂದಿರಲಿ ಕನ್ನಡಂ" ಎಂದು ಯತಿವಿಲಂಘನವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಸಾಧಾರಣಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃವು ಯತಿಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ, ಯತಿವಿಲಂಘನವು ದೋಷವೆಂಬುದನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ವಿಚ್ಛೇದರೂಪವಾದ ಯತಿಯೆಂದೇ ನಿರ್ಧರವಾಗುವುದು. ನಾಗವರ್ಮನು ಹೇಳಿರುವುದೂ ಈ ವಿಚ್ಛೇದರೂಪವಾದ ಯತಿಯೇ ಆಗಿರುವುದು. ದರ್ಪಣಕಾರನು ಹೇಳಿರುವ ಯತಿವಿಲಂಘನದೋಷವೂ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃವು ಹೇಳಿರುವ.....ಖಂಡಪ್ರಾಸ ಮಿದತಿಶಯಮನೇ.....ಯತಿಯಂ ಮಿಕ್ಕರ್ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಅನುವಾದವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ.

ಯತಿಪರ್ಯಾಯವಾದ ವಡಿ (ವಳಿ) ಶಬ್ದದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಅರ್ಥವಿಚಾರ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಷಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಾಂತ ಪದ್ಯಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಸಿರಿನ ಸುದಾರಣೆಗಾಗಿ ಭಂಡಸ್ತಿನ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿಚ್ಛೇದವೆಂದೂ, ಇದಕ್ಕೆ ಯತಿಯೆಂದು ಸಂಕೇತವೆಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಂಡಶ್ಚಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದನ್ನೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಣಾಟಕಭಂಡಶ್ಚಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವರೆಂದೂ ಹಿಂದೆ ನಿರೂಪಿತವಾದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕಾಂಧ್ರಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಯತಿಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ವಡಿ (ವಳಿ) ಶಬ್ದದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ವಿಚಾರಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಅವಸರಪ್ರಾಪ್ತವು.

ವಡಿ (ವಳಿ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವಾಗಲಿ. ಇದರಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾಗುವ ಅರ್ಥದ ವ್ಯವಹಾರವಾಗಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಛಂದಸ್ಸಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ, ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸನು ಮಾತ್ರ ತನ್ನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ ಯೆಂಬ ಸಾಂಗತ್ಯಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ

“ವಡಿಪ್ರಾಸನೇಮವುಚಿತಾರ್ಥಲಕ್ಷಣ | ವಿಡಿಕಟಾದಿಹ ಭಾವಚಿತ್ರ ||

ನುಡಿ ತಪ್ಪಿದೊಡೆ ತಿರ್ದುತದೆನ್ನಮ ಸಂ | ಗಡಿಗರು ಸಲೆ ಬಲ್ಲವರು (೧-೧೯) ||”

ಎಂದು ‘ತಾನು ಹೇಳುವಿಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಡಿಪ್ರಾಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ನನ್ನಂತಹ ಕವಿಗಳು ತಿದ್ದುವುದು’ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಸಂವರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಡಿಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಸುಮಾರು ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ನಂದಿಯ ಛಂದಸ್ಸೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಛಂದೋಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಡಿಶಬ್ದದ ಲಕ್ಷಣವೂ ಈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನನುಸರಿಸಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳೂ ದೊರಕುವುವು. ಇವೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದದ ಅಥವಾ ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿಷಯವೇ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಂಧ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಕಾವ್ಯವಾದ ಭಾರತ (ನನ್ನಯಕವಿವಿರಚಿತ) ದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ವಡಿಯ ಪದ್ಧತಿಯು ನಿಯಮದಿಂದ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಅಂಧ್ರಛಂದೋಗ್ರಂಥವಾದ ಕವಿಜನಾರ್ತ್ರಯದಲ್ಲೂ ಈ ವಡಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಭೇದಗಳು ಇವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ತಮಿಳುನಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಡಿಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಮೋನ್ಯ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ ತಮಿಳುನ ಪದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದಲೇ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದು. ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಾದರೋ—ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ—ಇದರ ಸೊಲ್ಲೇ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ವಡಿ (ವಳಿ)ಯ ಉಪಜ್ಞವು ಅಂಪ್ರಭಾಷಾಭಿಜ್ಞರದೇ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಈ ಅಂಧ್ರಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರ ಇವುಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ದಿನಸಗಳಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇದರ ಪದ್ಧತಿಯು ಸಂಕ್ರಾಂತವಾಗಿರುವುದು.

ವಡಿಶಬ್ದಾರ್ಥ.

ವಡಿಶಬ್ದವು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯ ಯತಿಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯವಾದರೂ ಅದರ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇದರ ಅರ್ಥವು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪಾದಗಳ ಅಕ್ಷರವಿಚ್ಛೇದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ದುತಿಯೆಂದು ಸಂಕೇತವಿದ್ದರೆ ಕರ್ಣಾಟಕಾಂಧ್ರಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ವಡಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಚ್ಛೇದಕ್ಕನದ್ದಲ್ಲಿ ಪಾದದ ಅಧ್ಯವರ್ಣದ ಅಥವಾ ತತ್ಪದ್ಯಶವಾದ ವರ್ಣದ ಆಸ್ಪತ್ತಿ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವೂ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿರು

ವುದು. ಇದನ್ನೇ ಅಂಧ್ರಭಂಡೋಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದ ಭಿಷುಕವಿಯು ತನ್ನ ಕವಿಜನಾ ಶ್ರಯವೆಂಬ ಭಂಡೋಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ—

1 ಚರಣಾದ್ಯಕ್ಷರಮೇ ವಡಿ |
ಚರಣಂಬುದ್ವಿತೀಯವರ್ಣಸಮಿತಿಯೆ ಪ್ರಾಸಂ |
ಬರಯಗಪ್ರಾಸಂಬೊಕ್ಕಟ |
ಚರಣಂಬುಲ ವಳ್ಳು ವೇಱಿ ಜಗತಿಂ ಚೆಲ್ಲು |

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು.

(ಕವಿಜನಾ-ಪು. ೧೦. ಪದ್ಯ ೬೧)

ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದಲ್ಲಿಯೂ ಈಶ್ವರಕವಿಯು

ವರಪದ್ಯಗಳ ಮೊದಲ |
ಕ್ಕರವದು ವಡಿ ಯೆನಿವುದವರ ಪೆಸರೆನೆ ಪದ್ಯಂ |
ಗರುಡಂ ಸಾರಗ ಹಂಸಗ |
ಳಱಿಯಲ್ ಪರಮಾರ್ಥ ಕಾಕವಡಿಗಂ ವರ್ಣಂ ||

ಕವಿಜಿ. ಪು. ೩೨. ಪಂ. ೧೪೪.

ಎಂದು ವಡಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ವಡಿಯೆಂಬುದು ಕರ್ಣಾಟಕಾಂಧ್ರಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಯತಿಯೆಂದೂ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಚ್ಛೇದಸಂಕ್ಷೇಪಯುಕ್ತ ಯತಿಗಿಂತ ಒಂದೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಆ ಪಾದದ ಅದಿವರ್ಣವಾಗಲಿ, ಆ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ವರ್ಣವಾಗಲಿ ಯತಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವೃತ್ತವಾಗಿ ಬರುವುದೆಂಬ ವಿಶೇಷಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ವಡಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ತೆಲುಗುಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ವಿಸಯದಲ್ಲಿ ಅಂಧ್ರವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನಾವು ಮೊದಲು ವಿಚಾರಮಾಡೋಣ. ೨ ಮ|| ರಾ|| ರಾಮಯ್ಯಪಂತುಲುಗಾರು ಕವಿಜನಾಶ್ರಯದ ಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲಿ “ವಡಿಯೆಂಬುದು ಯತಿಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯಪದವಾಗಿ ತೆಲುಗುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದರ ವೃತ್ತತ್ವತಿಯು ಉಚ್ಯವಾದುದು. ವಡಿಯೆಂಬುದು ವಳಿಯೆಂದೂ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ತಮಿಳು (ಅರವ) ಭಾಷೆಯ ವಲಿ-(ವಾರಿ-ಮಾರ್ಗ) ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಯತಿ, ವಿರತಿ ಮೊದಲಾದಪರ್ಯಾಯಪದದೊಡನೆಯೇ ಇದನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಲಾಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಲುಗಿನವರು

1. ಅದ್ವೈತವಳಿ-(ಅಂಧ್ರಶಬ್ದಚಿಂತಾಮಣಿ) ಚರಣಾದ್ಯಕ್ಷರಮೇ ವಡಿ (ಕವಿಜನಾಶ್ರಯ) ಪಾದಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಮುತ್ಪಾದಿತಮಗುಪಳಯನಗ (ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಚಿಂತಾಮಣಿ) ವಾಸನಗಲಮೊದಲಿ ಪ್ರಾಯ ವಡಿಯನ ಬರಗು (ಭಂಡೋದರ್ಪಣ)

೨. ಕವಿಜನಾ. ಮುನ್ನುಡಿ-ಪು. ೫, ಮತ್ತು ಅನಂತನ ಭಂಡಪ್ಪ (ಉಚ್ಛೇ. ಪು. ೧೦.)

ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಯತಿಶಬ್ದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಅರ್ಥವುಂಟೆಂದೂ, ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಳಿ(ವಡಿ)ಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಯತಿ, ವಿರತಿ ಮೊದಲಾದ ಯತಿ ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೆಂದೂ ತೆಲುಗುಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಯತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪಾದಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕುಗುಘಾಸೆದುಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪಾದಮಧ್ಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಮೈತ್ರಿಯಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ವಡಿ(ವಳಿ)ಯೆಂಬ ತೆಲುಗುಶಬ್ದವು ತೆಲುಗು ಭಂಡಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ವಾಡಿಕೆಯಾಗದೆ ಅಜನಭಾಷೆಯ ವಚಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಪದ್ಯಪಾದದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅದು ಎರಡು ಭಾಗವಾದಾಗ ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಭಾಗದ ಅದ್ವೈತವು ಮತ್ತೊಂದುಭಾಗದ ಅದ್ವೈತಕ್ಕೆ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಥಮಭಾಗದ ಮೊದಲಕ್ಷರಕ್ಕೂ, ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದ ಮೊದಲಕ್ಷರಕ್ಕೂ ಮೈತ್ರಿಯು ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವು ಸಂಪ್ರದಾಯಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಡಿ(ವಳಿ)ಯೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವರೆಂಬುದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು.

ಇವರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ವಡಿ(ವಳಿ) ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಜನಭಾಷೆಯ ವಚಾ ಶಬ್ದದ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗಿದ್ದು ಇವರು ಹೇಳುವ ಲಾಕ್ಷಣಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಾದರೆ ಅಜನದಲ್ಲಿರುವ ವಡಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ *ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಾಗಿರುವ ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾದ ಮೋನೈ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ವಚಾ ಎಂಬ ಬೇರೊಂದು ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅಜನದ ವಚಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಅಂಥಭಾಷೆಯ ವಡಿ(ವಳಿ) ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ವಡಿ(ವಳಿ) ಶಬ್ದವು ವೈಶ್ಯಶಬ್ದವೆಂದೂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಉಚ್ಯತೆವೆಂದೂ ಅಜನ ಭಾಷೆಯ ವಚಾಶಬ್ದದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದೂ ಅಂಥವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾದರೆ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದವೆಂದೂ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳಬಹುದೆಂದೂ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ “1 ವಡವೇಷ್ಟೇ ವಿಭಾಗೇ” ಎಂಬ ಒಂದು ಧಾತುವಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ವಿಭಾಗ ಎಂಬ ಎರಡರ್ಥಗಳುಂಟು. ವಿಭಾಗೇ ಎಂಬರ್ಥವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಯತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇರುವ ವಿಚ್ಛೇದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳು

* ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಲಿಕವು ತೆಲುಗಿನ ವಡಿಶಬ್ದವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವುದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುವುದು.

ವುದು. ವೇಷ್ಠೇ ಎಂಬುದು ಪಾದದ ಆವೃಕ್ಷರವು (ಆವೃಕ್ಷರಸದೃಶವಾದ ವರ್ಣವು) ಮತ್ತು ಯತಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡುಬರುವುದು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ವಡುಭಾತುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ವಡಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಯತಿಶಬ್ದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ತೆಲುಗು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಾದಾಡ್ಯಕ್ಷರಾವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಇದು ವೃತ್ತವನ್ನಶಬ್ದವೆಂದೂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವುಳ್ಳದೆಂದೂ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. "ಡಲಯೋರಭೇದಃ" ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಲಿ ಶಬ್ದವೂ, "ಲಳಯೋರಭೇದಃ" ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಳಿ ಶಬ್ದವೂ ಈ ವಡಿಶಬ್ದದ ವಿಕೃತರೂಪಗಳಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಪವಿನ್ಯವೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಉಚಿತವೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಟು ಶಬ್ದವು ಟಕಾರ ಘಟಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಟಕಾರವು ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಶಬ್ದವು ದ್ರಾವಿಡಶಬ್ದವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಎಂದು ಹುಟ್ಟುಬಹುದಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಈ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ವಟು ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣವು ಟಕಾರವೋ ಕಕಾರವೋ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕಾಂಧ್ರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿನಿಗಮಕವೂ ಇಲ್ಲ. ಒಂದುಪಕ್ಷ ಇದು ಟಕಾರಘಟಿತವಾದ ಪದವೆಂದೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ— ಕರ್ಣಾಟಕ ವ್ಯಾಕರಣಕಾರನಾದ— ಕೇಶಿರಾಜನ "ಕ್ಷಳಕಮುಂಟು ಅಪಾದಾದೇಶಂ" ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಇದನ್ನು ತದ್ಭವಶಬ್ದವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಇದು ದ್ರಾವಿಡಭಾಷಾಶಬ್ದವೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಪ್ರಬಲ ಹೇತುವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಮೇಲೆ ನಿರೂಪಿಸಿರುವಂತೆ ಈ (ವಡಿ-ವಟು) ಶಬ್ದವು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಶಬ್ದವೆಂದೂ, ಸಮಸಂಸ್ಕೃತ ಅಥವಾ ತದ್ಭವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದ ವಟು-ವಳಿ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದೆಂದೂ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವಬಗೆಯ ಅಸಾಮಂಜಸ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು.

ವ ಡಿ ವಿ ಭಾ ಗ ವಿ ಚಾ ರ .

ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ, ತೆಲುಗುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಡಿಗಳ ವಿಭಾಗಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಮುಂದೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಶರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪಟ್ಟಿಕೆಯು ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯವಾಗಿರುವುದು.

ಮೇಲಣ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸಂಪಿಂಡಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, 1 ಬರೆದು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸಬೇಕಾದುದು ವ್ರಕ್ತಜಾತಿಗಪಸ್ಥಿತವಾದ ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದು. ಸಂಸ್ಕೃತವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ, ಶಬ್ದಾರ್ಥಮಯವಾದ ಕಾವ್ಯವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಅನೇಕಗಳಾದ ಸಮಾನವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರಗಳ ಆವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿವಿಶೇಷವನ್ನು ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸ ಭೇದಾನುಪ್ರಾಸ ಲಾಟಾನುಪ್ರಾಸಗಳೆಂದು ಸಂಕೇತಮಾಡಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳ ನಡುವೆ ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಪರಿಗಣಿಸುವರು. ಈ ವ್ಯವಹಾರವೇ ದ್ರಾವಿಡವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲೂ ಅನುಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ನಿಯತಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಮಾನಗಳಾದ ಹಲವು ಸ್ವರವ್ಯಂಜನಗಳ ಆವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ (ಯಮಕಾಲಂಕಾರ) ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿವಿಶೇಷವನ್ನೂ; ಖಡ್ಗದ್ಯಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವ್ಯಂಜನಗಳ ಆವೃತ್ತಿವಿಶೇಷವನ್ನೂ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳೆಂದೇ ಉಭಯಭಾಷಾಭಿಜ್ಞರೂ ಪರಿಗಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪಭೇದಾದಿಗಳು ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೃತವಾಗಿರುವುವು. ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನಪಾದಗಳ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರದ ಆವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿವಿಶೇಷವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಪ್ರಾಸವೆಂದು ಸಂಕೇತಿಸಿ ಕೆಲವು ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ನಿಯತವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯು ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು—(ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯದುಕೈ ಎಂದು ಬೇರೆಯ ಹೆಸರು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವುದು.) ಈ ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿವಿಶೇಷವು ಶಬ್ದಾವಯವವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಆವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಇದರ ಸ್ವರೂಪಭೇದಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಇದು ಕೇವಲ ಭಂದಸ್ಥಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಭಂದಶ್ಲೋಕತ್ರಜ್ಞರೂ ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಸ್ವರೂಪಭೇದಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥವಾದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ, ಇದು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಂದೂ ಹೇಳಿ, ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರೋಪನತಾದಿಯಾಗಿ ಆರುಬಗೆಯಾಗಿರುವುದೆಂದು ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಾನು ಪ್ರಾಸಾಂತ ಪ್ರಾಸಗಳು ಮೂರೇ ಅತಿಶಯಂಗಳೆಂದೂ, ಉಳಿದುವು ಪ್ರಾಸಾಭಾಸಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಪ್ರಾಸಾದಿ ನಾಲ್ಕುಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಮೊಡನೆ ವಿವರಿಸಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಈತನು ಹತ್ತುಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಭಂದೋಗ್ರಂಥವಾದ ನಾಗವರ್ಮನ ಭಂಜಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣ ಪದ್ಯಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಮಾರ್ಪಾಡಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಹರಿಕಿಂವೃಷಭಾದಿಗಳಾದ ಮತ್ತಾರುಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಗಳೂ ಉಕ್ತವಾಗಿರು

1. ಯುಕ್ತಂ ಹಿ ವಿಮರ್ಶಾರ್ಥೋಕ್ತೇ ಸಮಾನವ್ಯಾಸಧಾರಣಂ (ಯಾವುದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿಯೂ ಎಂದರೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿಯೂ, ವ್ಯಾಸವಾಗಿಯೂ ಎಂದರೆ ವಿಸ್ತರವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದು ವಿಜ್ಞಾನಸಂಗೀ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.)

ವು. ಇದರಿಂದ ಈತನು ಹನ್ನೆರಡುಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಕಾವ್ಯಕಲಾನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಸಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಇದು ಆ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ರಚಿತವಾದುದಲ್ಲವೆಂದು 1 ರೇಖೆಯಕೆಳಗಡೆ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಭೇದಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಿಂದೀಚೆಯ ಯಾವ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರಾಸವಿಷಯವು ಸಂದೃಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 'ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ' ವೆಂಬ ಕರ್ಣಾಟಕ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ಅಟ, ಕುಟ, ಕ್ಷಳಾಕ್ಷರಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಪ್ರಸಕ್ತಾನುಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದ 2 ಪ್ರಾಸಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರೋಪನತಾದಿ ಹತ್ತು ಭೇದಗಳೆಂದೂ, ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೇದದಲ್ಲೂ ಮತ್ತೆ ತುರಗ ಮಯೂರಾದಿ ಹತ್ತು ಭೇದಗಳಿರುವವೆಂದೂ ಒಟ್ಟು ಪ್ರಾಸ ಭೇದಗಳು (೧೦x೧೦ = ೧೦೦) ನೂರೆಂದೂ, ಇದರ ಸ್ವರೂಪಭೇದ ವಿವರಣಾದಿಗಳು ಅಲಂಕಾರಿಕರಿಗೆ ಸೇರಿದುದಲ್ಲದೆ ವೈಯಾಕರಣರಿಗೆ ಸೇರಿದುದಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ನಾನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವೆನೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವನು. ಇವನು ಹೇಳುವ ಮೊದಲಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಹತ್ತು ಭೇದಗಳು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹತ್ತು ಭೇದಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ತುರಗ ಮಯೂರಾದಿ ಹತ್ತು ಭೇದಗಳನ್ನು ಯಾವ ಗ್ರಂಥದ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಾಗವರ್ಮನು ಹೇಳಿರುವ "ಹರಿಕರಿ" ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳು ಆರು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಹತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲೂ ಇವನು ಹೇಳಿರುವ ಮಯೂರಾದಿ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ವಾಚೀನ ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಈಶ್ವರಕವಿಯು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, ಛಂದೋಂಬುಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಭೇದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಭೇದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನಾಲ್ಕುತ್ತು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತುರಗ ಮೊದಲಾದ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಭೇದಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಧಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟುಬಗೆಯ ಪ್ರಾಸಭೇದಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಲ್ಲದೆ ನೈಪತುಂಗ, ನಾಗವರ್ಮ, ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕ, ಈಶ್ವರಕವಿ ಇವರು ಹೇಳುವ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಪಯದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದದಲ್ಲೂ ಪಾದನಿಯತಾಕ್ಷರಗಳ ನಿರಂತರೋಚ್ಚಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ಲೇಶವನ್ನೂ, ಇದರಿಂದ

1. ಛಂದೋಂಬುಧಿ. ಕಲಾನಿಧಿ ಮುದ್ರಣ ಪುಟ-೧೫-೧೬, ಪದ್ಯ ೨ ರಿಂದ ೨೨. ಇದು ರೇಖೆಯಕೆಳಗೆ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

2. ಯದ್ಯತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಾಸಭೇದಾಃ ಶಾಸ್ತ್ರೋಪನತ ಸಮೀಕ್ಷಿತಾದಿ ಭೇದಾತ್ ದಶಧಾ. ತೇ ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ತುರಗಂ ಮಯೂರಾದಿ ಭೇದಾತ್ ದಶಧಾ. ಇತಿ ಅಹತ್ಯ ಶತಂ ಭೇದಾಃ ಸಂಭವಂತಿ. (ಶ. ಶಾ. ಪು. ೧೬೯. ಸೂತ್ರ ೧೪೦.)

ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಉದ್ದೇಗ (ಶ್ರುತ್ಯಹಿತ) ವನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯತವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ವಿಜ್ಞೇದರೂಪವಾದ ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿ ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ 1 ಯತಿಯೆಂದು ಸಂಕೇತವು. 2 ಕ್ಷೇತಮಾಂಡವ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು (ಭರತಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ) ಯತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶುಕ್ಲಾಂಬರಾದಿಗಳು ಪಾದಾಂತ ಯತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂಗೀಕರಿಸುವರು. ಈ ಯತಿಯು ಗುರುಲಘುಗಳ ನಿಯಮದಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಭಂದಸ್ಥಿ ನ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಈ ಯತಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಹೇಳಿ ಇದರ ವಿಶೇಷಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಭಂದಶ್ಚಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ, ಈ ದುಶಿಫಂಗವು ಒಂದು ಶಾವ್ಯದೋಷವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಿರುವರು.

ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧವಾದ ಯತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದರ ಜತೆಗೆ ಈ ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದವ ಆದ್ಯಕ್ಷರವಾಗಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಅಕ್ಷರವಾಗಲಿ ಅವೃತ್ತವಾಗಿ ಬರುವ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಯತಿಯೆಂದೂ ವಡಿ ಅಥವಾ ವಳಿಯೆಂದೂ ಸಂಕೇತಮಾಡಿರುವರು. (ತಮಿಳುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊನ್ನೆ ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು) ಈ ವಡಿಯ ವ್ಯವಹಾರವು ಆಂಧ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ, (ತಮಿಳುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ) ಕದಿಯೆಂದಲೂ ಇರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕನಕದಾಸ, ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈಶ್ವರಕವಿ, ನಂದಿಯ ಭಂದಸ್ಥಿ ನ ಕರ್ತೃ ಈ ಮೂವರು ಮಾತ್ರ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ತಂದಿರುವರು. ಆಂಧ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹತ್ತು ಭೇದವನ್ನೂ, ಕೆಲವರು ಹನ್ನೆರಡು ಭೇದವನ್ನೂ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಭೇದವನ್ನೂ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ನಲವತ್ತೊಂದು ಭೇದವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವರು. ಕರ್ಣಾಟಕನಾದ ಈಶ್ವರಕವಿಯು ಮೊದಲು ಆಂಧ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಐದು ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ಅನ್ಯಮಾರ್ಗಲಕ್ಷಣ ಎಂದು ಹತ್ತು ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಆಂಧ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಿರುವ ಹೆಸರ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಆರುಬಗೆಯ ವಡಿಭೇದಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುವನು. ಹೀಗೆ ವಡಿಯ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಈಶ್ವರಕವಿಯು ಕರ್ಣಾಟಕಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಂದರೂ ಅದನ್ನು ಆವರಗಿತ ಈಚೆಯ ಯಾವ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಯೂ ಅನುಸರಿಸಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಆ ಪದ್ಧತಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ಲೀನವಾಗಿ ಹೋಗಿರುವುದು.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ೩ ಹೊಸಗನ್ನಡಪ್ರಯೋಗಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಂದಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷಗಳಿರುವುವು. ಈ ಬಗೆಯ ನೂತನ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಈ ಕವಿಯೇ ಏಳನೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ತೋರಿಬರುವುದು.

ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಹಸ್ತಲಿಖಿತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಅದರಪೂರ್ವವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಸಾಹ್ಯವನ್ನೆಸಗಿರುವ ಮೈಸೂರಿನ ಮ||ರಾ|| ಬೊಮ್ಮರಸಪಂಡಿತರಿಗೂ, ಮೈಸೂರುಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಚ್ಯಕೋಶಾಲಯದ ಲೈಬ್ರೇರಿಯ ಮ||ರಾ|| ಯಂ. ಬಸವಲಿಂಗಯ್ಯನವರಿಗೂ ನನ್ನ ಹೃದಯಪೂರ್ವಕವಾದ ವಂದನೆಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೊನೆಮುಟ್ಟಿಸುವೆನು.

ಈ ಕವಿಯ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು.

(೧) ಬಿಳಿಗಿಯರಸರ ವಂಶಾವಳಿ.

ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರದ (ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ) ಪ್ರಾಚೀನ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ—“ಬಿಳಿಗಿ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿ” ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವೊಂದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದು ಶಾಳಪತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರತಿಯು. 1 ಇದರ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಪದ್ಯವಾಗಲಿ, ಕವಿಕಾವ್ಯ ಪ್ರಶಂಸಾರೂಪವಾದ ಪೀಠಿಕಾಪ್ರಕರಣವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಉಪಸಂಹಾರಪದ್ಯಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಷಯವೂ ಮುಗಿದಂತಿಲ್ಲ. ನಡುವೆ ಅಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಗ್ರಂಥವು ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು—

೨ ಐಸೂರು ಪಟ್ಟಣಮನಾಳ್ವ ಭೂಪಾಲಕಂ |
ಮೈಸಿರಿಯಾಳಾ ಮದನ ಭೋಗದೊಳೆ ದೇವೇಂದ್ರ |
ನೈಸಿರಿಯಾಳಂ ಕುಬೇರನ ಗೆಲ್ಲ ಸತ್ಯಭಾಷಾಚರಿತ್ರ್ಯಂವ್ರನೆನಿಸಿ ||
ಅಸಂಪದಂಗಳಂ ಜಯಿಸಿ ರಣವಿಜಯಕರ |
ಭಾಸುರ ಗುಣಾಭರಣಭೂಷಿತಾಂಡಣ್ಣ ನೃಪ |
ಲೇಸಾಗಿ ಧರೆಯ ಪಾಲಿಸುತಿರಲು ತತ್ಪುತ್ರ ಪಾಪು ಭೂಪನಾದಂ || ೧ ||

ಎಂದು ಗ್ರಂಥವು ಆರಂಭವಾಗಿ—

ಭಲರೇ ಬೇಡರ ಗಂಡ ಮುಮ್ಮಡಿನ್ನೆಸಾ ಕನ್ನೂರಿಕೋಲಾಹಲಾ |
ಮಲೆವಾ ಮಾನ್ಯರ ಶೂಲ ರಾವುತಮಹಾದುರ್ಗಾಟವೀಭಂಜನಾ ||
ಭಲದಂಕಾ ರಿಪುನಾಗಸಿಂಹ ಧಣವೆ? ! ನಿನ್ನಂತೆ ಭೂಭಾಗದೊಳ್ |
ಬಲುಧೀರಾ ಬಿರುದಂಕರೇ ಪರಿಕಿಸಲ್ ಭಂಟೇಂದ್ರ ಭೂಪಾಲಕಾ || ೧೬ ||

1. ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯು ಇದರ ಪ್ರತಿಕೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ಕಾಗಥದ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನಷ್ಟೇ ಗ್ರಂಥಭಾಗವಿರುವುದು.

2. ಐಶ್ವರ್ಯಪುರ-ಶಾಸನ, ಷಿಕಾ, ೧೫೮

ಎಂದು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಓಲೆಯ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥವು ನಿಂತಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಅದರ ಮುಂದಣ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ—

ವೀರನಿಧಿ ಸೋಮಶೇಖರ |
ಭೂರಮಣನ ಪತ್ನಿ ವೀರಮಾಂಜಿಕೆ ಯೆಂಬಳಾ ||
ಸಾರತರಗರ್ಭಜನಿತನು |
ದಾರಯಶಂ ದ್ವಿಗುಣ ಸೋಮಶೇಖರನಾದಂ || ೧ ||

ಎಂದು ಗ್ರಂಥವು ಆರಂಭವಾಗಿ ನಾಲ್ಕುತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಪತ್ರದ ಕೊನೆಯ ಅರ್ಧಪಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ—

ಪರಮಬಲನಂತ ಧರಣಿ |
ಶ್ವರ ಚೂಡಾರತ್ನ ಬಸವ ಭೂಪನ ಕೊರತೊಳಾ ||
ಮಿರುಗಲ್ ಮುಕ್ತಾಹಾರಂ |
ಪರನ್ನಪರಿಂಗಾಯು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಾಹಾರಂ || ೨೮ ||

ಎಂದು ಗ್ರಂಥವು ಅಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಗ್ರಂಥಸಮಾಪ್ತಿಸೂಚಕವಾದ ಪದ್ಯಗದ್ಯಗಳು, ಶ್ರೀಕಾರ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೊಂದು ಬಗೆಯ ಬರೆಹವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅಂತ್ಯಕೂನ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಗುರುವಂದನೆ, ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ, ಕವಿಕಾವ್ಯವಿಚಾರ, ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳದೆ ಅದಿಶೂನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥವು ಅಸಮಗ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅವನ ಕಾಲ ದೇಶ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಬಾಹ್ಯಸಾಧನಗಳಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ವಿಷಯವನ್ನೂ, ಕಾಲವನ್ನೂ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಊಹಿಸಿ ತಿಳಿದುಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥಾನದ (ಇದು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಇಕ್ಕೇರಿ-ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿತ್ತು ಕೆಲವುಕಾಲ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ) ಅರಸರ ಚರಿತೆಯು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅರಸುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಈ ಅರಸರ ವೃತ್ತಾಂತವು ಕೆಳದಿ ನೃಪವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಅರಸುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಚರಿತ್ರಾಂಶದ ಕಾಲವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲವಕಾಶವುಂಟು. ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಿಳಿಗಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅರಸುಗಳ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಾಗ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕೊರತೆಯಿದ್ದೇ ಇರುವುದು.

ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿ ಗಳಗರಿಂದ ಗಳಗರ ವರೆಗೆ ದೊಡ್ಡಸಂಕಣನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನನ್ನು ವಿಜಯನಗರದರಸರು ಕರೆಸಿದ್ದರಿಂದೂ ಅವನ ಮಕ್ಕಳು ನಗರರಾಜ್ಯವ (ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆಯ)ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ 1 ಭೈರಾದೇವಿಯೆಂಬ ರಾಣಿಯ ಸೀಮೆಯನ್ನು ದೂಳಿಪಟ್ಟಮಾಡಿದರೆಂದೂ 2 ಹೇಳಿದೆ. ಬಿಳಿಗಿ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಳಿಗಿಯಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಘಂಟೀಂದ್ರನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರಾಯರು ಅವನನ್ನು ಕರೆಸಿದ ಮತ್ತು ಆತನು ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಸಿದ 3 ಭೈರಾದೇವಿಯ ದಂಡನ್ನು ಜಯಿಸಿದನೆಂಬ ವರ್ಣನೆಯು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಇಮ್ಮಡಿ ಘಂಟೀಂದ್ರನು, ಗಳಗರ ವರೆಗೂ ಇದ್ದನೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಮತ್ತು ವೆಂಕಟಪ್ಪನು ಗಾಂಚರಿಂದ ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈ ಘಂಟೀಂದ್ರನು ಮೇಲೆಹೇಳಿದ 4 ಭೈರಾದೇವಿಯ ಗರ್ವವನ್ನು ಮುರಿದುದಲ್ಲದೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಕೈಸೆರೆಹಿಡಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಮ್ಮಡಿ ಘಂಟೀಂದ್ರನ ಕಾಲವನ್ನು ಗಾಂಚರ ವರೆಗೂ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು.

ಬಳಿಕ ಬಿಳಿಗಿಯ ಮುಮ್ಮಡಿ ಘಂಟೀಂದ್ರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ಪಾದಶಾಹನು ಬಂದು ಕೆಳದಿಭೂಪಾಲನನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಹಾಕಿಸತಕ್ಕ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿಯನ್ನು ಸೆಳೆಯಲು ಪಾದಶಹನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು 5 ಸಿರಿವಂತೆಯೆಂಬೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದೂ, ಇಕ್ಕೇರಿಯ ವೀರೇಂದ್ರನು ಬೇಟೆಗೆ ಬರಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಲು ಆತನು ಖಂಡಿಸಿ ದ್ವಾರದಿಂದ ಹೊರಟುಬಂದನೆಂದೂ ಬಳಿಕ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಭ್ರಮಣೆಯಿಂದ ಸಾಯಲು, ಕೆಳದಿಯವರು ಬಿಳಿಗಿಯನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿದರೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಚರಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ರಾಜನಾದ ವೀರಭದ್ರನಾಯಕನು ಸೋದೆ ಬಿಳಿಗಿ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು 6 ಕೆಳದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಜಾಪುರದ ಪಾದಶಾಹನ ಮಾತಿನಂತೆ ಮತ್ತೆ ಅವರವರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆವರಿಸಿತ್ತು, ಘಂಟೀಂದ್ರನ ಕಾಲದ

1. ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರರು ಚೆನ್ನ ಭೈರಾದೇವಿಯಮ್ಮನವರು ನಗರರಾಜ್ಯ, ಹೈನ, ತುಳುವ ಕೊಂಕಣ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಂದಿನ ಶಕವರ್ಷ ೧೪೫೫, ದುಂದುಭಿ ವತ್ಸರ ಕಾರ್ತಿಕಶುದ್ಧ ೧೦, ಗುರುವಾರದಲ್ಲಿ ಶಿರಸೆವೆ ಗಿರಿಯಣ್ಣನಾಯಕನು ಹನುಮಂತೇಶ್ವರದೇವರ್ಗದತ್ತ ಬಿಟ್ಟನೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಭೈರಾದೇವಿಯ ಕಾಲವು ೧೪೫೬, ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುದು. (ಸಾಗರಶಾಸನ, ೫೭.)

2. ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ-ಪು. ೬೭, ಅ, ೪, ಪ. ೯.

3. ಬಿಳಿಗಿ ವಂಶಾವಳಿ-ಪ. ೩೯. (ಹಸ್ತರಿಖಿತಪ್ರತಿ)

4. ಕೆಳದಿ-ಪು. ೭೭, ಅ, ೫, ಪ. ೪೧.

5. ಬಿಳಿಗಿ-ಪ. ೧೩೦-೧೩೬.

6. ಕೆಳದಿ-ಪು. ೯೬-೯೭.

ಪುತ್ರಿ ಘಂಟೆಯಮ್ಮನನ್ನು ತಂದು ಸದಾಶಿವನ ಮಗ ಭದ್ರಯ್ಯನಿಗೆ ವಿವಾಹಮಾಡಿಸಿದ ನೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದು. ಇವೆರಡರ ವಿಸಯವೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೋಲಿಬರುವುದರಿಂದ ಈ ಮುಮ್ಮಡಿ ಘಂಟೀಂದ್ರನ ಕಾಲವು ೧೫೫೦ರ ವರೆಗೂ ಇತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಇವನ ಮಗ ಸಿದ್ಧಪ್ಪವಡಿಯರು ಪಾದಶಾಹನ ಬೀಡಾರದಲ್ಲಿಡ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದು, 1 ಹುಲಿಯೊಂದನ್ನು ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಂದುದರಿಂದ ಕೆಳದಿಯರಸನು ಉಪಾಯನವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಮೂಲಕ ಅವನನ್ನು ಕರೆಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಲು, ಅವನ ಅಣ್ಣ ಮೌನಘಂಟೆಯೊಡೆಯರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತುರುಕರು ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಮೌನಘಂಟೆಯೊಡೆಯರು ತುರುಕರನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದುದರಿಂದ ಅವನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತುರುಕರ ಹಿಂಸೆಯಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಇವನು ಸಾಯಲು ಬಳಗಿಯು ಕೆಳದಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಇದು ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದುದರಿಂದ ಮೌನಘಂಟೆಯೊಡೆಯರ ಕಾಲವು ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಾಲ (೧೫೫೨)ವೆಂದು ತಿಳಿಯಲವಕಾಶವುಂಟು.

ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಮುಮ್ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಮಗ ಸೋಮಶೇಖರನ ಹೆಂಡತಿ ಜೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿಯ (೧೬೨೦) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಸೋಮಶೇಖರನು ಕೆಳದಿಯ ಮದಿಸಿದಾನೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಮೆಚ್ಚನ್ನಿತ್ತಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇವನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮಶೇಖರನ ಚರಿತ್ರೆಯು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಎರಡನೆಯ ಅಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ ಕಾಲವು ೧೬೫೦ರ ವರೆಗೂ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥವು ೧೬೫೦ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಕಾಲವೂ ೧೬೫೦ಕ್ಕಿಂತ ಈಚೆಗಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಕಂದಗಳ ಆದಿಯು ಈಗ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಕವಿ ಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಿನ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಲಯಗ್ರಾಹಿವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾದ 3 “ಧೀರಜನರಿ” ಎಂಬ ಪದ್ಯವು ಮ|| ರಾ|| ಕಿಟ್ಟಿಲಾ ಸಾಹೇಬರಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದ ಪದ್ಯವೆಂದು ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳು ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾದಂತಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತಮ್ಮಿಂದ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಪಿತೃವೈತಾನುಹರಿಸಿದ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷ್ಯಗ

1. ಬಿಳಿಗಿ—೧೩೭.

2. ಕವಿಜಿ. ಪು. ೨೮-೨೯

3. ಬಿಳಿಗಿ—ಭಾಗ II, ೨೩೧.

ಳನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಿ ಬರೆವೆನಾಡಿಕೆಯಿರುವಂತೆ 1 ಈಶ್ವರಕವಿಯುಕೂಡ ತನ್ನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಬಿಳಿಗಿಯರಸರ ವಂಶಾವಳಿಯಿಂದ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಉದ್ಧರಿಸಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವನೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಿಳಿಗಿಯರಸರ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಈಶ್ವರಕವಿಯೇ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಕಾಶವು ದೊರಕುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಗಣಗಳ ಎರಡು ಮಾತೃಗಳನ್ನು (ಎಂದರೆ ಹಿಂದಣ ಗಣದ ಕೊನೆಯ ಒಂದು ಮಾತೃಯನ್ನೂ [ಅವರ ಮುಂದಣಗಣದ ಆದಿಯ ಒಂದು ಮಾತೃಯನ್ನೂ] ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಕೂಡದೆಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿರುವ ನಿಯಮವನ್ನು ಲಂಘಿಸಿರುವುದು 2 ದೂ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಅಧುನಿಕ ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಯೋಗಗಳೂ, 3 ಇವೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳ ಏಕಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುವು. ಅದರೆ ಕೆಳದೀನ್ಯಪವಿಜಯದಲ್ಲಿಯೂ, 4 ಈ ಎರಡುಬಗೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಳದೀನ್ಯಪವಿಜಯ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ್ನಿಂತ ಈತನು ಭಿನ್ನನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಈ ಬಗೆಯ ಛಂದೋವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ವೀರಶೈವಕವಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಕೆಳದೀನ್ಯಪವಿಜಯಕರ್ತೃವೂ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನ, ಬಿಳಿಗಿ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿಗಳ ಕರ್ತೃಗಳಂತೆ ವೀರಶೈವನೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ಚಂಪೂಗ್ರಂಥವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವೃತ್ತಗಳು, ಕಂದಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸುಟ್ಟದಿಗಳೂ ಸೇರಿರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುದು. ಅಧುನಿಕವಾದರೂ ಬಂಧುಗೌರವವೂ, ವರ್ಣನಾನ್ವೈಖರಿಯೂ, ಮೇಲಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು.

(೨) ನಂದಿಯ ಛಂದಸ್ಸು.

ನಂದಿಯ ಛಂದಸ್ಸೆಂಬ ಛಂದೋಗ್ರಂಥವು ಕಾವ್ಯಕಲಾನಿಧಿಯ ಸಂಪಾದಕರಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವುದು. ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಕರು ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

1. ಕುವಲಯಾನಂದವೆಂಬ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕವಾದ ಅಪ್ರಯುದೀಕ್ಷಿತರು— ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ— ಯಥಾ ಮದೀಯೇ ವರದರಾಜಸ್ತವೇ— ಎಂದು ಸ್ವಕೃತಗ್ರಂಥದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಬರೆದಿರುವರು.

2. ಕವಿಜಿ. ೨೬, ಬಿಳಿಗಿ. ೧೦೪-೧೨೪. ಇತ್ಯಾದಿ.

3. ಉಪೋ. ಬಿ. XXii ಬಿ ೨.

4. ಅ. ೬. ಪ. ೧೬.

ವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. “ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದವನು ಯಾರೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರು ‘ ನಂದಿ ಭಂಡಸ್ಸು ? ’ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ : ನಂದಿಯೆಂಬುದೇ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಈತನು ಲಿಂಗಾಯತಮತದವನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಊರು ಯಾವುದೋ. ಈತನು ಯಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದನೋ ತಿಳಿಯದು. ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದವನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕವಿಯು ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಥನಲ್ಲ. ಬಹಳಕಡಿ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣದೋಷಗಳಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳು ಲೇಖಕನ ದೋಷವೋ, ಕವಿಯ ದೋಷವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಗ್ರಂಥವು ಎರಡು ಪ್ರತಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು. ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗವು ವಾಕ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯಗಳು ತಪ್ಪಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗವು ಎಂದರೆ ೧೦೦೦ ೯ನೆಯ ಪುಟದವರೆಗಿನ ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣವು ಅನ್ಯಕರ್ತೃಕವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿಯೂ, ಆ ಭಾಗವು ಸಿಕ್ಕದಿರಲು ಇನ್ನಾರೋ ಅದನ್ನು ವಾಕ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಸೇರಿಸಿರಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಾಂತದಲ್ಲಿ ೨ ಎರಡು ಕಂದಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಬಳಿಕ—

“ ವಪಯೋರಘೇದಮೆಂಬುದ |

ನುಸಮಿಸಲರಿವೆಂದು ‘ ತಿಳಿವುದುರ್ವಿತಲದೋಳ್ ||

ಚಪಲಾಕ್ಷಿ ಕೆ ಕು ಪೇಳುವೆ |

ನಿಪುಣದಿ ನೀ ಕೇಳ್ವುದೀಗ ನೀರಜಗಂಧೀ || ” (ನಂದಿ ಭಂ. ಪು. ೨೨.)

ಎಂದು ಇರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥವು ಇನ್ನೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ [] ಈ ಅವರಣ ಚಿಹ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಭಾಗವು ಗ್ರಂಥಕರ್ತನದಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದು.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಅದಿಪ್ರಾಸ, ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ, ಮಿತ್ರಪ್ರಾಸವೆಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಮಾಡಿ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿರುವುದು ಸಮಾಜಸವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನಾಗ ವರ್ಮನು ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಾವಳಿಲ್ಲವೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಭಾವವಾಗುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಯತಿಗೆ ಈತನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಲಕ್ಷಣವು ಬಹಳ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿದೆ. ಅಂಥ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಡಿಯೇ ಈತನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಯತಿಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಯಾರೂ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಹೇಳಿರುವ ಯತಿಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಹುಶಃ ಅನುಸರಿಸಿ

ಸಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ತನ್ನ ಈ (ಛಂದೋ) ಗ್ರಂಥದ ಉದಾಹರಣೆಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಯತಿಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ.¹ ಎಂದು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದ ಕಾವ್ಯಕಲಾನಿಧಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರು ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವರು. ಈ ಸಂಪಾದಕರು ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ “ನಂದಿಯ ಛಂದಸ್ಸು” ಎಂದು ಹೆಸರು, ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಹಸ್ತಲಿಖಿತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೂ (ನಂದಿಛಂದಸ್ಸು) ಅಂತದಲ್ಲಿಯೂ (ನಂದಿಯ ಛಂದಸ್ಸು ಸಂಪೂರ್ಣಂ) ಇರುವ ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಆದರೆ ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಛಂದೋಗ್ರಂಥವಲ್ಲ. ಛಂದೋಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯ ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣವು ಗದ್ಯಭಾಗವಲ್ಲಿದೆ. ಮುಂದಣ ಸಮವೃತ್ತಪ್ರಕರಣವು ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗತಕ್ಕ, ಅರ್ಥ ಸಮ, ವಿಷಮ ವೃತ್ತಗಳು; ಆರ್ಯಾಸ್ತಂಧಕಾದಿ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳು; ಸಟ್ಟತ್ಯಗಳು ಇವನ್ನೆ ವಿವರಿಸುವ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಮವೃತ್ತಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಕೊಂಡಿರುವ ಗ್ರಂಥಭಾಗವಾಗಿರುವುದು. ಈಗ ನಮಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನವೆಂಬ ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡಿ ಅಥವಾ ಯತಿಯೆಂಬ ಭಾಗವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆ ನಡಿಲಕ್ಷಣವನ್ನನುಸರಿಸಿರುವ ಯಾವ ಕಾವ್ಯವಾಗಲಿ, ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಕವಿಯೇ ನಡಿಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣವಾಗಿ, ನಡಿಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಮವೃತ್ತಗಳ ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಂದಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಮುಗಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅಪೂರ್ಣವೆಂದು ಸಂಪಾದಕರೇ ಉಪ್ಪವಾದಿಸಿರುವರು. ಈ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದ್ಯವು ಈಗ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ² ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತಿರುವುದು ಇವೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಏಕಕರ್ತೃಗಳೆಂದು ತೋರಿಬರುವ ಊಹೆಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಲೀಯವಾಗಿರುವುದು. ಇವೆರಡು ಕಾರಣಗಳಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣವೊಂದಿರುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಯಾವಬಗೆಯ ಹೊಸ ಗನ್ನಡದ ಮತ್ತು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇರುವುವೋ ಅಂತಹ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುವು. ಮತ್ತು ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಕವಿಯು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಈ ಛಂದೋಭಾಗವೂ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ದೇಳಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ಮೊದಲಾದ ಸಂಬುದ್ಧಿ ಪದಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡಿರುವುದು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇವೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಏಕಕರ್ತೃಗಳೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾದ ಊಹೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದು.

1. ನಂದಿ. ಉಪೋ. 2. ಕವಿಜಿ-ಪು.೧೦.

ಹೀಗೆ ಇವೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಏಕಕರ್ತೃಕವೆಂದು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವ ಈ ಭಂಡೋಗ್ರಂಥವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಗ್ರಂಥವಲ್ಲದೆ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವಬಗೆಯ ಅನೌಚಿತ್ಯವೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದರ ಸಮವೃತ್ತಪ್ರಕರಣದ ಆದಿಯ ಶ್ರೀವೈತ್ತದ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ಶ್ರೀ ನಂದೀಶಂ” ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಗ್ರಂಥಭಾಗವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ “ನಂದಿಯ ಛಂದ” ಸ್ತಂಭ ಹೆಸರನ್ನು ಯಾವೋ ಹೊಸದಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಲ್ಲದೆ, ಇದರ ಹೆಸರು ನಂದಿಯ ಛಂದವೆಂದು ಹೇಳಲು, ಪ್ರಬಲವಾದ ಮತ್ತಾವ ಕಾರಣವೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಕಾಲವನ್ನು ಸಂಪಾದಕರು ಇದರಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕವಿಯು ಅಷ್ಟ ಸಮರ್ಥನಲ್ಲವೆಂದೂ ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದವನೆಂದೂ ಊಹಿಸುವರು. ಆದರೆ ಈಶ್ವರಕವಿಯ ಕಾಲವು ಸು. ೧೭೫೦ ಎಂದರೆ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಭಾಗವೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕಾಲವೂ ೧೭೫೦ ಎಂದರೆ (ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದು—

ಈಶ್ವರಕವಿಯು ಭಾಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 1 ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು ಭಂಡಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಡಿಯೆಂಬ ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿವಿಶೇಷವನ್ನು (ತಮಿಳು ಮೋನೈ ಎಂದು ಹೇಳುವರು.) ಕನ್ನಡ ಭಂಡಸ್ತಂಭದೊಡ್ಡಿ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಈ ವಡಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಭೂತವಾಗಿ “ನಂದಿಯ ಛಂದ” ಸ್ತಂಭ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತಾನೇ ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವ ದೋಷವೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ತನ್ನಿಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡಾದರೂ ಹೇಗಾದರೂ ಸೂಚಿಸದೆ ಇರಲು, ಅಲ್ಲದೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತವ್ರತರಣಶೂನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಬರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕವಿಯಿಂದ ವಚಿತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥಭಾಗವು ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನಗ್ರಂಥದ ಭಾಗವೆಂದು ಊಹಿಸಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃನೂ ಈಶ್ವರಕವಿಯೇ ಎಂದು ಊಹಿಸಿದೆ—

1. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ— “ವೇದೇತನತರಂಗಿಣಿಯೆಂಬ ಸಾಂತ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಕನಕದಾಸನು ಮಾತ್ರ ವಡಿಪ್ರಾಸಗಳ ನಿಯಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ತನ್ನಿಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕಚಿಸುವನೆಂದು ತನ್ನ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಖರಿಕಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು.

ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಳ.

(೧) ನಡಿಭೇದಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಪಟ್ಟಿ.

ಕನ್ನಡ		ಕನ್ನಡ		ತೆನುಗು	
ಕವಿಜಿಹ್ವಾ		ಕವಿಜಿಹ್ವಾ ಬಂಧನ		ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ	
ಕವಿಜಿಹ್ವಾ		ಅನ್ಯಮಾರ್ಗ		ಅಭೇದಾರ್ಥ	
೧. ಸ್ವರವಡಿ		೧. ಸ್ವರವಡಿ		೧. ಸ್ವರವಡಿ	
೨. ವ್ಯಂಜನಯತಿ		೨. ವರ್ಗಯತಿ		೨. ಗೂಢಸ್ವರಯತಿ	
೩. ಸರಸವಡಿ		೩. ಪೋಲಿಕೆವಡಿ		೩. ಉಪ್ಪವಿಸರ್ಗವಡಿ	
		೪. ಸರಸವಡಿ		೪. ವೃದ್ಧಿವಡಿ	
		೫. ಬಿಂದುಯತಿ		೫. ಮುಕಾರಸ್ವರೂಪ	
				೬. ಮುಕ್ತಸಂಬಂಧವಡಿ	
				೭. ಇಕಾರವಡಿ	
				೮. ಪ್ರಾಣಿವಿರಾಮವಡಿ	
				೯. ವರ್ಗಯತಿ	
				೧೦. ಮುಖಭಕ್ತಿಯತಿ	
				೧೧. ಮುಕಾರಯತಿ	
				೧೨. ಸರಸಯತಿ	
				೧೩. ಮುಜುಯತಿ	
				೧೪. ಉಷ್ಣಯತಿ	
				೧೫. ಬಿಂದುಯತಿ	

೧೬. ಅನುಸ್ಮಾರ ಸಂಬಂಧ
೧೭. ಅನುನಾಸಿಕಾಕ್ಷರ
೧೮. ಮನೋರ್ಮಯತಿ
೧೯. ಏಕತರಯತಿ
೨೦. ಮಕಾರಯತಿ
೨೧. ಎಕ್ಕಟಿಮತಿ
೨೨. ಸಂಯುಕ್ತಯತಿ ೨೦. ಸಂಯುಕ್ತಯತಿ
೨೩. ತದ್ವವಾಚ ೨೧. ತದ್ವವಾಚ
೨೪. ನಿಶ್ಚಯತಿ ೨೨. ನಿಶ್ಚಯತಿ
೨೫. ಭಿನ್ನಯತಿ ೨೩. ಭಿನ್ನಯತಿ
೨೬. ಪ್ರತ್ಯೇಕಯತಿ ೨೪. ಪ್ರತ್ಯೇಕಯತಿ
೨೭. ಅಂತರೀಷ್ಟಸಂಧಿ ೨೫. ಅಂತರೀಷ್ಟಸಂಧಿ
೨೮. ಏಕಲ್ಪಸಂಧಿಯತಿ ೨೬. ಏಕಲ್ಪಸಂಧಿಯತಿ
೨೯. ಯುಕ್ತವಿಕಲ್ಪ (ಅಭೇದಯತಿ) ೨೭. ಯುಕ್ತವಿಕಲ್ಪ
೩೦. ರೇಫಯತಿ ೨೮. ರೇಫಯತಿ
೩೧. ಪ್ರಾದಿಯತಿ ೨೯. ಪ್ರಾದಿಯತಿ
೩೨. ಕಾಕುಸ್ವರಯತಿ ೩೦. ಕಾಕುಸ್ವರಯತಿ
೩೩. ಪುಕಾಕ್ಷರಯತಿ ೩೧. ಪುಕಾಕ್ಷರಯತಿ
೩೪. ನಿತ್ಯಸಮಾಸ ೩೨. ನಿತ್ಯಸಮಾಸಯತಿ
೩೫. ದೇಶ್ಯನಿತ್ಯಯತಿ ೩೩. ದೇಶ್ಯನಿತ್ಯಯತಿ
೪. ಏಕವರ್ಣ ಸಂಧಿಪಯತಿ
೫. ಸಂಯುಕ್ತಯತಿ ೨. ಸಂಯುಕ್ತಯತಿ
೬. ಎಕ್ಕಟಿವಡಿ ೭. ಎಕ್ಕಟಿವಡಿ
೮. ಪ್ರಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ ೨. ಪ್ರಯುಕ್ತಯತಿ
೯. ಪ್ರಾದಿಯತಿ ೧೦. ಪ್ರಾದಿಯತಿ
೧೧. ಪ್ರತ್ಯಯತಿ ೧೧. ಪ್ರತ್ಯಯತಿ
೧೨. ದ್ವಿತಾಕ್ಷರ ಪುಕಾಕ್ಷರಾಕ್ಷರಯತಿ ೧೨. ದ್ವಿತಾಕ್ಷರ ಪುಕಾಕ್ಷರಾಕ್ಷರಯತಿ

ಕನ್ನಡ	ಕವಿಜಿಹ್ವಾ ಬಂಧನ	ಕವಿಜಿಹ್ವಾ ಅನ್ಯವರ್ಗ	ಕವಿಜನಾ	ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ	ಕೆನುಗು
		೧೦. ಅಖಂಡಯತಿ	೧೦. ಅಖಂಡಯತಿ	೧೦. ಮಾಚನ- ಜವರಾಜ	೨೨. ಪ್ರಭುಸಾಮಾಂಖ. ನಾಮಕವುಂಡ ಕರಯತಿ
			೧೧. ಆದೇಶಯತಿ		೨೫. ರಾಗಮಯತಿ
			೧೨. ದೇಶೀಯ	೨೩. ವಿಭಾಗಯತಿ	೩೬. ವಿಭಾಗಯತಿ
				೨೪. ನಿತ್ಯಯತಿ	೩೭. ನಿತ್ಯಯತಿ
					೩೮. ಯುಷ್ಮದಸ್ತುತ್ಯ ಭಯತಿ
					೩೯. ಪರರೂಪಯತಿ
					೪೦. ಸಂಚಮಾವಿಧಕ್ಕೆ
					೪೧. ಪ್ರಾಸವಿಶ್ರಾಂತಿ

೧. ಪದ್ಮವಡಿ (ಅಕಾರಂ)

೨. ಗರುಡಂ (ಗುಡಿಮ)

೩. ಸುಬಂಧ (ಕೊಂಬು)

೪. ಹಂಸಂ (ಏತ್ಯ)

೫. ಕಾಕವಡಿ (ಓತ್ಯ)

ಈ ಮೇಲಣ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವರವಡಿ ಮೊದಲಾದ ಐದು ವಡಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವು, ಮತ್ತೆ ಕೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ವಡಿವಿಶೇಷವೆಂದು ತೋರಿಬರುವ ಪದ್ಯಾದಿ ಐದು ವಡಿಗಳೂ ಸ್ವರವಡಿಯ ಭೇದಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇವು ಬೇರೆಯಾದ ಭೇದಗಳಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡಿಗನಾದ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನಕರ್ತೃವು, ತಾನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಮೊದಲಿನ ಐದು ಭೇದಗಳು ಮತ್ತಿನ ಐದು ಅಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯವರ್ಗಲಕ್ಷಣಂ ಎಂದು ಕೆಲುಗುಭಾಷೆಯ ಕವಿಜನಾತ್ರೆಯದ ಮತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಹತ್ತು ಭೇದವನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವನು. ಉಳಿದ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ-ಭಂಡೋದರ್ಪಣ-ಅಪ್ಪಕವೀಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭೇದಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಇವನು ಈ ಕೆನುಗು ಕವಿಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನನೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ, ಈಕನು ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ (ಅಪ್ಪಕವೀಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ಪಕವೀಯ ಮೊದಲಾದ ಕೆನುಗು ಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗಿಂತ ಹಿಂದಣವನೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನಿಗೆ ವಡಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆನುಗು ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಳಭೇದಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು.

೨. ಪ್ರಾಸಭೇದಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಪಟ್ಟಿ.

ಕನ್ನಡ	ಕವಿರಾಜ	ಕವಿಜಹ್ನು	ಕವಿಜನಾಶ್ರಯ	ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ	ಅನಂತಭಂಡಸ್ಸು	ಅಪ್ಪಕವೀಯ
ಕನ್ನಡ	ಭಂಡೇಂಬುಧಿ	ಕವಿಜಹ್ನು	ಕವಿಜನಾಶ್ರಯ	ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ	ಅನಂತಭಂಡಸ್ಸು	ಅಪ್ಪಕವೀಯ
೧. (ವಿನುತ)ಪ್ರಾಸಂ ೧. ವಿನುತಪ್ರಾಸಂ ೨. ಶಾಂತಪ್ರಾಸಂ ೨. ಶಾಂತಪ್ರಾಸಂ ೩. ವರ್ಗಪ್ರಾಸಂ ೩. ವರ್ಗಪ್ರಾಸಂ ೪. ಸಮಾಖಪ್ರಾಸಂ ೪. ಸಮಾಖಪ್ರಾಸಂ	೧. ಹರಿ ೨. ಕರಿ ೩. ವ್ಯಪ್ತಭ ೩ ೪. ತುರಂಗಂ ೪ ೫. ಶರಭಂ ೫ ೬. ಅಟು ೬ ೭. ಅಲ್ಪಪಾಣ ೧ ೮. ಮಹಾಪ್ರಾಣ ೨ ೯. ಮುಪ್ರಾಕ್ಷ ೩ ೧೦. ವಾಸವಾಕ್ಷಿ	೧. ಹರಿ ೨. ಕರಿ ೩. ವ್ಯಪ್ತಭ ೩ ೪. ತುರಂಗಂ ೪ ೫. ಶರಭಂ ೫ ೬. ಅಟು ೬ ೭. ಅಲ್ಪಪಾಣ ೧ ೮. ಮಹಾಪ್ರಾಣ ೨ ೯. ಮುಪ್ರಾಕ್ಷ ೩ ೧೦. ವಾಸವಾಕ್ಷಿ	೧. ದ್ವಿಪ್ರಾಸ ೫ ೨. ತ್ರಿಪ್ರಾಸ ೬	೧. ದ್ವಂದ್ವಪ್ರಾಸಂ ೨. ದ್ವಂದ್ವ ೨ ೩. ತ್ರಿಪ್ರಾಸಂ ೩ ೪. ತ್ರಿಪ್ರಾಸಂ ೩	೧. ದ್ವಂದ್ವ ೨. ತ್ರಿಪ್ರಾಸಂ ೩ ೩. ದ್ವಂದ್ವ ೪. ತ್ರಿಪ್ರಾಸಂ ೩	೧. ದ್ವಂದ್ವ ೨. ತ್ರಿಪ್ರಾಸಂ ೩ ೩. ದ್ವಂದ್ವ ೪. ತ್ರಿಪ್ರಾಸಂ ೩

ಕವಿರಾಜ	ಕನ್ನಡ ಛಂದೋಂಬುಧಿ	ಕವಿಜಿಹ್ವಾ	ಕವಿಜನಾಶ್ರಯ	ಕನುಗು	ಅನಂತಭಂಡಸ್ವ	ಅಪ್ಪಕವೀಯ
		೨೩. ಏಕಪಾದಸುಪ್ರಸು೨೫ ಸುಪ್ರಸು	೬. ಸುಕರ ೧	೫. ಸುಕರ		೧ ಸುಕರ
		೨೪. ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸು ೨೬				
		೨೫. ಪೂರ್ಣದ್ವಂದ್ವಾರ್ಣ ಸಿಂಹಾದಿ ೨೭				
		೨೬. ದ್ವಂದ್ವದ್ವಂದ್ವಾರ್ಣ ೨೮				
		೧. ನಪುಂಸಕಾಲ್ಪಪ್ರಾಣ೨೯				
		೨. ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣದೀರ್ಘ೩೦				
		೩. ಮಹಾಪ್ರಾಣಲಘು೩೧				
		೪. ವಾಸವಾಕ್ಷಿಪ್ರಾಸು೩೨				
		೫. ಸ್ತ್ರೀಯಶ್ಚ ೩೩				
		೬. ಅಶ್ವದೀರ್ಘ ೩೪				
		೭. ದುಸ್ತರದೀರ್ಘ ೩೫				
		೮. ದುಸ್ತರಬಿಂದು ೩೬				
		೯. ನಪುಂಸಕದುಸ್ತರ ೩೭				
		೧೦. ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕ ೩೮				
		೧೧. ಅಪುನ್ಮಪುಂಸಕದುಸ್ತರ೩೯				
		೧೨. ಪೂರ್ಣದ್ವಂದ್ವಾರ್ಣ ಗಜಪ್ರಾಸು ೪೦	೭. ಲಘದಮುಕ್ತಾಂತ ಪ್ರಾಸು	೪. ಪುನಃ	೫. ಪುನಃ	೬. ಪುನಃ

**ಸಂಪಾದಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಪ್ರಾಚೀನಮಹಾಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ
ಕೆಲವು ವಿಶೇಷಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪನಿರ್ಣಯ ವಿಚಾರ.**

ಪೀಠಿಕೆ.

ಈಗ ನಮಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿರುವ ಹಸ್ತಲಿಖಿತ (ತಾಳಪತ್ರ ಅಥವಾ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ) ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಣಾಟಕಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಣಾಟಕಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಪ್ರತಿಗಳ ಲೇಖಕರ ಮತ್ತು ಸಂಪಾದಕರ ಭ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಮಾದಾದೋಷಗಳಿಂದ ಪದಾರ್ಥಸ್ವರೂಪನಿರ್ಣಯವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ಒಂದು ಹಸ್ತಲಿಖಿತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಬರೆಯತಕ್ಕವನು (ಲೇಖಕನು) ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಒಂದಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಷರವನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದುಂಟು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇಜಾತಿಯ ಹಲವಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಷರಗಳೂ, ಹಲವು ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಪದಗಳೂ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳು ಕ್ರಮದೃಷ್ಟಿ ನಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬರುವುದು, ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ, ಪದ್ಯಗದ್ಯಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ ತಾಳಪತ್ರಪ್ರತಿಗಳ ದಾರವು ಕಿತ್ತುಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಪತ್ರಗಳು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗಳಾಗಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿ, ಗ್ರಂಥದ ಅನುಪೂರ್ವಿಯು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಂಥದ ಅನುಪೂರ್ವಿಯು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು. ಹಲವುನೇಳೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಗಗಳೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡುಹೋಗಿರುವುದೂ 1 ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಶ ಸ ಸ ಎಂಬಕ್ಷರಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡು, ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣ ಮಹಾಪ್ರಾಣಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡು ಗುಣಿತಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವದೀರ್ಘಗಳಿಗೂ ಇತ್ಯವತ್ಯಗಳಿಗೂ ಭೇದವು ಕಾಣದಿರುವಿಕೆ, ಸ್ವರವ್ಯಂಜನಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡು, ಈ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ ಹಸ್ತಲಿಖಿತಪ್ರತಿಗಳು ದೊರಕುವುದೇ ಅಪೂರ್ವವೆಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಹಸ್ತಲಿಖಿತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರವು ಹೆಚ್ಚಿದವಾಗೆಲ್ಲಾ ಇನ್ನೂ ಹೊಸಹೊಸ ಬಗೆಯ ದೋಷಪ್ರಕಾರವು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸಂಶಯವೂ ಇರಲಾರದು. ಈ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಲೇಖಕದೋಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಪಾದಕರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ

1. ಮದ್ರಾಸ್ ಲೈಬ್ರರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಕಿಟ್ಟಲ್ ಸಾಹೇಬರು ಮುದ್ರಿಸಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ತುಂದಾ ಅವರ್ಣನನಾದ ಈಶ್ವರಕವಿಯ ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದ ಪದ್ಯಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವವು.

ವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಹಲವುಬಗೆಯ ದೋಷಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಸಂಪಾದಕರೊಬ್ಬರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಂಡಿತರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಾಂತಿಪ್ರಮಾದಾದಿಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಅತಿಗಂಭೀರವಾಗಿರುವ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಗೂಢಾಶಯವನ್ನಾಳಿದವರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಬಿಡುವರು. 1 ತ್ವರಿತವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಚಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. 2 ಈ ದೋಷವು ಮತ್ತೆಲ್ಲಾ ದೋಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ತುಂಬಾ ಭಯಂಕರವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈಗ ನಮಗೆ ದೊರಕುವ ಕರ್ಣಾಟಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಪ್ರತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪನಿರ್ಣಯವಿಚಾರವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸಣ್ಣ ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅದಿಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣ, ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ, ಜನ್ನಕವಿಯ ಯಶೋಧರಚರಿತ, ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಅಪೂರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪನಿರ್ಣಯವನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದ, ನಯಸೇನ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಹಾಕವಿ

ಸಂಪಾದಕರ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

1. ಮಡದೀ ನೀಂ.....

ಬಡವಾಸ್ತಂಕವಿಪಂಕಿ (ರಾದಕನಸಿಂ) ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ ಬಂಧದಿಂದ ||

ಬಿಡಿಕುಂ ತನ್ನಯ ತೇಜದಿಂದ ಮಿಗುವುದ್ಯದ್ಯಾನುವಂ ಭಾನುವಂ ||

(ಜಗ. ಅ. ೩.—ಪ. ೨೨)

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ರಾವಕನಸೇ” ಎಂದು ಹಸ್ತಲಿಖಿತಪ್ರತಿಯ ಶಾಕವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅರ್ಥವಾಗದಿರುವ ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಕರೇ “ರಾದಕನಸಿಂ” ಎಂದು ಮಾರ್ಪಡಿಸುವರು. ಮತ್ತು “ತೇಜದಿಂದ ಮಿಗುವುದ್ಯದ್ಯಾನುವಂ” ಎಂದು ದೊರಕಿದ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಘುವು ಅವ್ಯಕ್ತಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ತೇಜದಿಂದ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತೇಜದಿಂದ ಎಂದೂ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವರು. ಸಂಪಾದಕರ ಈ ಎರಡು ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕ್ರಮಭಂಗ ನ್ಯೂನಪದಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ದೋಷಗಳುಂಟು. ಇದರ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಕರು ಈ ಮಾರ್ಪಾಡು ತಮ್ಮದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲ. “ನೀ” ಎಂಬಕ್ಷರವನ್ನು ಸೇ ಎಂದು ಸಂಪಾದಕರು ಭ್ರಾಂತಿಪಟ್ಟುದರಿಂದಲೂ, ಲಘುವಕ್ಷರವು ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಮಹಾಕವಿಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತಾಗಿರುವುದು. “ಅರಾವು(ಡು) ಕನನೀ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ” ಅವುಕ (ಅಹುಕ) ನೆಂದು ಉಗ್ರಸೇನನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಉಗ್ರಸೇನನನ್ನು ಈ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ ಬಿಡಿಸುವನು ಎಂದರ್ಥವು. “ತೇಜದಿಂದ ಮಿಗುವುದ್ಯದ್ಯಾನುವಂ ಭಾನುವಂ” ತನ್ನಯ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಹರಡುವ ಕಿರಣವುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮೀರುವನು ಎಂದರ್ಥವು.

2. “ಕೇಶುಕೃತಾಂಜನ(ತನ)ಯಂ” (ಕೇಶೂಕೃತಾಂಜನೇಯಂ, ಎಂದಿರಬೇಕು)

(ಗದಾ—ಅ. ೧. ಪ. ೩೩.)

ಪ್ರಯೋಗಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ವಿಚಾರಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸುಣದೋಷಜ್ಞರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದರಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಗುಣವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ದೋಷವನ್ನು ತಿಥುವುದರಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಇದರಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಮುಠಾಶಕ್ತಿಜ್ಞಾನಲಾಭವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದರಮೂಲಕ ನನ್ನ ಶ್ರಮವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸುವರೆಂದು ನಂಬಿರುವೆನು.

ಆದಿಪಂಪನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಆದಿಪುರಾಣವು ಮೈಸೂರು ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯ ಪಂಡಿತರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಮುದ್ರಣವಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಪಡೆದ ಯೋಗವಿನ್ನೂ ಆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಕವಿಯಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ, ಅಥವಾ ಪಂಪಭಾರತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನದ ಇಲಾಖೆಯ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದು ಒಂದೇ ಒಂದು ತಾಳಪ್ರತಿಯು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕಪರಿಷತ್ತು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಬಳಿಕ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಮೇಲೆ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸೆಕ್ರೆಟರಿಗಳಾದ ಮ|| ರಾ|| ಬಿ. ವೆಂಕಟನಾರಣಪ್ಪನವರು ತುಂಬಾ ಅಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಪಂಪಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಂಪರಾಮಾಯಣ (ಸಾಗಜಂದ್ರಕವಿವಿರಚಿತ ರಾಮಜಂದ್ರಚರಿತಪುರಾಣ) ಇವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪುಣ್ಯೋದಯದಿಂದ ಉತ್ತರದೇಶದಷ್ಟೆ ಆರಾ ಎಂಬೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಜೈನಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ತಾಳಪ್ರತಿಯ ಸಹಾಯವೂ ದೊರಕಿತು. ಪರಿಷತ್ತು ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಶೋಧನೆಗೆ ಮೈಸೂರು ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಪಂಡಿತ ಗೋಷ್ಠಿಯೊಂದನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅವರ ಒತ್ತಾಸೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಪಂಪಭಾರತವು ಮತ್ತೆ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿ ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು. ಈ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾದ ಒಂದು ಮುನ್ನುಡಿಯೂ, ಕ್ಲಿಷ್ಟಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪಟ್ಟಿಕೆಯೊಂದೂ ಸೇರಿರುವುವು. ಈ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದಗಳ ಮುಂದೆ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕಚಿಹ್ನೆ ಇರುವುದು. ಉಳಿದ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕೃತಪ್ರಯೋಗಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥಶೋಧನೆಗೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಪಂಡಿತಗೋಷ್ಠಿಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬರೆದಿರತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮತ್ತು ಪಂಪಾದಿ ಪ್ರಾಚೀನಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅಪೂರ್ವವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪನಿರ್ಣಯ ವಿಚಾರವೇ ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಶರೀರವಾಗಿರುವುದು.

(೧) ಅಗುಂತಿ—ಅಧಿಕೃತ ಅಥವಾ ಅತಿಶಯ, ೧-೧೩೯ ವ, ೪, ೪೦, ವ, ೧೪-೬೫ ದಗುಂತಿ-೫-೬೩, (ಶಾಂತಿ) ೧-೬೫, ೭-೧೪೩.

ಪಂಪಭಾರತ—ಕ್ಲಿಷ್ಟಪದಗಳ ನಿಘಂಟು“ ಎಂಬ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಗುಂತಿಯೆಂಬ ಪದವು ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದೆಂದೂ ದಗುಂತಿಯೆಂಬ

ಪದವು ಸಂಪಭಾರತದ ಅ. ೫-೬೩ರಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಂತಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದೆಂದೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಆದರೆ ಸಂಪಭಾರತದ ಅ. ೫-೬೩ರಲ್ಲಿ ಆ ಪದವು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗುಂತಿಯೆಂಬ ಪದವು ಮಾತ್ರ ಮೂರಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದು, ಕೋಶಗಾರರು ಸಂಪನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಪದವಿರುವುದೇ! ಇಲ್ಲವೇ! ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯ ಅಥವಾ ಅಧಿಕೃತ ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಆದಿಸಂಪನ ಸಂಪಭಾರತದ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ ಅಗುಂತಿಯೆಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಪೊನ್ನನ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ ದಗುಂತಿಯೆಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ, ಅಗುಂತಿ, ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದರೂಪಗಳೂ ಸಾಧುವಾದುವೇ? ಅಥವಾ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಾಧುವೇ? ಯಾವುದು ಸಾಧುವಾದುದು ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಗುಂತಿಯೆಂಬ ಪದವೇ ಕವಿಯಿಂದ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಶಾಂತಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ದಗುಂತಿಯೆಂಬ ಪದವೇ ಕವಿಯಿಂದ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ನಿರ್ಧರವಾದರೆ ಎರಡು ಶಬ್ದರೂಪಗಳೂ ಸಾಧುವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವು.

ಸಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ 1-139 ವಚನದಲ್ಲಿ (1) ವ|| ಎಂಬುದು ನಿನ್ನ ಬಗೆಯ ಬಗೆಯೊಳೊಡಂಬಡುವಂತೆ ಕುಲಗಿರಿಗಳ ಬಿಣ್ಣುಮಂ, ಧರಾತಳದ ತಿಣ್ಣುಮ ಮೊದಿತ್ಯನ ತೇಜದ 1 ಗುಂತಿಯುಮಂ, ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಯುಮಂ.....ಅವರವರ ದೆಸೆಯಿಂ ತೆಗೆದೊಂದುಮಾಡಿ

4-40ವಚನದಲ್ಲಿ (2)ಎಂದು ತನ್ನ ಮೇಳದಾಕೆಗಳಂ ಬೆಸಗೊಂಡೊಡಾಕೆಗಳಾಕೆಯ ಪತ್ತಿದಕಣ್ಣುಮಂ.....ಸಹಜಮನೋಜನ ಕುಲದ, ಚಲದ, ಚಾಗದ ಬೀರದ ಭಾಗ್ಯದ ಸೌಭಾಗ್ಯದಗುಂತಿಗಳ ನಂತುಮಳವಲ್ಲದೆ ಪೊಗಲೆ

14-65 (ಆಶ್ವಾಸ ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯ ಮಂಗಳಪದ್ಯದಲ್ಲಿ)

(3) ಕರಮಲ್ಪತುಫ ಸಮಸ್ತಭಾರತಕಥಾಸಂಬಂಧಮಂ ಬಾಚಿಸಲ್ |
ಬರೆಯಲ್ ಕೇಳಲೊಡರ್ಚುವಂಗಮಿದಜೊಳ್ ||

ಧೃತಿ ತುಷ್ಟಿ ಪುಷ್ಟಿ ವಿಭವಂ ಸೌಭಾಗ್ಯಮಿಷ್ಟಾಂಗಸಾ |
ಸುರತಂ ಕಾಂತಿ ಯಗುಂತಿ ಶಾಂತಿ ವಿಭವಂ ಭದ್ರಂ ಶುಭಂ ಮಂಗಳಂ ||

ಈ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ೧ ಮತ್ತು ೨ನೆಯವು ಗದ್ಯಭಾಗಗಳು. ಇವುಗಳೊಳಗೆ ೧ರಲ್ಲಿ ತೇಜದ ಎಂಬ ಅಕಾರಾಂತಶಬ್ದದ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಬಂದು ಲೋಪಸಂಧಿಯಿಂದ ಹಿಂದಣಪದದ ಲುಪ್ತಾಕಾರದ ಸ್ಥಳ

ವನ್ನು ಮುಂದಣಪದದ ಅಕಾರವು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅನೆಯದರಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಎಂಬ ಅಕಾರದ ಮುಂದೆ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದದ ಅಕಾರವು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಲೋಪಸಂಧಿಯಾಗಿ ಹಿಂದಣ ಉಪಾಕಾರದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮುಂದಣ ಅಕಾರವು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಈ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಗದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ (ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರನಿಯಮವಿಲ್ಲ) ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಯಾವ ಬಗೆಯ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲ. ದಗುಂತಿಯೆಂಬ ಪದವಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಒನೆಯ ಧ್ವ ಪದ್ಯಭಾಗವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಎಂಬ ಇಕಾರಾಂತಶಬ್ದದ ಮುಂದುಗಡೆ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದವಿರುವುದರಿಂದ ಆಗಮಸಂಧಿನಿಯಮದಂತೆ ಯಕಾರವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದಣ ಉದಾಹರಣೆಗಳಂತೆ ಲೋಪಸಂಧಿಯಾಗಿ ಅಕ್ಷರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ (ಅಕ್ಷರಗಳ ನಿಯಮವಿರುವ ಭಂದಸ್ಥಾನಲ್ಲಿ) ಭಂದೋಭಾಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಬಗೆಯ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ಮೂರು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲೂ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದವಿದ್ದು ಒಂದಕ್ಷರವು ಹೆಚ್ಚಿದರೂ ಗದ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ನೈಯತ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಪೂರನೆಯ ಭಂದೋಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ದಕಾರವೇ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಧಿಯಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಯಕಾರಾಗಮಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಕ್ಷರದ ನ್ಯೂನತೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಭಂದಸ್ಥಾನ ಕೆಡುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲವಾಗಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅದಿಪಂಪನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಗುಂತಿ ಅಥವಾ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ಎರಡು ರೂಪಗಳಿಲ್ಲ. ಮಾನ ಶಬ್ದ ರೂಪವಿದ್ದರೂ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದವು ದಗುಂತಿಯೇ? ಅಗುಂತಿಯೇ? ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪೊನ್ನನ-ಶಾಂತಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಆ. ೧-ಪ. ೬೫-

(1) ಇಂತಿನಿವಿದಗ್ಗಳದ ದ |

ಗುಂತಿಯನೊಳಕೊಂಡು..... ||

ಆ. ೯-ಪ. ೧೪೭,

(2) ಪಡೆದ ಭನಕ್ಕೆ..... |

..... ||

.....ಸೂಚಿಗೇರ್ಪಡಿಸಿದಂ |

ಗಡಿಯ ದಗುಂತಿ ಸೆವುವೆದಾ ಪೊಲಲೊಳ್ ಸೆಳೆದೊಪ್ಪಿ ತೋಡುಗು ||

ಅ. ೨-ಪ. ೧೪೩.

(8) ಪುದಿದೇಳಗಾಯ್..... |

..... ||

.....ಬಸಂ |

ತದೋಳಮದೇಂ ಬಸಂತದ ದಗುಂತಿಗೆ ಬಾಲ್ಯೋದಲಾಯ್ತೊ ಮಾಮರಂ ||

ಈ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪೊನ್ನನ ಶಾಂತಿಪುರಾಣದ ಮೂರು ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಪದ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು, ಈ ಮೂರು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದದ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಬಂದಿರುವುದು. [(1) ಅಗ್ಗಳದ+ದಗುಂತಿ, (2) ಅಂಗಡಿಯ+ದಗುಂತಿ, (3) ಬಸಂತದ+ದಗುಂತಿ,] ಇವುಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಅಗುಂತಿ ಶಬ್ದವಿರುವುದಾದರೆ ಲೋಪಸಂಧಿಯಿಂದ (1) ಅಗ್ಗಳದ ಅಗುಂತಿ=ಅಗ್ಗಳದಗುಂತಿ, (2) ಅಂಗಡಿಯ+ಅಗುಂತಿ=ಅಂಗಡಿಯಗುಂತಿ ಬಸಂತದ+ಅಗುಂತಿ=ಬಸಂತದಗುಂತಿ, ಎಂದು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಛಂದೋದೋಷವು ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಪೊನ್ನನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯಂಜನಾದಿಯಾದ ಶಬ್ದವೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದಂತಾಯಿತು.

ಈ ಮೇಲಣ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಆದಿಪಂಪನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದವಿದ್ದರೂ ಅಥವಾ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದವಿದ್ದರೂ ಯಾವ ಬಗೆಯ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲ. ಪೊನ್ನನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದವೇ ಇರಬೇಕು. ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದವಿದ್ದರೆ ಛಂದೋದೋಷಕ್ಕೆ ಸಂಭವವುಂಟು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಾದರೂ ಆದಿಪಂಪನು ಅಗುಂತಿಯೆಂದೂ ಪೊನ್ನನು ದಗುಂತಿಯೆಂದೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳೂ ಏಕೆ ಸಾಧುಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈಗ ಸಾವು ಆದಿಪಂಪನ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥವಾದ ಆದಿಪುರಾಣದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ ಪಂಪನ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯು ಲಭಿಸಿದಂತಾಗಿ ಅಗುಂತಿ ಅಥವಾ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದಸ್ವರೂಪದ ಸಂದೇಹದಲ್ಲೂ ಒಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯು ಲಭಿಸಿದಂತಾಗುವುದು.

ಆದಿಪುರಾಣ ಅ. ೨-ಪ. ೭೫.

(1) ನೆಗಟ್ಟ ಮರಾಂಗಸಾಜನದ ರೂಪುಗಳೆಲ್ಲಮದೀಕೆಯೊಂದು ದೇ |

ನೆಗೆ ನಿಮಿರ್ಪೊಂದುಪುರ್ವನ ನಯಕ್ಕ ಮ 1 ಪೊಂದ ದಗುಂತಿಗೊಂದು ಭಂ ||

ಗಗೆ.....

1. ಮುದ್ರಿತಪಾಠ. ಮರ್ಛೊಂದದಗುಂತಿಗೊಂದು, ಮೂಡೆಬದರೆ ಹಲೆಯ ಪುಸ್ತಕದ ಪಾಠವನ್ನು ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

(2) ಅ. ೫-ಪ. ೬೩

ರಮಣೇಜಾತಿಯೊಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿದವರ್ಗಳ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಮಂ ಪುಟ್ಟಿರಾ |
 ರುಮಧೋಭೂಮಿಯೊಳಂತೆ ಮೂಱುಮನುರಾವಾಸಂಗೊಳ್ ಪೇಚ್ಚೊಡು ||
 ತ್ವಮಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಫಲಂ ದಗುಂತಿ ಮಗಳೇ ನೀನಿಂತಿದಂ ನಂಬನು |
 ಕ್ರಮದಿಂದಂ.....

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಆದಿಪುರಾಣದ (ಪಂಪಕವಿಯ) ಪ್ರಯೋಗಗಳೆರಡೂ ಪದ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವು. (1) ನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತಪುಸ್ತಕದ ಪಾಠದಲ್ಲಿ "ಅಮರ್ಷೊಂದ ದಗುಂತಿ" ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಮರ್ಷೊಂದದ ಅಗುಂತಿ ಎಂದು ಪದವಿಭಾಗಮಾಡಬಹುದಾದರೂ ಪ್ರಕ್ರಮಭಂಗವು ಬರುವುದರಿಂದ ಎಂದರೆ ಈಕೆಯ ಅದೊಂದುದೇಸಿಗೆ, ನಿಮಿಷೋಂದು ಪುರ್ವನ ನಯಕ್ಕಂ. (ಅಮರ್ಷೊಂದದಗುಂತಿಗೆ) ಒಂದು ಭಂಗಿಗೆ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ದೇಸಿಗೆ, ಒಂದು ನಯಕ್ಕೆ ಎಂಬಂತೆ ಒಂದದ ಅಗುಂತಿಗೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದು. ಇದರ ಮುಂದೆಯೂ ಒಂದು ಭಂಗಿಗೆ ಎಂದು ಒಂದು ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಕ್ರಮಭಂಗದೋಷವು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಮೂಡಬಿದರೆಯ ಪುಸ್ತಕದ ಪಾಠದಂತೆ ಅಮರ್ಷ ಒಂದು ದಗುಂತಿಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಕ್ರಮಭಂಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪಂಪನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಒಂದು ಎಂಬ ಉಕಾರದ ಮುಂದೆ ಅಗುಂತಿ ಪದವು ಬರುವುದರಿಂದ ವಕಾರಾಗಮಸಂಧಿಯಿಂದ ಅಮರ್ಷೊಂದುವಗುಂತಿಯೆಂದಾಗಬೇಕಲ್ಲದೆ ಅಮರ್ಷೊಂದದಗುಂತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪಂಪನ ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ರೂಪವೇ ಇರಬೇಕು ಎಂದಾಗುವುದು. ಈತನ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣದಲ್ಲೂ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಫಲಂ ದಗುಂತಿ, ಎಂದು ಅನುನಾಸಿಕದ ಅಥವಾ ಮಕಾರದ ಮುಂದೆ ಅಗುಂತಿ ಶಬ್ದವು ಇರುವುದಾಗಿದ್ದರೆ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಫಲಮಗುಂತಿ, ಎಂದು ಅನುಸ್ವಾರದೊಡಗೂಡಿ ಗುರು ವಾಗಿದ್ದ ಲಕಾರವು, ಈಗ ಅನುಸ್ವಾರವು ಮಕಾರರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದು ಮುಂದಣ ಅಕಾರದೊಡನೆ ಸೇರಿ ಮಕಾರವಾಗಿ ತನ್ನ ಅನುಸ್ವಾರರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಲಘುವಾಗುವುದರಿಂದ ಭಂದೋದೋಷವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ರೂಪವೇ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆದಿಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣದ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲೂ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ರೂಪವೇ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ರೂಪವಿರುವುದಾದರೆ ಭಂದೋದೋಷವು ಸಂಭವಿಸುವುದೆಂದೂ ನಿರ್ಧರವಾದಂತಾಯಿತು.

ಒಬ್ಬನೇ ಕವಿಯು (ಆದಿಪಂಪನು) ತನ್ನ ಒಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿರುವ ಎರಡುರೂಪದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಬ್ದ ರೂಪವನ್ನೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶಬ್ದ ರೂಪವನ್ನೂ ವಿಕೃತಪ್ರಯೋಗಿಸಿರಬಹುದು ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯ ಅಥವಾ ಅಧಿಕೃ

ಅಥವಾ ಮಹತ್ವ ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದ
ಲ್ಲಿಯೂ, ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರಬಾರದು ?
ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಹುಟ್ಟುವುದು. ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಅಗುಂತಿ ಅಥವಾ ದಗುಂತಿ
ಎಂಬ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಿದ್ದರೂ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿಮಾತ್ರ ದಗುಂತಿ
ಯೆಂಬರೂಪವೇ ಇರಬೇಕು ; ಅಗುಂತಿಯೆಂಬ ರೂಪವಿದ್ದರೆ ಛಂದೋದೋಷವುಂಟಾಗು
ವುದು ಎಂದೂ ನಿರ್ಧರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆದಿಪುರಾಣದ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ
ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನೂ, ಹೀಗೆಯೇ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಪೊನ್ನನ ಶಾಂತಿಪುರಾಣದ ಪ್ರಯೋ
ಗಗಳನ್ನೂ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತವಾಗಿರುವ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ
ದಲ್ಲಿಯೂ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ದಗುಂತಿ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನೇ ಕವಿಯು
ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಕ್ರಮಾ
ರ್ಜುನವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಈಗಿರುವ ಅಗುಂತಿ ಎಂಬ ರೂಪವು ಹಸ್ತಲಿಖಿತಪ್ರತಿಗಳ ಲೇಖ
ಕರ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಒದಗಿದ ಅಕ್ಷರಲೋಪದಿಂದಲೂ, ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ
ಅಗುಂತಿಯೆಂಬ ಅಕಾರಾದಿಯಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಬ್ದದ ಸಾಮ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಂಪಾ
ದಕರ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಪಾದಕರಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವಂತೆ
ತೋರಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕವಿಯೇ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೃ
ಷ್ಟವಾದ ಆಧಾರವಾವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಆದುದರಿಂದ ಅತಿಶಯ, ಅಧಿಕೃತ, ಮಹತ್ವ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳುಳ್ಳ ದಗುಂತಿ
ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನೇ ಪ್ರಾಚೀನರಾದ ಪಂಪ ಪೊನ್ನಕವಿಗಳು ತಂತನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ
ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವರೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುವುದು. ಈ ಪಂಪ ಪೊನ್ನರಿಗಿಂತ ಅರ್ವಾಚೀನರಾದ
ಕವಿಗಳಾದದಗುಂತಿಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವರಲ್ಲದೆ ಅಗುಂತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿ
ಸಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣಗಳಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ
ತಿಳಿಯಬಹುದು.

II ನೆಯ ಗುಣವರ್ಮನ ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣದಲ್ಲಿ

(1) ಮಂಗಳಗಳರ್ಥತೋಧನಮನಿಂದ್ರನಿವಾಸದ ದಿವ್ಯವಸ್ತುವ |

ಗಂಗಳಿನಂದು ಮಾಡೆ ಸುರಸುಂದರಿಯರ್ ಪೆಣತೊಂದು ಜಿಲ್ಲು ತ ||

ನ್ನಂಗದೊಳಾಗೆ ಕಾಂತಿಯ ದಗುಂತಿಯಸ್ಥಾನತನಲೋಹಮಾವನಂ |

ಪಿಂಗದ ಪೊನ್ನ ಪುತ್ತಳಿವೊಲೊಪ್ಪಿದಳಾವಧು ವಚ್ಚಭಾವದೊಳಾ ||

(ಆ-೯.-ಪ.-೯೦.)

(2) ಸಂತಸದದೊಂದು ದಗುಂತಿಯ ರೂಪುಗೊಂಡು(ಚಂದ್ರಪ್ರಭ. ಅ ೭- ಪ ೭೯)

ಶ್ರವಣ-ಶಾಸನ-189 (60)

(3) ಕಂ|| ಅವರೊಡವುಟ್ಟಿದೊಳವಿನ ತವರೆನೆ ಧರ್ಮದ ದಗುಂತಿಯನೆ-

(೨) ಒಲ್ಲಣಿಗೆ = ಗಾಣ—(೧೨-೪೮ ವ), (೨೦೬ ವ) ಪುಟ-484

ಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ತಿನವರು ತಾವು ಮುದ್ರಿಸಿರುವ ಪಂಪಭಾರತದ ಕೊನೆಯಪರಿಷ್ಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕ್ಲಿಷ್ಟಪದಾರ್ಥಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗಾಣ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಈ ಅರ್ಥವೂ, ಈ ಶಬ್ದರೂಪವೂ ಸಾಧುವೇ? ಅಲ್ಲವೇ ಎಂದು ವಿಚಾರಮಾಡುವುದೇ ಪ್ರಕೃತೋಪಸ್ಥಿತವಾದವಿಷಯವು.

ಪಂಪಭಾರತ (ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ) ಅ. ೧೨-೪೮ ಗದ್ಯಭಾಗ

(1) ಅದಲೊಂದಮಿಂ ಪೆಣತು ಮಂತಣಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲ. ಮುನ್ನೆ ಚಕ್ಷುಷ್ಕನೆಂಬ ಮನುವಾದ ಕಾಲದೊಳ್ ಧರಾತಳಮನೊಲ್ಲಣಿಗೆಯಿಂ ಪಿಟುವಂತೆ ತಳಮೆಯ್ಲಿ ಸುರುಳ್ವಿನಂ ಮುಯ್ಯೇಲ್ಸೂಲ್ ಪಿಟಾದ ಸಾಹಸಮುಮಂ, ಇಂದ್ರಂಗೆ ತನ್ನ ಸಹಜಕವಚಮಂ ತಿದಿಯುಗದು ಕೊಟ್ಟ ಜಾಗದ ಪೆಂಪುಮಂ—

(2) ಅಂತು ತನ್ನಂ ಮುನ್ನೆ ಮುಯ್ಯೇಲ್ಸೂಲ್ಪರಮೊಲ್ಲಣಿಗೆಯಿಂ ಪಿಟುವಂತೆ ಪಿಂಡಿ ಪಿಟಾದ ಪಗೆಗೆ (ಅ. ೧೨-೨೦೬. ವ)

ಈ ಎರಡು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧರಾತಳಮಂ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯಿಂ ಪಿಟುವಂತೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಧರಾತಳಮಂ ಗಾಣದಿಂದ ಪಿಟುವಂತೆ ಎಂದರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಂದು ಗಾಣದಲ್ಲಿ (ತೃತೀಯಗೆ ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥ-ಅಥವಾ ಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಗಾಣದಿಂದ ಎಂದಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು.) ಹಾಕಿ ಹಿಂಡಿದಂತೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಈ ಅರ್ಥವು ಅಷ್ಟು ಸುರಸವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗಾಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಹಿಂಡಿ ಹಿಟಾದ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಹಿಂಡಿ ಎಂಬ ಕೃದಂತಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದೇಹೋಗುವುದು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಎಂಬ ಕರ್ಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಾದರೆ ಪಿಟುವಂತೆ ಎಂಬ ಕೃದಂತಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದೇಹೋಗುವುದು. ಎಂದರೆ ಕರ್ಣನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಿಂಡಿದುದು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಿಂಡಿದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಿಂಡುವುದು ಅಸಂಭವ. ಆದುದರಿಂದ ಗಾಣದಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳನ್ನೋ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬನ್ನೋ ಹಾಕಿ ಹಿಂಡುವಂತೆ ಹಿಂಡಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಔಪಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಪದವಾವುದೂ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅರಾಲ್ಪಿಬ್ರಿಯ ಪಂಪಭಾರತದ ತಾಳಪತ್ರಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯಂ ಎಂದು ದ್ವಿತೀಯಾಂತರೂಪಗಳಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯಿಂ ಎಂಬ ತೃತೀಯಾಂತ ರೂಪವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗಾಣ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದ ಸಂಪಾದಕರೋ ಅಥವಾ ಈ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಲೇಖಕನೋ ಈ ತೃತೀಯಾಂತಶಬ್ದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರಬಹುದು ಎಂದು ತೋರಿಬರುವುದು. ಈ

ದ್ವಿತೀಯಾಂತರೂಪದಲ್ಲಿ ಧರಾತಳಮಂ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯಂ ಪಿಱುವಂತೆ ಪಿಱಿದು ಎಂದು ಅನ್ವಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಧರಾತಳಕ್ಕೂ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಗೂ ಉಪಮೇಯೋಪಮಾನತ್ವವು ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥವು ಸಮಂಜಸವಾಗುವುದು. ಈಗ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದು.

ಈಗ 1 ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದ ಮಣಿದರ್ಪಣವೆಂಬ ಕನ್ನಡವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಯವಲಗಳು. ನಿರನುನಾಸಿಕಗಳಾಗಿಯೂ, ಸಾನುನಾಸಿಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ

ಸೂತ್ರ-೧೬—(೧೯)

ಅನುನಾಸಿಕಮುಂ ಯವಲ ಮ |

ನನುನಾಸಿಕಮುಂ ದಲೆಂಬರಾ..... || ೨ ||

ಈ ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಣಿಗೆ, ಅಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂದುಮೇಳಂ, ಎಂದು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವುದು, ಆದರೆ ಮದ್ರಾಸ್ ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಿರುವ “ಲಿಂಗಣಾರಾಧ್ಯವಿರಚಿತವೃತ್ತಿ”ಯೊಡಗೂಡಿದ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಓಲೆಯ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಣಿಗೆಯೆಂದುಮೇಳಂ, ಅಲ್ಲಣಿಗೆಯೆಂದು ಉಟ್ಟುವಿವಾಸೀರೆ ಎಂಬ ಪಾಠವು ದೊರಕುವುದು. ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಮೇಳ (ಮೆರೆವಣಿಗೆ) ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಗ್ಗಳ ೨ ಚಾಟುವಿಟ್ಟಲನಾಥರಿ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಗಳು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವರಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶಬ್ದವನ್ನು ಯಾರೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಲಿಂಗಣಾರಾಧ್ಯನು ಅ(ಒ)ಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಟ್ಟುವಿವಾಸೀರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೇರೊಂದು ಅರ್ಥವಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಲು ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಕಾಶದೊರಕಿದಂತಾಗುವುದು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಪಂಪಭಾರತದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು (ಧರಾತಳಮಂ) ಉಟ್ಟು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು (ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯಂ) ಪಿಱುವಂತೆ (ಹಿಂಡುವಂತೆ) (ಪಿಂಡಿ ಪಿಱಿದು) ಹಿಂಡಿ ರಸತೆಗೆದು ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಪೋಷವೂ, ಅಲಂಕಾರಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದಲ್ಲಿಯೂ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ರೂಪವೇ ಇದ್ದು ಲೇಖಕಪ್ರಮಾದದಿಂದ ರೂಪದಲ್ಲೂ, ಅರ್ಥ

1. ಕಿಟ್ಟಲ್‌ಸಾಹೇಬರ ಮುದ್ರಣ. ಮೈಸೂರು ಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ತಿನ ಮುದ್ರಣ. ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಮುದ್ರಣ.

2. (ಚಂದ್ರ. ಅ. ೧೨. ವ. ೮೩.) ಐರಾವತದಕಾಲಾಟಕ್ಕೆಡೆಯಪ್ಪಂಕು ಕೊಲ್ಲಣಿಗೆಯೊಳ್ ಬರ್ಪ.....ತೂಳ್ಳಿ

3. ಹೆಗಲದಂತದ ಕೊಲ್ಲಣಿಗೆಯಲಿ. (ಭಾಗ ಸ್ಕಂಧ 10 ಸಂಧಿ 48 ಪದ 26.)

ದಲ್ಲೂ ಈಗ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು ಎಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶ
ವುಂಟು.

ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ಣಪರ್ವಾನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ

ಅ. ೧೦. ಪದ್ಯ. ೩೫.

ವ|| ನೇಮಿಯುಂ.....ತತ್ಕಾಸಾರದಿಂ ಪೊಣಮಟ್ಟುಟ್ಟಿ ದುಕೂಲವಸ
ನಂಗಳಂ ಕಳೆವಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲನಾಭನ ಸಂಕೇತದಿಂ ಭುವನವಲ್ಲಭನಪ್ಪ ನೇಮಿಕುಮಾರಂ ತನ್ನ
ಟ್ಟವಸ್ತ್ರಮಂ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಕೆಯ್ಯೊಳ್ ಕುಡೆ—

ಕಂ|| ಏನೀ ನಿನ್ನೊಲ್ಲಣಿಗೆಯ |

ನಾನೇಂ ಪಿಟುವಂತೆ ಹೀನೆಯಲ್ಲಿಂ..... ||

ಬಂಧುವರ್ವನ ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯದಲ್ಲಿಯೂ (ಅ. ೧೩. ಪ. ೯.)

ವ|| ಜಲಕ್ರೀಡೆಯನುಪಸಂಹಾರಿಸಿ ನಾರಾಯಣನುಂ, ನೇಮಿಕುಮಾರನುಂ
ಪೊಣಮಟ್ಟು ನಿಂದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಣ್ಣನ ಸನ್ನೆಯನಡುದು ಅಂತು ಕುಮಾರನೆಂದನೆನ್ನೊಲ್ಲ
ವಣಿಗೆಯಂ ಪಿಟಿಯಮೆಂದು ಸತ್ಯಭಾಮೆಗೆ ಪೇಟ್ಟೊಡಾಕೆ ಕಡುಮುಟಾದು ನೋಡಿ—

ಕಂ|| ಏನಿನ್ನುಟ್ಟೊಲ್ಲಣಿಗೆಯ |

ನಾನೇಂ ಪಿಟುವದೆ ಕರಂ..... ||

ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪ್ರಕರಣವ
ನ್ನು ಪರ್ಯಾಯೋಚಿಸಿದರೆ ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಟ್ಟಿದ್ದ ಸೀರೆ ಎಂಬರ್ಥವೇ ನಿಷ್ಕೃ
ಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯೆಂಬ ರೂಪವೇ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬೇ
ಕೆಂದೂ, ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ನಾನವಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು
ಹೇಳುವುದೇ ಉಚಿತವಾದುದೆಂದೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗಲೂ ವ್ಯವಹಾರ
ದಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತ್ತಿನ ತೆಳುವಾಗಿರುವ ಹೊದೆವಬಟ್ಟಿಗೆ ಒಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.
ಮತ್ತು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೆಲವು ಮಹಾಕವಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಅಣಿಗೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ
ಬಟ್ಟೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿದುಬರುವುದು.

ಅದಿಪುರಾಣದ ಪು. ೨೮೦. ಅ. ೧೧. ಪ. 46.

- (1) ತುರಗಮುಮೊಂದು ಸತ್ತಿಗೆಯುಮೊಂದಿರೆ ಕಾಪಿನ ಬಂಟು ಸುತ್ತಲುಂ |
ಬರೆ ಮುಸುಕಿಟ್ಟ ಪಟ್ಟಣಿಗೆಯುಂ, ಪೊಣಪೊಣ್ಣುವ ಕಣ್ಣ ಬೆಳ್ಳುಮೋ ||
ಪರ ಮನದೊಳ್.....||

ಮಲ್ಲಿಸಾಧಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಾಸ. ೮-೧೫೭ ವಚನ

(2) ಅಗಲೋರ್ವನುರ್ವಿತಳಾಲಿಂಗಿತ ಸರ್ವಾಂಗಂ ದೇಸೆವತ್ತಮೊಗಸುತ್ತುಂ, ಪಟಾಯ ಪಟ್ಟಿಂಗಿಯುಂ. ಉಟ್ಟ ಪಟ್ಟಿಣಿಗೆಯುಂ ಪೊದೆದ ಪಾಣಿಯವಣ್ಣ ಮುಮೆಸೆಯೆ

(8) ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣ ಅ. ೮-೪ ಗದ್ಯ ಪು. 188

.....ಉಟ್ಟ ಪಟ್ಟಿಣಿಗೆಯ ನಿಜಾಯ ತುಣುಂಗಲಂ ನೆಗಪಿ.....

ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಣಿಗೆ (ಪಟ್ಟ + ಅಣಿಗೆ) ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ-ರೇಷ್ಮೆಯ, ಅಣಿಗೆ-ವಸ್ತ್ರ, ಎಂದು ಅಣಿಗೆ ಶಬ್ದವು ವಸ್ತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಒಲ್ಲಿ+ಅಣಿಗೆ=ಒಲ್ಲಣಿಗೆ, ಸ್ನಾನಮಾಡುವಾಗ ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ (ತೆಳುವಾದ) ಬಟ್ಟೆ ಎಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಲು ಮತ್ತಷ್ಟು ಒತ್ತಾಸೆಮಾಡುವುದು.

ಪಂಪಕವಿಗೆ “ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯುಂ ಪಿಟಾದು ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಾಣದಿಂದ ಪಿಟಾದು ಎಂಬ ಫರ್ವೇ ವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಆತನು ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಓರೋರ್ವರ ನಿಕ್ಷುಯಂತ್ರದೊಳ್ ಕಬ್ಬು ಪಿಟಾವಂತೆ ಪಿಟಾವರುಂ (೫೦-೮೫ ವಚನ) ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಣ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಇಕ್ಷುಯಂತ್ರ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಥವಾ ಇದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸದಿದ್ದರೂ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಪ್ತಮಾವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು, ಎಂದರೆ (ಇಕ್ಷುಯಂತ್ರಂಗಳೋಳ್) ಎಂಬಂತೆ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯೋಳ್ ಎಂದೂ, ಕಬ್ಬು ಎಂಬ ಉಪಮಾನ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸದೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪಂಪಕವಿಯು ಗಾಣ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರಕ್ಕೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರಲಾರನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಬರುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ಇತರ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿಯೂ, ಲಿಂಗಣಾರಾಧ್ಯನ ವೃತ್ತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥದ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಈ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಟ್ಟುಮಾವ ಸೀರೆ ಎಂಬರ್ಥವೇ ಸಮಂಜಸವಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ವಿರಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಧರವಾದಂತಾಯಿತು.

(೩) ಸೂರ್ಯಾಣ-ಆದಿಪು. ಅ. ೪. ೩೪ರ ವಚನ.

(1) ಅಗಲಾವಿವಾಹದೊಸಗೆಯೊಳೊಸಗೆಮರುಕ್ಕೊಂಡಂತೆ.....ಬಾಯಿನಂಗಳಂ ಬೀಜಾ, 1 ಸೂರ್ಯಾಣದ ಚಿನ್ನದ (ಚೀನದ?) ನವದಿವ ? ಭರ್ಮದ ಜೊಂಗದ ದೇವಾಂ

1. ಮುದ್ರಿತಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಣದ ಎಂದು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ರೇಖೆಯ ಕೆಳಗೆ ಸೂರ್ಯಾಣದ ಎಂದು “ ಕ ” ಪ್ರತಿಯ ಪಾಠವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಮೇಲೆ ಮೂಡಬಿದರಿಯ ಎರಡು ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕದ ಸೂರ್ಯಾಣದ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಬರೆದಿದೆ.

ಗದ ಸಕಲಪಟ್ಟಿಗಳುಮಂ ಮೆಟ್ಟುವೆಡೆಗಳೊಳ್ಳೆಲ್ಲಂ ಪಾಸಿ, ಕಾರೋಹಣದ ಕಕ್ಕರವಳಿಗೆಯು
.....ಜವಳಿಗಳನೆ ಮೊಗಂನೋಡದೆ ಸೂಸಿದಾಗಳ್—

ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ (ಸಂಪಭಾರತ)ದಲ್ಲಿ

ಅ. ೩.—೪೦. ವ||

(2) ಆನೆಲೆಯ ಚೌಪಳಿಗೆಗಳೊಳನೇಕ ಪ್ರಾಸಾದದಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದ ಪಲವಿ(ಯಿ)ಗೆ
ಗಲಂತುಲುಂಗಲುಂ ಬಂಬಲ್ಲುಳುಮಾಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಪಚ್ಚೆಯಹಾರದ ತೋರಣಂಗಳಂ ದುಗುಲದ
ಗುಡಿಗಳಂ ಕಟ್ಟಿ ಕಂಭಂಗಳೊಳ್ಳೆಲ್ಲಂ ಸೂಯಾಣದ ಚಿನ್ನದ(ಚೀನದ) ಪಟಾಯ ಸಕಳ
ವಟ್ಟಿಗಳಂ ಸುತ್ತಿಸಿ.....

ಅ. ೧೪.—ಪ. ೧೫.

(3) ಓಳದೋರಣಮಾಯ್ತು ಹಾರದ ಪಚ್ಚೆಸಾರದ ಮಾಲೆ ಸೌ |
ಧಾಳಿಯೊಳ್. ಗುಡಿಯಾಯ್ತು ಚೀನದ 1 ಸುಯ್ಯತಾಣದ ಪಟ್ಟಿ ಹ ||
ಮ್ಯಾಳದಪ್ಪದೆ ರಯ್ಯಮಾಯ್ತೆಸೆವಾಟಪಾಟದ ನೀತಿ ಕ|
ಣ್ಣೋಳವಟ್ಟುದದೊಂದು ಚೆಲ್ವು ದಲಾಯ್ತು ತಪ್ಪುರಮಧ್ಯದೊಳ್ ||

ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅದಿಪಂಸನ ಮೂರು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಸೂಯಾಣ,
ಸಾಹಿಯಾಣ, ಸುಯ್ಯಾಣ, ಸುಯ್ಯತಾಣ ಎಂದು ಒಂದು ಪದವು ಹಲವುಬಗೆಯಲ್ಲಿ
ವಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು. ಸಂಪಭಾರತದ ಕ್ಲಿಷ್ಟಪದಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುಯ್ಯಾಣ,
ಸುಯ್ಯತಾಣ ಎಂದು ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆಯದೆ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ
ವಾದ ಗುರುತನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. (ಪು. ೪೯೪). ಆದಕಾರಣ ಈ ಪದದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ,
ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಇತರ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ, ಶಬ್ದವೃತ್ತತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದು.

ಈ ಶಬ್ದದ ವೃತ್ತತ್ತಿಯೇನೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ವಿಚಾರಮಾಡೋಣ. ೨
ಕೇಶಿರಾಜನು (೧೨-೬೦) ತನ್ನ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥವಾದ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ತದ್ಭವ
ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೂಚೀಯಾನಂ=ಸೂಯಾಣ, ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಸಮಾಸಪದಗಳ ತದ್ಭವ
ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದದ ಅಂತ್ಯಕ್ಷರವೂ, ಪರಪದದ ಆದ್ಯಕ್ಷರವೂ ಲೋಪವಾಗುವುದೆಂ

1. ಅರಾಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ " ಸಾಂಧ್ಯರಾಗದ " ಎಂದು ಬೇರೆ ಪಾಠವಿದೆ.

2. ಶ. ದ. ಪು. 286 ಸೂ. 298. ಸಮಾಸದೊಳುತ್ತರಪದದಾದಿಗೆ ಕೆಲವೆಡೆಯೊಳ್
ಪೂರ್ವಪದಾಂತಕ್ಕೆ ಕೆಲವರೊಳ್ ಸಮಾಸದೊಳ್ ಲೋಪಂ ಚರ್ಮಪಟ್ಟಿಗೆ—ಚಮ್ಮಟ್ಟಿಗೆ, ಕಾಂಸ್ಯ
ತಾಳಂ—ಕಂಸಾಳಂ, ದೇವಕುಲಂ—ದೇಗುಲಂ, ಸೂಚೀಯಾನಂ—ಸೂಯಾಣಂ.

ಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಕಾರವು ತದ್ಭವದಲ್ಲಿ ಣಕಾರವಾಗಿ ವಿಕೃತವಾಗುವುದು ಎಂದು ಗಾ=ಗಾಣ, ಧರ್ಮಸಾನೀಯ=ದಮ್ಮಾಣಿ, ಎಂದೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸೂಯಾಣಶಬ್ದವು ಸೂಚೀಯಾನ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದದ ತದ್ಭವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದಂತಾಯಿತು. (ಸೂಚೀಯಾನ=ಸೂಯಾಣ), ಆಧುನಿಕನಾದ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನಕಾರನು ಸೂಪಸ್ಥಾನಶಬ್ದದ ತದ್ಭವರೂಪವೆಂದು ಕೀಲಾರಾದಿ ಗಣದಲ್ಲಿ¹ ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಶಬ್ದದ ಮೂಲರೂಪದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಇಬ್ಬರು ವೈಯಾಕರಣರೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಕೃತರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೂಯಾಣ ಎಂಬ ಏಕರೂಪವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವರು.

ಮೇಲಣ ಪಂಪನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ೧ ಮತ್ತು ೨ನೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಗದ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಯಾಣ, ಸಾಹಿಯಾಣ, ಸುಯ್ಯಾಣ ಎಂಬ ಯಾವ ರೂಪವಿದ್ದರೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಮೂರು ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಪ್ರಕರಣಾನುಗುಣವಾಗಿ ವಸ್ತುವಿಶೇಷವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದೇ ಅರ್ಥದ ಮೂರುಬಗೆಯ ವಿಕೃತರೂಪಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ² ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವ ಸೂಯಾಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದರೂಪವೊಂದನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಉಳಿದ ರೂಪಗಳು ಲೇಖಕಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಹಸ್ತಲಿಖಿತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವುಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಸೂ ಎಂಬಕ್ಷರದ ಾ ಕಾರಚಿಹ್ನವನ್ನು ಹಿ ಎಂದು ಲೇಖಕನು ಭ್ರಮಿಸಿ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವನ್ನಿತ್ತು ಸಾಹಿಯಾಣ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯೂ ತೋರಿಬರುವುದು. ಸುಯ್ಯಾಣದ ಎಂಬ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಿಸುಕಾರದ ಹ್ರಸ್ವತ್ವವೂ, ಯಕಾರದ ದ್ವಿತ್ವವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಲೇಖಕನ ದೋಷದಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ವಿಕಾರವೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಉದಾಹರಣವು ಪದ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು. ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರನೈಯತ್ಯವಿರಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ರೂಪವೇ ಗ್ರಾಹ್ಯಕೋಟಿನಿವಿಷ್ಟವಾಗಿ

1. ಶ. ಶಾ. ಪು. ೩೩೧. ಸೂ. ೩೩೮ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ದರ್ಪಣಕಾರನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ದಮ್ಮಾಣಿ, ಚಮ್ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಸಾಳ, ದೇಗುಲ, ಸೂಯಾಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಈತನು ದರ್ಪಣದ ಆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿರುವನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ದಮ್ಮಾಣಿ, ಸೂಯಾಣ ಎಂಬೀ ಎರಡು ವಿಕೃತಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪವನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿರಲು ಕಾರಣವು ಮೃಗ್ಯವಾಗಿರುವುದು.

2. ಗೌರವಲಾಘವನ್ಯಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಬೇಕಾದುದುಚಿತವು.

3. ಹಿಯಾರವೆಂಬುದು ಒಯ್ಯಾರ (ಬೆಡಗು) ವಯ್ಯಾರ, ವೈಯಾರ, ಎಂಬ ವಿಕೃತರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಂತೆ ಸೂಯಾಣ ಎಂಬುದೂ ಸುಯ್ಯಾಣ ಎಂಬ ವಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬಹುದು.

ANCIENT KĒRAḶA*

By

DR. C. ACHYUTA MENON, PH.D., (LONDON),

Head of the Department of Malayāḷam

BROTHER DELEGATES :

Coming as this session does, after the one held at Trivandrum, whose distance echo I heard even in London two years ago, with the memories of the antiquities and curiosities of Kerala still fresh in the minds of many, it is too soon for the Conference to forget Kerala and its culture which by the way, I may observe, deserves an All-India recognition. I may even venture to say, that the organisers of this Conference must be credited with a better sense of proportion than the average historian of South India in whose scheme Malabar is nowhere as a separate entity. Not that isolated existence and conception will bring any material advantages to us, but that the treasures of knowledge accumulated through centuries should not be lost sight of through wilful neglect. Either in scholarship or literary production or artistic achievement Kēraḷa lags behind no other linguistic division of India. Bāsa's works were first discovered in Kēraḷa where Silappadikāram, the famous Tamil classic had its birth. Sometimes our South Indian historians condescend to accommodate us in a corner of the Cēra Empire whose headquarters according to our tradition was at Tiruvancikkūḷam, and according to some of them at Vanci Karur in Trichinopoly. Though our friends are not prepared to give the town its due status and prestige its importance which finds distinctive mention in ancient Greek and Roman Chronicles and in Tamil classics like Silappadikāram can hardly be minimised. We just now witnessed a regular warfare between scholars from Malabar and Tamilakam on this issue. † Whether the controversy will reduce an ancient town into oblivion lying unnoticed in a far off place, or enhance its reputation in future history, will depend upon the champions who present the case on either side.

* Presidential Address* delivered at the Malayalam Section of the All-India Oriental Conference, held at Tirupathi Madras Presidency, March 1940.

† Refers to the debate held at Tirupathi on the identity of Tiruvancikkūḷam.

OUR ANCIENT CULTURE.

The Kathakali in recent times has turned the search light of the world into Malabar and given the general impression that the tract of land that has produced such a vigorous idealistic art must have after all had a history of its own and a message to the world at large. The value of a culture is not dependent on the numerical strength of its coteries but its intrinsic worth. Sparta and Athens still live in human memory through the pages of their history. Their cultural reputation has far outgrown their territorial limitations. The military life of ancient Sparta bears a family resemblance with the martial traditions of Nāyars whose affinities with the cultural heritage of the Greeks are striking to a degree. The administration of the Kūṭṭams in which representatives of people and not kings once looked after the affairs of Malabar reminds one of the City State System of Athens. In one of his recent letters to me Mr. Percy Macqueen, I.C.S., who has developed a passion for the Ballads and Folklore of Kēraḷa has sent me an extract from a book* describing the Roman pantomine at the time of the Emperor Augustus. Let the extract speak for itself :—

“The mimetic performances on the Italian stage are remarkable. The mimi seem generally to prefer tragedy or melo-drama and certainly they ‘tear a passion to rags,’ as none but Italians could. Nothing to them is impossible. Grief, love, madness, jealousy, and anger, convulse by turns. Their hands seem widely to grasp after expression : their bodies are convulsed with emotion : their fingers send off electric flashes of indignation : their faces undergo violent contortions of passion, every nerve and muscle become language. They talk all over from head to foot.”

Need I add that this description can be easily applied to Kathakali actors, their dexterous dance and hand movements and the death scene enacted on a Kathakali stage.

It is hard to believe that these affinities are mere coincidences. It looks as though the broad sea and land that now divide these two spots of the world were not once so vast and their people had closer contact between them. Mutual borrowings and loans between their cultures were not uncommon. But the diversities that are apparent in their modern outlook and environment induce us to look upon a statement of the kind I have ventured as something

* *Rob Di Roma* by William W. Storay. Chapman and Hull, 1883, Vol. I, p. 196.

by no means insignificant. The greatest philosopher of India, Sri Sankaracharya is a son of Kēraḷa. Solomon's ships first visited our shores. Our sandal wood found its way even to the town of Carthage which the Romans destroyed. Our language finds a place among the few in which the miraculous cure effected by Jesus Christ on a paralytic patient is recorded in the holy city. Our Mother Kālī with her terrific aspect which we draw in coloured relief on the floor is among the finds of Mohenjo-Daro.* At any rate the similarity is remarkable and has not so far been traced elsewhere. In modern times when Portuguese planned an adventurous trip to India it is the Calicut City that they first thought of.

Our Marumakkattāyam in which men and women are given equal status in society though a puzzle to the anthropologist, still bears positive evidence of enlightenment and progress. It is an anomaly and an ideal at the same time. Though the system is considered antiquated in certain quarters, those who follow it are the most progressive communities of Malabar. The earliest form of Vedic culture is found among our Nambudiries. Our simplified marriage ceremony which has led some to characterise it as ungodly and unhuman still produces the happiest relationship between men and women. Our medical system with its special features like Navarakkizi, Uziccal, Piziccal, are gradually finding their way for special attention among outsiders who once realised only the efficacy of our black magic and witchcraft. Our astrologers advance a similar claim. With all these our true history is yet to be written. Our tolerance brought us trouble from without and our individualism born of excessive passion for personal liberty flourished under the old party system of Kūṛus created disharmony within. The new dispensation found us out of our moorings deserted by friends and foes alike. A knowledge of our past is therefore, essential to make us realise what we were.

MALABAR HISTORY AND PARASURAMA

Let us now have a brief survey of what we have done in this respect. In the field of history as I have already indicated, we have not begun to stand on our own legs. Our origins are still obscure. We are still swayed by two traditions which provide no common link between them—one Sanskritic and the other Tamilian. The first takes us to the realm of pure mythology giving the reins to

* Marshall, Mohenjo-Daro and Indus Civilisation p. 50, Vol. I.

Paraśurāma, the Brahmin warrior of old. There is hardly time for me to examine the question in detail, but I should like to invite your attention to one or two important aspects of the problem. Paraśurāma of mythology is an interesting figure. He is unique in many things—the first among Purāṇic heroes to kill his own mother at the command of his father. In Brahmandapurāṇa he figures as the enemy of Kārtavīrya and the reclamer of Gōkaṇṇam from the sea when it was submerged in it owing to the digging of the earth by Sagara's sons. In Rāmāyaṇa he appears as a champion of Vaiṣṇavic prowess and faces Dāsarathī Rāma with his Vaiṣṇava bow. There he is discomfited and retires to Mahendra mountain for penance. Mr. Saletore in his History of Karnāṭaka* claims him as the founder of the Tuḷuva kingdom and suggests that the local traditions obtained there about Paraśurāma bear some affinities with those current in Kēraḷa. Our Kēraḷa Mahātmyam weaves out another elaborate story about Paraśurāma's reclamation of Malabar from sea in expiation of his sin resulting from the extirpation of the Kṣatriya race. He does it at the instance of Śiva whom he approached when Brahmans to whom he made a gift of his land asked him to leave the territory which was no longer his. Śiva took pity on the poor hero who in spite of his valour had no arguments against the Brahmans and were obliged to go a begging for an abode for himself. Suddenly he becomes almighty, hurls his mace from Gōkaṇṇam which falls at the Cape of Comorin—probably the Cape was already there to receive it—and the sea in between recedes. The land thus reclaimed is Kēraḷa. Apart from the incongruities inherent in these legends, there emerge from them two Paraśurāmas—one who retired to Mahendra and the other who was responsible for these miraculous deeds. Gōkaṇṇam forms the common ground between the Karnāṭaka and Kēraḷa legends, but their settings are different. Again after its reclamation Paraśurāma made a present of Kēraḷa to Brahmans, having not grown wiser after his first experience. The tradition thus makes Brahmans the original inhabitants of Kēraḷa. The question then arises what about the Nāyars, Izuvas, and the lower classes, who claim a much earlier pedigree according to historical accounts. The Paraśurāma problem thus bristles with all sorts of improbabilities and calls for a thorough re-examination†.

* Page 10, Ch. 1.

†I have already prepared a brochure on the subject.

It may also be mentioned in passing that geological research confirms the theory that Kēraḷa was under water for some time and upheavals have taken place in two or three distinct stages before it assumed its present configuration.* Even in recent times land formations have been noticed in the neighbourhood of Cochin and Vaṛkala. We shall leave the question at that for the time being.

TAMIL TRADITION

We shall now proceed to analyse the Tamil Tradition. Here we are not in the land of imagination but on *terra firma*. We have some solid facts to go upon. Only on their interpretation more light has to be thrown. Silappadikāram, which is supposed to have been written by Ilan-ko-aḍigal brother of Cēraṇ Senguṭṭuvan, Cēra Emperor, has its own contribution to make to the elucidation of our history. Tiruvancikuḷam is believed to be his capital. There is difference of opinion regarding its identification. But it is presumed on the authority of this work that Kēraḷa was under the reign of the Perumāls at that time. But if the capital is transferred to the East Coast the theory may have to undergo some modifications. Apart from that our Tamilian historians are inclined to begin the history of Kēraḷa with the Perumāls presuming that before that period Kēraḷa was no separate province and only a part of Tamilakam. Even the language was Tamil. They are not prepared to enquire what the indigenous traditions of Kēraḷa and its folk-lore have to say in the matter, which give a glimpse of the pre-Perumāl period of the Kēraḷa history. The story of our Māmāṅkam tells us that the election of a Perumāl from outside to the Māmāṅkam Chair was the outcome of the internal disputes among the different parties that guided the politics of Kēraḷa. An outsider was expected to be above party politics. When the Perumāl was from the neighbouring kingdoms of Cōla, Pāṇḍya or Cēra they were called Cōla Perumāl, Pāṇḍi Perumāl and so on. Cēra Perumāls seem to have had their connection with the West Coast the longest. We have a number of Cēramans. If the honour is conferred on a son of the soil he is only a mere Perumāl which means only a big man or overlord. Perumāl period came to an end with the beginning of the Malayālam Era i.e. 825 A.D. Even as early as the second century A.D. Ptolemy mentions Kēraborthos to distinguish Malabar sovereigns with the kings of Tamilakam. Here the Tamil tradition, is in conflict with that of Kēraḷa.

BALLADS AND FOLKLORE OF KERALA.

The study of our folklore leads us also to the same conclusion. The Ballad relating to Arōmalcēvakar which is the earliest so far discovered gives us a picture of ancient Kēraḷa where kings had no place and the Assemblies of people with Nātuvazis as their presidents managed the affairs of the country. In this connection I wish to lay emphasis on the importance of the study of folklore and ballads, in their relation to history. Modern scholars have a tendency to ignore them as unworthy of their attention. But they fail to realise that in them we have something of our own unencumbered with the inhibitions of sophisticated intellect. Our customs and manners are described as they are, without comments or embellishments and our emotions are placed in their natural setting and colour. I do not deny that there may be exaggerations in them when they deal with heroes of uncommon prowess but their general trend is reliable and true to nature. We see in them human beings of flesh and blood with their joys and sorrows, love and jealousies which are often within our experience and as such we can take a personal interest in them. They mark the stage in man's life when he begins to interest himself in the affairs of his society of which he is a part and endeavour to emulate the example of those who have made their mark during their brief existence. Their value as a true record of human activities is therefore, invaluable.

Says Mr. Brinply Johnson :

"The ballad may be called the most human form of literary expression. It is fundamentally a song of the peoples, evolved by instinct before writing became a conscious art, when the singer, with little or no thought of self, spoke not in his own person but for mankind.

"Its direct and primitive appeal is universal "from the Skiol-dung who clad in scarlet, wields the sceptre, to the peasant who breaks the clod with his plough," and though too often temporarily forgotten by those busy about culture or material progress, has survived throughout all time."

Because, moreover, the Ballad is at once simply human in feeling and intensely national in form and phrase ; it provides endless material to students of the nature of man and the origin of race. Variations of one tale in many lands are a part of history".*

* Brinply Johnson: Introduction to Ballads of All Nations: Translated by George Barrow: p. xvi.

The anthropologist and historian can hardly afford to ignore folk-lore preserved in ballads. But it is this fertile field that they are persistently ignoring. Anthropologist like my friend, Mr. M. D. Raghavan whose paper* we will be reading in one of our meetings is an exception to this. Historians are still fighting shy of it.

You will thus realise that in the field of Kēraḷa history particularly in its early period considerable work has to be done and the materials are waiting for the language scholar and the historian. The field is vast and requires the co-operation of a band of scholars and research workers.

Mr. K. P. Padmanabha Menon has done a good deal of spade work but much remains to be done. He has confined his studies to foreign sources. In this connection I would urge that the three Governments under whom we are as three political divisions should consolidate their resources and found a common institution to carry on systematic investigations on the lines indicated.

ARCHAEOLOGY AND EPIGRAPHY.

In the fields of Archaeology and Epigraphy in which there are separate departments for the States as well as the British Governed tracts co-operation is easy and bound to be fruitful. Archaeological departments of Travancore and Cochin are both doing good work. The question of Tiruvancikkulam which has raised a controversy in recent times comes within the purview of the latter. Malabar being but a small portion of the Madras Presidency receives but scanty attention from the Department of Archaeology which has its headquarters at Delhi and provincial headquarters at Madras. I may invite their attention to the ruins of Panniyūr, Ponani Taluq, S. Malabar, where the Saivites and Vaishnavites fought a battle royal 100 years ago for its possession. Relics of the foundations of old temples in which all the Gods of Kēraḷa once had their habitation are still to be found. Here is a site which the Archaeology department may explore with the sure prospect of unearthing an enormous yield which is expected to throw considerable light on the various epochs of Kēraḷa History. The place was once in charge of the Nambudiri priests whose quarrel called for the interference of the Nayar chieftains who ultimately restored order. But the temples and the Deities therein never came back to their own. Saivism won a victory there and the Varāhamūrti's (Boar-incarnation) idol was

* Arōmalchevakar and His Times,

thrown into the neighbouring tank which is still held sacred by the people of the locality on that account. There is still a proverb that "the temple of Punniyūr will never be completed" as the different factions once existed there never allowed the work of construction to continue uninterruptedly for a reasonable length of time. Excavations at Punniyūr, I am sure, will give considerable work to the epigraphists.

OUR LITERATURE.

I may now pass on to our literary field which again has two distinct schools of thought—one, the classical school that pins its faith on the method pursued by the Sanskrit critics and rhetoricians. Anything that is not after their model is anathema to them and they do not recognise its merit or value. The other school which may be called after the English fashion the Romantic school, despises everything that has a classical colouring. It is gratifying to learn that so early as the 13th century the author of the *Lilātilakam*† who may be called the critic of *Maṇipravāḷam* felt the necessity of drawing a distinction between the Sanskritic mixture and the indigenous literature by styling the latter as *Pāṭṭu* and the former *Maṇipravāḷam*. It is a pity that even after six centuries of progress our scholars are unable to take a similar balanced view. They are at their wits end to analyse *Ezuttaccan's* *pāṭṭus*, *Kathakālī* and *Tuḷḷal* as they do not follow any model prescribed by the Sanskritists. We are thus left without a genuine school of criticism in Malayāḷam which takes stock of the genius of the language and its people and proceeds to examine its literary productions according to the peculiar features noticeable in them. The late Mr. P. K. Narayana Pillai, B.A., B.L., ex-Judge, Travancore High Court, was a pioneer in the field, whose studies on *Ceṟusseri*, *Ezuttaccan* and *Nambiar* are fine specimens of literary criticism in Malayāḷam. He combined classical learning and modern critical outlook and showed that a blending of both is in the interest of sound criticism in Malayāḷam.

A word in this connection about the linguistic test that is applied to Malayāḷam works when discussing their date will not be out of place. The usual method is to relegate them to the earliest period when there is a preponderance of Tamil words. When Sanskrit takes the place of Tamil they are assigned to the middle period. If the two are well balanced they are stamped

† Edited by the famous scholar Sri. Attur Krishna Pisharotti,

with modernity. According to this method Iravikuttī Pīlāi pāṭṭu and Rāmacaritam can be ascribed to the first period as the language employed is more or less the same as they belong to the South Travancore where the language is practically Tamil. In Unṇunīli Sandēsam we come across big Sanskrit compounds as well as pure Tadbhava forms which according to the above method can be assigned to two different dates. Some of Kerala Varma's works which abound in Sanskrit compounds can be easily dated several centuries ago. Ancient records and ballads available in Central and North Kerala, such as the chronicles of Zamorins, etc., are comparatively free from Tamil or Sanskrit influence. The Ballads of North and South Malabar are in pure Malayālam. The test is therefore defective. The language of a work may be taken therefore as an index of the author's predilections or the place of its origin. The variety of literary forms in Malayālam only suggests the various influences it was subjected at different period of its growth and it is their background that has to be investigated in deciding the question of their dates.

COMPARATIVE STUDY.

Limitation of time and space prevents my elaboration of the topics which I have alluded to, further. Some of the papers that are going to be read here will throw more light on them bringing forward more details. I shall therefore conclude with a reference to another important aspect of research which should receive the adequate attention of scholars; I mean the field of comparative study particularly in Philology and Traditions. I have already observed that South Indian Culture and its characteristic features are now engaging the attention of modern scholars. It is now embedded in the four main languages of the Presidency, viz., Tamil, Telugu, Kanarese and Malayālam. Unless the common features of these languages are thoroughly studied our knowledge of South Indian Culture cannot be complete. A Comparative Dravidian Vocabulary, is therefore, a desideratum. We in our University have taken up the work and we hope to follow it up with another on their grammatical affinities which will be a continuation and an extension of the pioneer work by Dr. Caldwell.

CONCLUSION.

I shall now conclude my general survey in which I have been able to deal with only a few outstanding problems. It is only in recent times that research in South Indian Languages is being un-

undertaken. They formed a sealed work till now except to the small coteries of scholars working in their respective fields. At this stage errors are bound to occur but they will disappear as we progress and gain new experience. South Indian Antiquities form a mine that is bound to yield enormous treasure of knowledge if properly explored.

We are gradually getting over the general apathy towards our own languages both among ourselves and authorities. With the dawn of nationalism we have begun to feel the pulse-beat of a new spirit and love our mother tongue more than ever. This enthusiasm is fully shared by Malayālam along with her sister languages. Our Poetry, Prose and Art are surging with this new life showing symptoms of restlessness and revolt which mark the inward urge for freedom and expansion. May this new enthusiasm continue to inspire us for further efforts and take us to the desired goal enhancing the glory of our Motherland is my ardent prayer.

VALLATHOL'S SKILL IN THE USE OF ALANKĀRAS

By

P. KRISHNAN NAIR, SIROMANI,
Junior Lecturer in Malayalam.

In this the author calls attention to one aspect of Vallathol's poetry, viz., his skill in the use of Alankāras. The maxims of Ananda Vardhanacarya are explained showing how Vallathol strictly conforms to them.

വള്ളത്തോളിന്റെ അലങ്കാരസമീക്ഷ.

By

P. KRISHNAN NAIR, SIROMANI,
Junior Lecturer in Malayalam.

അലങ്കാരങ്ങളുടെ നിവേദനവിഷയത്തിൽ കവികൾ അവശ്യം അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതായ സമീക്ഷാപ്രകാരത്തെ അലങ്കാരികചക്രവർത്തിയും സമൃദ്ധയസാർവ്വഭൗമനുമായ ആനന്ദവർമ്മനാചാര്യർ ഇപ്രകാരം സംക്ഷേപിച്ചു നിർദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഏഷാ ചാസ്യ വിനിവേശനേ സമീക്ഷാ:—

* “വിവക്ഷാ തൽപരത്വേന നാംഗിത്വേന കഥഞ്ചന
കാലേച ഗ്രഹണത്യാഗൌ നാതിനിർവ്വഹണൈഷിതാ
നിർവൃദ്ധാവപിചാംഗത്വേ യത്തേന പ്രത്യവേക്ഷണം
രൂപകാദേവലങ്കാരവർഗസ്യാംഗത്വസാധനം.”

(ധന്യാലോകം ഉദ്യോതം 2, ഭാഗം 88.)

1. അലങ്കാരത്തെ സർവ്വമാ രസാദിക്ക് അംഗമായി—ഉപസ്കാരകമായി—വിവക്ഷിക്കുക.
2. അംഗമായി വിവക്ഷിക്കിലും വല്ലപ്പോഴും വല്ല വിധത്തിലും അംഗിയാസ്തുരിണമിച്ചുപോകാനിടയുള്ളതുകൊണ്ട് അങ്ങിനെ വരാതിരിപ്പാൻ പ്രത്യേകിച്ചു ശ്രദ്ധിക്കുക.
3. ഉചിതമായ സന്ദർഭത്തിൽ അലങ്കാരം സ്വീകരിക്കുക.
4. സ്വീകൃതമായ അലങ്കാരത്തെപ്പോലും രസാദൃനുഗുണമായ അലങ്കാരാന്തരത്തിന്നുവേണ്ടി ഉപേക്ഷിക്കുക.
5. അലങ്കാരനിർവ്വഹണത്തിൽ നിർബന്ധം വെക്കാതിരിക്കുക.

* ഇതാണ് അലങ്കാരത്തിന്റെ നിവേദനത്തിലുള്ള സമീക്ഷ.

രസാംഗമായ് വിവക്ഷിക്കലംഗിയാവാതെരിക്കലും
സമയേ സ്വീകൃതി ത്യാഗം നിർവ്വഹണതികാമിതാ
നിഷ്ഠത്തിയിലുമാംഗത്വപ്രതിപാദനമെന്തയും
രൂപകാദിയലങ്കാരജാതിക്കുമാംഗത്വസാധനം.

6. നിർവ്വഹിക്കുന്നതായാലും രസാദിഷ്ഠ ഉപസ്കാരകമായിരിക്കുമൊരു പ്രത്യേകം ദൃഷ്ടിവെക്കുക.

എന്നിവയാണു് അംഗത്വസാധകങ്ങളായ—രസാദി ഉപസ്കാരകത്വസാധകങ്ങളായ—സമീക്ഷാപ്രകാരങ്ങൾ. അലങ്കാരനിബന്ധനത്തിൽ മഹാകവികൾക്കു് ഈ വക സമീക്ഷ ഒരുവിധത്തിലും ഒഴിച്ചുകൂടാവുന്നതല്ല. അതുണ്ടെങ്കിലേ യഥാർത്ഥമായ മഹാകവിത്വപദവിക്ക് അർഹതയുണ്ടാകൂ.

അലങ്കാരവിഷയത്തിൽ ആനന്ദവർണ്ണാചാര്യർ വിധിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ സമീക്ഷാപ്രകാരം അലങ്കാരസ്വഭാവത്തിന്നു് അത്യന്തം അനുഗുണവുമാകുന്നു. ഇത്തരം സമീക്ഷയോടുകൂടി നിബന്ധിക്കുന്ന അലങ്കാരങ്ങൾക്കേ അലങ്കാരത്വം അതായതു് ആത്മലാഭംതന്നെയുള്ള വെന്ന സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടി പരിശോധിച്ചാൽ അറിയാം.

‘അലങ്കാര’മെന്ന ശബ്ദത്തിന്റെ അർത്ഥംതന്നെ “അലംക്രിയതേ അനേനേത്യലങ്കാരഃ” (യാതൊന്നിനാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെടുന്നുവോ അതു്) എന്നിങ്ങിനെ കരണവ്യുൽപ്പത്തിപ്രകാരം മറ്റൊന്നിന്നു് ശോഭാധായകമായതു് എന്നാകുന്നു. ആ മറ്റൊന്നു്—അലങ്കരിക്കപ്പെടുന്ന അർത്ഥം—രസഭാവദിശ്ചൈവ വ്യംഗ്യാർത്ഥമായിരിക്കണം. ഏതായാലും മറ്റൊന്നിനെ അലങ്കരിക്കുന്നുവെങ്കിൽ മാത്രമേ അതു് അലങ്കാരമെന്ന സംജ്ഞയെ അർഹിക്കയുള്ളൂ. അലങ്കരിക്കുക എന്നതു് ചമൽക്കാരകാരിയായ ശോഭാതിശയം ഉണ്ടാക്കുകതന്നെയാണല്ലോ. അപ്പോൾ രസാദിർത്ഥത്തിന്നു ശോഭാതിശയമേതുവായ—അതായതു്, ചാരുത്വപാധായകമായ—ധർമ്മമാണു് അലങ്കാരമെന്നു് സിദ്ധിക്കുന്നു. “ശോഭാതിശയമേതവസ്തുപലങ്കാരഃ” എന്നു വാമനാചാര്യരും, “ചാരുത്വമേതവസ്തുപലങ്കാരഃ” എന്നു ആനന്ദവർണ്ണാചാര്യരും മറ്റും അലങ്കാരസ്വഭാവം നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതു് നോക്കുക. ശോഭയെന്നും ചാരുത്വമെന്നും അലങ്കാരികാചാര്യന്മാർ പറയുന്ന രമണീയതയ്ക്കു മേതുഭൂതമായ ആ ധർമ്മ ശബ്ദങ്ങളുടേയോ അർത്ഥങ്ങളുടേയോ രചനാവിശേഷമായ വൈചിത്ര്യംതന്നെയാണു്. അതു് ശബ്ദാർത്ഥഭാരം കാവ്യാത്മാവായ

രസാദിയെ ശോഭിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ മാത്രമേ യഥാർത്ഥമായ അലങ്കാരശബ്ദവാച്യമാകയുള്ളൂ. ലോകത്തിൽ ഹാരാദ്യലങ്കാരങ്ങൾ ശരീരലോകം ആത്മാവിനെത്തന്നെയാണല്ലോ അലങ്കരിക്കുന്നത്. ജീവനിലാത്ത ശരീരത്തിന്നു ഹാരകകാലികളെക്കൊണ്ടുണ്ടോ വല്ല ചാരതപവും? ആകയാൽ ലോകത്തിലെന്നപോലെ കാവ്യത്തിലും രസാദിരൂപമായ ആത്മാവുതന്നെയാണലങ്കാരം; ശരീരസ്ഥാനീയമായ ശബ്ദവുമത്സമല്ല.

ഈ സംഗതി:—

“രസഭാവാദിതാൽപര്യമാശ്രിത്യ വിനിവേശനം

അലംകൃതീനാം സർവ്വാസാം അലങ്കാരത്വസാധനം.”

എന്നിങ്ങിനെ ആനന്ദവർണ്ണനാചാര്യരും, അതിന്റെ വ്യാഖ്യാനത്തിൽ,

* “ഉപമയാ യദ്യപിവാച്യതേമാലംക്രിയതേ, തഥാപി തസ്യ തദേവാലങ്കരണം യദ്യംഗ്യാത്മാഭിവ്യാജനസാമത്യാധാനമിതി വസ്തുതോധപന്ത്രാതൈവ്യാലങ്കാരം. കടകകേയൂരാദിഭിരപി ശരീരസമവായിഭിശ്ചേതന ആതൈവ തച്ചിത്തവൃത്തിസൂചനാത്മതയാലംക്രിയതേ. തഥാഹ്യചേതനം ശവശരീരം കണ്ഡലാഭ്യുപേതമപി നഭാതി; അലങ്കാരസ്പാഭാവം. യതിശരീരം കടകാദിയുക്തം ഹാസ്യാവഹം ഭവതി; അലങ്കാരസ്പാദൈവചിത്രം. നഹി ദേഹസ്യ കിഞ്ചിദനൈവ ചിത്രമിതി വസ്തുത ആതൈവ്യാലങ്കാരം; അഹമലംകൃത ഇത്യഭിമാനാൽ.”

* ഉപമാദികൾ വാച്യത്വത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നുണ്ട് എന്നിരിക്കിലും അവയ്ക്ക് അവിടെയുള്ള അലങ്കാരഭാവംതന്നെ വ്യാഖ്യാനത്തെ വ്യാഖ്യിപ്പിക്കുന്നതിലുള്ള സാമത്യാസമത്വമൊക്കെയും വസ്തുവത്തിൽ ധപന്ത്രാതൈവ്യാലങ്കാരം. ശരീരനിഷ്പന്നമായ കടകകേയൂരാദികളും അതതുചിത്തവൃത്തിവിശേഷങ്ങളുടെ ഭൗതികരൂപകാരണരൂപത്തിൽ ചേതനമായ ആത്മാവിനെത്തന്നെയാണലങ്കരിക്കുന്നത്. അലങ്കാരമില്ലായ്മയാൽ അചേതനമായ ശവശരീരം കണ്ഡലാദികളോടുകൂടിയതാണെങ്കിലും ശോഭിക്കുന്നില്ല. അലങ്കാരത്തിനുള്ള അനൈവചിത്രത്താൽ കടകാദികളോടുകൂടിയ യതിശരീരം പരിഹാസാസ്സമമായ് തീരുന്നു; ദേഹത്തിനൊട്ടുനൈവചിത്രമില്ലതാനും. ആകയാൽ, വസ്തുവത്തിൽ ആത്മാവുതന്നെയാണലങ്കാരം. അതാൽ അലംകൃതൻ എന്നല്ല അഭിമാനം ഉണ്ടാവുന്നത്.

ഏകദേശം അഭിനവതൂപപാലാചാര്യരും വിശദമായി സമർത്ഥിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ, അപ്രകാരത്തിലല്ലാത്തവയെ അലങ്കാരമെന്നു വ്യവഹരിക്കാറുള്ളതു പെട്ടിയിൽ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്ന കടകകണ്ഡലാദികളെപ്പോലെ സ്വരൂപയോഗ്യതയെ അവലംബിച്ചു മാത്രമാണ്. ലോകത്തിലെന്നപോലെ സാഹിത്യത്തിലും ആത്മാവിന്നു ശോഭാധായകമായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതാണ് യഥാർത്ഥമായ അലങ്കാരം. സാഹിത്യത്തിന്റെ ആത്മാവ് രസഭാവാദിധ്വനിയുമാണ്. ഇത്രയുംകൊണ്ടു കാവ്യാത്മാവായ രസഭാവാദിക്ക് ശോഭാധായകമാകമാറേ അലങ്കാരങ്ങളെ നിബന്ധിക്കാവൂ എന്നും അങ്ങിനെ നിബന്ധിക്കുന്ന അലങ്കാരങ്ങൾക്കേ വാസ്തവത്തിൽ അലങ്കാരത്വമുള്ളവെന്നും സിദ്ധിക്കുന്നു. ഈ തത്ത്വത്തെത്തന്നെയാണ് ആചാര്യർ അലങ്കാരനിവേശനത്തിലുള്ള സമീക്ഷാപ്രകാരമായി നിർദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഇത്തരം സമീക്ഷ കൂടാതെ മഹാകവിത്വപദപ്രാപ്തി സുലഭമല്ലതാനും.

ഇനി നമുക്കു മഹാകവി വള്ളത്തോൾ ഇത്തരം സമീക്ഷയിൽ ഏതുത്തോളം അവഹിതനാണെന്നും അദ്ദേഹത്തിനുള്ള മഹാകവിസ്ഥാനം ഏതുത്തോളം അർത്ഥവത്താണെന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതികളിൽ ഏതാനും ചിലതെടുത്തു സ്ഥാലീപുലാകന്ത്വായേന കുറഞ്ഞൊന്നു പരിശോധിച്ചുനോക്കാം.

1. വിവക്ഷാ തൽപരത്വം—

മഹാനായ കവി അലങ്കാരങ്ങളെ നിബന്ധിക്കുന്നതു രസഭാവാദിക്ക് ഉപസ്കാരകങ്ങളായി വിവക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെയായിരിക്കണം.

“കല്ലോലം കൊടുങ്കാറ്റിനുള്ളകി മറിയുന്നു
കപ്പലോ കടലിന്റെ നേർനടുക്കുഴലുന്നു
കണ്ണുധാരയിൽ മുഖ്യനിദ്രാശാന്തരത്തിൽത്താൻ
കണ്ണടയ്ക്കണമെന്നോ കല്പിച്ചു ഹതവിധി.”

(അത്യാഹിതം, സാഹിത്യമഞ്ജരി ഭാഗം 3.)

ലോകമാന്യതയിലകന്റെ മരണത്തെ വിഷയമാക്കി വള്ളത്തോൾ മഹാകവി വിരചിച്ചിരിക്കുന്ന കരുണരസപ്രധാനമായ ചെറുകൃതിയിലെ

ഈ ഇഴരടികളിൽ സന്ദർഭോചിതമായി നിബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന അപ്രസ്തുത പ്രശംസാലങ്കാരം ശോകാവേശത്തിന്റെ നിർഭരതയെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു കൊണ്ടു കരുണരസത്തിന് പരിപോഷകമായി അംഗഭാവം ഭജിച്ചു സാമ്യയഹ്വയോവർജകമായി പരിലസിക്കുന്നു എന്ന വസ്തുത അനുഭവ സിദ്ധമാണല്ലോ.

“തടസീമനി നിന്നിടുന്നു പച്ച-
 കടകറക്കൊത്ത കരിമ്പനഭ്രമങ്ങൾ
 സ്തുകാശഗണങ്ങൾ വീശിടുന്നു-
 ഞ്ചിടയിൽ പൂങ്കുലയായ ചാമരത്താൽ.”

(ഭാരതപ്പുഴ, സാഹിത്യമഞ്ജരി ഭാഗം 1.)

ഇതിൽ, പൂർവാർത്തിലെ ഉൽപ്രേക്ഷയും ഉത്തരാർത്തിലെ രൂപകവും,

“വിലസദ്വിടപസ്ഥപക്ഷികോലാ-
 ഫലമാകും ജയശബ്ദഘോഷമോടെ
 ഇലയാമിളകുന്ന കൈയിനാൽ തുരു-
 മലർ തൂകുന്നു കരയ്ക്കുഴം ഭ്രമങ്ങൾ.” ടി.

എന്ന അടുത്തപദ്യത്തിലെ സാവയവരൂപകവും നദീവിഷയകമായ ഭക്തിരൂപഭാവത്തിന് ഉപസ്കാരകമായിട്ടാണ് നിബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്.

“ഭാസകാളിഭാസാദ്യന്മാരെയും പുലർത്തിയ
 ഭാസുരസാരസ്വതഭണ്ഡാരപ്പരകളേ,
 ദുർഗ്രാഹമാഹാത്മ്യമാമാന്താദ്രിയിൽനിന്നു
 നിർഗമിച്ചൊഴുകിയ നിമ്ബലനദികളേ,
 ഉച്ചകൈരവനിഷഭ്രേവതാക്ഷേത്രങ്ങളേ,
 സച്ചതുർപ്പർഗാഭിപ്രസസ്തകക്ഷേത്രങ്ങളേ,
 പേർപെരുമാർന്നാർ തൻ വിജയസ്തംഭങ്ങളേ,
 ശ്രീപുരാണാഗ്രങ്ങളേ, നിങ്ങൾക്കു നമസ്കാരം.”

(പുരാണങ്ങൾ, സാഹിത്യമഞ്ജരി ഭാഗം 2.)

ഇതിലെ സാദിപ്രായമായരൂപവും മുൻപറഞ്ഞതുപോലെ ഭക്തിഭാവത്തിന് ഉപസ്കാരകമായിരിക്കുന്നു.

“സച്ചിത്രവസ്ത്രക്കുകൊണ്ടുകൊന്ന് പൂ-
മച്ചിനകത്തൊരു മഞ്ചം ചാരി
ഏതോ വിചാരത്താൽ സ്തബ്ധയായ്ക്കൊണ്ടു
ചെന്നൊണ്ടിവാഴ്ചരാളൊരുത്തി
ശീമയിൽ പേർകേട്ട ശിപ്പികൾ തീത്തൊരു
കോമളത്തങ്കപ്പെൺപാവപോലെ.”

(ഒരു വീരപതി, സാഹിത്യമഞ്ജരി ഭാഗം 1.)

എന്നതിലെ അവസാനത്തെ വരികളിലുള്ള ഉൽപ്രേക്ഷ അതിരമണീയമായ നായികയുടെ നിശ്ചഞ്ചലസ്ഥിതിയെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ചിന്തയെന്ന സഞ്ചാരിഭാവത്തിന് ഉപസ്കാരകമായി പരിശോഭിക്കുന്നു. ഇത്തരം സമീക്ഷാപൂർവ്വകമായ അലങ്കാരനിബന്ധനം മഹാകവിത്വനിദാനംതന്നെയല്ലേ?

2. അംഗിരോപന കഥഞ്ചന—

കവിഷ രസഭാവാഭിവിവക്ഷയുണ്ടായിരിക്കിലും സാദിനിവേശം നിവേശിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന അലങ്കാരങ്ങൾ ചിലപ്പോൾ അംഗഭാവത്തെ അതിക്രമിച്ച് അംഗിരൂപത്തിൽ പരിണമിച്ചുപോകാവുന്നതാണ്. അങ്ങിനെ പ്രമാണം പറയാതെ സൂക്ഷിക്കേണ്ടമെന്നാണ് ആചാര്യർ ശാസിക്കുന്നത്.

രസാഭിപരമായിട്ടാണ് വിവക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതെങ്കിലും ചില അലങ്കാരം അംഗിയായി കാണപ്പെടുന്നു എന്നുപറഞ്ഞുകൊണ്ട്, ധ്വനിലോകത്തിലെ പ്രകൃതഘട്ടത്തിൽ,—

* “ചക്രാഭിംഘാതപ്രസഭാജ്ഞയൈവ
ചകര യോ രാഹുവധുജനസ്യ

* “വല്ലാത്ത ചക്രഹതിയും വിധിക്കൊണ്ടു രാഹു-
മല്ലാക്ഷിമാർക്കു സുരതോത്സവമന്ത്രോന്മത്തൻ

ആലിംഗനോദ്ദാമവിലാസവന്ധ്യം

രതോത്സവം ചുംബനമാത്രശേഷം.”

എന്ന പദ്യം ഉദാഹരിച്ചു. ആ സംഗതി ആചാര്യർ വിശദമാക്കിയിരിക്കുന്നു. ഇവിടെ, ഭാവാനുഗുണമായി കവി വിവക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നത് വാസുദേവപ്രതാപമാണെങ്കിലും ചാരുതപാതിശയം പശ്ചാത്തോക്തത്തിനാകയാൽ ആ അലങ്കാരമാണ് അംഗിയായി പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നു താൽപര്യം. ഇങ്ങനെ പ്രമാണം പററിപ്പോകാതിരിപ്പാൻ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാകുന്നു. രസഭാവദിയിൽ അവഹിതമായ വള്ളത്തോളിന്റെ കൃതികളിൽ ഈ വക നോട്ടക്കുറവെന്നൊന്നും വിശേഷിച്ച് അവകാശമില്ലെന്ന് എടുത്തുപറയേണ്ട ആവശ്യമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല. “തടസീമനി നിന്നിടുന്നു—” എന്നു മുന്പുദാഹരിച്ച പദ്യത്തിലെ പൂർവാർദ്ധത്തിൽ നിബന്ധിച്ചുകാണുന്ന ഉൽപ്രേക്ഷയ്ക്കു പകരം,

“തടസീമനി നിന്നിടുന്നു പച്ച-

ക്കടതുല്യങ്ങൾ കരിമ്പനമുദങ്ങൾ.”

എന്നിങ്ങനെയോ മറ്റോ ഉപമയാണ് പ്രയോഗിച്ചിരുന്നതെങ്കിൽ, അതിന്റെ സ്ഥിതി എന്തായിരിക്കുമെന്ന് ഒരു ചിന്തിച്ചുനോക്കിയാൽ തന്നെ ഈ സംഗതി വ്യക്തമാകുന്നതാണ്. തടസീമാവിലുള്ള കരിമ്പനകൾ പച്ചക്കടകളോടു സദൃശങ്ങളാണെന്നതുകൊണ്ട് നദീവിഷയകമായ ഭാവത്തിന്നു വല്ല വൈശിഷ്ട്യത്തിനും വകയുണ്ടോ? സ്വതന്ത്ര നിലയിലുള്ള താദൃശോപമ ഭാവത്തിന്നു ഉപസ്കാരകമാകാത്തതുകൊണ്ട് അംഗിയായിട്ടല്ലേ അവസ്ഥിതി ചെയ്യുക? എന്നുമാത്രമല്ല, അടുത്ത പദ്യത്തിലെ രൂപകത്തിനുള്ള സ്വാമരസ്യം നോക്കുമ്പോൾ തദപിരുദ്ധം ചുംബനഭാവത്തിന്ന് അപരിപോഷകവുമായ ഉപമ തീരെ അയുക്തമായിട്ടാണ് പ്രതിഭാസിക്കുക. നേരെമറിച്ചു, “പച്ചക്കടകളോ എന്നു തോന്നുമാറു തടത്തിൽ കരിമ്പനകൾ നില്ക്കുന്നു” എന്നു അത്ഥം വരുമാറു കരിമ്പനകളെ നദിയുടെ പച്ചക്കടകളായി സംഭാവനചെയ്യുന്ന

ആദ്യകീർത്തിവിലാസവിശേഷവന്ധ്യ-

മാക്കീടിനാൻ സപദി ചുംബനമാത്രശേഷം.”

(ധന്യശ്ലോകം.)

നിലയിൽ അലങ്കാരം ഉൽപ്രേക്ഷയാക്കുന്നതായാൽ അതു ഭക്ത്യാഖ്യഭാവത്തിനു പരിപോഷകമായി ഹൃദയാവർജനത്തിനു പര്യാപ്തമാകുമെന്നുള്ളതു സ്പഷ്ടവുമാണ്. ഉപമോൽപ്രേക്ഷകളുടെ ഉപാദാനസാമഗ്രി സാദൃശ്യമെന്നതന്നെയാണെങ്കിലും സന്ദർഭോചിതമായ അലങ്കാരനിർമ്മാണത്തിനു രസഭാവവിദ്യയോടുകൂടിയ സമീക്ഷകവിക്ക് ആവശ്യകമാണെന്നും താദൃശസമീക്ഷാപ്രകാരത്തിൽ വള്ളത്തോൾ മഹാകവി വിജയം നേടിട്ടുണ്ടെന്നും ഉള്ള വസ്തുതയ്ക്ക് ഈ ഒരു ഉൽപ്രേക്ഷാ നിബന്ധന തന്നെ ഉത്തമോദാഹരണമാകുന്നു.

3. കാലേ ഗ്രഹണം—അവസരോചിതമായി അലങ്കാരം സ്വീകരിക്കുക.

“പകലിനെ മറുദിക്കിലേക്കയപ്പാൻ
മികവെഴുമന്തിമസന്ധ്യ വന്നടുത്തു.”

“സന്ധ്യമലച്ചതരാഭിതാപകൃത്താ-
കിയ പകലിന്റെ കറോരമാം കഴുത്തിൽ
നിയതിയുടെ ബലേന കത്തി വീണു
വിയതി വിസ്തൃതപരമായ് നിണുത്തുടപ്പും.”

(ഒരു നായർസ്മൃതിയും മുഹമ്മദിയനും, സാ-മ. ഭാഗം I.)

അന്തിമസന്ധ്യവന്നടുത്തു പകലിനെ മറുദിക്കിലേക്ക് (പരലോകത്തേക്ക്) അയപ്പാനാണെന്നും, വിയതി വിസ്തൃതപരമായ നിണുത്തുടപ്പ് അലച്ചതരാഭിതാപകൃത്തായ പകലിന്റെ കഴുത്തിൽ കത്തി വീഴുകയാലാണെന്നും കത്തി വീണതു നിയതിബലത്താലാണെന്നും സംഭാവന ചെയ്തിരിക്കയാൽ ഗമ്യരൂപമായ ഫലോൽപ്രേക്ഷയും ഫോതുൽപ്രേക്ഷാഭിപ്രായവും പകലിന്റെ കഴുത്തിൽ കത്തി വീണതു യുക്തമാണെന്ന അഭിപ്രായത്തെ ഗഭീകരിച്ചിരിക്കുന്നു “അലച്ചതരാഭിതാപകൃ“ത്തെന്ന വിശേഷണത്തിലെ പരികരവും ഈ പദ്യങ്ങളിൽ യഥാർത്ഥത്തിൽ അലങ്കാരങ്ങളായി പരിലസിക്കുന്നു. പാമെ, പ്രകൃതത്തിലെ താദൃശസംഭാവന “ശൂരൻ തൻ നെടുത്താം കഴുത്തിലൊരുവെട്ടുകിട്ടു വെട്ടീടിനാൾ” എന്നിങ്ങിനെ ഗത്യന്തരരഹിതയായ നായിക ദൈവേച്ഛയാൽ ധൈര്യം കൈക്കൊണ്ടു കഴുത്തിൽ ഉറക്കിട്ടുവെട്ടി ആ ഏഴുനെ പരലോകം പ്രാപിച്ചു കഥാപരിണതിയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ട് സൂചാത്മസൂ

ചനാത്മകമായ മുദ്രാലങ്കാരവും സവിശേഷം ശോഭിക്കുന്നു. ഗദ്യരൂപത്തിലുള്ള ഫലമേതുൽപ്രേക്ഷകളാൽ അനുപ്രാണിതമായ ഈ മുദ്രാലങ്കാരം ഭാവുകന്മാർക്ക് അടുത്തു് ആസ്വദിക്കേണ്ടതായ്ക്കുന്ന ഉഗ്രതാഖ്യാനവിശേഷവും നായികാവിഷയകവുമായ ധർമ്മധീരതയ്ക്കു് മാർഗ്ഗപരിശോധനം ചെയ്തു് അവരെ ചർച്ചയ്ക്കു തയ്യാറാക്കുകയാണു് ചെയ്യുന്നതു്. ആകയാൽ, ഈ വക അലങ്കാരസ്വീകാരം സന്ദർഭാനുസാരേണ അത്യന്തം ഉചിതമായിരിക്കുന്നു.

“മാററിത്തമെന്നൊന്നിതു മാരിയേറു
നനഞ്ഞു തുഷ്ടം ചിറകോടുകൂടി
പുരപ്പുറത്തേറിയിരുന്നു കൂടെ-
കൂടെ ക്ഷരാരം കരയുന്നു കാകൻ.”

“മുഖത്തു നീലാഭനിചോളമിടും
നാനാമരച്ചാത്തിൽ മറഞ്ഞുനിന്നും
മണ്ഡുകചണ്ഡഡനിയാലിതാ ദി-
ക്ഷെല്ലാമുദഗ്രം മുറയിട്ടിടുന്നു.”

“കാരേററ നാനാവിധപാദപണ്ഡരം
ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ശ്രുകണങ്ങൾ തുകി
ചലൽപലാശാവലിനിസ്ഥനത്താൽ
ഓരോന്നു തമ്മിൽ പ്രലപിച്ചിടുന്നു.”

(ഓടാബായ് നവറോജി, സാ-മ. ഭാഗം 1.)

ഈ പദ്യങ്ങളിൽ ആദ്യത്തേതിലെ സ്വഭാവോക്തിയും മറ്റുള്ളവയിലെ രൂപകാനുപ്രാണിതങ്ങളായ ഗദ്യോൽപ്രേക്ഷകളും മുൻപറഞ്ഞവോലെതന്നെ കരുണാസാസ്പാദനത്തിന്നു സാമ്യമെന്നുരുടെ ഹൃദയം മുൻകൂട്ടി സജ്ജമാക്കുന്നതു നോക്കുക. അവസരോചിതമായ അലങ്കാരസ്വീകരണത്തിൽ വള്ളത്തോളിന്റെ പ്രതിഭയ്ക്കുള്ള പ്രാഗല്ഭ്യം ഒന്നു വേറെത്തന്നെയാകുന്നു.

4. കാലേ ത്യാഗം—

സ്വീകരിച്ച അലങ്കാരത്തെ ചിലപ്പോൾ രസാനുബ്ധം നോക്കി അലങ്കാരാന്തരത്തിനായി ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതായ്ക്കും. അതുതന്നെയാണു് കാലോചിതമായ ത്യാഗം.

“വൈരാഗ്യാമൃതരസം വഹിക്കും ഭവച്ചിത്ത-
ക്ഷീരസിന്ധുവിൽനിന്നു സംഭൂതം ‘ചിന്താരത്നം’
കൈരളീസാമിത്വത്തിൻ നെഞ്ചിലാക്കിയിട്ടുള്ളെന്നു
കൈടലാന്തകൻതങ്കൽ കെഴുസ്തുഭരണംപോലെ.”

(തുഞ്ചത്തെഴുത്തച്ഛൻ, സാ-മാ. ഭാഗം 3.)

ഇതിൽ അനുസ്മൃതമായ നിലയിൽ കൈക്കൊണ്ട രൂപകത്തെ ഭാവാനു-
ഗുണമായി ഉപമയ്ക്കുവേണ്ടി ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. കവി
പ്രകൃമദംഗഭീരുവായി, ആരംഭിച്ച രൂപകത്തെക്കൊണ്ടുതന്നെ വാക്യം
അവസാനിപ്പിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ, അതായത്,

“കൈരളീസാമിത്വമാം കൈടലാരിതൻനെഞ്ചിൽ
കെഴുസ്തുഭരണമായി സ്സർപ്പാ തിളങ്ങുന്നു.”

എന്നിങ്ങിനെ രൂപകാലങ്കാരത്തിൽ അഭിനിവേശം കാണിച്ചിരുന്നു
വെങ്കിൽ ഇത്രയും സ്വാഭാസ്യം വരുമോ? ഏതാണ്ടു സഹൃദയവൈമുഖ്യ-
മായിരിക്കും അതിന്റെ ഫലം! അതുപോലെ,

“രാവൊരു മുഴുഭ്രാന്തൻപോലെ പാഞ്ഞുണഞ്ഞിരു-
ച്ചേർ വാരിയെറികയായ് ഭിജ്ഞത്തിലേക്കെല്ലാം.”

(യുവഭിഷ്ഠ, സാ-മ. ഭാഗം 4.)

“വേശാമ്പൽപോലുമുഖനായി നില്ക്കും
കൃഷീവലന്നേറെ വിടൻ കണ്ണിൽ
സുഖാംജനച്ചാത്തൊഴുതിച്ചു മേഘം
സൗഭാമിനീരൂപശലാകയാലേ.”

(കാറകണ്ട കഷ്ടകൻ, സാ-മ. ഭാഗം 3.)

“രാവൊരുമുഴുഭ്രാന്തൻപോലണഞ്ഞെറികയായ്
ചേർപോലുള്ളിരുവാരീ ഭിജ്ഞത്തിലേക്കെല്ലാം.”

“സുഖാംജനച്ചാത്തൊഴുതിച്ചു മേഘം
ശലാകയൊത്തീടിന മിന്നലാലേ.”

എന്നോ മറ്റോ നിബന്ധിച്ചു ഉപമയെ നിർവ്വഹിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ
ഇരുൾ, മിന്നൽ എന്നീ ഉപമാനങ്ങൾക്ക് വാരുക, ഏഴുതിക്കുക എന്നീ

ക്രിയകളുടെ കർമ്മത്വവും കരണത്വവും അനുപപന്നപ്രായമാകയാൽ അനുവാചകന്മാർക്ക് സ്വല്പം വൈമുഖ്യത്തിനല്ലാതെ അത്രത്തോളം നിരദ്വൈതമായ ചമൽകൃതിക്ക് അവകാശമുണ്ടോ?

5. നാതിനിർദ്വൈതമെന്നെഴിയാം—

രസഭാവാനിവിഷ്ണുവദയനായ കവി ഒരിക്കലും അലങ്കാരനിർദ്വൈതത്തിൽ അധികമായി അഭിനിവേശം കാണിക്കയില്ല. വളരത്തോറും മഹാകവിയുടെ,

“പച്ചയാം വിരിപ്പിട്ട സമൃതിൽ തലവെച്ചും
സ്വപ്നാബ്ധിമണൽത്തിട്ടാം പാദോപധാനം പൂണ്ടും
പള്ളികൊണ്ടിട്ടുന്ന നിൻ പാർവത്യഗമത്തെക്കാത്തു-
കൊള്ളുന്നൂ കുമരിയും ഗോകണ്ഠേശനുമമ്മേ.”

(മരുവനന്ദനം, സാ-മ. ഭാഗം 1.)

ഇത്യാദിനിബന്ധനം നോക്കുക. “സ്വപ്നാബ്ധിമണൽത്തിട്ടാം പാദോപധാനം—” എന്നിങ്ങനെ സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്ന രൂപകത്തെ പരിപൂർണ്ണമായി നിർവ്വഹിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ—‘കാടും പടലമായ പച്ചവിരിപ്പിട്ട സമൃദ്ധായ തലയണയിൽ—എന്നിങ്ങനെ ആരംഭിച്ചു കുമരിയും ഗോകണ്ഠേശനുമായ അംഗരക്ഷകർ കാത്തുകൊള്ളുന്നു’ എന്ന് അവസാനിപ്പിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ—ഇത്രത്തോളം സാഹസ്യവ്യയോപാധർമ്മകതയ്ക്കു വഴിയല്ലെന്നുള്ളതു തീർച്ചയല്ലേ?

ഇത്തരം ഔചിത്യബുദ്ധിയോടുകൂടിയ സമീക്ഷ ഒരു മഹാകവിയ്ക്കല്ലാതെ മറ്റാർക്കു കാണാം?

6. നിർവ്വശാവപിചാംഗത്വേ യത്തേന പ്രത്യവേക്ഷണം—

ആരംഭിച്ച അലങ്കാരത്തെ പരിപൂർണ്ണനിലയിൽ നിർവ്വഹിക്കുന്നതായാൽ അതു രസഭാവാനികരം ഉപസ്ഥാനകമാകമാറേ ഒരു മഹാകവി നിർവ്വഹിക്കുകയുള്ളൂ.

“മിന്നൽക്കാറ്റുകൾ വരുന്നണിഭിപങ്ങളും
ഉന്നതസ്തനിതമാം പടമസ്ഥനവുമായ്”

ഭാസമാനേന്ദ്രായുധതോരണം വഷോത്സവം

ഭാഗ്വേഷേത്രത്തിൽപ്പോലെങ്ങാനുമുണ്ടോ കണ്ടു?"

(മാതുവന്ദനം, സാ-മ. ഭാഗം 1.)

എന്നും മറ്റുമുള്ള ഭാഗങ്ങൾ വള്ളത്തോൾ മഹാകവിയുടെ അലങ്കാരനിർമ്മാണചതുരിയെ തികച്ചും സാക്ഷ്യം വഹിക്കുന്നു. ഇതിലെ ശുദ്ധശ്ലീഷപരമ്പരിതാവയവങ്ങളോടു കൂടിയ സാംഗരൂപകം ഭാവസ്പർശത്തിൽ പരിപോഷകമായി സവിശേഷം ശോഭിക്കയാണല്ലോ ചെയ്യുന്നത്.

“ഒർജ്ജുവിഹീനമാം ഒല്പഭൂതിർമഹാഭം,
കജ്ജലോല്ലാസമില്ലാത്തോരു മംഗളഭീഷം,
പാമ്പുകൾ തീണ്ടിടാത്ത മാണിക്യമഹാനിധി,
പാഴ് നിഴലുണ്ടാകാത്ത പൂന്തിലാവെന്നാചാതുർ,
ശസ്ത്രമെന്നിയെ ധർമ്മസംഗരം നടത്തുന്നോൻ,
പുസ്തകമെന്നേ പുണ്യാഖ്യാപനം പുലർത്തുന്നോൻ,
ഔഷധമെന്നേ രോഗംശമിപ്പിപ്പവൻ, ഹിംസാ-
ഭോഷമെന്നിയെ യജ്ഞം ചെയ്തുവെന്നാചാതുർ.”

(എന്റെ തുരുനാഥൻ, സാ-മ. ഭാഗം 4.)

എന്നിങ്ങിനെ ഭക്തിരൂപഭാവത്തിന് ഉത്തേജകമാകുവിധം രൂപകരീതിയിലുള്ള വ്യതിരേകങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരമായ മാലതൊടുത്തു കൈരളീദേവിക്ക് ചാത്തിയിരിക്കുന്ന മഹാകവിയുടെ കലാകശലതയും രസികതയും അന്യാദൃശമാണെന്നുവേണം പറയാൻ. അലങ്കാരബാഹുല്യസമൃദ്ധമായ ‘എന്റെ തുരുനാഥൻ’ എന്ന പ്രസ്തുതകൃതിയിലെ ഓരോവരിയും വള്ളത്തോൾ ഒരു മഹാകവിയുമാണെന്നു വിളിച്ചു പറയുന്നുണ്ട്. ശക്തനായ കവിയുൾപ്പോലും നിരന്തരമായ അലങ്കാരനിബന്ധനത്തിൽ പ്രമാണം പററിപ്പോവുക പതിവാണു്. വള്ളത്തോളാകട്ടെ “എന്റെ തുരുനാഥ”നിൽ അലങ്കാരങ്ങളെ വാരികോരി വെച്ചിട്ടിരിക്കുന്നു; എന്നിട്ടും അവയിലൊന്നുപോലും അസ്ഥാനത്തിൽ പതിച്ചുപോയിട്ടില്ലതാനും. ഇതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹാകവിത്വപശക്തിയുടെ മഹാത്മ്യാതിരേകത്താലല്ലാതെ മറ്റൊന്നുകൊണ്ടാണു്? അതുകൊണ്ടു്

തന്നെയാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ യമകനിബന്ധനപോലും അസാധാരണരീതിയിൽ രസഭാവോദ്യംഗമാക്കുന്ന പരിലസിക്കുന്നതു്.

“ഗോപിമാർ ചുംബിച്ചു നിമ്ബലനൈറിമേൽ

ഗോപി ചെങ്കുഴലുകൊണ്ടു തൊട്ടും

കണ്ണങ്ങൾ രണ്ടിലും കണ്ടുകുസുമത്തിൻ

കണ്ണികളൊത്ത കുടക്കുടക്കൻ

കണ്ണാടിച്ചില്ലൊക്കും ഗണ്ഡത്തിൽ ബിംബിച്ചു

കണ്ണാടിച്ചിന്നമാരുജപിച്ചു.”

(ഒരു ചിത്രം, സാ-മ. ഭാഗം 1.)

ഏനീ വർണനാലട്ടത്തിൽ അനായാസമായി ആഗമിച്ചിരിക്കുന്ന യമകാലങ്കാരം ഭക്തിയെന്ന ഭാവത്തിന്നോ അഥവാ രസവിശേഷത്തിന്നോ ഉപസ്ഥാരകമായി അംഗഭാവം ഭജിച്ചു സദൃശ്യന്മാരുടെ ഹൃദയത്തെ ആവർജിക്കുന്നതു നോക്കുക. വെറുതെ വളർന്നില്ല. വളർത്തോൾ മഹാകവി മേലും ഇഴവിധം രസഭാവാനുഗണമായ അലങ്കാരസമീക്ഷയോടുകൂടി കൈങ്കല്പം നടത്തി കൈരളിയെ കൊൾമയിർകൊള്ളിച്ചു കൊണ്ടു നീണാൾ വിജയിക്കുന്നതിന്നു ജഗന്നിയന്ത്രിയായ ആ പരാശക്തി കനിഞ്ഞു കടാക്ഷിക്കുമാറാകട്ടെ.

പി. കൃഷ്ണൻ നായർ.

MAṆIPRAVĀLASVARŪPAM

By

P. KRISHNAN NAIR, SIROMANI,

Junior Lecturer in Malayalam.

In this article the author discusses the nature and scope of Maṇipravāḷa compositions as defined by the author of Līlātilakam and endeavours to clarify many issues raised in that connection by scholars.

മണിപ്രവാളസ്വരൂപം.

By

P. KRISHNAN NAIR, SIROMANI,
Junior Lecturer in Malayalam.

നമ്മുടെ ഭാഷാസാഹിത്യപ്രസ്ഥാനങ്ങളിൽ എത്രയും പ്രധാനമായ ഒരു വിഭാഗമാണ് മണിപ്രവാളം. എന്നാൽ അതിന്റെ സ്വരൂപത്തെപ്പറ്റി പണ്ടുതന്നെ, പല വിപ്രതിപത്തികളും പ്രചരിച്ചിരുന്നതായും ലീലാതിലകത്തിന്റെ ആവിർഭാവത്തോടുകൂടി ആവകയൊക്കെയും ഒരു വിധം ശമിച്ചതായും ആ ഗ്രന്ഥത്തിൽനിന്നു നമുക്കു മനസ്സിലാകുന്നുണ്ട്. ലീലാതിലകത്തിൽ മണിപ്രവാളസ്വരൂപവിചാരത്തെ,

* “രചയതി ലക്ഷണശാസ്ത്രം മണിപ്രവാളസ്യ പരിമളമജാനൻ
ചിത്രം ചിത്രം വിഖിഖതി ജാത്യന്യോ വിശപകമേമവ.”

എന്നിങ്ങിനെയുള്ള ഏതോ ഒരു പണ്ഡിതന്റെ ആക്ഷേപത്തിന്

† “ഭോ വിചന്നയമാക്ഷേപസ്തസൈവ തവ ശോഭതേ
യദാ മദക്തം പ്രോദ്ധുതം ലക്ഷ്യാന്യദാ തപയോച്യതേ.”

എന്നുള്ള സമാധാനത്തോടുകൂടി അവസാനിപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക്, വല്ല വിചാറാക്കും വീണ്ടും വിസംവാദമുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ അവർ ലീലാതിലകത്തിലെ അഭിപ്രായത്തെ ഖണ്ഡിച്ചുകൊണ്ടു വേറെ ഗ്രന്ഥം നിശ്ചയമായും നിർമ്മിച്ചിരിക്കാൻ അവകാശമുണ്ട്. ആക്ഷേപം അതിപരഷമായ രീതിയിലായിരുന്നിട്ടുപോലും ആചാര്യൻ എത്രയും സൗമ്യമായ നിലയിൽ സമാധാനം പറഞ്ഞുകാണുന്നതിൽനിന്നു പ്രതിപക്ഷി ഗ്രന്ഥനിർമ്മാണത്തിന്നു ശക്തനും മാന്യനുമായ പണ്ഡിതവർത്തനെന്നു ധാരണയും സിദ്ധിക്കുന്നു. സൗമ്യരീതിയിൽ സമാധാനം പറയുക ലീലാതിലകകാരന്റെ സ്വഭാവമാണെന്നു വിചാരിക്കുവാനും തരമില്ല. മണിപ്രവാളത്തിൽ ചോളഭാഷയുണ്ടെന്നുള്ള വാദത്തെ യുക്തിപൂർവ്വം ഖണ്ഡിച്ചശേഷം,

‡ “ഉക്തഞ്ച ഭാഷാതത്ത്വഞ്ച പദബന്ധസ്യച സ്ഥിതിം

അജ്ഞാതപാ ഭാഷമാണേഷു ദർശനേഷു കിമുത്തരം?”

എന്നിങ്ങിനെ അക്രൂരരെ കഠിനമായി അധിക്ഷേപിച്ചിരിക്കുന്നതും “മണിപ്രവാളത്തിന്നു ലക്ഷണമില്ല; ഉള്ളപക്ഷം ഇതിന്നു മുന്തുതെന്നു

ആരെങ്കിലും പറയാതിരിക്കയില്ല” എന്നു പറയുന്ന മറുചിലരെ “അവോ മൌശ്യവിലസിതം” എന്നിങ്ങനെ അധിക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ട് ആ വാദത്തിന്റെ അസംബദ്ധത തെളിയിച്ചിരിക്കുന്നതും നോക്കുക ഈ സ്ഥിതിക്ക്, മുൻകാണിച്ച വിനയപൂർവ്വകമായ ഉത്തരം പ്രതിപക്ഷിയോടു ആചാര്യനുള്ള ബഹുമാനത്തിനും അത്തരം ബഹുമാനം പ്രതിപക്ഷിയുടെ സർവ്വതന്ത്രസ്വതന്ത്രതയ്ക്കും ഗമകം തന്നെയാണല്ലോ. ഇങ്ങിനെയിരിക്കെ, ആചാര്യന്റെ മതത്തെ എതിർക്കുന്ന യാതൊരു ഗ്രന്ഥവും ആ വകക്കാരുടെ വകയായി ഉണ്ടായിക്കാണാത്തതുകൊണ്ട് ലീലാതിലകമതം സർവ്വസമ്മതമായി അക്കാലത്തു സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടതായി നമുക്കു വിചാരിക്കാവുന്നതാണ്. എന്നാൽ, കാലക്രമത്തിൽ കൈരളിയുടെ ദൈവദൂർവിപാകത്താൽ ലീലാതിലകത്തിന്റെ പ്രതികരം വെളിച്ചം കേറാത്ത ഏതോ ചില ഗ്രന്ഥപ്പുരകളിൽ അകപ്പെട്ട ഒട്ടുമിക്കാലും നശിച്ചുപോവാനിടയാവുകയും അതോടുകൂടി വീണ്ടും മണി പ്രവാളസ്വരൂപത്തെ സംബന്ധിച്ച ചില തെറ്റിദ്ധാരണകൾ ഉണ്ടാവുകയും ചെയ്തിട്ടുള്ളതായറിയുന്നു. ശ്രീമാൻ കോവുണ്ണിനെടുങ്ങാടി തന്റെ കേരളകൗമുദിയിൽ,

* “മണിസംസ്കൃതമണിയും തളിർതമിഴും പരിമിളിതം
മലയാളമിതൊരുവാണിയുമുളവായിതു സരസം.”

എന്നിങ്ങിനെ വിവരിച്ചിരിക്കുന്നതിൽനിന്നു മണിപ്രവാളം എന്ന സംജ്ഞയിലെ മണിപദംകൊണ്ടു സംസ്കൃതപദങ്ങൾക്കും പ്രവാളപദം കൊണ്ടു തമിഴ് പദങ്ങൾക്കുമാണ് അല്പവസായമെന്ന് അദ്ദേഹം ധരിച്ചിരിക്കുന്നതായി സിദ്ധിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. ഇതു ലീലാതിലകത്തിനു വിരുദ്ധമല്ലേ? അത്രമാത്രമോ? പ്രവാളപ്രയോഗം ‘അണിത്തളിർ’ എന്ന അർത്ഥത്തിലാണെന്നുപോലും തെറ്റിദ്ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. ലീലാതിലകം കാണുവാൻ ഭാഗ്യമുണ്ടായ പ്രൊഫസർ A. R. രാജരാജവർമ്മത്തമ്പുരാന്റെ കേരളപാണിനീയം പുറത്തുവരുന്നതുവരെ ഇത്തരം തെറ്റിദ്ധാരണകൾ കേരളത്തിൽ സാർവ്വത്രികമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് അദ്ദേഹം കേരളപാണിനീയത്തിലെ പീഠികയിൽ † “മണി പ്രവാളം എന്ന പദത്തിന്റെ വ്യുൽപ്പത്തിതന്നെ അപ്പാചിനന്മാർ പൂജ്യാനിക്കുംപോലെയല്ല; മണി എന്നാൽ മണികൂടം എന്നുപറയുന്ന

* കേരളകൗമുദി ഭാഗം 1, † പീഠിക ഭാഗം 58.

ചുവപ്പുകല്പം പ്രവാളം പവിഴവും. മണിസ്ഥാനീയങ്ങളായ ദ്രാവിഡ (മലയാള)പദങ്ങളും പ്രവാളസ്ഥാനീയങ്ങളായ വിഭക്ത്യന്തസംസ്കൃത പദങ്ങളും ചേർന്ന ഭാഷ മണിപ്രവാളം. മാനിക്യത്തിനും പവിഴത്തിനും നിറം ഒന്നാകയാൽ ഇണങ്ങിച്ചേരുന്നപക്ഷം ജാതിഭേദം തെളിയാത്തതുപോലെ മലയാളവും സംസ്കൃതവും സരസമായി കലർത്തിയാൽ ഭാഷാഭേദം തോന്നുകയില്ലെന്നാണ് യുക്തി." എന്നു എടുത്തു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത്. കേരളപാണിനീയപംക്തികളെക്കൊണ്ടു മണിപ്രവാളം എന്ന സംജ്ഞയിലെ മണിപദംകൊണ്ടും പ്രവാളപദംകൊണ്ടും സാമ്യവസായലക്ഷണയെ അവലംബിച്ചു വിവക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അത്ഭുതത്തെ സംബന്ധിച്ചേടത്തോളം മലയാളികൾക്കുള്ള തെറ്റിദ്ധാരണ തീരാമെന്നും തീർന്നിട്ടുണ്ടെന്നും സമ്മതിക്കാമെങ്കിലും മണിപ്രവാളസ്വരൂപവിവേചനത്തിലുള്ള വിപരീതഗ്രഹം ഇന്നും രൂഢമൂലമാണെന്നു തന്നെ പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. വിഭക്ത്യന്തസംസ്കൃതശബ്ദവും ഭാഷാശബ്ദവും കൂട്ടിയിണക്കി വസന്തതിലകാദിസംസ്കൃതവൃത്തങ്ങളിൽ നിർമ്മിക്കുന്ന കവിതമാത്രമേ മണിപ്രവാളമാവുകയുള്ളുവെന്നാണ് ലീലാതിലകത്തിന് അത്യന്തം പ്രചാരം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ഇക്കാലത്തുപോലും പലരും ധരിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഈ തെറ്റിദ്ധാരണ * "ഇതു വസന്തതിലകം മുതലായ സംസ്കൃതവൃത്തങ്ങളിൽ കവിത എഴുതുന്നതിനത്രയും ഉപയോഗിക്കേണ്ടുന്ന ഭാഷയാണ്" എന്നു പറയുന്ന കേരളപാണിനിക്കുപോലുമുള്ളതായിട്ടു വിചാരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അബദ്ധമായ ഈ ധാരണയ്ക്കു കാരണം കിളിപ്പാട്ടു മുതലായ സംജ്ഞാശബ്ദങ്ങളിലെ 'പാട്ടെ'ന്ന പദമല്ലാതെ മറ്റൊന്നുമാവാൻ തരമില്ല. അതെന്തായാലും ലീലാതിലകം പഠിച്ചിട്ടുള്ളവരും പഠിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളവരും അതുകൊണ്ടു വഞ്ചിതരാവുക എന്നതു കുറേ കഷ്ടമാണെന്നു പറയാതെ കഴികയില്ല. അതിലും കഷ്ടമാണ് ലീലാതിലകപരിഭാഷകനായ ഒരു പണ്ഡിതന്റെ സ്ഥിതിയും അത്തരത്തിലായിക്കാണുക എന്നതു്. ശ്രീമാൻ കെ. വി. എം.—ന്റെ പരിഭാഷയോടുകൂടി അച്ചടിച്ചു വരുന്ന 'ലീലാതിലക'ത്തിന്റെ അവതാരികയിൽനിന്നു എടുത്ത "സാഹിത്യപരിഷൽക്രൈമാസിക്"ത്തിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്ന "ലീലാതിലകസ്വരൂപം" എന്ന ഉപന്യാസത്തിൽ "സംസ്കൃതത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചുവരുന്നവയും മന്ദേശാസ്ര

* കേരളപാണിനീയം ചീറ്റിക ഭാഗം 58.

ത്തിൽ വിധിച്ചിട്ടുള്ളവയുമായ മനുസ്സുകളിൽ നിർമ്മിതങ്ങളായ പദ്യങ്ങൾ മാത്രമേ മണിപ്രവാളത്തിൽപ്പെടുകയുള്ളൂ” എന്നു അഭിപ്രായപ്പെട്ടുകാണുന്നു. അതിലേക്കു പ്രമാണമെന്നെന്ന് മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. ലീലാതിലകം ഈ അഭിപ്രായത്തിന്നു പ്രതികൂലവുമാണ്.

ഭാഷാസംസ്കൃതയോഗോ മണിപ്രവാളം” എന്ന ലീലാതിലകത്തിലെ മണിപ്രവാളലക്ഷണസൂത്രത്തിനാകട്ടെ, ഭാഷാപടങ്ങളുടേയും വിഭക്ത്യന്ത സംസ്കൃതപടങ്ങളുടേയും സമുദയമുദയവാർജ്ജകമായ സന്നാഹമാണ് മണിപ്രവാളം എന്നല്ലാതെ വസന്തതിലകാദിസംസ്കൃതവൃത്തത്തിൽ നിബദ്ധമായാലേ മണിപ്രവാളമാകൂ എന്നർത്ഥമില്ല. സൂത്രത്തിന്നു അങ്ങിനെ അർത്ഥമില്ലെങ്കിലും,

† “ഭൂമിഡസംഹാരാക്ഷരനിബദ്ധമെതുകമോനവൃത്തവിശേഷയുക്തം പാട്ട്” എന്ന പാട്ടിന്റെ ലക്ഷണത്തിൽ വൃത്തവിശേഷനിബദ്ധമെന്നു നിബന്ധിച്ചു് ആ വൃത്തവിശേഷത്തെ വൃത്തിഗ്രന്ഥം കൊണ്ടു വിവരിക്കുന്ന അവസരത്തിൽ “മരണോഭേദ”ത്തിന്നു കൊടുത്തിരിക്കുന്ന “മണിപ്രവാളപ്രസിദ്ധവസന്തതിലകാദിവൃത്തവിലക്ഷണം” എന്ന വിശേഷണത്തിന്റെ സ്വാമസ്വത്താൽ ‘വസന്തതിലകാദി സംസ്കൃതവൃത്തനിബദ്ധമേ മണിപ്രവാളസംജ്ഞയെ അർഹിക്കയുള്ളൂ’ എന്നു ആചാര്യൻ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നുമാത്രമല്ല, വിഭക്ത്യന്ത സംസ്കൃതപടമില്ലെന്നിരിക്കിലും സംസ്കൃതവൃത്തനിബദ്ധമായ ഭാഷാപദ്യത്തിന്നു മണിപ്രവാളരൂപമുണ്ടെന്നുതന്നെയാണു് ആചാര്യന്റെ അഭിപ്രായം.

(1) “മുനിൽ കളിത്ത മുഖമണ്ഡപമങ്ങുകാണാം
തൂക്കാപ്പുകൊള്ള മളവത്തിരുമേനി കാണാം
ആനന്ദമായ പുളകേന്തിന തൃശപപേരൂർ-
മാനേന്തുമ്പനെ മറക്കരുതേതുചെയ്തും.”

(2) “ഏതേനുമൊന്നിന്നെഴുതെള്ളിനാറം പോൽ
മാതമ്മയിന്നാറം വലിയമ്മവീട്ടിൽ
ഇതോഴവന്നോരവമാനകമ്മം
നാമിക്കുതെല്ലാമറിയാത്തവാരും.”

* ലീലാതിലകം ഭാഗം 1. † ഭാഗം 12.

1. ടി. ചതുർത്ഥിപ്പം ഭാഗം 35. 2. ടി 36.

- (3) “നെൽകത്തുമാറുമരിക്കെയൊരു കോലൊടിപ്പു
പൽകത്തുമാറുമതുകൊണ്ടിടുമാറു മേനേൽ
നൻറും നമുക്കു മനമേ, ചരതം നിനച്ചാൽ
എൻറും മറക്കരുതുമൽപ്പരനാരിമാരെ.”
- (4) “തൂളുവാസു തൊടുമ്പൊഴുതെങ്ങിനെയും
തൂളിയാറും തൂളിയാറും തൂളിയാറും തൂളിയാറും.”
- (5) “കള്ളിപ്പുവിന്നു കള്ളക്കുഴിയിൽമുഴുകമ-
ക്കുണ്ടി നീ കിന്നവേണ്ടോ
വെള്ളത്തിൽ പ്പോയിടാതേ തിരുവുരുവണയെ
ക്കാട്ടെടോ ക്രമമേ നീ
തൂളിത്തള്ളററ മാനേൽമിഴി വിജയമല-
ച്ചേന്ന നാലാമതെന്നാ
മുള്ളിത്താർമാതുതൻററ ചുറവടിവടിവി-
നോടു നീ തുല്യമല്ലോ.”
- (6) “തെളിഞ്ഞ തേൻകുപ്പി കടഞ്ഞ ശംഖെ-
ന്നിവററിലൊന്നേ ചിരിതേവി കണ്ണും
അതല്ലറിഞ്ഞെന്നണിവാന്നനംഗൻ
മടിഞ്ഞുവെച്ചോരു കുഞ്ഞുമിമാല.”
- (7) “കലാവിദ്യകളും കാവും വല്ലിയാലിതമുള്ളതു്.”
- (8) “മാതർക്കൈയ്യല്ല പൊയ്യയ്യ കവളക്കൂട്ടമുള്ളതു്
കോഴിക്കല്ല വിരോഗിഷ് മൂട്ടിനേൽ വാട്ടമുള്ളതു്.

ഇത്യാദി ഉദാഹരണങ്ങളെക്കൊണ്ടും അസംഖ്യങ്ങളാണെന്നും വിഭക്ത്യന്തസംസ്കൃതപദയോഗമില്ലായ്കയാൽ ഈ വകയൊന്നും മണിപ്രവാളമല്ലല്ലോ പിന്നെങ്ങിനെ ഉദാഹരിക്കും? ആകയാൽ, വസന്തതിലകാദി വൃത്തനിബദ്ധമായാൽ മതി മണിപ്രവാളമാകും എന്നുകൂടി ആചാര്യൻ അഭിപ്രായമുള്ളതായി വിചാരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു എന്നും മറ്റും ശരിക്കു ന്നതുകൊണ്ടു കാർത്തില്ല. കേവലം കാവ്യഭാവനാഭാവിതചേതസ്സുകളുടെ ഈ വക സമ്പ്രദായത്തെ—വെറും വിശേഷണസ്വരൂപം,

3. ലീലാതിലകം ഭാഗം 42. 4. ടി. ഭാഗം 42. 5. ടി. ഭാഗം 43. 6. ടി. പഞ്ചമശില്പം ഭാഗം 46. 7. സ്വപ്നമശില്പം ഭാഗം 49. 8. ടി. ഭാഗം 61.

വക്ത്രവക്ത്രവ്യവാചാദിവൈശിഷ്ട്യം, വ്യാഗ്രമർത്ത്യം മുതലായവയെ—
 ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങൾ അതുവേഗത്തിൽ സ്വാഗതം ചെയ്തയില്ല. ശാസ്ത്ര
 പാഠകികളിലെ വിശേഷണം അന്യമാനുപപന്നമോ വ്യർത്ഥമോ
 ആയാലേ അഭിപ്രായഗമകമാവൂ. മണിപ്രവാളത്തിലെ പ്രസിദ്ധമായ
 വൃത്തം വസന്തതിലകാദിയാകയാൽ സംഭവിതമുള്ളതുകൊണ്ട് അന്യ
 മാനുപപന്നമോ വസന്തതിലകാദിക്കു മണിപ്രവാളപ്രസിദ്ധതപം അ
 ന്യമാ സിദ്ധമല്ലായ്കൊണ്ടു വ്യർത്ഥമോ അല്ല. ലോകസിദ്ധമാണെന്ന
 വാദം അകിഞ്ചിതകരമാണ്. അല്ലാത്തപക്ഷം, മണിപ്രവാളസ്വരൂ
 പവും മറ്റും അതുപോലെ ലോകസിദ്ധമാണെന്നതുകൊണ്ടു ശാസ്ത്രാ
 രംഭം തന്നെ അനാവശ്യകമാണെന്നുവരും. അതിനാൽ, വിശേഷണ
 സ്വാരസ്യമവലംബിച്ചു വല്ലതും പറയാൻ വഴിയില്ല. വിശേഷിച്ചു,
 ആചാര്യൻ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത്, “മണിപ്രവാളപ്രസിദ്ധവസന്തതില
 കാദിവൃത്തവിലക്ഷണം” എന്നാണ്, “മണിപ്രവാളവൃത്തവസന്തതില
 കാദിവിലക്ഷണം” എന്നല്ല. അങ്ങനെയായിരുന്നെങ്കിൽ, മണിപ്ര
 വാളത്തിലെ വൃത്തം വസന്തതിലകാദിസംസ്കൃതവൃത്തം മാത്രമാണെന്നു
 കണ്ടിട്ടു സാവധാരണമായി വ്യാഖ്യാനിക്കാവുന്നതാണ്. അപ്പോഴും
 ഗദ്യം മണിപ്രവാളമാകയില്ലെന്നു വരികയില്ല. പദ്യരൂപമായ മണി
 പ്രവാളം വസന്തതിലകാദിസംസ്കൃതവൃത്തത്തിൽ നിമജ്ജമായിരിക്കണ
 മെന്നുമാത്രം. എന്നാൽ, ‘പ്രസിദ്ധ’പദം പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു
 കൊണ്ട് ഇവിടെ അതിന്നും വഴിയില്ല. മണിപ്രവാളത്തിൽ പ്രസിദ്ധ
 മായ — പ്രചുരപ്രചാരമായ്ക്കാണുന്ന — വസന്തതിലകാദിവൃത്തങ്ങളിൽ
 നിന്നു ഭിന്നമായിരിക്കണം പാട്ടിലേ വൃത്തം എന്നല്ലേ ആ പാഠകി
 ക്കരുത്? അപ്പോൾ മണിപ്രവാളത്തിലെ പ്രസിദ്ധമായ വൃത്തം
 വസന്തതിലകാദിയാണെന്നു മാത്രമല്ലാതെ ഭാഷാവൃത്തങ്ങൾ മണിപ്ര
 വാളത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചുകൂടുന്നു സർവ്വമാ സിദ്ധിക്കുന്നതല്ല. അതു
 കൊണ്ടാണ് പതിന്നാലുവൃത്തം, ഇരുപതുനാലുവൃത്തം എന്നിവയ്ക്കുള്ള
 മണിപ്രവാളവ്യവഹാരം യുക്തമായിരിക്കുന്നത്. അല്ലെങ്കിൽ അവയെ
 മണിപ്രവാളമെന്നെങ്ങിനെ പറയും? അതെങ്കിലും ഇക്കൂട്ടർ ഓർമ്മിക്കാ
 തത്ത് ആശ്ചര്യകരമായിരിക്കുന്നു. അഥവാ ലീലാതിലകം പഠിക്കുക
 പഠിപ്പിക്കുക പരിഭാഷപ്പെടുത്തുക മുതലായ കൃത്യം നടത്തിയവർപോലും
 ആ ഗ്രന്ഥതല്പരത്തിൽ സ്പഷ്ടമായി പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നതിന്നു വിരുദ്ധ

മായി ഉപന്യസിച്ചുകാണുന്ന സ്ഥിതിക്ക്, പ്രസിദ്ധമായ പതിനാലു വൃത്തത്തിന്റേയും ഇരുപത്തിനാലുവൃത്തത്തിന്റേയും കാര്യമോർമ്മിക്കാത്തതിൽ ആശ്ചര്യമെന്തുള്ളത് ?

“ഭാഷാസംസ്കൃതയോഗോ മണിപ്രവാളം” എന്ന സൂത്രത്തിനു പുറമെ, അതിന്റെ വിവരണരൂപമായ വൃത്തിഗ്രന്ഥത്തിൽ, “യോഗസ്സനാഥസ്സഹൃദയഹൃദയാവർജനവിഷയഃ സ പുനർനിയന്തേന ഭാഷാരാഹിത്യേന ഗുണയോഗേനചാനിയാതാലങ്കാരസംസ്കർഷ്ണച സമ്പദ്യതേ. പദ്യേ പാദബന്ധേനച. അല്പയസിതു വചനേ സാഹചര്യേണ പ്രതിപദ്യതേ. തഥാഹി യദി ചല രസികജനമഭിമുഖീകൃത്യാഭിസന്ധാതും ഗദ്യരൂപേണ പദ്യരൂപേണോഭയരൂപേണവാ ചതുരേ: പദസന്ദർഭേ പ്രസ്തുതേ തന്മദ്ധ്യേനന്യപരം ‘ചന്ദനം കൊണ്ടാ’ ഇത്യാദൃതേ തത്ര നിരന്തരാഭ്യാം പൂർ്വാപരാഭ്യാം വാക്യബന്ധാഭ്യാം സാഹചര്യം തത്ത്വപ്രാപ്തിയസോപിവചസസ്സഹൃദയരഞ്ജനസന്നാഹോസ്ഥീത്വവഗമ്യതേ, തദാ തന്മണിപ്രവാളം ഭവതി.”

എന്നിങ്ങിനെ ഭാഷാസംസ്കൃതയോഗം സഹൃദയഹൃദയാവർജകമാണെങ്കിൽ അതു പദ്യരൂപമോ ഗദ്യരൂപമോ ഉഭയരൂപമോ ഏതായാലും മണിപ്രവാളമാണെന്നും, “ചന്ദനം കൊണ്ടാ” ഇത്യാദി ചെറുവാക്യങ്ങൾക്കുള്ള താളശയോഗം പൂർ്വാപരാവാക്യങ്ങളുടെ സാഹചര്യം കൊണ്ടാണെന്ന് നിശ്ചയിക്കേണ്ടതെന്നും മറ്റും സ്പഷ്ടമായി പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. കൂടാതെ, നമ്പ്യാർ തമിരം, അഭിമന്യവധം ഭാഷാപ്രബന്ധം മുതലായവയ്ക്കു സംസ്കൃതയോഗമുണ്ടെന്നുവെച്ചു മണിപ്രവാളതപമാശങ്കിച്ചുകൊണ്ടു വിഭക്ത്യന്തസംസ്കൃതയോഗമില്ലെന്നുള്ള കാരണം കാണിച്ചു നിഷേധിച്ചിരിക്കുന്നതും നോക്കുക. വസന്തതിലകാദിവൃത്തനിബദ്ധമേ മണിപ്രവാളമാകൂ എങ്കിൽ ആശങ്കയ്ക്കുതന്നെ ഉത്ഥിതിയുണ്ടോ?

അത്രയുമല്ല,

(1) “മുഴുവ മരുവാരുടെ ചോരിതൻ പരിമള-
പുരിതപുരികമുടാലൊണന്ന ചെങ്കയ്യും.”

(2) “മയലിൻ മുഖനി കൊമ്പുകണക്കേ
നിന്നിൽ പ്രേമം കാന്ത തനിക്കേ.”

(3) “വേശ്യാനാമൊരു വേശ്തകണക്കേ
തന്നിലിണങ്ങിന തരളഭൂജംഗം
ഭഗണപുരസ്സ്ഥിതപലക കണക്കേ
പരൽനിരകൊണ്ടു പരത്തിന ഭാഗം.”

(4) “നീലോപലതമസാവൃതമാകിലും
അരുണമണിച്ചിടമിളവെയിൽനിചിതം
കയമുണ്ടെങ്കിലുമഖിലനദീനാം
ഔകീവരിൻറ പയാംസി ധയനം.”

എന്നിങ്ങിനെ തുളുൽവൃത്തങ്ങൾക്കു തുല്യങ്ങളായ ചന്ദ്രഗദ്യങ്ങളും,

(5) “വിരിഞ്ഞ കുവളപ്പു പോലെയും മറിഞ്ഞ കയൽപോലെയും
തളൻ മാൻകുൻപോലെയും കൂൻ വേൽപോലെയും ശോഭിക്കുന്ന
ലോചനം.”

(6) “ഉദ്യാനത്തിൽ ചൂതലതപോലെയും ചൂതലതയിൽ പൂന്തൊ
ത്തുപോലെയും പൂന്തൊത്തിൽ വണ്ടിൻചാത്തുപോലെയും വണ്ടിൻചാ
ത്തിൽ മാമഗീതിപോലെയും ഇവുത്സവത്തിലതീവ രാജത്വേഷം.”

ഇത്യാദി സാധാരണഗദ്യങ്ങളും ലീലാതിലകത്തിൽ ഉദാഹരിച്ചിട്ടു
ണ്ടല്ലോ. വസന്തതിലകാദിവൃത്തനിബദ്ധം മാത്രമേ മണിപ്രവാളമാകൂ
എങ്കിൽ ഇവയൊക്കെയും ഉദാഹരണഭാവമഹിക്കുന്നതെങ്ങിനെ?

ഇങ്ങിനെ ലീലാതിലകകാരൻ മണിപ്രവാളസ്വരൂപത്തെ
സൂത്രംകൊണ്ടും വൃത്തികൊണ്ടും വ്യക്തമായി വിവരിച്ചു ഉദാഹരണ
പരമ്പരകളെക്കൊണ്ടു മേൽക്കുമേൽ വിശദീകരിച്ചിരുന്നിട്ടും വിപരീത
ഗ്രഹം വെടിയാൻ ഭാവമില്ലെങ്കിൽ വേണ്ട. എന്നാൽ ‘കൈരളി’യുടെ
കൃതിമല്ലിനാമനെപ്പോലെ ഇവക വിപരീതഗ്രഹം മുൻനിർത്തി
സൂത്രസ്പന്ദനമാനികളായി ഉപന്യാസമോ പ്രബന്ധമോ മറ്റോ
നിമിച്ഛ ഭാഷയേയും അതിലെ ശാസ്ത്രസരണിയേയും ഭൂഷിപ്പിക്കാതിര
ുന്നത് കൊള്ളാമായിരുന്നു എന്നുമാത്രം രേഖപ്പെടുത്തേണ്ട. സംസ്കൃത
ഭാഷയിൽ നല്ല വൈയാകരണനാണെങ്കിലും മലയാളിയല്ലാത്ത മല്ലിനാ
മന്റെ നാമധേയത്തിൽ മലയാളപദങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചു അബദ്ധം

3. സപ്തമശില്പം ഭാഗം 49. 4. സപ്തമശില്പം ഭാഗം 60. 5. സപ്തമശില്പം
ഭാഗം 51. 6. ടി. ഭാഗം 51.

പറയുന്നത് ആക്ഷേപാർത്ഥമല്ലെന്ന് സമ്മതിക്കാം. സംസ്കൃതപദങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചുള്ള സ്ഥിതി അതല്ല. കൗമുദിയിൽ, “വൃദ്ധാക്ഷഃ” എന്നൊരു സൂത്രവും ‘ശാലീയഃ’ ‘മാലീയഃ’ ഇത്യാദി ഉദാഹരണങ്ങളും കാണുകകൊണ്ട് അതുപോലെ ‘രാഷ്ട്രീയ’ ശബ്ദവും സാധുവാണെന്ന് ശാബ്ദികവൽക്കനായ മല്ലിനാഥന്റെ പേരും പേറിക്കൊണ്ടു വിധിക്കുന്നതു ക്ഷണപ്രമാണോ? ഓപഗതനായ സാക്ഷാൽ മല്ലിനാഥൻ ചിത്രാംഗഭന്റെ സ്വഭാവമില്ലാതെ പോയതു ഭാഗ്യംതന്നെ. ശേഷാധികാരത്തിൽ “രാഷ്ട്രാവാദപാരാക്ഷ്യൈഃ” എന്ന വിശേഷസൂത്രമുണ്ടായിരിക്കെ, രാഷ്ട്രത്തെ സംബന്ധിച്ചത്, രാഷ്ട്രത്തിൽ ജനിച്ചത്, അതിൽ ഭവിച്ചത് ഇത്യാദി ശേഷാത്മത്തിലൊന്നും ശേഷാധികാരസ്ഥമായ “വൃദ്ധാക്ഷഃ” എന്ന സൂത്രം പ്രവർത്തിക്കയില്ലെന്ന് വൈയാകരണനും നല്ല വ്യാഖ്യാതാവുമായിരുന്ന റോളുടെ പേർ ധരിച്ചതുകൊണ്ടുമാത്രമറിയുമോ? കഷ്ടിച്ചു കാവ്യവൃത്തത്തിലുംകൊണ്ടു സർവ്വതന്ത്രസ്വതന്ത്രനെന്ന നിലയിൽ ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ കടന്നു കൈകാര്യം ചെയ്യാൻ തുനിയുന്നതു ആപത്താണെന്ന് ഓർമ്മിപ്പിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇതിനെപ്പറ്റി ഇതിലധികം ഈ അവസരത്തിൽ പ്രസ്താവിക്കുന്നില്ല. പ്രകൃതമനുസരിക്കാം.

* “ചന്ദനം കൊണ്ടാ” “ശ്ലോകം ചൊല്ലു” ഇത്യാദിയിൽ “ഭാഷാസംസ്കൃതയോഗശ്ച വിദ്യതേ” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ലക്ഷണത്തിന് അതിവ്യാപ്തി ആശങ്കിക്കുന്ന ആചാര്യന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ ‘ചന്ദനം’ ‘ശ്ലോകം’ എന്നതുപോലെ “മുഖമണ്ഡപം” എന്നതും വിഭക്ത്യന്തസംസ്കൃതപദമാകുകകൊണ്ട് “മുന്നിൽ കള്ളത്ത്—” ഇത്യാദി പദ്യത്തിൽ ഭാഷാസംസ്കൃതയോഗമുള്ളതിനാൽ ഉദാഹരണം യുക്തംതന്നെയാകുന്നു. മറുപക്ഷം കേവലം ഭാഷാമയങ്ങളാണെങ്കിലും മണിപ്രവാളഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഉള്ളവയാകുകകൊണ്ടായിരിക്കണം ഉദാഹരിച്ചിരിക്കുന്നത്. ‘ചന്ദനം കൊണ്ടാ’ എന്നവാക്യത്തിനെ സംബന്ധിച്ചു പ്രതിപാദിച്ചപ്രകാരം സംസ്കൃതയോഗവും പൂർ്വ്വപരസാഹചര്യത്താൽ സുഖപമാണല്ലോ? അല്ലാത്തപക്ഷം, മണിപ്രവാളമെന്ന സർവ്വസമ്മതമായ ഉണ്ണുനീലിസന്ദേശം, രാമായണനൈഷധാഭിജന്യങ്ങൾ, ചന്ദ്രോത്സവം, ത്രികുണ്ഡലചരിതം മുതലായവയൊന്നും മണിപ്രവാളകാവ്യമല്ലെന്നാവും. അഥവാ, അവയിലെ കേവലം സംസ്കൃതവും കേവലം

മലയാളവുമായ അസംഖ്യം പദ്യങ്ങളും ഗദ്യങ്ങളും മണിപ്രവാളരൂപ മർമ്മിക്കായ്ക്കയാൽ അവയുടെ നിബന്ധനം അസംബദ്ധമാണെന്നും ഭാഷാസാഹിത്യത്തിൽ ശരിയായൊരു മണിപ്രവാളഗ്രന്ഥമില്ലെന്നും സമ്മതിക്കേണ്ടിവരും.

* “കരുത്തുമല്ലുന്നിറമെങ്കിലേററം
വെളുത്തുമല്ല മൂലപാഞ്ഞുമില്ല,
വെറുപ്പുമാകാ പടവാൽ കേട്ടാൽ
ഒരുത്തി പോനാളവളാകിലോ താൻ.”

എന്ന പദ്യം റെറുശ്ശാകമാകയാലോ അഥവാ, പൂർ്വാപരപദ്യങ്ങളും ഇതേതരത്തിലുള്ള വയാകയാലോ സാഹചര്യം വഴിക്കു സംസ്കൃതയോഗം പ്രതിപാദിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലായ്മയാലായിരിക്കണം പ്രകൃതപദ്യം വാസ്തവത്തിൽ മണിപ്രവാളമല്ലെന്നും താദൃശ്യവഹാരം ഔപചാരികം മാത്രമാണെന്നും ആചാര്യൻ സമർത്ഥിച്ചിരിക്കുന്നത്.

ഇത്രയുംകൊണ്ട്, ഈവക ഉദാഹരണങ്ങളേയോ മുൻപറഞ്ഞ വിശേഷണവൈശിഷ്ട്യത്തേയോ ആധാരമാക്കി വസന്തതിലകാദി സംസ്കൃതവൃത്തനിബദ്ധമായ ഭാഷാവാങ്മയം മണിപ്രവാളമാകുമെന്നോ അങ്ങിനെയുള്ള തുമാത്രമേ മണിപ്രവാളമാകൂ എന്നോ വിചാരിക്കുന്നത് അബദ്ധമാണെന്നും, നേരേമറിച്ചു സാഹചര്യവ്യത്യാസവർജ്ജകമായ ഭാഷാ സംസ്കൃതയോഗം പദ്യരൂപമോ ഗദ്യരൂപമോ ഉഭയരൂപമോ ഏതായാലും മണിപ്രവാളം തന്നെയാണെന്നും സിദ്ധിക്കുന്നതിനാൽ ഈ വിചാരത്തെ ഇനിയും ദീർഘിപ്പിക്കുന്നില്ല.

ലീലാതിലകകാരന്റെ കല്പത്തു് മണിപ്രവാളമെന്നും പറഞ്ഞു് രണ്ടുവിധത്തിൽമാത്രം വിഭാഗിക്കത്തക്കനിലയിൽ ആയിരുന്നു ഭാഷാസാഹിത്യം വർത്തിച്ചിരുന്നത്. അതിൽ ഭാഷയും വിഭക്ത്യന്ത സംസ്കൃതവും കലന്നിട്ടുള്ള സാഹിത്യം മണിപ്രവാളവും ദ്രമിഡാക്ഷര സമാസ്തായം മാത്രമുപയോഗിച്ച് എഴുതുക, മോന എന്നിവയോടുകൂടി ദ്രാവിഡവൃത്തത്തിൽ രചിക്കപ്പെട്ടതു ചാട്ടം ആകുന്നു. ഈ രണ്ടുതരത്തിലല്ലാതെ മൂന്നാമതൊരുപ്രഭേദത്തിന്നു അക്കാലത്തു സാഹിത്യമായി ഗണിക്കത്തക്ക അർഹതയോ പ്രസിദ്ധിയോ ഇല്ലായ്മയാലായിരിക്കണം ആചാര്യൻ അത്രമാത്രംകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. വികൃതങ്ങളു

ളായ സംസ്കൃതീകൃതപദങ്ങളെ സംസ്കൃതപദങ്ങൾക്കു സമാനയോഗ
ക്ഷേമങ്ങളായി ഗണിച്ചു മണിപ്രവാളത്തിൽ ആദമിക്കുന്ന ആചാര്യൻ
തമിരപദങ്ങൾക്കു മണിപ്രവാളഘടകത്വം അനുവദിക്കുന്നില്ല.

“നാടിഴത്തു നഗരഞ്ചപാഡധവാ
വീടിഴത്തു വിമതാക്ഷലീലയാ.”

എന്നീവിധത്തിൽ തമിരചേർന്നിട്ടുള്ള ചില പദ്യങ്ങൾ നന്നേ ഒല്പമോ
യിട്ടെങ്കിലും അക്കാലത്തുണ്ടായിരിക്കാമെങ്കിലും ആ വക പദ്യങ്ങൾ
കർണാടകമോ തെലുങ്കോ മറോ കലത്തി നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടവയെന്ന
പോലെ മണിപ്രവാളമെന്നല്ല സാഹിത്യമേ ആവുകയില്ലെന്നാണ്
ആചാര്യന്റെ അഭിപ്രായം. “യദി വാ സ്വയം വാന്യേന വാ വിര
ചിതം കിഞ്ചിൽ പദ്യം പ്രദർശ്യതേ തർഹി തന്മിത്രം സ്വാൽ “അപ്പം
തുപ്പം പതവിയ പഴം—” ഇതിവൽ” എന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു
നോക്കുക. “തുപ്പം” എന്നതു ‘നെയ്യ്’ എന്ന അർത്ഥത്തിലുള്ള കർണാ
ടകപദമാണെന്ന് ഓർമ്മിപ്പിച്ചുകൊള്ളൂ. ‘മിത്രം’ എന്നതുകൊണ്ടു
ത്യാജ്യതയെ ആണു കാണിച്ചിരിക്കുന്നത്. അല്ലാതെ സാഹിത്യത്തിൽ
മിത്രമെന്നൊരു വകഭേദം ആചാര്യന് അഭിപ്രേതമാണെന്നു വിചാരി
ച്ചുകൂടാ. അല്ലാത്തപക്ഷം പാട്ടിന്നു പറഞ്ഞപോലെ അതിന്നും അദ്ദേ
ഹം ലക്ഷണം നിദ്ദേശിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ, “കറത്തുമല്ലുന്നിറം”
എന്നീവിധത്തിൽ കേവലഭാഷാമയങ്ങളായ പദ്യങ്ങളെ അതുപോലെ
തീരെ നിന്ദിക്കുമായി അദ്ദേഹം കരുതുന്നില്ല. ആവകയ്ക്കു പ്രത്യേകം
ഒരു സാഹിത്യപ്രഭേദമായി ഗണിക്കത്തക്ക പ്രാബല്യവും ബാഹുല്യവും
അക്കാലത്ത് ഇല്ലാത്തതിനാലായിരിക്കണം പ്രത്യേകം ഒരു വകഭേദ
മായി ആചാര്യൻ ഗണിക്കാതിരുന്നത്. പക്ഷേ, പാട്ടിന്റേയും മണി
പ്രവാളത്തിന്റേയും ലക്ഷണം ഘടിക്കാത്ത—അതായത്, സംസ്കൃതാ
ക്ഷരങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതും ഭാഷമാത്രമായിട്ടുള്ളതുമായ ചില
പാട്ടുകൾ അക്കാലത്തും ഉണ്ടായിരിക്കാനിടയുണ്ടെങ്കിലും ആ വകയൊ
ക്കയും ഗ്രന്ഥരൂപത്തിൽ ഏഴുതിവെക്കാതെ പാടിക്കേട്ടു പഠിച്ചുവരുന്ന
വയാകകൊണ്ടു സാഹിത്യഭാവം തന്നെ അർഹിക്കുന്നില്ലെന്നായിരിക്കാം
ലീലാതിലകകാരന്റെ അഭിപ്രായം. അല്ലെങ്കിൽ ഭാഷാമയമായ
വാങ്മയത്തെ ശുദ്ധമെന്ന സാഹിത്യപ്രഭേദമായി അദ്ദേഹം നിർഭേ
ദിക്കുമായിരുന്നു.

ഏതായാലും ഇന്നത്തേ സ്ഥിതിക്ക് ഭാഷാസാഹിത്യത്തെ ശുദ്ധമെന്നും മണിപ്രവാളമെന്നും പാട്ടെന്നും മൂന്നായി വിഭാഗിക്കുകയാണുപിതം. ശുദ്ധമായൊരുഭാഷ നമുക്കില്ലെന്നുവരുന്നതു യുക്തമല്ലല്ലോ. അതുകൊണ്ട്, പ്രായേണ ഇന്നത്തെ കൃതികൾ, വടക്കൻ പാട്ടു മുതലായവ ശുദ്ധസാഹിത്യവും, ചമ്പുക്കൾ ആട്ടക്കഥകൾ അദ്ധ്യാത്മരാമായണം മുതലായവ മണിപ്രവാളസാഹിത്യവും, രാമചരിതം മുതലായവ പാട്ടുസാഹിത്യവുമായി ഗണിക്കാമെന്നാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്. തൃതീയാന്തം പഞ്ചമ്യന്തം സപ്തമ്യന്തം അവ്യയം എനിങ്ങിനെ സ്വപ്നം ചില സംസ്കൃതപദങ്ങൾ ഒല്ലഭമായി ഉണ്ടായിരിക്കിലും ശുദ്ധതയ്ക്കു കുറവില്ലെന്നു വിചാരിക്കേണമെന്നേയുള്ളൂ ; സാഹിത്യവിഭാഗം സാധിഷ്ഠമാകും.

പി. കൃഷ്ണൻ നായർ.

VYAVAHĀRAŚĪROMANĪ

OF

NĀRĀYAṆA

[A Pupil of Vijñāneśvara]

Edited by

T. R. CHINTAMANI, M.A., PH.D.

*Senior Lecturer in Sanskrit,
University of Madras.*

PREFACE

The Vyavahāraśiromaṇi of Nārāyaṇa is a short but important treatise on the judicial law of the ancient Hindus. The authoritativeness of the work may be inferred from the fact that the author was a pupil of Vijñāneśvara, the author of the Mitākṣarā, the famous commentary on the Yājñavalkya smṛti. Nārāyaṇa styles himself as a pupil of Vijñāneśvara in the colophon which reads thus :—

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्रजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरचरणारविन्दनिषेविनारायणकृतौ¹

In the body of the work he refers to himself as the pupil of the author of the Mitākṣarā. He says :—

मिताक्षरायामसद्गुरुचरणैरपि इयमेव व्युत्पत्तिर्दर्शिता²

In another place he says

मतान्तराणि तु “पत्नी दुहितरः” इत्येतद्व्याख्यानावसरे मिताक्षरायामसद्गुरुचरणैरेव पराकृतानीति नेह पराक्रियन्ते³

The date of Vijñāneśvara is generally known to be the latter half of the 11th century A.D. He wrote the Mitākṣarā when Vikramāditya was ruling at Kalyāṇ. Vikramārka referred to by Vijñāneśvara is evidently the Western Cālukya king, Vikramāditya or Kalyan, a city, now in the Nizam's Dominions. Though it is not known which Vikramārka is referred to as the patron of Vijñāneśvara, it is possible to conjecture that it should have been Vikramāditya VI, who ruled from 1076-1127 A.D. The earliest writer to mention Vijñāneśvara is Lakṣmīdhara, the author of the Kalpataru. It may be mentioned in the passing that neither Aparārka nor Vijñāneśvara mention the name of the other, though, as Mr. Kane thinks, Aparārka might have known Vijñāneśvara. Perhaps Aparārka did not mention Vijñāneśvara because the latter had not attained the eminence

1. See p. 8, etc.

2. See p. 5.

3. See p. 56.

PREFACE (Contd.)

which became his in subsequent years. Aparārka wrote his commentary in the early decades of the 12th century and Vijñāneśvara must have been his contemporary or only slightly older. Vijñāneśvara must have written the Mitākṣarā in the latter part of the 11th century. Nārāyaṇa, his pupil must have lived about the same time or a few years later.

It is really unfortunate that this work should break off in the middle of the most interesting section—Dāyabhāga. The only copy of the work available (R. 2750) is deposited in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras and the present edition is based on that manuscript.

The following is the list of works and authors mentioned in the available portion of this work :—

Āṅgiras, 47.

Āpastamba, 33, 50.

Atri, 36.

Bharadvāja, 32.

Bṛhaspati 3, 6, 10, 13, 14, 17, 18, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 30,
35, 38, 42, 44, 47, 51, 55.

Dakṣa, 31.

Kāśyapa, 46.

Kātyāyana, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 19, 21, 22, 24, 27, 28; 54,
55, 56.

Kauṭilya, 29.

Manu, 3, 4, 6, 17, 21, 31, 37, 40, 50, 51, 52, 53, 56.

Manu Vṛddha, 55.

Mitākṣarā, 4, 15, 49, 56.

Nārada, 2, 5, 8, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 28, 35, 37,
38, 39, 40, 42, 44, 46, 49, 50.

Pitāmaha, 14.

Prajāpati, 20.

Samvarta, 26, 27.

Śaṅkha, 46, 49.

Śātātapa, 1, 25, 26, 55, 56.

Taittirīyabrāhmaṇa, 50.

Vasiṣṭha, 52.

Viṣṇu, 47.

Vyāsa, 3, 4, 20.

Yājñavalkya, 2, 5, 6, 10, 11, 12, 14, 16, 22, 28, 39, 41, 43,
46, 48, 49, 50, 54.

CONTENTS

१.	व्यवहारादिप्रकरणम्		१
२.	आवेदनकाण्डः		६
३.	व्यवहारमातृकाकाण्डः		१०
४.	प्रमाणकाण्डः		१४
५.	ऋणादानप्रकरणम्		१६
६.	निक्षेपोपनिधिप्रकारः		२१
७.	संभूयसमुत्थानम्		२४
८.	दत्ताप्रादानिकम्		३१
९.	अभ्युपेत्यशुश्रूषा		३५
१०.	वेतनापाकरणम्		३७
११.	अस्वामिविक्रयः		३८
१२.	विक्रीयासंप्रदानम्		३९
१३.	क्रीत्वानुशयः		४०
१४.	समयानपत्करणम्		४२
१५.	सीमाविवादः		४४
१६.	स्त्रीपुंससंबन्धः		४६
१७.	दायविभागः		४९

अभ्युपेत्यशुश्रूषा

बृहस्पतिः [नारदः]—

“ अभ्युपेत्य तु शुश्रूषां यस्तां न प्रतिपद्यते ।
अशुश्रूषाभ्युपेत्यैतद्विवादपदमुच्यते¹ ॥” इति ।

नारदः—

“ शुश्रूषकः पञ्चविधः शास्त्रदृष्टो मनीषिभिः ।
चतुर्विधः कर्मकरः शेषा दासास्त्रिपञ्चकाः ॥
शिष्यान्तेवासिमृतकाः चतुर्थस्त्वधिकर्मकृत् ।
एते कर्मकरा ज्ञेया दासास्तु गृहजादयः² ॥”

आचार्यसविधे त्रयोधर्मशास्त्रादिकाध्ययनं कुर्वन् यः शुश्रूषां करोति स शिष्यः;
शिल्पनृत्ताद्यभ्यासं कुर्वन् गुरोर्गृहे यो वसति सोऽन्तेवासी । अधिकर्मकृच्छक्षणं नारदे-
नोक्तम्—

“ अर्थे अधिकृतो यः स्यात् कुटुम्बस्य तथोपरि ।
सोऽधिकर्मकरो ज्ञेयः स च कौटुम्बिकः स्मृतः³ ॥” इति ।

“ भृतको वेतनग्राही पक्षमासर्तुवत्सरे⁴ ।
शुभकर्मकरा ज्ञेते चत्वारः समुदाहृताः⁵ ॥

जघन्यकर्मभाजस्तु शेषा दासाः प्रकीर्तिताः ।”

“ कर्माणि द्विविधं प्रोक्तं शुभं चाशुभमेव च⁶ ॥

1. Nārada, 141.

2. Nārada, 141.

3. Nārada, 146.

4. This ardha is not found in Nārada.

5. Nārada, 146.

6. Nārada, 141-142.

अशुभं दासकर्मोक्तं शुभं धर्मकृतां स्मृतम् ।
गृहद्वारा [शुचि]स्थानरथ्योपस्करशोधनम् ॥

गृहाङ्गस्पर्शनोच्छिष्टविष्मूत्रग्रहणोज्जनम् ।
इष्टतः स्वामिनश्चाङ्गैरुपस्थानमथान्ततः ॥

अशुभं कर्म विज्ञेयं शुभमन्यदतः परम् ।”
“¹गृहजातस्तथा क्रीतो लब्धो दायादुपागतः ॥

अनाकालभृतस्तद्वदाहितः स्वामिना च यः ।
मोक्षितो महतश्चर्णाद्युद्धप्रासपणे जितः ॥

तवाहमित्युपगतः प्रव्रज्यावसितः कृतः ।
भक्तदासश्च विज्ञेयः तथैव वडजामृतः ॥

अशुभं कर्म कर्तारो दासाः पञ्चदश स्मृताः ॥”

अनाकालभृतो दुर्मिक्षपोषितः । वडजामृतः दासीपोषितः । निगदव्याख्यान-
मन्यत् । अत्रिः—

“ ऋणं तु सोदयं दत्त्वा ऋणे दास्याद्विमुच्यते² ।
अभ्युपेत्य तु शुश्रूषां न कुर्वन्ति तु ते यदि ॥
प्रतिशीर्षप्रदानेन मुच्येरंस्तुल्यकर्मणा ॥”

शुश्रूषामभ्युपगत्य पश्चात्कर्तुं नेच्छन्ति चेत् स्वसदृशं कर्मकर्तारं स्वामिने
कश्चिद्दत्त्वा दास्यान्मुच्यन्ते, न त्वन्यथा इति ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरयोगिचरणारविन्दनिषेविनो
नारायणस्य कृतौ व्यवहारशिरोमणौ अभ्युपेत्यशुश्रूषा नाम
व्यवहारपदम्

1. Nārada, 147. The readings differ considerably.
2. This ardha alone is found in Nārada, 148.

वेतनापाकरणम्

इदानीं क्रमप्राप्तवेतनानपाकर्मोच्यते । नारदः—

“ भृत्यानां वेतनस्योक्तो दानादानविधिक्रमः ।

वेतनस्यानपाकर्म तद्विवादपदं स्मृतम्¹ ॥”

वेतनं कर्ममूल्यम् ।

“ भृत्याय वेतनं दद्यात् कर्मणश्च यथा क्रमम् ।

आदौ मध्येऽवसाने च कर्मणो यद्विनिश्चितम्² ॥”

‘तुभ्यमिदं दास्यामि’ इति यद्वेतनं परिमाणतो निश्चितं तद्विभज्य कर्मणा-
मादिमध्यावसानेषु दद्यादित्यर्थः ।

“ भृतोऽनातो न कुर्याच्चैत् स्वाम्युक्तं कर्म गर्वितः ।

स दण्ड्यः कृष्णलान्छान्[ष्टौ] अदेयं चास्य वेतनम्³ ॥”

भृत्यः स्वयमनार्तः स्वस्थः सन् स्वामिना आज्ञापितं कर्म धनादिना मत्तो न
करोति चेत् सोऽष्टौ कृष्णलान् दण्ड्यः । अस्य भृत्यस्य वेतनमपि न देयम् ।

मनुः—

“ आर्तस्तु कुर्यात् स्वस्थस्सन् यथाभाषितमादितः ।

स दीर्घस्यापि कालस्य लभेतैवास्य वेतनम्⁴ ॥”

इदानीमार्तः आदौ स्वस्थादशयां कर्म कुर्वाणश्चेत् पश्चाद्सूयांसं कालं अस्व-
स्थत्वेऽपि तावत्कालपरिमितं स्ववेतनं लभते ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरयोगिचरणारविन्दनिषेविनो

नारायणस्य कृतौ व्यवहारशिरोमणौ वेतनापाकरणं नाम

विवादपदं समाप्तम्

1. Nārada, 151.

2. Nārada, 151.

3. Manu, VIII, 215. The reading differs.

4. Manu, VIII, 216.

अस्वामिविक्रयः

इदानीमस्वामिविक्रयारूपं विवादपदमुच्यते । नारदः—

“ निक्षिप्तं वा परद्रव्यं नष्टं लब्ध्वापहत्य वा ।
विक्रीयतेऽसमक्षं सद्विज्ञेयोऽस्वामिविक्रयः^१ ॥
स्वं लभेतान्यविक्रीतं क्रेतुर्दोषे प्रकाशिते^२ ।
द्रव्यमस्वामिविक्रीतं द्रव्यस्वामी तदाप्नुयात् ॥”

बृहस्पतिः—

“ मूले समाहृते क्रेता नामियोज्यः कथञ्चन ।
मूलेन सहवादस्तु स्वामिनो^३ हि विधीयते ॥
मूलानयनकालं च दद्यात्क्रेत्रे हि कञ्चन ।
असौ देशान्तरगतः तदागमनहेतवे ॥
संख्यया योजनानां तु कालो देवो मनीषिभिः ।
आहर्तुं चेन्न शक्नोति मूलं तस्य कदाचन ॥
दापयित्वा क्रयं दण्ड्यः चोरवत्पुरुषाधमः ॥”

मूलं द्रव्यविक्रेतारं पुरुषमानेतुं कालो योजनप्रमाणेन देयः । न चेन्मूल-
माहर्तुं शक्नोति तत्क्रयं दाप्यः । चोरदण्डेन दण्ड्यश्च । मूलाभावेन तत्रैव चौर्यपर्यव-
सानात् ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरयोगिचरणारविन्दनिषेविनो

नारायणस्य कृतौ व्यवहारशिरोमणौ अस्वामिविक्रयो नाम

व्यवहारपदम्

1. Nārada, 155.

2. This ardha alone is found in Yāj. II, 168a.

This and the next ardhas are not found in Nārada.

3. Viññāneśvara on Yāj. II, 170 reads नाष्टिकस्य Vij. cites only this

विक्रीयासंप्रदानम्

इदानीं विक्रीयासंप्रदानं नाम विवाद[विवादपद]मुच्यते । नारदः¹—

“ विक्रीय पण्यं मूल्येन केतुर्यो न प्रयच्छति ।

स्थावरं स क्षयं प्राप्यो जङ्गमं स क्रियाफलम्² ॥”

मूल्यं ग्रहीता केतुः पण्यं न ददति तावत्कालं गृहीतवस्त्रादेः भुज्यमानस्य यः क्षयः तावद्दाप्यः, क्षयस्य दातुमशक्यत्वात् अनुगुणं द्रव्यः प्राप्यः । जङ्गमस्य द्विपदां चतुष्पदां च तत्तत्कर्मनिमित्तमूल्यं दाप्यः । तच्च मूल्यधर्माच्चिदपहीयते तदा सोदयं पण्यमाहरेत् । “ अर्धाच्चिदपहीयेत् सोदयं पण्यमाहरेत्³” इति स्मरणात् । याज्ञ-
वल्क्यः—

“ विक्रीतमपि विक्रेयं पूर्वक्रेतर्यगृह्णाति ।

हानिश्चेत् केतृदोषेण केतुरेव हि सा भवेत्⁴ ॥”

विक्रीतमपि पूर्वक्रेतरि अगृह्णाति सति विक्रेयं विक्रेयावस्थापनं नश्यति चेत् स नाशः केतुर्येव पतेत् ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरयोगिचरणारविन्दनिषेविनो

नारायणस्य कृतौ व्यवहारशिरोमणौ विक्रीयासंप्रदानं नाम

विवादपदम्

1. There is perhaps some omission here. The verse of Nārada

विक्रीय पण्यं मूल्येन केतुः यन्न प्रदीयते ।

विक्रीयासंप्रदानं तद्विवादपदमुच्यते ॥

probably found a place here.

2. Nārada, 157.

3. Nārada, 158.

4. Yājñ. II, 235.

क्रीत्वानुशयः

अथ क्रमप्राप्तः क्रीत्वानुशय उच्यते ।

“ क्रीत्वा मूल्येन यः पण्यं क्रेता न बहु मन्यते ।
क्रीत्वानुशय इत्येतद्विवादपदमुच्यते¹ ॥”

विक्रेयानां ह मनुः—

“ नान्यदन्येन संसृष्टं रूपं विक्रयमर्हति ।
न चावद्यं न च न्यूनं न दूरे न तिरोहितम्² ॥”

अथ क्रीतनिवृत्तिं नारद आह—

“ क्रीत्वा मूल्येन यः पण्यं दुष्कृतं [दुष्क्रीतं] मन्यते क्रीयी ।
विक्रेतुः प्रतिदेयं तत् तस्मिन्नेवाहि दीक्षितम् [ह्यविक्षितम्] ॥
द्वितीयेऽहि ददत् क्रेता मूल्याद्विंशतिमाहरेत् ।
द्विगुणं तत्तृतीयेऽहि परत्र क्रेतुरेव तत्³ ॥”

वस्तुमेवेन कालपरीक्षणं नारद आह—

“ व्यहं गोप्यं [व्यहादोहं] प्रती [परी]क्षेत पञ्चाहं [हात्] वाञ्छमेव तु ।
मुक्तावस्त्रप्रवालानां सप्ताहं स्यात्परीक्षणम् [परीक्षणम्]⁴ ॥”

1. Nārada, 160.
2. Manu, VIII, 203.
3. Nārada, 160.
4. Nārada, 160.

याज्ञवल्क्यः—

“क्षयं वृद्धिं च वणिजां [जा] पण्यानां तु [ण्यानाम्] विजानता ।
 क्रीत्वा नानुशयः कार्यः कुर्वन् षड्भागदण्डभाक्¹ ॥”
 “मूल्यात्स्वरूपप्रदानेऽपि क्रयवृद्धिः कृता भवेत् ।
 चक्रवृद्ध्या प्रदातव्यं शिष्टं तत्समयाहते² ॥”

एतावता समयेन दास्यामीति समयादनन्तरं याच्यमानमदत्तं चक्रवृद्ध्या
 वर्धते ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरयोगिचरणारविन्दनिषेविनो
 नारायणस्य कृतौ व्यवहारशिरोमणौ क्रीत्वानुशयो नाम
 विवादपदम्

1. Yāj. II, 258.
 2. Kātyāyana, 712.
 2

समयानपाकरणम्

अथ समयस्यानपाकर्मस्थं विवादपदमुच्यते । तत्र नारदः—

“ पाषण्डनैगमादीनां संकेतः समयः स्मृतः ।
समयस्यानपाकर्म तद्विवादपदं स्मृतम्¹ ॥”

बृहस्पतिः—

“ ग्रामश्रेणिगणानां च संकेतः समयक्रिया ।
बाधकार्ये तु सा कार्या धर्मकार्ये तथैव च ॥
द्वौ त्रयः पञ्च वा कार्याः समूहहितवादिनः ।
कर्तव्यं वचनं तेषां ग्रामश्रेणिगणादिभिः² ॥
सभाप्रपादेवगृहतटाकारामसंस्कृतिः ।
तथानाथदरिद्राणां संस्कारो यजनक्रिया ॥
³कुलान्वयविरोधश्चकार्यमस्माभिरंशतः ।
यत्रैतल्लिखितं पत्रे दर्श्या[धर्म्या] सा समयक्रिया ॥”

अथ समयक्रियाव्यतिक्रमे दण्डमाह बृहस्पतिः—

“ ⁴पालनीया समस्तैस्तु⁵ यः समर्थो विशां चरेत्⁶ ।

1. Nārada, 163. Readings differ.

2. Both in V. M. (Vyava. 332) and S. C. Vyava. 522 this verse is not found, but another is substituted in its place. This verse is attributed to Brhaspati in S.C., 526 but in the order given above.

3. S.C. कुलायनं निरो

V.M. कुलायनं निरो

4. This extract from Brhaspati is in continuation with the former. See S.C. 522.

5. V. M. तैः

6. V. M. विसंवदेत्

स गृहा[सर्वस्वह]रणं दण्डत्सस्य[ण्डस्तस्य] निर्वापणं [निर्वासनं] पुरात्॥

¹तस्य चैवमुपेक्षा वा यः कश्चित्कुरुते नरः ।

चतुस्सुवर्णषण्णिकं² तस्य दण्डो विधीयते ॥”

याज्ञवल्क्यः—

“ गणद्रव्यं हरेद्यस्तु संविदं यस्तु³ लङ्घयेत् ।

सर्वस्वहरणं कृत्वा तं राष्ट्राद्विप्रवासयेत्⁴ ॥”

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरयोगिचरणारविन्दनिषेविनो

नारायणस्य कृतौ व्यवहारशिरोमणौ समायनपाकरणं नाम

विवादपदम्

1. V. M. Vyava. 336, reads तन्न मेदमुपेक्षा वा

2. V. M. निष्काः

3. लङ्घयेच्च यः is the reading in the printed Yāj.

4. Yāj. II, 187.

सीमाविवादः

अथ सीमाविवादः कथ्यते । नारदः—

“ ध्वजिनी मत्सिनी चैव नैधानी भयवर्जिता ।

राजशासननीता च सीमा पञ्चविधा स्मृता¹ ॥”

सीमा क्षेत्रादिमर्यादा । सा पुनश्चतुर्विधा—जनपदसीमा, [ग्रामसीमा²], क्षेत्र-सीमा, गृहसीमा चेति । वृक्षलिङ्गान्विता सीमा ध्वजिनीत्युच्यते, वृक्षाणां प्रकाशकत्वेन ध्वजतुल्यत्वात् । जललिङ्गान्विता मत्सिनी, मत्स्यशब्दस्य स्वाधारजललक्षकत्वात् । सुरालयादिलिङ्गान्विता नैधानी । भयवर्जिता अर्थिप्रत्यर्थिपरस्परसंप्रतिपक्षा । राज-शासननीता ज्ञातचिह्नाभावे राजेच्छया निर्मिता । **बृहस्पतिः—**

“ आगमं च प्रमाणं च भोगकालं च नाम च ।

भूभागलक्षणं चैव ये विदुस्तत्र साक्षिणः ॥

तानेव चाश्रयेद्राजो तैर्यः पन्थाः प्रदर्श्यते ॥”

साक्ष्यभावे तु दिव्यविधिः । तथा च स्मर्यते—

“ सीमाविवादे संपन्ने स्नात्वा चैवार्द्रवस्समृत ।

लम्बमानार्द्रिकेशश्च एकाक्षिण्यञ्जनान्वितः ॥

तिलकं च ललाटार्धे हरिद्राकल्पितं दधत् ।

एककर्णे च ताटङ्कमेकपाद उपानहम् ॥

अपक्वे चैव मृत्पात्रे अभिमिध्वा च तं दधत् ।

सत्रीहितृणवस्त्रं च अन्याधारं च कल्पयेत् ॥

1. This is not found in Jolly's edition (Aṇa., II, 150), V. M. Vyava. 354 also attributes this to Nārada.

2. The word within brackets is omitted in the original.

शिरस्याधायैवमग्निं गच्छन्सीमाविमेदकः ।
 एकहस्ते चार्थकुम्भमपक्वं जलपूरितम् ॥
 उद्धृत्य दक्षिणं बाहुं लोकपाला वसुन्धरे ।
 सत्यं सत्यं मदीया भूरियं नो चेत्ससन्ततिः ॥
 अहं प्रणाशमायामि एकविंशदिनान्तरे ।
 एवं ब्रुवन्निर्णेता शनैर्गच्छेत्पदान्तरम् ॥
 गत्वा दश पदान्येवं न पश्चादवलोक्य च ।
 विमेदनं ततः कुर्यात् शिलया वा मृदापि वा ॥
 एवंभूतश्च सीमान्तं साधयेच्च विमेदकः ॥”

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरयोगिचरणारविन्दनिषेविनो
 नारायणस्य कृतौ व्यवहारशिरोमणौ सीमापरिच्छेदो नाम
 व्यवहारपदम्

स्त्रीपुंससंबन्धः

अथ स्त्रीपुंसयोगाख्यं विवादपदमुच्यते । नारदः—

“ विवाहादिविधिः स्त्रीणां यत्र पुंसां प्रकीर्त्यते ।
स्त्रीपुंसयोग इत्येवं विवादपदमुच्यते^१ ॥” इति ।

शङ्खः—

“ ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च परिग्रहे ।
सजातिः श्रेयसी भार्या सजातिश्च पतिः स्त्रियः ॥”

याज्ञवल्क्यः—

“ पञ्चमात्ससमादृष्ट्वै मातृतः पितृतस्तथा ।
दशपूरुषविख्यातात् श्रोत्रियाणां महाकुलत्^२ ॥” इति ॥

काश्यपः—

“ सप्त पौनर्भवाः कन्या वर्जनीयाः कुलाधमाः ।
वाचा दत्ता मनोदत्ता कृतकौतुकमङ्गला ॥
अग्निं परिगता या च या च पाणिगृहोतिका ।
उदकस्पर्शिता या च पुनर्मृप्रसवा च या ॥
इत्येताः फश्यपेनोक्ता दहन्ति कुलमग्निवत् ।
प्ररोहे वह्निना दग्धः पादपः सुचिरोदपि ॥
न तु पौनर्भवा दग्धं कुलं तस्य प्ररोहति ।
प्रदाय शुल्कं गच्छेद्यः कन्यायाः स्त्रीधनं तथा ॥

1. Nārada, 173. The readings differ.

2. Yāj. I, 53b and 54a.

धार्या सा वर्षमेकं तु देयान्यस्मै विधानतः ।
 अथ प्रवृत्तिरागच्छेत् प्रतीक्षेत समात्रयम् ॥
 अत ऊर्ध्वं प्रदातव्या कन्यान्यस्मै यथेच्छया ।
 बलाच्चेत्प्रहृता कन्या मन्त्रैर्यदि न संस्कृता ॥
 अन्यस्मै सा पुनर्देया यथा कन्या तथैव सा¹ ॥”

अङ्गिराः—

“ मृते भर्तरि या नारी समारोहेद्बधुताशनम् ।
 सारुन्धतीसमा भर्त्रा स्वर्गलोके महीयते ॥” इति ।

अत्र **विष्णुः**—“ मृते भर्तरि ब्रह्मचर्यम् । तथान्वारोहणं वा² ” इति ॥
 अथ स्त्रीसंग्रहणं **बृहस्पतिराह**—

“ पापमूलं संग्रहणं त्रिप्रकारं निबोधत ।
 बलोपधिकृते द्वे तु तृतीयमनुरागजम् ॥
³तत्पुनस्त्रिविधं प्रोक्तं प्रथमं मध्यमोत्तमम् ।
 अनिच्छन्त्या यत्क्रियते मत्तोन्मत्तप्रमत्तया ॥
 प्रलपन्त्या च रहसि बलात्कारकृतं तु तत् ।
 छद्मना गृह्णानीय दत्त्वा तस्याश्च भेषजम् ॥
 संयोगः क्रियते यस्याः तच्चोपधिकृतं भवेत् ।
 अन्योन्यचक्षुरागेण दूतसंप्रेषितेन वा ॥
 कृपया वार्थलाभेन ज्ञेयं तदनुरागजम् ।
⁴अपाङ्गप्रेक्षणं हास्यं दृतीसंप्रेषणं तथा ॥

1. Journal of Oriental Research, Madras, Vol. XIII, 280.

2. Viṣṇu XXV, 14.

3. In the citation in P.M. Vyava. (p. 316) and V.M. Vyava. 397 this ardha is not in order here. But it is in order in Apa. 854. See P.M. and V.M. for differences in reading. In P.M. this ardha is read before अपाङ्गप्रेक्षणं .

4. This and the following lines are common to Vyāsa and Brhaspati. See V.M.

स्पर्शो मूषणवस्त्राणां प्रथमः संग्रहः स्मृतः ।
 प्रेषणं गन्धमाल्यानां फलमद्यान्नवाससाम् ॥
 संभाषणं च रहसि मध्यमं संग्रहं विदुः ।
 एकशय्यासनं क्रीडा चुम्बनालिङ्गने तथा ॥
 एतत्संग्रहणं प्रोक्तमुत्तमं शास्त्रवेदिभिः ॥”

याज्ञवल्क्यः[?]—

“¹परदारामिर्भर्षे तु प्रवृत्तान् नृन् महीपतिः ।
 उद्वेजनकरैर्दण्डैः चिह्नयित्वा प्रवासयेत् ॥”
 “²सजातखुत्तमो दण्ड आनुलोम्ये तु मध्यमः ।
 प्रातिलोम्ये वधः पुंसां स्त्रीणां नासादिकर्तनम् ॥”
 “³माता मातृष्वसा श्वश्रूमातुलानी पितृष्वसा ।
 पितृव्यपत्नी शिष्यस्त्री भगिनी तत्सखी स्नुषा ॥
 दुहिताचार्यभार्या च सगोत्रा शरणागता ।
 राज्ञी प्रव्रजिता साध्वी धात्री वर्णोत्तमा च या ॥
 आसामन्यतमां गत्वा गुरुत्तल्यग उच्यते ।
 शिश्रस्योत्कर्तनादत्र नान्यो दण्डो विधोयते ॥”
 “⁴इत्थं हि सर्ववर्णानां पश्यन्तो धर्ममुत्तमम् ।
 यतन्ते रक्षितुं भार्या भर्तारो दुर्बला अपि ॥
 स्वप्रसूतिं चरित्रं च कुलमात्मानमेव च ।
 स्वं च धर्मं प्रयत्नेन जायां रक्षन् हि रक्षति ॥”

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविज्ञानेश्वरयोगिचरणारविन्दनिषेविनो
 नारायणस्य कृतौ व्यवहारशिरोमणौ स्त्रीपुंससंबन्धाख्यं
 विवादपदम्

1. This verse is found in Manu, VIII, 352. •
2. This is found in Yāj. II, 286.
3. This and the following two verses are found in Nārada, 182.
4. Manu, IX, 6 and 7.

दायविभागः

अथ दायविभागारण्यं विवादपदमुच्यते । तत्र नारदः—

“¹विभागोऽर्थस्य पित्र्यस्य तनयैर्यः प्रकल्प्यते ।

दायभाग इति प्रोक्तं व्यवहारपदं बुधैः ॥”

“²पितृद्वारागतं द्रव्यं मातृद्वारागतं च यत् ।

कथितं दायशब्देन तद्विभागो मयोच्यते ॥”

याज्ञवल्क्यः—

“³विभागं चेत्पिता कुर्यादिच्छया विभजेत्सुतान् ।

ज्येष्ठं वा श्रेष्ठभागेन सर्वदा स्युः समांशिनः ॥”

नारदः—

“अत ऊर्ध्वं पितुः पुत्रा विभजेरन् धनं समम् ।

मातुर्निवृत्ते रजसि पितर्युपरतस्पृहे ॥

निवृत्ते चापि रमणे प्रत्तासु भगिनीषु च ॥”

शाङ्खः⁵—“अकामे पितरि रिक्थभागे वृद्धे विपरीतनि[विपरीतचेतसि दीर्घ]-
रोगिणि वा” इति । एवं चतुर्धा विभागः प्रतिपादितः । पितुरिच्छाकाल एकः ।
पितुरनिच्छायामपि मातरि निवृत्तरजसायां पुत्रेच्छयैव विभाग इति द्वितीयः कालः ।
वृद्धे पितरि चेतसि अधर्मवर्तिनि दीर्घरोगग्रस्ते च—इति शाङ्खेन जीवद्दशायामेव
तृतीयकालो दर्शितः । पितुरजीवनकाल एकः । अनया चातुर्विध्यमस्य द्गुरुचरणैः
मिताक्षरायां⁶ प्रतिपादितम् । पितुरिच्छायां पुत्रेच्छायां च विभागः संभवति,

1. Nārada, 189.

2. This is attributed to Saṅgrahakāra in S.C. Vyava. 598.

3. Yāj. II, 114.

4. Nārada, 1 and 9, V. 2 and ff. The readings vary considerably. See also S.C. Vyava. 605, Mitākṣarā, II, 114.

5. S.C. Vyava (p. 605) attributes this to Śaṅkha Likhita.

6. Mitākṣarā, II, 114.

नान्यथा—इति कालद्वयमेव विभागस्येति तु युक्तम् । न च पित्रनन्तरकाल एक इति त्रैविध्यमिति वाच्यम् ; पित्रनन्तरकालेऽपि पुत्राणामिच्छाभावे विभागस्यैवाभावेन उक्तकालद्वय एवानन्तरकालस्याप्यन्तर्भावात् । पितुरिच्छयापि विभागः समो विषमश्च ।

“ यदि कुर्यात्समानंशान् पत्न्यः कार्याः समांशिकाः ।

न दत्तं स्त्रीधनं यासां भर्त्रा वा श्वशुरेण वा ॥”

“ न्यूनाधिकविभक्तानां धर्म्यः पितृकृतः समः^१ ॥”

इति स्मरणात् न्यूनाधिकविभागश्चेत् धर्मशास्त्रोक्तो भवति, तदासौ पितृकृतो न निर्वर्तते ; अन्यथा पितृकृतोऽपि निर्वर्तत इति तात्पर्येण धर्म्य इत्युक्तम् । अत एवोक्तं नारदेन—

“ व्याधितः कुपितश्चैव विषयासक्तमानसः ।

अन्यथाशास्त्रकारी च न विभागे पिता प्रभुः ॥” इति ।

मनुः—

“ ज्येष्ठ एव तु गृहीयात् पित्र्यं धनमशेषतः ।

शेषास्तमुपजीवेयुः यथैव पितरं तथा ॥” इति ।

एवं रीत्याकृत्स्नं पित्र्यं धनं ज्येष्ठ एव गृहीयादिति केचित्पुनराचार्या मन्यन्ते । तन्मतं प्रत्यक्षस्मृतिविरुद्धम् । **तैत्तिरीयब्राह्मणे[?]** “ जीवन् पुत्रेभ्यो दायं विभजेत्समम्^२ ” इति स्वमतमुक्त्वा “ ज्येष्ठो दायाद इत्युक्तम्[त्येके]^३ ” इति कृत्स्नधनग्रहणमेवान्यदीयमतत्वेनोपन्यस्य तत् शास्त्रैः विप्रतिषिद्धमिति **आपस्तम्बो** निराकृतवान् । तं च प्रतिषेधम् “ मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यमजत् इत्यविशेषेण श्रूयते^४ ” इति स्वयमेव दर्शयित्वा परवतात्पर्यविषयीभूतं स्वमतमुपन्यस्तवान् “ सर्वे हि धर्म-युक्ता भागिनः^५ ” इति । तथा **याज्ञवल्क्यः—**

1. Yāj. II, 115.

2. Yāj. II, 116.

3. Nārada, 194.

4. Manu, IX, 105.

5. Āpastamba, Dh. S. II, vi, 14, 1.

6. Āpastamba, Dh. S. II, vi, 14, 6.

7. Āp. Dh. II, vi, 14, 11.

8. Āp. Dh. II, vi, 14, 14.

“¹विभजेरन् सुताः पित्रोरुर्ध्वं रिक्थमृणं समम् ॥”

ऋणमत्र पैतृकं विवक्षितम् । अत एव नारदः—

“²यच्छिष्टं पितृदायेभ्यः तदर्णं पैतृकं च यत् ।

भ्रातृभिस्तद्विभक्तव्यं ऋणी स्यादन्यथा पिता ॥”

इति विषमविभागः ॥

बृहस्पतिः—

“पितृरिक्थहराः पुत्राः सर्वे एव समांशिनः

विद्याकर्मयुतस्तेषामधिकं लब्धुमर्हति ॥”

उद्धारविभागमाह—**मनुः—**

“³ज्येष्ठस्य विंश उद्धारः सर्वद्रव्यांश्च यद्वरम् ।

ततोऽर्धं मध्यमस्य स्यात् तुरीयं तु यवीयसः ॥”

सर्वद्रव्यसमुदायात् विंशतितमो भागः सर्वद्रव्येभ्यः यच्छेष्टं तज्ज्येष्ठाय दातव्यम् । तदर्धं चत्वारिंशत्तमो भागः मध्यमं च द्रव्यं मध्यमाय दातव्यम् । अशीतितमो भागः हीनं च द्रव्यं कनिष्ठाय दातव्यम्—इति । पित्रोरुर्ध्वं विभजतामपि उद्धारभागो **मनुना** दर्शितः ।

“⁴उद्दारेऽनुदधृते तेषामियं स्याद्भागकल्पना ।

एकाधिकं हरेज्ज्येष्ठः पुत्राद्यर्थं [पुत्रोऽध्यर्धं] तथा नुजः ॥

अंशमंशं यवीयांसमिति धर्मो व्यवस्थितः ॥”

द्वौ भागौ ज्येष्ठस्य ; तदनन्तरजातस्य सार्धमेको भागः ; ततोऽनुजानामेकैक इति उद्धारव्यतिरेकेणापि । अयं च विषमविभागः कलियुगे न वर्तते ।

“यदा नियोगो धर्मोऽन्यो [ऽद्य] नानूबन्ध्यावपस्तथा ।

तथोद्धारविभागोऽपि नैव संप्रति वर्तते⁵ ॥”

इति स्मरणात् ॥

1. Yāj. II, 117a.

2. Nārada, 198.

3. Manu, IX, 112.

4. Manu, IX, 116, 117.

5. Attributed to Saṅgrahakāra
in Ś. C. Vyāsa; p. 620.

अथ दायानर्हा उच्यन्ते—

“ क्लीबोऽथ पतितः स्तब्धः पङ्कुरुन्मत्तको जडः ।
अन्धोऽचिकित्स्यरोगाढ्यौ[गाद्याः] भर्तव्यास्ते निरंशकाः¹ ॥”

मनुः—

“²अनंशौ क्लीबपतितौ जात्यन्धोऽपि तथैव च ।
उन्मत्तजडमूकाश्च ये च केचिच्चिरिन्द्रियाः ॥”
अथ द्वादशविधपुत्राणां दायं वक्तुं तेषां लक्षणमाह मनुः—
“³स्वक्षेत्रे संस्कृते पुत्रं स्वयमुत्पादयेद्धि यम् ।
तमौरसं विजानीयात् पुत्रं प्रथमतः स्मृतम् ॥
यस्तल्पजः प्रमीतस्य क्लीबस्य व्याधितस्य वा ।
स्वधर्मेण हि[नि]युक्तायां स पुत्रः क्षेत्रजः स्मृतः ॥”

वसिष्ठः—

“⁴अभ्रातृकां प्रदास्यामि तुभ्यं कन्यामलङ्कृताम् ।
अस्यां यो जायते पुत्रः स मे पुत्रो भविष्यति ॥”

मनुः—

“⁵अपुत्रोऽनेन विधिना सुतां कुर्वीत पुत्रिकाम् ।
यदपत्यं भवेदस्यां तन्मम स्यात्स्वधाकृते ॥
अनेन च विधानेन पुरा चक्रे स पुत्रिकाम् ।
विष्टुद्धयर्थं स्ववंशस्य स्वयं दक्षः प्रजापतिः ॥”
पुत्रिकापुत्र इत्यत्र पुत्रिकैव पुत्र इत्येकोऽर्थः । पुत्रिकायाः पुत्र इत्यपरोऽर्थः ।
उभयमपि धर्मशास्त्ररूढमित्यवगन्तव्यम् ।

“⁶माता पिता वा दद्यात्तु यमङ्गिः पुत्रमापदि ।
सुदृढप्रीतिसंयुक्तं स ज्ञेयो दत्तितः सुतः ॥”

1. Yāj. II, 140. There is a difference in the reading.
2. Manu, IX, 201.
3. Manu, IX, 166, 167. There are differences in the reading.
4. Vasiṣṭha XVII, 17. See also Manu IX, 127(b) in brackets. N.S.P.
5. Manu IX, 127, 128.
6. Manu IX, 168.

मनुः—

“¹क्रीणीयाद्यस्त्वदत्त्वार्थं मातापित्रोर्यमन्तिकात् ।
स तु क्रीतसुतस्तस्य सदृशोऽभ्यधिकोऽपि वा ॥”

“²मातापितृविहीनो यः त्यक्तो वा स्यादकारणात् ।
आत्मानं स्पर्शयेद्यस्तु स्वयंदत्तस्तु स स्मृतः ॥”

स्पर्शयेत् दद्यादित्यर्थः ।

“³सदृशं तु प्रकुर्याद्यं गुणदोषविचक्षणम् ।
पुत्रं पुत्रगुणैर्युक्तं स विज्ञेयस्तु कृत्रिमः ॥”

“⁴स्वगृहे गूढमुत्पन्नः गूढजस्तु स उच्यते ॥”
⁵मातापितृभ्यामुत्सृष्टं तयोरन्यतरेण वा ॥

यं पुत्रं प्रतिगृह्णीयादपविद्धः स उच्यते ।
पिष्ट्वेक्ष्मनि कन्या तु यं पुत्रं जनयेद्रहः ॥

तं कानीनं विजानीयाद्गोदुः कन्यासमुद्भवम् ॥”

“⁶या पत्या तु परित्यक्ता विधवा चेच्छायात्मनः ॥

उत्पादयेत्पुनर्मूत्वा स पौनर्मव उच्यते ॥”

“⁷यं ब्राह्मणस्तु शूद्रायौ काममुत्पादयेत्सुतम् ॥

स पारयन्नेव शवः तस्मात्पारशवः स्मृतः ॥”

“⁸क्षेत्रजादीन् सुतानेतानेकादश यथोचितान् ।

पुत्रप्रतिनिधीनाहुः क्रियालोपान्मनीषिणः ॥”

औरसपुत्र उत्पन्ने इतरेषां केषांचित् चतुर्थोऽशहरत्वम्, केषांचिद्भरणमात्रं च ।

1. Manu IX, 174.
2. Manu, IX, 177.
3. Manu IX, 169.
4. The printed Manu has another ardha here IX, 170.
5. Manu IX, 171, 172.
6. Manu IX, 175.
7. Manu IX, 178.
8. Manu IX, 180.

कात्यायन आह—

“¹उत्पन्ने त्वोरसे पुत्रे चतुर्थोऽशहराः स्मृताः ।
सवर्णा असवर्णास्तु प्राप्ताच्छादनभाजनाः ॥” इति ।
मुख्यगौणसुता दायं गृह्णन्तीति निरूपितम् ।
तेषामभावे सर्वेषां दायदक्रम उच्यते ॥

याज्ञवल्क्यः—

“²पत्नी दुहितरश्चैव पितरौ भ्रातरस्तथा ।
तत्पुतो[त] गोत्रजो[जा] बन्धुः शिष्यः[बन्धुशिष्य]सब्रह्मचारिणः ॥
एषामभावे पृथ्व्यां धनमागुत्तरोत्तरः ।
स्वर्यातस्य ब्रह्मपुत्रस्य सर्ववर्णेष्वयं विधिः ॥

पूर्वोक्ता द्वादशविधाः पुत्रा यस्य न सन्ति असावपुत्रः । तस्य स्वर्यातस्य परलोकं गतस्य धनभाक् धनग्राही एषां पत्न्यादीनां अनुक्रान्तानां मध्ये पूर्वपूर्वस्याभावे उत्तरोत्तरो धनभागिति संबन्धः । तत्र प्रथमं पत्नी धनभाक् ; तदभावे दुहितरः ; तदभावे मातापितरौ ; तदभावे भ्रातरः ; भ्रातृष्वपि सोदरादिः ; तेषामभावे भिन्नोदरा धनभाजः ; भ्रातृणामभावे तत्पुत्राः ; तेषामप्यभावे गोत्रजा धनभाजः ; तदभावे बान्धवाः ; बन्धूनामप्यभावे शिष्यः ; शिष्याभावे सब्रह्मचारी धनभाक् ; तदभावे ब्राह्मणद्रव्यं यः कश्चित् श्रोत्रियो हरेत् ; तदभावे ब्राह्मणमात्रम् । क्षत्रियादिधनं सब्रह्मचारिपर्यन्तानामभावे राजा हरेत् । तथा च **कात्यायनः—**

“³अबन्धोस्तु प्रमीतस्य प्रणश्यद्ब्रह्मणो धनम् ।
हरेत् क्षत्रियादीनां राजा न ब्राह्मणः क्वचित् ॥” इति ।

1. Kātyāyana, 857.
2. Yāj. II, 135, 136.
3. Not found in Kātyāyana.

शातातपः—

“अपुत्रस्याधिकुलजा पत्नी दुहितरोऽपि वा ।
तदभावे पिता माता भ्राता तत्पुत्र एव च ॥
अभावे पूर्वपूर्वस्य धनभागुत्तरोत्तरः ॥”

अत्र पत्नी विवाहसंस्कृता । एकवचनं जात्यभिप्रायेण । अतश्च बह्व्यश्चेत्
सजातीयाः पत्न्यः यथांशं धनं विभज्य गृह्णन्ति । तथा च **बृद्धमनुः—**

“अपुत्रा शयनं भर्तुः पालयन्ती व्रते स्थिता ।
पत्न्येव दद्यात्तत्पिण्डं कृत्स्नमंशं लभेत च ॥” इति ।

बृहस्पतिः—

“आम्नाये स्मृतितन्त्रे च लोकाचारे च सूरिभिः ।
शरीरार्धं स्मृता जाया पुण्यापुण्यफले समा ॥
कुल्येषु विद्यमानेषु पितृभ्रातृसनाभिषु ।
असुतस्य प्रमीतस्य पत्नी तद्भागहारिणी ॥” इति ॥

अस्यापवादमाह कात्यायनः—

“¹संसृष्टिन्यविभक्ते वा प्रमीते तद्धनं हरेत् ।
भ्राता पिता वा मातापि पत्न्याः सुभरणं स्मृतम् ॥” इति ।

शातातपोऽपि—

“अविभक्ते प्रमीते तु भ्राता तद्विक्थमाप्नुयात् ।
तदभावे तु पितरौ पत्न्येव तु विभागिनी ॥”

न च भ्रातुरंशभाक्त्वात् अविभागिनि संसृष्टिनि वा प्रेते भवतु तद्धनग्रहणम् ।
पत्न्याश्च भरणमात्रम् । मातापित्रोस्तु निरंशत्वात् कथं तद्धनग्रहणाधिकार इति

1. The Sarasvativilāsa adds one more verse here.
2. Not found in Kātyāyana.

शङ्क्यम् ; पितामहार्जितद्रव्ये पितापुत्रयोः स्वाम्यतौल्येन पितुरप्यंशभाक्त्वात् स्वार्जित-
द्रव्ये च स्वातन्त्र्यात् ।

“ पितुरूर्ध्वं विमजतां माताप्यंशं समं हरेत्¹ ।”

“ यदि कुर्यात्समानंशान् पत्न्यः कार्याः समांशकाः² ॥”

इति स्मरणेन जीवदजीवद्विभागयोः मातुरप्यंशभाक्त्वात् । तथा च “संस्पृष्टि-
न्यविमक्तेऽपिक्ते वा]” इति कात्यायनवचनात्, “अविमक्ते प्रमोते तु” इति
शातातपोक्तेश्च अविमक्ते संस्पृष्टिनि वा स्वर्याते भ्रातुः, तदभावे मातापित्रोश्च
रिक्थभाक्त्वम् ; पत्न्याश्च भरणमात्रम्—इति स्थितम् । यच्च मतम्—“पितुरूर्ध्वं
विमजतां माताप्यंशं समं हरेत्” इत्यत्र “यदि कुर्यात्समानंशान् पत्न्यः कार्याः
समांशकाः” इत्यत्र जीवनमात्रोपयुक्तमेव धनं मातुर्विवक्षितम्—इति, तदसत् ;
तथा सति समशब्दांशशब्दयोः आनर्थक्यप्रसङ्गात् । मतान्तराणि तु “पत्नीदुहि-
तरः” इत्येतद्व्याख्यानावसरे ³मिताक्षरायामस्मद्गुरुचरणैरेव पराकृतानीति नेह
पराक्रियन्ते ॥

अथ गौणपुत्राणामपि तत्तदानुगुण्येन केषांचिद्वायग्रहणमुक्तम् ।

“⁴षष्ठं तु क्षेत्रजस्यांशं प्रदद्यात् पैतृकाद्धनात् ।

औरसो विमजेद्वायं पित्र्यं पञ्चममेव च ॥” इति मनुः ॥

1. Yāj. II, 123.

2. Yāj. II, 115.

3. Mitākṣarā on Yāj. II, 135.

4. Manu IX, 164.

ARAB MARITIME ENTERPRISE

By

DR. S. MUHAMMAD HUSAYN NAINAR

Head of the Department of Arabic, Persian and Urdu.

Islam became the religion of the Arabs in the 7th Century A.D. This spiritual awakening was accompanied by tremendous consolidation among the Arabs, who were soon attempting to establish their supremacy by overthrowing their two powerful opponents, the Persians in the East and Romans in the West. The first Muslim invasion of India was in 711 A.D. under the command of Qasim from Basra, and secured the temporary conquest of Sind. Thus with the advent of Islam came a great impetus to travel, commerce and adventure, which persisted until the 14th century when the Arabs receded into the background and lost their trade supremacy.

During these seven centuries the Muslims were the chief carriers by land as well as by sea. Many books relating to kingdoms, roads by sea and land, the fauna and flora of various countries came to be written at the instance of the ruling powers and by enthusiastic travellers. There are also many compilations of such information by men of learning and leisure who, induced by love of knowledge of unknown countries, took pains to meet and enquire from many a traveller to distant lands.

Thus a considerable and important geographical literature was produced in Arabic from the 8th to 14th century A.D. The bulk of this literature shows that Muslims had a better and more adequate conception of the old world in general than was possessed by any Christian before the 13th century. Controlling as they did from the 7th century, most of the centres of ancient learning in Africa and Asia, the Arabs were able to take advantage of older knowledge. No race has ever shown a greater keenness for the acquisition of knowledge or more favour to the growth of science. Leaving on one side their achievements in Chemistry, in Physics or in Mathematics, and looking only to their Geography one will notice easily the contrast between Islam and Christendom in this period, if judged by works, and contemporary monuments. The geographical and political conditions of the Christian European world in those centuries were greatly depen-

dent on the huge Islamic Empire, for about the middle of the tenth century by far the greater part of the 'inhabited world' was occupied by countries possessed of an Islamic government and Islamic civilisation. Although these countries did not have a strict political unity, yet they were connected by such strong ties of common religion and culture and their inhabitants both Muslim and non-Muslim felt themselves citizens of one vast empire, of which Makka was the religious, and Baghdad the cultural and political centre. This vast empire included, on the West, Egypt with the entire northern coast of Africa, the Atlantic coast as far as the Anti-Atlas and, further, nearly the whole of Spain and the Islands of Sicily and Crete. Sardinia and Cyprus, too, were constantly exposed to Muslim attacks; so was also the southern Italian coast, where some towns, like Bari, were actually under Islamic rule, while others, like Amalfi, belonged to its sphere of influence. To the north of Arabia, Syria with Armenia and the south-east of the Caucasus belonged to the permanent possession of Islam; and, farther to the east, Mesopotamia with Iraq followed by the whole of the territory of modern Persia with Afghanistan. Northward of these countries, again Transoxania belonged to Islam, including in the West the delta region of *Khawārizm* and, in the east, the valley and the mountains of Farghāna. The Indus had been crossed already in the eighth century; the regions on its lower courses belonged, with Sind, to the Islamic Empire. Thus one can immediately realise to what extent the Christian Europe was bounded in nearly all directions by Islam and how they must have been dependent on the huge Islamic Empire.

The relative geographical position of the pilgrimage centres of Islam and Christianity was also quite different. Jerusalem, the religious centre of Christian Europe, had been under the control of the Muslims since 638 A.D., but the Muslim conquest had not put an end to the pilgrimage undertaken by European Christians to Jerusalem. But in the Islamic world matters were quite different. Makka, the centre of pilgrimage, occupied a central geographical position in Islam itself. The *hajj* (pilgrimage) to *Baytullāh* (the House of Allah) is one of the five 'pillars of Islam' and the Muslims from all parts of the Islamic Empire met at that place. So the *hajj* (pilgrimage) became not only a powerful factor in promoting religious unity, but it also materially assisted in strengthening the ties of commerce between all Muslim countries and disseminated among the Muslims a good knowledge of all parts of their world. To the *hajj* was due the compilation of a number

of itineraries, in which the stations and stages of the roads leading from different countries to Makka were indicated.

Very early in the history of Islam, the Arabs established their factories in the lands of the Sun-rising (*mashāriq*) and their merchants were probably among the 'strangers' to whom the port of Canton in China was thrown open in 700 A.D. After the domestic revolution which convulsed China in 878 A.D., their trade in the Far East seems to have been more and more concentrated at Kalah mentioned by all the early Arab Geographers.

There is also reason to believe that even before Islam Arab merchants were already established in Ceylon, and along the Malabar coast. Cheraman Perumal of Cochin is said to have embraced Islam about the beginning of the ninth century and encouraged Muslim colonisation. From Istakhrī Ibn Ḥawqal, and Maqdisī, we learn that there were cathedral Mosques in Sandān (Sindhudrug in Ratnagiri district), Saymūr (Shirur in South Kanara District) and Kanbāya (Cambay) where Muslim precepts were openly observed. Thus the subjects of the Caliph had a wider outlook, and better opportunities for a still greater enlargement of the field of vision than had been possessed by any people or country before their period.

It may be useful for the better understanding of the Arab maritime enterprise to examine more closely the mercantile highways under the control of the Muslims. The principal trade routes within the Empire were the courses of the two river valleys of Mesopotamia and their continuation in the Persian Gulf. The commerce like the politics of the Empire, centred in Baghdad and Basra. It was from this source that the main current of their trade started for India and for China, just as the lesser stream of East African commerce took its rise in the harbours of the Red Sea.

The main trade route to the East was from Basra through the islands *Khārak*, *Lāwān*, *Abrūn*, *Khayn*, *Kis*, *Ibn Kāwān*, and thence to *Urmūz* and *Thāra*. *Thāra* is the boundary between *Fārs* and *Sind*. From *Thāra* to *Daybul* is eight days' journey, thence to the mouth of the river *Mihrān* is two *parasangs*. From *Mihrān* to *Ūtkīn* is four days' journey. At *Ūtkīn* (in the Gulf of Cambay) the land of *Hind* begins. From *Ūtkīn* to *Mayd* and to *Sandān* (Sindhudrug) is about twenty *parasangs*, thence to *Mulay* (Quilon) five days' journey, thence to *Bullīn* (near Saymūr) two days' journey. At *Bullīn* the way parts into two; one by sea, the other by land. Those who followed the way by land from

Bullin reached in two days Bābattan (Valarapattanam near Cannanore) thence to Sinjli and Kabashkān (Cranganore) thence to the mouth of the river Kūdāfarid (Alimukam) thence to Kanja (Conjeevaram).

Those who went by sea from Bullin reached Sarandīb (Ceylon) after a days' journey. Then leaving that island to the left, the sailors proceeded to the island of Nakhbālūs at a distance of ten or fifteen days' journey, thence to the island of Kalah, thence to Bālūs, an island situated to the left of Kalah at a distance of two days' journey, thence to the islands of Jābah (Java) Shalāhit and Harlaj; which are reached at a distance of two *parasangs*. Then they touched the island of Māyṭ which is not very far from Jābah. Proceeding from Māyṭ they reached the island of Tayūma situated to the left of it. Thence they proceeded to Qimār (Cambodia?) and then to Šanf (Champa) journeying on the coast for three days. Thence they go to Lūqin. This is the first station in China, at a distance of one hundred *parasangs* by land and sea from Šanf. From Lūqin they continue to Khānfū (Canton) after four days' journey by sea or twenty days' journey by land. This was the main sea route from Basra to China. There were also other branches of this main route. It was by this maritime route in one or other of its branches that most of the products of the Indian Ocean and of south-eastern Asia arrived in the Levant.

By comparison the overland routes to China and the Far East were unimportant, at least with reference to the value of the traffic that passed through them. Even from Samarqand, Balkh, or Bukhāra, men usually preferred the ocean way to China rather than face the terrors of mountain and desert along the caravan track.

Along the northern frontier of Islam, there were a number of trade routes, and active trade was carried on, though by comparison with the great southern waterways this commerce was inconsiderable. From the marts of Bukhāra, and Samarqand on the North-east, an active trade followed by the Sea of Aral and the Caspian to Derbend and the lower valley of the Volga on the west.

The enumeration of all the chief trade routes shows not only the expansive action of the Muslims but also their relation with various countries. Its utility in opening up communications and establishing trade relations with distant parts of the world can-

not be over-estimated. Many of the rarest commodities which the Mediterranean world had been forced to seek in distant countries were to be found easily within the lands of Islam. Silk from China, ambergris, pearls and precious stones from the coasts of Arabia, in the mountains of Persia, as well as from Ceylon, and further east, cotton, sugarcane, myrrh and incense, woven and embroidered stuffs, rare and sweet-smelling woods, ivory and metals of almost every kind, camphor, cinnamon, cocoanuts, musk and other Indian and Eastern commodities were available for sale in all the trading centres of the Islamic Empire like Merv, Samarqand and Bukhara, and the people of the Levant or of European Russia obtained these articles easily without crossing the borders of the kingdom of the Caliph.

Again the vast geographical knowledge of the Muslims was reflected in Arabic literature, for it has left us many works which give a description of the habits, government, religion, social customs and national or tribal characteristics of the countries such as China and India visited by the Arabs, besides descriptions of the seas and trade routes.

The Arabs' knowledge of the oceans may be inadequate, yet they had a clear idea of the Eastern seas. In *Murūj-al-Dhahab*, Mas'ūdī gives a description of the seas from the Persian Gulf as far as China. He says that there are seven seas from Basra to China.

1. *The Persian Sea*.—It begins from the sea marks of Basra and a place called Kankala. There are marks of wood erected in the sea, to insure navigation to 'Umān, which is a distance of 300 parasangs. On the coast of this sea are Fārs and al-Bahrayn. From 'Umān, the capital of which is Sohr, to Masqat, a village where sailors take in sweet water, are 50 parasangs. From Masqat to the promontory of al-Jamjah are also 50 parasangs. This is the limit of the sea of Fārs. The whole length is 400 parasangs. This is the division recognised by sailors.

2. *The Sea of Lādiwa* (of the Lacadives?).—From the promontory of al-Jamjah the vessels enter from the sea of Fārs, into the second sea which has the name *Lādiwa*. Its depth is unfathomable; its extent cannot be measured and the mass of water is beyond calculation. Many sailors believe that no description can comprehend all its parts, it being an almost endless extent. The vessels cross it in two or three months, or in one month as they have the wind. On the side of this sea extends the country

of Zanj and its sea. This sea has not much ambergris, for it is mostly thrown on the coast of Zanj and al-Shihr in Arabia.

3. *The Sea of Harkand*.—Sometimes sailors have seen, over this sea, a small strip of white cloud, from which a long white tongue comes forth stretching down to the sea, and when it reaches the water, the sea rises towards it in a terrible hurricane which destroys everything that may come within its reach, and it is followed by a terrible shower. Between the sea of Harkand and the sea of Lādiwa are many islands, and they form the division between the two seas. Some say that these are about two thousand, but, in fact, there are no more than 1900, every one of which is cultivated.

4. *The Sea of Kalah*.—The water in this sea is shallow. There are many islands and straits in this sea.

5. *The Sea of Kardanj*.—This is also known under the name of Karda. It is also shallow and full of mountains and islands from which camphor and essential oil of camphor are produced.

6. *The Sea of Šanf (Champa)*.—The dominions of the Maharaj are in this sea.

7. *The Sea of China*.—It is also called the sea of Sāhū. This is a stormy and dangerous sea. There are, in this sea, many mountains, between which vessels must pass.

It is needless here to ransack the literature of the Arab geographers in search of more examples to show their geographical knowledge. The accounts may be wanting in great discoveries witnessed in the fifteenth and sixteenth centuries. It may be true that the Arabs never ventured across a great ocean in the manner of Columbus. Yet their knowledge of the earth was wider than Ptolemy's and far sounder than his with regard to many regions in the east and south. The Arabs have also accomplished much in certain fields, both of practical and theoretical activity, by improving upon the Greek results. The use of the magnet was naturalized in the Islamic countries; the construction of maps and globes had reached considerable proficiency, while Christian draughtsmanship was rudimentary and, by comparison, almost ridiculous.

In some directions Arab explorers more especially widened the knowledge of the world. In the Far East they improved the

connections between China, India, and Persia to such an extent that they may be said to have realised for the first time in history the true bulk of Asia. The lands beyond the Ganges, the Jaxartes, and the Bolor mountains had never before been so thoroughly brought within the range of the knowledge of the Levantine countries. Again it was the Arabs, who of all civilised people made any lasting impression on Sudanese Africa beyond the Sahara or upon the Zanzibar coast of the Indian Ocean. Further, the earliest attempts to penetrate the plains of European Russia were due to the commercial enterprise of the Arab merchants.

ARABIC AND PERSIAN WORDS IN THE TAMIL LANGUAGE*

BY

DR. S. MUHAMMAD HUSAYN NAINAR,

Head of the Department of Arabic, Persian and Urdu.

The Tamil language is a noble language which has its roots deep down in the soil of the past. Since its origin it has passed through many periods but each has left its trace behind in the growth and development of the language.

The Tamil language had an isolated growth. Sprung from the Dravidian family, it branched off from the primal stem and received and continues to receive innumerable influences from other languages and literatures around it as well as those of an earlier time. But one of the most striking qualities of the Tamil language is its power of assimilation. Sanskrit, Arabic, Persian, Portuguese, French and English have poured their influences on the Tamil language, yet the character and the language remain unmistakably Tamil.

The event which, more than any other, effected the enrichment of the language with Sanskrit words, was the contact of the Tamils with the Aryans. It is not that certain Tamil words became Sanskritised but that Sanskrit words were actually incorporated into the language and were after a time, regarded as Tamil.

Long after another influence was brought to bear on the language through the invasion of India by the Muslims.

The Muslims, who from the eleventh century onwards, began to pour into Hindustan from the north-west, choose to settle down in the country and make it their own home. The contact and intercourse, which, in consequence, followed between the two peoples whether in times of war or peace, covering a period of nearly eight hundred years, have inevitably produced far-reaching effects on the language and literature of the country. While this Islamic influence pervaded the Deccan from the end of

*This is the summary of a paper read at the All-India Oriental Conference held at Tiruppati, Madras Presidency, in March 1940.

the thirteenth century, it did not spread through the Indian peninsula till after the middle of the seventeenth century in the reign of Awrangzeb (1658-1707), which witnessed the high watermark of the Muslim power in India. But the Indian peninsula had had trade intercourse with pagan Arabia and Persia from the earliest times. The Arabs who had had dealings with the Tamils for trade purposes before the advent of Islam, brought also with them the religion of Islam to the land of the Tamils and the west-coast. Thus the influence of the Islamic Arabia which was purely commercial and missionary, was at work from the seventh century onwards in the extreme south of India, though it did not manifest itself as a power till the political influence reached it from the Northern India in the end of the seventeenth century.

During these centuries of Islamic influence in India, every language in the country was gradually permeated with words and expressions of the language of the ruler in a varying degree according to the nature of the contact. The Tamil language is no exception to it.

It is a fact, though not recognised as much as it ought to be, that the history of a nation and the character of its inhabitants may, to a very large extent, be learned from its language alone. That a very large part of India was at one time under Muslim rule may be deduced, not only from the number of words of Arabic, and Persian origin, which we use, but from their type—words connected with Revenue, Law and Order. The word *vakil* is Arabic, and the word *salām** is but the Arabic *Salām*, peace, used to greet a person throughout India. Similar inferences may be drawn as to the type of Muslim administration of India, from a study of the vocabulary they bequeathed to us, and in this way much valuable information may be gained of the history of the country.

So, even before the birth of Islam in Arabia, the Tamil language had already been influenced by Arabic contact, and had thus shown its capacity for assimilating and adapting, while still retaining its own unmistakable character. The following words will illustrate the fact:—

சுக்கான்

(sukkān), rudder

Arabic *sukkān*.

மாலுமி

(mālumi), captain of a ship,

Arabic *Mu'allim*.

* The word சொலம் (*salām*) is used in *Minatchi Ammai Pīḷai-t-tamīl* by Kumarakurupara Swamikal (16th Century A.D.).

ARABIC AND PERSIAN WORDS IN TAMIL LANGUAGE 3

நங்கூரம்

(nangūram), an anchor,
Persian, *langar*.

In all languages there is a distinction between that which is written and that which is spoken, the literary and the colloquial. In some, the line of demarcation may be clear and sharp drawn, as in Arabic and Tamil; in others it is vague and uncertain as in modern English where the two types blend into each other gently and unobtrusively. As it has been observed already that much may be inferred as to the history of the nation itself from a scientific study of the language. This is abundantly true, even if the study were to be confined to literature of the country alone; it is far more so if it be extended to the study of the colloquial. In the former, we can, as it were, see the broad outlines of history, the birth of some new influences, its nature, its type and growth and the general part it played in national development. But in the latter, we have the very stuff of which history is made; here we can see reflected the intimate, familiar lines of the peoples themselves.

For centuries the written language in Tamil was the possession of the few. Education, such as we know it, is of very recent growth. Illiteracy was the rule, not the exception, and in very early times those who could read or write were to be found only in *San-gams* and *mutts*. The writers were imbued with the ideas and points of view of the ruling class rather than of the people. Thus it has come about that the language of literature is a language of its own, tending to reproduce that spoken by the ruling class, and thus greater difference ensued between the written and the spoken word. But with the advent of the Muslims new ideas in the political and social development of the people pervaded the country. Barriers between class and class began to give way over and over again before the pressure of the Muslim influence, as also the linguistic barriers broke down under the same pressure. Of course this process is a gradual one extending over many centuries. A cursory examination of Tamil literature in the past centuries will confirm this view.

When language barriers are breaking down, the resistance of a certain type of mind becomes more intense. It is then that the purist issues his anathemas, while the linguistic snob brands as vulgar any expression or phrase that does not happen to be in general use among his own little coterie. The merits of the phrase or word is not taken into consideration. It may be far more vivid, more accurately descriptive, may even be beautiful in sound and rhythm but by this or that particular authority it is

classed as colloquial. A most cursory examination of a few of the Arabic and Persian words that have come into colloquial Tamil will illustrate this:—

சோதாப்பயல்	(sōdāppayal), a lazy fellow, sōdā, Arabic <i>shuḥādā</i> + Tamil <i>payal</i> .
மௌசானவலை	(mausāna vēlai), an attractive work, Maus, Arabic <i>mawj</i> + Tamil <i>vēlai</i> .
ரொக்கப்புள்ளி	(rokkappulli), a wealthy man, a strict man in accounting. rokkam, Arabic <i>ruḳ'a</i> + Tamil <i>pulli</i> .
தமாஷ் செய்தல்	(tamāṣ seydaḷ), To make fun of, to poke fun at. tamāṣ, Persian <i>tamāshā</i> + Tamil <i>seydaḷ</i> .
சபாஷ்	(capāṣ) well done! bravo, excellent, a term of cheering. capāṣ, Persian <i>shābāsh</i> .

It is essential that the Arabic and Persian words that have come to stay in the colloquial Tamil should be included in any study of the Tamil language. The strangeness of this suggestion may cause scholars to hesitate, but once tried the pleasing combination can give them nothing but delight.

The present paper is written with a view to encourage a more scientific study of Tamil etymology than is commonly to be found in other works on the subject. At present one cannot find a single book containing the facts about a given word which it most concerns a student to know.

My object in undertaking a work of this kind is not only to trace back the Arabic and Persian words in the Tamil language to their correct root, but also to give the new meanings which these words take in Tamil. It may be said that this work will not be a dictionary of the usual character, for there will be comments, discussions, and even suggestion and speculations about a particular word; for when words are cited in available dictionaries, they are wrongly explained. For example, *sunnat* is explained in some Tamil Lexicons thus: *Circumcision, as the practice of the Prophet*. The meaning is absurd on the face of it. Every Muslim knows what *sunnat* is.

These and such other defects will, I hope, be made good in the work projected by me.

* The word சபாஷ் (capāṣ) is used in Tiruppukal by Arunagirinathar (15th Century, A.D.).

MALIKUL 'ULAMĀ QĀZĪ SHIHĀBU'D-DĪN DAWLTĀBĀDĪ

By

A. SYED USHA' B.A.,

Junior Lecturer in Persian

Maliku'l 'Ulamā Qāzī Shihābu'd-Dīn Dawltābādī son of Shamsu'd-Dīn bin Umar Zāwulī, was one of the most renowned authors and learned men of his age.

He was born and brought up at Dawltābād Deccan. In the prime of his life he proceeded to Delhi and studied under Qāzī 'Abdu'l-Muqtadir and Mawlānā Khwājagī, a pupil of Mu'inud-Dīn 'Imrānī. On the eve of the invasion of Delhi by Timūr (17th December, 1398 A.D.), he hurriedly left for Kālpī in company of Mawlānā Khwājagī. Thence he proceeded to Jawnpūr (U.P.) where he finally settled down. He died on the 25th of Rajab 849 A.H. (Circa 7th October 1445 A.D.) and his remains lie buried in the vicinity of the Itāla Mosque in Jawanpūr.

He flourished at the court of Sultān Ibrāhīm Sharqī of Jawanpūr (1401-1440 A.D.) and was held in very high esteem and reverence by that monarch. He has left a good number of valuable works both in Persian and Arabic, of which the following are famous:

- (1) Hāshiya-i Kāfiya, (2) Irshād, (3) Bad'ul Bayān, (4) Baḥr-i Mawwāj, (5) Sharḥ-i Uṣūl-i Bazdawī, (6) Hāshiya-i Miṣbāḥ.

دادا عمر زاوولی، تغلق شاہی سلاطین سے وابستہ رہے ہوں۔ اور یہ بھی ممکن ہے کہ خود ملک العلماء کا تغلق، حیلہ تیمور سے پہلے، سلطان محمود تغلق کے دربار سے رہا ہو۔

عبدالصق محدث دہلوی نے ملک العلماء کی صراف آٹھ کتابوں کا ذکر کیا اور اس کے بعد لکھا ہے: ”کتب و رسائل دیگر نیز دارد در عربی و فارسی“ پھر آخر میں یہ بھی لکھا ہے: ”و سلیقہ شعر نیز دارد۔“ و این قطعہ کہ بہ یکے از ملوک در باب طلب جاریہ نوشتہ است مشہور است۔“ اس قطعہ کے سوا ان کے کسی منظوم کلام کا پتہ نہیں چلتا۔ اور یہ بھی معلوم نہیں ہوتا کہ مذکورہ تصانیف کے سوا ان کی اور کتنی تصانیف ہیں۔

ایتھے نے یہ بھی لکھا ہے کہ غلام علی آزاد ہلگرامی نے اپنی تصلیف، مآثر الکرام تاریخ ہلگرام، میں ملک العلماء کے حالات درج کئے ہیں۔

(۱۲) تیسیر الاحکام:

فقہ اسلامی سے متعلق ہے۔ اس میں عقائد و احکام دیلی کی مختصر طور پر توضیح کی گئی ہے۔ مولوی عبدالحق، فرشتہ، اور مولوی رحمان علی کسی نے بھی اس کا ذکر نہیں کیا۔ مگر اس کا ایک ایک نسخہ کتب خانہ آصفیہ حیدرآباد اور کتب خانہ انڈیا آفس لندن میں ہے۔ ایتھ نے اس سے متعلق اپنے نوٹ (نمبر ۲۵۹۵) میں لکھا ہے کہ ”تیسیر الاحکام شہاب شمس عمر دولتاہادی کی تصنیف ہے اور اشرف خاں کے ایما سے لکھی گئی ہے۔“ اور ریو (Rieu) کا حوالہ دیتے ہوئے بیان کیا ہے کہ ”غالباً یہ وہی اشرف خاں ابن اسمعیل خاں ہے جس کا سال وفات سنہ ۱۰۹۷ھ، مطابق سنہ ۱۶۸۶ء، ہے۔“ اشرف خاں کے بارے میں ایتھ اور ریو دونوں نے سخت غلطی کی ہے۔ ”شہاب شمس عمر دولتاہادی“ ملک العلماء قاضی شہاب الدین دولتاہادی کے سوا دوسرا نہیں ہو سکتا۔ ملک العلماء نے سنہ ۸۳۹ھ میں وفات پائی اور ایتھ نے اس تصنیف کے لئے ایک ایسے اشرف خاں بن اسمعیل خاں کا انتخاب کیا ہے جس کی وفات سنہ ۱۰۹۷ھ یعنی تقریباً ڈھائی سو برس بعد ہوئی ہے۔

(۱۳) فہرست شمس العلوم:

نشان بن سعید کی مشہور لغت، شمس العلوم، کی ترتیب کے سمجھانے کے لئے ملک العلماء نے یہ فہرست تیار کی ہے۔ لغات شمس العلوم کا ایک قلمی نسخہ جناب ڈاکٹر مولوی محمد عبدالحق صاحب، پرنسپل محکمہ کالج مدراس، کے کتب خانے میں موجود ہے، جس کے حصہ اول کے ابتدائی تیس صفحات میں یہ فہرست مندرج ہے اور اس کے بعد لغت کا اصل متن شروع ہوتا ہے۔ اس فہرست کا عنوان یہ ہے: ”فہرست شمس العلوم فی اللغة تصنیف ملک العلماء قاضی شہاب الدین دولت آبادی التغلٹی۔“

عبدالحق محدث دہلوی، فرشتہ، مولوی رحمان علی، یا ایتھ نے نہ تو اس فہرست کا ذکر کیا ہے اور نہ ملک العلماء کے نام کے ساتھ ”تغلٹی“ لکھا ہے۔ ممکن ہے کہ ملک العلماء کے والد شمس الدین، یا شاید

صرف اتنا لکھا ہے: ”تا بحث امر شرح نوشتہ است۔“ فرشتہ نے اس کا ذکر نہیں کیا، مگر مولوی رحمان علی کی فہرست میں شامل ہے۔
(۶) مناقب السادات:

اس رسالے کے بارے میں محدث دہلوی لکھتے ہیں: ”درینجا داد عقیدت و محبت بہ اہل بیت نبوت، سلام اللہ علیہم اجمعین، دادہ است۔ و سرمایہ سعادت و موجب نجات وے در آخرت آن خواہد بود، ان شاء اللہ تعالیٰ۔“ فرشتہ اور مولوی رحمان علی نے بھی اس کا ذکر کیا ہے۔ اس کا ایک نسخہ کتب خانہ آصفیہ حیدرآباد میں ہے۔

(۷) رسالہ در تقسیم علوم:

یہ رسالہ فارسی زبان میں ہے۔ مولوی عبدالحق محدث دہلوی اور مولوی رحمان علی نے اس کا ذکر کیا ہے۔

(۸) رسالہ در صنائع:

یہ رسالہ بھی فارسی زبان میں ہے۔ اس کا ذکر صرف مولوی عبدالحق محدث دہلوی نے کیا ہے۔

(۹) حاشیہ مصباح:

صرف فرشتہ نے اس کا نام لیا ہے۔

(۱۰) رسالہ عقیدۂ شہابیہ:

اس کا ذکر بھی صرف فرشتہ نے کیا ہے۔

(۱۱) فتاویٰ ابراہیم شاہی:

صرف فرشتہ اور مولوی رحمان علی نے اس کا ذکر کیا ہے۔

(۱۲) شرح قصیدۂ بانٹ سعادت:

صرف مولوی رحمان علی نے اس کا ذکر کیا ہے۔

فرشتہ نے لکھا ہے کہ یہ کتاب 'صلح الامثال' کے نام سے مشہور ہے۔ مولوی رحمان علی، تذکرۂ علمائے ہند میں لکھتے ہیں: "دراں تمثیل ہر مسئلہ در ضمن عبارت ادا کردہ است۔ فقیر کتاب مذکور را بہ کتب خانۂ مولانا مفتی علی کبیر مچھلی شہری دیدہ بود۔" معلوم ہوا ہے کہ بعض شخصی کتب خانوں میں اس کے نسخے اب بھی موجود ہیں۔ شرف الدین علی شہتگی شیرازی نے 'شرح الارشاد' کے نام سے اس کی شرح لکھی ہے۔ شرح الارشاد کا قلمی نسخہ کتب خانۂ انڈیا آفس، لندن، میں موجود ہے۔ (انڈیا آفس کٹلاگ نمبر ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸)۔

(۳) بدیع البیان:

اس کی نسبت اخبارالاخیار میں لکھا ہے: "نیز متلے است در علم بلاغت، درینجا مقید بہ سبع شدہ۔" فرشتہ اور مولوی رحمان علی نے بھی اس کتاب کا سرسری طور پر ذکر کیا ہے۔

(۴) بکر مواج:

قرآن حکیم کی فارسی زبان میں یہ ایک مبسوط تفسیر ہے۔ اس کے چار حصے ہیں۔ اس تفسیر کا مکمل نسخہ کتب خانۂ آصفیہ میں موجود ہے۔ اور دو نامکمل نسخے کتب خانۂ انڈیا آفس لندن میں بھی ہیں۔ مصنف نے اسے سلطان ابراہیم شرقی کے نام سے معنون کیا ہے اور سلطان کا پورا نام و لقب وغیرہ اس طرح دیا ہے: "شمس الدنیا والدین ابوالنظر ابراہیم شاہ سلطان۔" ایچھے، مؤلف انڈیا آفس کٹلاگ، نے سلطان ابراہیم کی مدت سلطنت سنہ ۸۰۴ھ تا ۸۲۲ھ (سنہ ۱۴۰۱ء تا ۱۴۲۰ء) بتائی ہے۔ اس تفسیر کے بارے میں عبدالحق محدث دہلوی نے لکھا ہے: "در وے بیان ترکیب و معنی فصل و وصل دادہ است۔ و درینجا از ہر اے سبع تکلفہ کردہ۔ قابل اختصار و تلخیص و تہذیب است۔" فرشتہ اور مولوی رحمان علی نے بھی اس کا ذکر کیا ہے۔

(۵) شرح اصول ہزدوی:

یہ کتاب اصول فقہ میں ہے۔ اس کی نسبت اخبارالاخیار میں

پیدہدگی پیدا کردی ہے۔ فرشتے نے یوں لکھا ہے: ”قاضی شہاب الدین نیز با سلطان عصر موافقت کردہ چندان از فوت شاہ ابراہیم شرقی مغموم گشت کہ در همان سال یعلیٰ اربعین و ثمان مائتہ بہ عالم قدس تشریف برد۔ والبقاء للملک ملک المعبود۔ بعضیے گویند بہ دو سال بعد از فوت سلطان ابراہیم، طائر روحش در سنۃ اثنی و اربعین و ثمان مائتہ بہ روضۃ رضوان پرواز کرد۔“ مگر مولوی رحمان علی تذکرۃ علمائے ہند میں لکھتے ہیں، ”قاضی شہاب الدین دولتآبادی) بہ تاریخ بہست و پنجم رجب، سال ہشت صد و چہل و نہ ہجری، رحلت فرمودہ جانب جنوب مسجد سلطان ابراہیم، کہ بہ نام ”مسجد اٹالہ“ شہرت دارد، مدفون شد۔ مؤلف اوراق، در سال شصت و یکم سیزدہم ہجری، وقتے کہ از مچیلی شہر بہ غازی پور می رفت، مرقدہی را زیارت کردہ، نور اللہ مرقدہ۔“ مولوی صاحب نے نہ صرف سال وفات بلکہ مہینے اور تاریخ کا بھی ذکر کیا ہے۔ مگر یہ نہیں بتایا کہ یہ تاریخ انہوں نے کہاں سے لی ہے۔ قرائن سے ان کا بیان صحیح معلوم ہوتا ہے۔ ممکن ہے کہ ملک العلماء کے مزار پر تاریخ رحلت کدہ ہو یا کسی اور معتبر ذریعے سے ملی ہو۔

ملک العلماء کی متعدد تصانیف ہیں۔ تفصیل حسب ذیل ہے:—

(۱) حاشیۃ کافیہ:

اس کتاب کے متعلق عبدالحق محدث دہلوی اخبارالاخبار میں لکھتے ہیں: ”در لطافت و متانت بے عدیل واقع شدہ، وہم در حالت حیات او مشہور عالم گشتہ۔“ فرشتے نے ان کی تصانیف پر تبصرہ کرتے ہوئے لکھا ہے: ”تصانیف مستحسنۃ مفیدۃ آن بزرگوار شہرت تمام دارد۔ مثل حاشیۃ کافیہ کہ مشہور است بہ حاشیۃ ہندی۔“ غالباً ایران وغیرہ میں اس کا یہ نام ہو گیا تھا۔

(۲) ارشاد:

یہ تصنیف بھی فنِ نکو میں ہے۔ اس کے متعلق اخبارالاخبار میں لکھا ہے: ”در وے تمثیل در ضمن تعبیر التزام نمودہ و ترتیب جدید اختیار نمودہ است۔ نیز متلے است لطیف، بے نظیر و قرین۔“

قاضی شہاب الدین کم سے کم ربیع الاول سنہ ۸۰۱ھ میں دہلی سے کالہی چلے گئے ہونگے۔ اکثر مورخوں نے لکھا ہے کہ سلطان ابراہیم شرقی نے سنہ ۸۰۲ھ، مطابق سنہ ۱۲۰۱ء، میں تخت سلطنت پر جلوس کیا اور سنہ ۸۲۲ھ، مطابق ۱۲۲۰ء، میں وفات پائی، یعنی اس کی پادشاہی چالیس سال اور چند مہینے رہی۔ بعض مورخوں کے بیان سے سال جلوس و وفات میں اختلاف پیدا ہوتا ہے، مثلاً فرشتہ نے لکھا ہے: ”مدت سلطنت او (سلطان ابراہیم شرقی) چھل سال و چند ماہ بود و بہ روایت حاجی محمد قندھاری در سنہ ۸۲۰ھ اربعین و ثمان مائے قوت شد۔ و بریں تقدیر مدت پادشاہی او سی و ہشت سال خواہد بود۔“ سلطان ابراہیم شرقی کا سال جلوس خواہ کوئی سا ہو، یہ یقینی ہے کہ شہاب الدین دولتابادی اس کے عہد کی ابتدا میں جونپور میں تھے۔

سلطان ابراہیم شرقی اہل علم تھے بیحد قدر کرتا تھا۔ اس کے عہد میں ہندوستان اور دوسرے بلاد اسلامیہ کے بہت سے علما پائنتخت جونپور میں جمع ہو گئے تھے۔ قاضی شہاب الدین دولتابادی کی حیثیت ان سب میں ممتاز تھی، اور قاضی صاحب کی سلطان کے پاس بڑی قدر و منزلت تھی۔ فرشتہ نے لکھا ہے: ”از جملہ فضائے عصر او یکے قاضی شہاب الدین جونپوری است۔ اصل او فزنی است و در دولتاباد دکن نشو و نما یافت۔ سلطان ابراہیم در تعظیم و توقیر او بسیار می کوشید۔ و در روزہائے متبرک در مجلس او بر کرسی نقرہ می نشست۔ گویند وقتے مولانا را مرفے طاری شد۔ سلطان ابراہیم بہ عیادت او رفتہ بعد از تفتیش احوال: اظہار لوازم مہربانی بجا آورد۔ قدحے را پر از آب کردہ گرد سر مولانا گردانید، و خود نوشیدہ گفت: ”بار خدایا، ہر بلائے کہ در راہ ایز باشد، نصیب من گردان و اورا شفا بخش۔“ و ازینجا عقیدہ آن صاحب تخت و تاج نسبت بہ علمائے شریعت محمدی، صلی اللہ علیہ وسلم، معلوم می توان کرد کہ تاچہ فایت بود۔“

فرشتہ نے سلطان ابراہیم شرقی ہی کا سال وفات متعین نہیں کیا ہے، بلکہ قاضی شہاب الدین کے سال وفات کے تعین میں بھی

ملک العلماء قاضی شہاب الدین دولت آبادی

By

A. S. U'SHA,

Junior Lecturer in Persian.

قاضی شہاب الدین دولت آبادی (ابن شمس الدین بن عمر زاولی) نویں صدی ہجری کے ایک مشہور عالم اور مصلف ہیں۔ ان کے زمانہ زندگی میں اور ان کے وفات کے بعد بھی، ایک مدت دراز تک، نہ صرف ہندوستان بلکہ اکثر بلاد اسلامیہ میں، ان کی تصانیف کی خاصی شہرت رہی ہے۔ اس باب میں عبدالحق محدث دہلوی، اخبارالاخیار میں لکھتے ہیں: ”شہرت اوصاف مستغنی است از شرح آن، اگرچہ در زمان او دانشندان بودہ اند کہ اوستادان و شریکان او بودہ، اما شہرت و قبولے کہ حق تعالیٰ او را عطا کرد، هیچ کس را از اہل زمان او نکرد۔“

تاریخ فرشتہ میں لکھا ہے کہ انہوں نے دولت آباد دکن میں نشو و نما پائی۔ مگر اس کا تھیک طور پر کہیں پتہ نہیں چلتا کہ یہ کب پیدا ہوئے، کب تک دکن میں رہے، اور شمالی ہند کی طرف کب گئے۔ مولوی رحمان علی نے تذکرۃ علمائے ہند میں ان کے متعلق لکھا ہے، ”از قاضی عبدالمقتدر دہلوی، و مولانا خواجگی تسلیم معین الدین عمرانی اکتساب علوم کردہ۔“ ہرگاہ لشکر تیمور متوجہ دہلی شد، قبل از رسیدن بہ دہلی، قاضی شہاب الدین ہمراہ اوستاد خود، مولانا خواجگی، از دہلی بہ کالپی شتافت۔ مولانا خواجگی بہ کالپی رخت اقامت انداخت، و قاضی بہ جون پور رفت۔ سلطان ابراہیم شرقی (والی جون پور) قدوم قاضی مغتنم شمرده بہ اعزاز و تعظیم پیش آمد، و او را بہ ”ملک العلماء“ ملقب کرد۔“

امیر تیمور ۷ ربیع الثانی سنہ ۸۰۱ھ، مطابق ۱۷ دسمبر سنہ ۱۳۹۸ء، کو دریائے جمنا عبور کرکے دہلی پہنچا تھا۔ اس حساب سے، شاید،

MIR MUHAMMAD SHAFI'

His Life and Works

By

MUHAMMAD HUSAYN MAHVI,

Junior Lecturer in Urdu

Mir Muhammad Shafi', son of Mir 'Askari, was born in Nellore in 1208 A.H. He studied under his father and other teachers and attained great merit as a poet. Besides Persian and Urdu he was also conversant with other languages and had high proficiency in translating works from other languages into Persian and Urdu.

It is related in *Tazkira Gulzār-i-A'zam*, compiled during the period of Ghulām Muhammad Ghawth Khān Bahādur Nawwāb Wālājāh V A'zam 1239 A.H., that Mir Muhammad Shafi' composed 60,000 verses. Besides, he is also the author of two books: *Sham'-i-Mahfūl* and *Jāmi'u'l-Istī'ārāt*.

Sham'-i-Mahfūl, which Mir Muhammad Shafi' refers to as his own work in *Jāmi'u'l-Istī'ārāt*, is not extant.

Jāmi'u'l-Istī'ārāt, (1257 A.H.), in Persian language, is a dictionary of Persian idioms and usages. It is available in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, and is now being edited by the Department of Arabic, Persian and Urdu, University of Madras.

In addition to *Jāmi'u'l-Istī'ārāt*, we also have some of his verses recorded in *Gulzār-i-A'zam*. The other works of Mir Muhammad Shafi' are not known, although he is considered as an able and well-known writer.

(د) کہیں کسی لغت نویس کی رائے سے اختلاف بھی کیا ہے۔
 (ه) اور جہاں کسی کی رائے زیادہ پسند آئی ہے، اُسکا اظہار بھی کر دیا ہے۔

(و) بعض لغات کے معنی اردو میں بھی اپنی طرف سے بتا دیے ہیں۔
 (ز) اور جو کوئی بات غلط معلوم ہوئی ہے، اس کی صحت کر دی ہے۔
 غرضکہ فارسی دانوں کھلے جامع الاستعارات بہت کام کی کتاب ہے اور مؤلف نے اس کی تالیف میں کافی محنت اُٹھائی ہے۔

کتاب کے اول و آخر میں نہ مہر ہے، نہ کسی مالک کا نام ہے، نہ کاتب کا۔ پہلا اور آخری صفحہ دونوں خالی اور بالکل سادہ ہیں۔ کتابت کی غلطیاں بہت کم ہیں، جو قلمی کتابوں میں اکثر پائی جاتی ہیں۔

یہ کتاب اُس وقت تالیف ہوئی ہے، جبکہ نوب اعظم (مدرس) تخت کرناٹک کے والی ہو چکے تھے، مگر بالغ نہیں ہوئے تھے۔ نواب اعظم جاہ بہادر اُن کے نائب و مختار تھے۔

جامع الاستعارات، مدرس یونیورسٹی کے اورینٹل ریسرچ انسٹیٹیوٹ کے شعبہ اسلامی سے عنقریب شائع ہوگی۔ اسلئے اس وقت اس پر کسی مزید تفصیلی تبصرے کی ضرورت نہیں معلوم ہوتی۔

یہ کتاب سنہ ایک ہزار دو سو ستاون ہجری میں تالیف ہوئی ہے اور اس کا مقصد تالیف مصنف نے خود اپنے جن الفاظ میں بتایا ہے، اُن کا ترجمہ یہ ہے:

”مبتدیوں کو اساتذہ کے دیوانوں کے مطالعے کے وقت اہل فارس کے استعارات سمجھنے میں آسانی ہو۔ اور وہ اخذ مطلب سے قاصر نہ رہیں اور اس مختصر سے فائدہ عظیم حاصل کریں۔“

اس کتاب میں دو دفتر ہیں:

پہلا دفتر لغات کنایات کے بیانی میں۔

دوسرا دفتر مشتقات استعارات یعنی مصادر کنایات کے بیان میں۔

یہ کتاب حروف تہجی کے حساب سے مرتب کی گئی ہے۔ پہلا حرف باب کا اور آخری حرف فصل کا قرار دیا ہے۔ اس کی تفصیل، اُس فہرست سے معلوم ہوتی ہے، جو کتاب کے شروع میں ہے۔

اس کی تالیف اور ترتیب میں مصنف نے جن کتابوں سے مدد لی اور فائدہ اُٹھایا ہے، اُن کا بھی ذکر کر دیا ہے۔ کہتے ہیں: ”لغات کنایات از کتب شہیدی و برہان قاطع، و فرخی وغیرہ استنباط کردہ رسالہ ترتیب داد و جامع الاستعارات نام نہاد۔“

لغات کے لکھنے میں مصنف نے کئی باتوں کا التزام رکھا ہے:

(الف) جو معانی کئی لغت تری کتابوں میں موجود ہیں، اُن کے مأخذ کا حوالہ نہیں دیا۔

(ب) جو معنی صرف ایک کتاب میں لکھے ہیں، اور کتابوں میں نہیں، اس کتاب کا نام بتا دیا ہے، کہ یہ معنی فلاں کتاب میں درج ہیں۔

(ج) جن معانی میں کسی لفظ کا استعمال کم ہوا ہے، اُس کی سند میں فارسی کے کسی زبردست اور سستند شاعر کا کوئی شعر دیدیا ہے۔

دو تصنیفیں:

ان اشعار کے علاوہ اب تک میر شفیع کی صرف دو تصانیف کا پتہ چلا ہے:

(۱) شمع محفل، (۲) جامع الاستعارات۔

یہ دونوں کتابیں فارسی زبان میں ہیں، مگر پہلی کتاب ہماری نظر سے نہیں گزری۔ غالباً یہ اب تک کہیں چھپی بھی نہیں ہے اور خدا ہی جانے کہ اب اسکا کوئی نسخہ دنیا میں کہیں موجود بھی ہے یا نہیں۔

دوسری کتاب: جامع الاستعارات، ہمارے سامنے ہے۔ اسی میں اپنی مذکورہ کتاب کا شفیع نے مختصر تذکرہ کیا ہے۔ جامع الاستعارات، جیسا کہ اس کے نام سے ظاہر ہے، فارسی کے استعارات کی ایک لغت ہے۔ اس کے باب الشیخین مع اللام میں ”شمع محفل“ کی تشریح کرتے ہوئے میر شفیع لکھتے ہیں:

”نام کتابہست مملو بہ احادیث و آیات و فقرات عربی“ کہ
 این دعا کو ترتیب دادہ۔ (صفحہ ۱۷۸ نسخہ قلمی)۔

اس بیان سے اتنا اور معلوم ہوا کہ اس کتاب میں مصنف نے قرآن پاک کی آیتیں، حدیثیں اور عربی زبان کے فقرے جمع کئے ہیں۔ لیکن کچھ پتا نہیں چلتا کہ کس فن کی کتاب ہے اور کس موضوع و مطلب کی آیتیں وغیرہ فراہم کی ہیں۔ قیاس یہ کہتا ہے کہ غالباً نصائح کی کتاب ہوگی۔ اس سے زیادہ اس کی نسبت کچھ نہیں کہا جاسکتا۔

(۲) جامع الاستعارات کا ایک قلمی نسخہ خوش نصیبی سے گورنمنٹ مدراس کے قلمی کتب خانے میں دستیاب ہوا۔ اس نسخے کے علاوہ کسی دوسرے نسخے کا پتا ہندوستان کے کسی کتب خانے میں نہیں چلتا۔ یہ کتاب تقریباً تین سو صفحات کا حجم رکھتی ہے۔ دمی سائز ہے اور ہر صفحے میں کوئی تیرہ سطریں۔ قرینہ بتاتا ہے کہ مصنف کے ہاتھ کی لکھی ہوئی ہے۔ اور غالباً یہ وہی نسخہ ہے، جو مصنف نے اپنے عہد کے فرمان روا کے حضور میں پیش کیا تھا۔

میر شفیع سنہ ۱۲۶۲ھ تک زندہ تھے۔ جبکہ ثواب اعظم نے اپنا تذکرہ گلزار اعظم تالیف کیا اور چھپوایا ہے۔ افسوس کہ اسکے بعد کے حالات نہیں معلوم ہوتے۔

کلام: عجیب بات ہے کہ اردو فارسی دونوں زبانوں اور مختلف علوم و فنون میں انہوں نے بہت کچھ کام کیا اور اپنی علمی و ادبی یادگار کی حیثیت سے بڑا ذخیرہ چھڑا، لیکن افسوس! اخلاف کی غفلت اور علم و ہنر سے بیگانگی نے یہ نتیجہ دکھایا کہ آج ہمیں صرف ایک تذکرے میں ان کے صرف فارسی کے سات شعر دستیاب ہوتے ہیں۔ اردو کا ایک شعر بھی نہیں ملتا۔ یہ اشعار ہم نمونے کی طور پر ذیل میں درج کرتے ہیں، ملاحظہ فرمائیے، فرماتے ہیں:

خال ہر عین صنم بس بہزار انداز است

الف کرد است مگر حسن الف قامت را

بتائید خال رخس سر بلدم

اعانت ز اختر نباشد نباشد

عاشق کشی عبادت مژگان ظالم است

در مذهب ستم زدگان شد نیاز فرض

ارہ فرق عدو، شعر کم و بیش شفیع

تبغ صاف است اگر گشت کلامش مربوط

مردمک دست تھی شد ز دُر و لعل سرشک

لعل خندان مددے، گوہر دندان مددے

نرگس و غلچہ و گل، چشم و دہان و رخ تست

حاشی اللہ روم جانب بستان کسے

ساقی! ز فیض جام جہانے شد است مست

ما نیز آمدیم خبردار اندکے

ساتھ ہزار اشعار میں سے یہی سات شعر میسر آسکے۔ اللہ اکبر!

اور: مشقِ سخن شروع کر دی۔ ابتدا میں کچھ عرصے تک اپنے چچہ بھائی میر محمد حسن کو اپنا کلام بطور اصلاح دکھاتے رہے۔ اُن کا تخلص قریب تھا۔ میر شفیع نے بہت جلد اچھی مشقِ سخن بہم پہنچالی۔ اس کے بعد وہ مدراس چلے آئے۔ یہاں پہنچکر فارسی زبان کے مکتوبات کی تحقیق اور اپنے کلام کی اصلاح کے لئے میرزا محمد عبدالباقی و قاضی ایرانی کو منتخب کیا اور اُن کی صحبت و رہنمائی سے بہت کچھ فائدہ اُٹھایا۔ لائقِ استاد نے تھوڑے ہی دن میں شفیع کو اچھا شاعر اور فارسی زبان کا ماہر بنا دیا۔ پھر شفیع کو سیر و سیاحت کا شوق ہوا۔ وہ اپنی بلند ہمتی سے کام لیکر گھر سے نکل کھڑے ہوئے، اور مدتِ دراز تک بہت سے شہروں کی سیاحت کرتے رہے۔ جس شہر میں جاتے، وہاں کے نامور اربابِ علم و ادب کی صحبت میں حاضر ہوتے۔ اُن سے ملاقاتیں ہوتیں، اور علمی و تجرباتی فوائد حاصل کرتے تھے۔ اس طرح شفیع نے اپنی قابلیت اور علمی تجربہ بہت بڑھا لیا۔

لیکن ابھی شفیع نے اپنی عمر کے اکیسویں سال ہی میں قدم رکھا تھا کہ اُن کے والد کا انتقال ہو گیا۔ اس حادثے کی وجہ سے شفیع کی ذمہ داریاں بہت بڑھ گئیں اور اُن کے پائے سیاحت میں بیڑیاں پڑ گئیں۔ حالات نے کچھ ایسا مجبور کر دیا کہ آخر کار شفیع کو اپنے سیر و سفر کا یہ سلسلہ بند کر دینا پڑا۔ اور اپنے والد مرحوم کی جگہ پر ملشی گری کی خدمت اختیار کر لی۔ آٹھ سال بعد اپنی قابلیت کے سبب ترقی کر کے محکمہ صدر امین کے دفاتر دیوانی کی سر دشتہ داری کے معزز منصب پر سرفراز ہوئے۔ شفیع فارسی اور اردو دونوں زبانوں میں شعر کہتے تھے۔ اور نثر نگاری کا بھی خاص ذوق تھا۔ کئی فلوں میں ان کی تصانیف ہیں، جو اُن کی قابلیت کی شاہدِ عادل ہیں۔ نیز دونوں زبانوں میں کوئی ساٹھ ہزار ابیات کہے ہیں۔

فارسی اور اردو کے علاوہ شفیع کو اور کئی زبانوں پر عبور حاصل تھا۔ مثلاً تلنگی و گھڑہ۔ یہی نہیں بلکہ مختلف زبانوں سے ترجمہ کرنے میں بڑا کمال پیدا کر لیا تھا، بہت جلد ترجمہ کر لیتے تھے۔

نواب اعظم کے دور حکومت میں یا اس سے کچھ پہلے جو شعراء اور فارسی زبان کے ماہرین یہاں نمایاں ہوئے، اُن میں ایک بزرگ میر متھن شفیع نامی تھے، جنکا تخلص شفیع اور وطن نلور تھا۔ یہ میر عسکری باقری کے لائق فرزند تھے۔ اور استرآباد (فارس) ان کا آبائی وطن تھا*۔

سلطان قطب عبداللہ عرف تانے شاہ کے زمانہ حکومت میں (جو گولکنڈہ حیدرآباد کا نامور بادشاہ اور قطب شاہی سلسلے کا ایک گوہر آبدار تھا) میر شفیع کے اجداد میں سے ایک بزرگ یہاں وارد ہوئے۔ ان کا نام میر حسن تھا۔ یہ بادشاہ کے بہت محبوب نظر ہو گئے۔ ان کی سیادت اور شرافت آبائی کا لحاظ کر کے بادشاہ موصوف ان کی بہت کچھ تعظیم کرتا، اور عزت و احترام سے پیش آتا تھا۔ اور اسی قدردانی کی بدولت میر حسن کو حیدرآباد کے اطراف میں ایک موضع مری کٹتہ نامی مدد معاش کی طور پر جاگیر میں مرحمت فرمایا گیا، جو (سنہ ۱۲۶۲ھ تک) اُن کی اولاد کے قبضے میں تھا۔ اور وہ اس موضع کی آمدنی سے فائدہ اُٹھاتے رہتے تھے†۔

میر شفیع کے والد بزرگوار اپنے حالات کے اقتضا سے مچھلی بندر میں آ رہے۔ اور یہاں کسب معاش کیلئے تجارت کا سلسلہ شروع کیا۔ عرصے تک یہ شغل جاری رہا۔ بعد کو انگریزی حکومت کی ملازمت اختیار کر لی اور ضلع نلور کے محکمہ سرکاری کی منشی گری کی خدمت پر مامور ہوئے۔ وہیں اُنہوں نے اپنے گھر والوں کو بلالیا، اور نلور ہی کو اپنا وطن بنا کر رہنے پہلے لگے۔

میر شفیع نلور ہی میں سنہ ایک ہزار دو سو آتھ ہجری میں پیدا ہوئے اور وہیں نشو و نما پائی۔ سن شعور کو پہنچنے کے بعد اُنہوں نے عربی، فارسی اور علم سیاق میں اپنے والد بزرگوار سے استفادہ کیا۔ اُن کے علاوہ اُس عہد کے دوسرے استادوں سے بھی سند تکمیل حاصل کی۔ اسی زمانے میں شعر و شاعری کا شوق بھی پیدا ہو گیا،

* دریائے خزر کے ساحل پر ملک مازندران کا ایک شہر ہے۔

† تذکرۂ گلزار اعظم مطبوعہ مدراس۔

میر محمد شفیع باقری، نلوری

By

MUHAMMAD HUSAYN MAHVI,

Junior Lecturer in Urdu.

مدراس میں علمی و ادبی دور کی ابتدا یونٹو اسلامی سلطنت کے زمانہ قیام سے ہوتی ہے۔ لیکن نواب والا جاہ اول نواب محمد علی شاہ کے دور حکومت میں زیادہ فروغ ہو گیا تھا۔ اور کامل فروغ نواب اعظم کے عہد میں ہوا۔

نواب اعظم کا وجود والا جاہی سلسلے میں علمی و ادبی حیثیت سے بہت مبارک اور موجب ترقی ہوا۔ مگر اُن کی جوانامرگی نے مشرقی علوم کی قدردانی کا گویا خاتمہ کر دیا۔ اگرچہ اُن کے جانشینوں نے بھی علم کی قدر افزائی کی، تاہم زمانے کے حالات کچھ ایسے تھے کہ وہ بات نہ رہی:

دل ہی نہ رہا امید کیسی - جو کت گئی نخل آرزو کی

نواب اعظم خود اچھے شاعر اور شعراء و علماء کے حد درجہ قدرداں تھے۔ اس وجہ سے خصوصیت کے ساتھ فارسی ادب کا ذوق مدراس میں بلند ہو گیا تھا۔ اُن کے زمانے میں اس زبان کے اچھے اچھے ماہر، ادیب، مصنف، زبانداں، اور بلند پایہ شاعر نمایاں ہوئے۔ کچھ تو اِس قدردانی کی بدولت اور کچھ قابل و فاضل لوگ انگریزی ملازمت کے سلسلے میں شمالی ہند اور ایران وغیرہ سے آکر یہاں اکٹھا ہو گئے۔ غرض یہ کہ اچھا خاصا اہل علم کا مجمع تھا۔ تصنیف و تالیف کا بازار گرم رہتا تھا۔ مشاعروں کی ہنگامہ آرائیاں تھیں، اور جابجا فارسی تعلیم گاہوں کی چہل پہل تھی، مگر افسوس کہ یہ دور زیادہ دنوں باقی نہ رہ سکا:

”خوش درخشید، ولے دولت مستعجل بود“

TATTVASUDDHI

EDITED BY

S. S. SURYANARAYANA SASTRI

AND

E. P. RADHAKRISHNAN

The publication of this Advaita manual commenced with the first issue of the *Annals*. The present number contains chapters 26-32:

Bhedanirākaranam
Asatkāryavādanirākaraṇam
Kṣanabhaṅgavādanirākaraṇam
Bhedābhedanirāsaḥ
Dehātmavādanirākaraṇam
Vijñānavādanirākaraṇam
Saṃsāramithyātvaṃ

The text contains fourteen chapters more making 46 chapters in all. It is hoped to complete the issue of the book in the next number of the *Annals*.

॥ मेदनिर्वाकरणं षड्विंशम् ॥

नेहास्ति नानेति निवार्य मेदं सदेकमेवेति यमेकमाह ।

श्रुतिर्निरस्तातिशयावैबोधं नतोऽस्ति तं विष्णुमनन्यभावः ॥

संप्रति विचार्यते 'किं मेदो नाम वस्तुस्वरूपमेव औहोस्विदर्थान्तरम्?' इति । तत्र सांख्यादयो मन्यन्ते—'द्विविधो मेदः । एकस्तावत् पदार्थानां अन्योन्यं सामानाधिकरण्यादयोभ्यतालक्षणः, यथा रजतादेः शुक्तिर्कादिसंसर्गायोभ्यतालक्षणः ; स च [पदार्थधर्म एव ;] पदार्थस्वरूपेऽवगतेऽपि तद्वत्तत्त्वविशेषावगमेन विना च नावगम्यते । एकस्तु पदार्थानां असङ्करलक्षणः ; स तु [पदार्थस्वरूपमेव ; तदवगतिश्च] पदार्थस्वरूपावगतिरेव । ननु " 'अयं अस्मात् मिन्नः' " इति धर्मिप्रतियोग्यपेक्षो मेदः ; तदग्रहणं च धर्मिग्रहणाद्यपेक्षम् ; न तु घटादिस्वरूपं प्रतियोग्याद्यपेक्षम्, नापि तदग्रहणम् ; कुतस्तत्र पदार्थस्वरूपमेव मेदः ? कुतो वा अनयोः एकज्ञानवेद्यत्वम् ?"

१. E: श्रुति	११. E omits the words within
२. O: अयात्मबोधं	brackets.
३. B: नमामि	१२. O: रूपः for लक्षणः
४. O: भावम्	१३. O omits the portion within
५. O: उत तत्त्वान्तरं	brackets.
६. O: सांख्या मन्यन्ते	१४. O omits इति
७. E: विविधो	१५. E: अपेक्षेण तु
८. O drops this dr̥ṣṭānta and a	१६. O omits आदि
part of the following up to	E: पेक्षेणापि
अवगते तद्वत्तत्त्वम्	१७. O: तदग्रहणं धर्मिग्रहणाद्यपेक्षम्
९. A E omit आदि	१८. B: ततस्तत्र
१०. B omits च	१९. O: तयोः

इति । उच्यते । न तावत् मेदस्य धर्मप्रतियोग्यपेक्षा, रूपरसौदिस्वरूपस्यैव मेदै-
त्वात्, तस्य च प्रतियोग्याद्यनपेक्षणात् । असङ्करो हि मेदैः । स च रूपस्य रूपा-
त्मनैव रसोदेः सिद्धः । न हि रूपरसयोः स्वरूपव्यतिरेकेण धर्मान्तरापेक्षोऽसङ्करः^१
प्रतिभाति; तयोः स्वरूपस्यैव असङ्करात्मनैव अवभासनात् । या तु तत्र धर्मप्रति-
योग्यपेक्षा सा तत्र मेदशब्दप्रयोगनिबन्धना । तथा हि । रूपरसादिशब्दास्तावत्
रूपरसादौ तत्स्वरूपमात्रनिमित्ताः प्रयुज्यन्ते; मेदादिशब्दास्तु तत्रैव बुद्धिसन्निधापित-
पदार्थान्तरोपाधिमपेक्ष्य । यथा वृक्षादिषु वृक्षादिशब्दाः तत्स्वरूपमात्रापेक्षया प्रयुज्यन्ते,
वनादिशब्दास्तु तत्रैव चैकदेशावस्थानाद्युपाध्यपेक्षया । [तत्रैव धर्मप्रतियोग्यपेक्षायाः]
मेदशब्दप्रयोगनिबन्धनत्वात्, स्वरूपातिरिक्तमेदे^२ प्रमाणाभावात्, निर्विकल्पकविज्ञा-
नेऽपि रूपरसादिस्वरूपस्यैव अस्मिन् रसात्मना अवभासनात्, वस्तुस्वरूपमेव मेदो न
अर्थान्तरम्—इति ।

तत्रैवमाचक्ष्महे । यदि कश्चित् पदार्थानां धर्मभूतो मेदः प्रतिभासते, प्रति-
भासताम्; न तत्प्रतिभासो निराक्रियते, यावत्प्रपञ्चावभासं मेदस्यैवमीदृत्वात् । यत्तु

१. O: रूपमादि	११. O omits तत्
२. E: मेदात्	१२. B O: तत्रैकदेश
३. E: मेदस्वरूपस्य	१३. E omits the words within brackets.
४. O: रसास्तिष्ठः	१४. E: मेदप्रमाण
५. E: पेक्षा रूपस्यैव मेदे तत्र शब्दप्रति-
योगिनिबन्धना; thus a few
phrases are missing;
O: धर्मान्तरं पक्षोऽसङ्करः	१५. A: निर्विकल्पकज्ञाने
E: निकल्पक
६. B O drop एव	१६. O: सङ्करा
७. O: अवभासात्	१७. O omits वस्तु
८. A omits तु	१८. O: अत्र
९. O: रसादिस्वरूपनिमित्ताः	१९. O: भासेत
१०. E: प्रतियुज्यते	२०. O omits अव
	२१. A D: अपीदृत्वात्

घटादिस्वरूपमेव मेदः इति परिकल्पनम्, तत्र घटोमुपैति, प्रतीतिविरोधात्, व्यव-
हाराभावप्रसङ्गात्, मेदोभावप्रसङ्गाच्च । तथा हि । 'शुक्रो घटः' इतिवत् 'मिन्नो
घटः' इति घटधर्मत्वेनैव मेदः प्रतिभासते, न तु 'मेदो घटः' इति घटस्वरूपत्वेन ।
अतो मेदघटयोः धर्मधर्मित्वेन प्रतीतेः आ बालपण्डितं प्रसिद्धत्वात्, प्रसिद्धेः बाधा-
भावात्, तदपलापे सर्वप्रतीत्यपलापप्रसङ्गाच्च मेदस्य वस्तुस्वरूपकल्पना सकललौ-
किकप्रतीतिविरुद्धा । किं च मेदो घटोदिस्वरूपमेव चेत्, मेदघटादिशब्दानां
पर्यायत्वप्रसङ्गः । तथा सति 'घटो मिन्नः, पटो मिन्नः' इति मेदशब्दस्य अनेकैः
घटपटादिशब्दैः सह प्रयोगो न स्यात् । तर्तश्च शब्दार्थव्यवहारः अस्तमियात् ।
तत्र यदुक्तम् 'वृक्षवनादिशब्दौ इव वृक्षेषु स्वरूपपररूपोपाधिनिमित्तौ घटमेदशब्दौ'
वर्तते' इति, तदसत् । एकदेशावस्थानादिधर्मविशिष्टाः किल वृक्षवनादिशब्दाभि-
धेयाः, स्वरूपेण वृक्षादिशब्दवाच्या इत्यस्त्येव कियानर्थमेदः । ह्रस्वदीर्घादिशब्दाः
पुनः न्यूनाधिकदेशकालव्याप्तधर्मनिबन्धनाः वृक्षादिषु प्रयुज्यन्ते; न तत्स्वरूपमात्र-
निबन्धना एव । तथा पित्रादिशब्दाश्च पुरुषादिषु जननादिसम्बन्धप्रयुक्ताः प्रवर्तन्ते ।
सर्वथापि तु अपर्यायशब्दानां वाच्यार्थमेदः अपरिहार्य एव । ततश्च मेदघटादि-

१. O: कल्पितं	१३. O drops आदि
२. O omits घटोमुपैति ;
E: घटादिमुपैति	१४. O omits पटो मिन्नः
३. E drops प्रतीति	१५. A: अनेकैकघट
४. A E omit मेदोभावप्रसङ्गात्	१६. A omits च
५. B: इति वा	१७. O: शब्दाविष
६. O omits एव	१८. A E: शब्दौ घटस्वरूपे वर्तते
७. All except O give च for तु	१९. A E: देशोऽवस्था
O: एकदानेकदेशावस्थान
८. A O E: धर्मधर्मित्वप्रतीतेः	२०. Here E introduces a portion
from the 23rd Chapter:
धर्मिकालव्यवहितं up to नापि मेद-
स्वात्मन्तापहवः
९. E adds सर्वत्र	२१. B O: व्यापित्व
१०. O: स्वरूपत्व	
११. B O: लोक	
१२. E omits प्रतीति	

शब्दयोः वाच्यार्थभेदाभावे सति पर्यायत्वात् अनेकैः भिन्नार्थशब्दैः सहप्रयोगानुपपत्तेः शब्दार्थव्यवहारोऽनुपपन्नः स्यात् इति व्यवहारान्यथानुपपत्त्यौ घटादिस्वरूपात् अर्थान्तरं भेदः इति निश्चीयते । तथा चानुमानम् 'विवादगोचरापन्नो भेदशब्दवाच्यो घटशब्दवाच्यात् अर्थान्तरं भवितुमर्हति, तदपर्यायशब्दवाच्यत्वात्, घटादिशब्दवाच्यवत्' इति । भेदशब्दो धर्मिघटपर्यायो न भवितुमर्हति, घटादिशब्दसामानाधिकरण्येनापि प्रयुज्यमानत्वात्, शुक्लादिशब्दवत् ।

अपि च भेदस्य घटादिस्वरूपमात्रत्वे घटादेः अविदारणात्मकत्वात् लोके विदारणरूपो भेदो न सिध्येत् । ततश्च अन्योन्यानामर्तालक्षणवस्त्वसङ्घरासिद्धेः अद्वैतवाद एव भवतीति सूक्ष्मेक्षिकां कुर्वता समर्थितः स्यात् । घटादेर्वा भेदमात्रत्वे भेदस्य विदारणात्मकत्वात् एको घटो न सिध्येत् । तथा तदंशीशो वैको घटो^{१२} न सिध्यतीति शून्यं जगदभविष्यत् ।

अथ मतम् 'भेदात्मना एकबुद्धिबोध्यत्वात् भेदात्मकत्वेऽपि घटादेः एकत्वमविरुद्धम्' इति, तर्हि इदं ब्रूहि 'किं समस्तजगदुदरवती एक एव भेदः, किं वा अनेकः?' इति । यथाद्यः कल्पः तदा भेदस्य एकत्वात् तौवन्मात्रत्वाच्च सर्वस्य

१. O: शब्दव्यव

२. B adds अपि

३. O: अनुमानं च भेदो घटशब्दवाच्यात्
etc.

४. O omits भवितुमर्हति

५. O: भेदशब्दो न घटपर्यायः घटादि-
शब्दसामानाधिकरण्य etc.

६. A: न भवति

७. B: स्वरूपो

८. O: आत्मकत्वलक्षणः

B: आत्मतालक्षण

९. B: वस्त्वन्तरा-

१०. A O omit अपि

११. O: तदंशस्तदंशोऽप्येका

१२. A omits घटो

१३. O: सिध्येदिति

१४. A: असिद्ध

१५. O: तन्मात्र

वस्तुजातस्य पुनरपि^१ अद्वैतवादसमाश्रयणमेव स्यात् । अथ अनेके मेदाः, तैदापि तेषामनेकत्वं एकं चेत्, तैन्मात्रत्वे सर्वमेदानां अद्वैतवादप्रसङ्गः ; अतोवन्मात्रत्वे च मेदमेदिनोर्भेदप्रसङ्गः । ततश्च घटादिमेदोऽपि^२ घटादिस्वरूपादर्थान्तरमेवेत्यापत्तिः । तस्मात् सर्वलोकानुमवविरोधान्^३ शब्दार्थव्यवहारानुपपत्तेः अद्वैतवादस्य शून्यवादस्य वा प्रसङ्गात् घटादिस्वरूपमेव मेदः इतीयं^४ कल्पना न विवेकिजनमनोऽनुकूला ; किं तु घटादिस्वरूपात् अर्थान्तरभूतो धर्मप्रतियोग्यपेक्षश्च मेदः प्रमाणाभावसेयोऽपि यावदैकात्म्यबोधं साक्षिवेद्यतया अवभासते इति न स्वरूपमेदकैल्पनावकाशः । नापि मेदस्य अत्यन्तापह्नवः ।

यत्पुनरुक्तम् 'निर्विकल्पविज्ञानेऽपि मेदोऽवभासते' इति तत्र वक्तव्यं 'किमिदं निर्विकल्पकज्ञानं विवेक्षितम् ?' इति । यदि तावत् विकल्पः शब्दः, तर्हिद्वितं बालमुकादिविज्ञानं निर्विकल्पकमित्युच्येत, तदा तेषां तर्द्वाचकशब्दापरिज्ञानेऽपि 'अयमस्मात् भिन्नः' इति धर्मप्रतियोगिविज्ञानसंभवात् तदपेक्षमेदप्रतिभासेऽपि न कश्चित् विरोधः । अथ विकल्पो मेदः, तद्वहितं प्रथमाक्षसन्निपातजं विज्ञानं निर्विकल्पकम्, इत्यभिप्रायः, तदा मेदस्फुरणरहिते विज्ञाने मेदोऽवभासते

१. B: पुनरद्वैतवादः समाश्रयणीय एव स्यात्	११. O: मेदावकाशः
२. O: तथापि	१२. O: अत्यन्तमप
३. O: तावन्मात्रत्वात्	१३. O: ज्ञान for विज्ञान
४. B: अथ तावन्मात्रत्वे	१४. O omits विवक्षितमिति
५. O: अपि for च	१५. A E omit the visarga after विकल्प
६. O omits अपि	१६. E: तत्र हि बाल
७. B O omit च	१७. O omits वि
८. B adds वा	१८. O: उच्यते
९. O adds च	१९. O omits सत्
१०. O: इति न घटते ; किं तु	२०. O: मेदरहितविज्ञाने

इति विरुद्धभाषित्वं^१ निर्व्यलीकानां आपद्यते । तस्मात् न वस्तुस्वरूपं भेदः इति^२ सूक्तम् । तस्मात् अनिर्वचनीयाविद्यात्मको भेदो यावदैकात्म्यबोधमवभासमानो न केनचित् प्रत्याख्यातुं शक्यते इति ।

इति तत्त्वशुद्धौ भेदनिराकरणप्रकरणम् ।

१. A: भाषित्वात्

E: भाषितत्वात्

२. O: निर्व्यलीकमापद्यते

३. A: आपद्येत

४. O E omit सूक्तम् ; O closes the chapter with इति

॥ असत्कार्यवादनिराकरणं सप्तविंशम् ॥

श्रुतिः सदेवौखिलमग्र आसीदिति स्वयं प्राह जनेश्वरं सत्त्वम् ।

कार्यप्रपञ्चस्य यदैतमनैव नमोऽस्तु तस्मै हरये परस्मै ॥

संप्रति विचार्यते किं प्रागुत्पत्तेः असत् कार्यम्, आहोस्वित् असद्विलक्षणम् ? इति । तत्र कार्यं प्रागुत्पत्तेः असत् भवितुमर्हति, योम्यत्वे सत्यनुपलभ्यमानत्वात्, [आकाशकुसुमवत् । न च कार्यं प्रागुत्पत्तेः अयोग्यमिति शक्यं कर्तुम्, तदापि तस्य सत्त्वात्, कारणाविनाभावाच्च । कारणस्य चोपलभ्यमानत्वात्] सतः कार्यस्य कारणोपलम्भे सति अनुपलम्भासंभवात् । ततश्च घटादिकार्यस्य प्रागुत्पत्तेः सत्त्वे सति स्वकारणेन मृदादिना उपलभ्यमानेन सैह सदैवोपलब्धिः स्यात् । न चैवमुपलभ्यमाने । तस्मात् असदेव कार्यं प्रागुत्पत्तेः इति निश्चीयते ।

अपि च जन्मनः प्रागपि घटादिकार्यस्य सत्त्वे कुलालादिकारकव्यापारवैयर्थ्यं स्यात् । कार्यस्य सत्त्वाय हि कारकव्यापारः ; तच्चेत् प्रागेव सत्, किंविषयः

१. E: सदेवौखिल

२. B: जनेश्वर ;

C: जनश्च

३. E: तदात्मनैव

४. C: इदं इदानीमालोच्यते

५. A E: सदसद्विलक्षण ;

C: असिद्ध

६. C omits भवितुमर्हति

७. E drops the portion within brackets

८. C: गच्छितुम्

९. C omits च

१०. A: णोपालम्भे

E: कारणोपलभ्यसंभवात् । ततश्च

११. B C omits प्रागुत्पत्तेः

१२. A omits सह

B: सहसर्वदैव

१३. C omits निश्चीयते

१४. C: यदि जन्मनः प्रागपि घटादिकार्यस्य सत्त्वं

१५. E omits स्यात्

१६. E: सत्त्वाच्च

१७. B omits हि

पुनः कारकव्यापारः स्यात् ? अथ सतोऽपि कार्यस्य अभिव्यक्तये कारकव्यापारः, नै सत्त्वाय इति शङ्केयाः, तदपि दुरूपपादम्, अभिव्यञ्जकवैषम्यात् । अभिव्यञ्जको द्यादित्यादिः स्वविषयरूपादीन् स्वगोचरदेशस्थान् युगपत् अविशेषेण अभिव्यनक्ति । तथा कुलालादिव्यापारोऽपि यदि मृदादिविषयो घटाद्यभिव्यञ्जकः, तदा स्वगोचर-मृदादिगतं समस्तं घटशैरावादिकार्यजातं युगपदेव अभिव्यञ्जयेत् । न हि तथा दृश्यते ।

अपि च प्रागुत्पत्तेरपि कार्यस्य सत्त्वे निश्चिते सति कारकव्यापारोऽभिव्यञ्जकः अभिगम्येतापि ; अनिश्चिते तु सत्त्वे, यदन्वयव्यतिरेकानुविधायि कार्यस्य सत्त्वं दृश्यते, तस्य तदेव सत्त्वं निमित्तमिति राजमार्गः ।

अपि च प्रागुत्पत्तेः कार्याभिव्यक्तिरपि सती किं वा असती इति विकल्पनी-यम् । यदि सती तदा कार्याभिव्यक्तये^{११} कारकव्यापारो न स्यात् । अर्थः असती, तर्हि यथै तस्याः प्रागुत्पत्तेः अविद्यमानाया एव जन्मना सत्त्वमिर्धते, तथा कार्य-स्यापि^{१२} भवितुमर्हति । तदर्थं प्रयोगः ‘विमतिपदं कार्यं प्रागुत्पत्तेः असत् भवितु-

१. A E omit न	११. E: कार्यत्व
२. C omits शङ्केयाः	१२. B: सत्त्वरामार्गः
३. C: न for दुरूपपादम्	१३. B: किं वा न सतीति ;
४. E: स्वविषयान् रूपादीन्	C: किं सती etc.,
५. C: व्यञ्जकः सात्तदा	१४. C: प्रथमे for यदि सती
६. C omits समस्तं	१५. All except C insert & च
७. E: घटघटिकादि	१६. C: द्वितीये तु यथा etc.
८. A E: युगपदभिव्यञ्जकम्	१७. E: यथामतं स्याः
९. C: न च तथा	१८. C: सत्त्वमिति कस्यते
१०. C: अपि च निश्चिते प्राक्सत्त्वे कारक-
व्यापारोऽभिव्यञ्जकः कस्येत, अनिश्चिते
तु सत्त्वे	१९. C: कार्यस्यापीष्यताम्
	२०. C omits this anumāna.

महति, कुलादि कारकव्यापारान्वयव्यतिरेकानुविधायित्वात्, संप्रतिपन्नकार्याभिव्य-
क्तिवत्' इति । तस्मात् प्रागुत्पत्तेः असत् कार्य इति तार्किका मीमांसकाश्च मन्यन्ते ।

तदेतत् प्रतिविधीयते । न तावत् प्रागुत्पत्तेः अत्यन्तमसत् कार्यम्, अनु-
त्पत्तिप्रसङ्गात्, आकाशकुसुमवदेव । ननु आकाशकुसुमस्य कारणाभावात् अनुत्पत्तिः,
न पुनरसत्त्वादेव ; घटादेः पुनरसतोऽपि कारणभावात् उत्पत्तिः ; इति वैषम्यम् ।
तदेतदसांप्रतम्, असतो घटादेः कारणेन सम्बन्धानुपपत्तेः असम्बद्धस्य च कारणा-
नुपयोगात् । अर्थ कारणव्यापारादेव तेन असम्बद्धमपि किञ्चिदसदुत्पद्यते, अविशेषात्
तर्हि तत् एव सर्वमुत्पद्यताम् ।

स्यादेतत् 'असतोऽपि योग्यस्यैव कारणव्यापारात् उत्पत्तिः न सर्वस्य' इति ।
का तर्हि कार्यस्य प्रागुत्पत्तेः योग्यता नाम ? किं निरुपाख्यतामात्रमेव, किं वा तद्वि-
लक्षणत्वम्, अथ वा निरुपाख्यस्यैव कश्चन धर्मः ? यद्यौघः कल्पः, तर्हि सर्वमसत्
योग्यमेव इति सर्वमुत्पद्येत । अथ योग्यत्वं अत्यन्तासतो वैलक्षण्यम्, तदैपि सत्त्वं
अनिर्वचनीयत्वं वा ? उभयथापि असत्कार्यवादमङ्गप्रसङ्गः । अथ असत् एव कश्चित्
धर्मो योग्यत्वमिष्येत, सोऽपि निरुपाख्यः तद्विलक्षणो वा ? निरुपाख्यत्वे सति अस-
दन्तरादविशेषः^{१६}; तद्विलक्षणश्चेत्, तस्यापि कार्यत्वे सति प्रागुत्पत्तेः सतः अनिर्वच-

१. C: तत्र भ्रमः

८. E omits थ

२. E: त्पत्तेः सत् कार्य, thus drop-
ping a few letters.

९. A E omit नाम

३. C: न त्वसत्त्वात्

१०. C: आद्ये

४. C: कारणसंभवात् उत्पत्तिरविरुद्धा, मैवं
E: कारणाभावात्

११. B: उत्पद्यते

५. B: तदेतदसत्

१२. E: विवक्षणम्

६. E: घटादकारणेन

१३. C omits अपि

७. All except C give बन्ध

१४. B omits सङ्ग

१५. E: इष्यते

१६. A: शेषात्

नीयस्य वा [कार्यस्वरूपस्य दृष्टत्वात् असत्कार्यवादमङ्गः । तस्मात् अतिप्रसङ्गपरिहाराय कार्यस्य प्रागुत्पत्तेरपि असद्विलक्षणत्वं आश्रयणीयम् ।

ननु] कार्यस्य असद्विलक्षणत्वेऽपि कुलालादिव्यापारेण सर्वं असद्विलक्षणं किमिति नोत्पद्येत ? तस्य कारणविशेषेण सम्बन्धोपपत्तेः योग्यतोपपत्तेश्च इति ब्रूमः । न च निरुपाख्यस्य इव असद्विलक्षणस्य कारणसम्बन्धानुपपत्तिः, स्वरूपसंज्ञावात् । ततश्च कारणविशेषसम्बद्धस्यैव असद्विलक्षणकार्यस्य देशकालादृष्टनिमित्तपरिपाकयोग्यस्य कारकव्यापारविशेषात् उत्पत्तिरुपपद्यते । अतिप्रसङ्गानुमानेन वा कार्यस्य असत्त्वे सति उत्पत्त्यन्यथानुपपत्त्या वा प्रागुत्पत्तेरपि असद्विलक्षणत्वं तावदार्गितम् ।

यत्पुनरुक्तम् ‘कार्यस्य प्रागुत्पत्तेः योग्यत्वे सति अनुपलम्भात् असत्त्वम्’ इति, कैतद्व्याप्तम् ? योग्यस्य अनुपलम्भे सत्यसत्यत्वमिति व्याप्तं गगनकुसुमादौ, इति चेत्, न ; अनैकान्तिकत्वात् । तथा हि । बहुलान्वकार—^{१०}देशोपविष्टघटादेः अनुपलभ्यमानस्यापि संप्रतिपक्षमेव सत्त्वम् । अथ तस्य आलोकानाकलितत्वात् अयोग्यत्वमुच्यते, तर्हि कार्यस्य प्रागुत्पत्तेः कारकव्यापारानाकलितत्वात् अयोग्यत्वं समानम् ।

१. E omits the portion within brackets.	११. E: योग्यकारक
२. C omits स्वरूप	१२. C: कारण
३. A omits अपि	१३. O E: अतः प्रसङ्गा
४. B omits किं	१४. B: अवगतं
O: ता ... सं योग्यत्वानुप
५. O: कारणसम्बन्धोप
E omits कारण	१५. E: द्वैतव्याप्तं
६. A omits योग्यतोपपत्तेः	१६. O: अनुपलम्भे सत्यसत्त्वं व्याप्तम् ;
A: अनुपलम्भसत्त्वसत्त्वमतिव्याप्तम्
७. E: ननु for न च	१७. All except O omit देश
८. O: संज्ञावात्	१८. O: उच्येत
९. A omits विशेष	१९. O: कार्यप्रागुत्पत्तेः
१०. A B: सम्बन्ध	

अथ मतम्—आलोकसहकृतमेव चक्षुः घटादिग्रहणकारणं प्रसिद्धम् ; अतस्तदभावे सति कारणवैकल्यादेव अन्धकारस्थषटादेः अग्रहणं युज्यते, न- ब्राह्मासत्त्वैनिमित्तम् ; न चैवं कुलालादिव्यापारस्य चक्षुरादिसहकारित्वमस्ति ; यदि स्यात्, उत्तरकालमपि तेन विना घटादेः उपलब्धिर्न स्यात् ; अतः कार्यस्य प्रागुत्पत्तेः, पुष्कलकारणे सति अग्रहणं ब्राह्माभावे निमित्तमेव—इति । नैतत्सारम् । यथा आलोकद्रव्यसंसृष्टस्यैव घटादेः चक्षुर्ग्राह्यत्वदर्शनात् आलोकसंसर्गासंसर्गौ घटस्यैव योग्यत्वायोग्यत्वे कल्प्येते, तथा विशिष्टावयवविन्यासोपेतकारणद्रव्यसंसृष्टस्यैव घटादिकार्यस्यैव प्रत्यक्षादिविषयत्वदर्शनात् तथाविधकारणद्रव्यसंसर्गासंसर्गौ कार्यस्य योग्यत्वायोग्यत्वे भवतः । ततश्च कार्यं प्रागुत्पत्तेः असद्विलक्षणमपि आलोकसंसृष्ट इव घटः तथाविधकारणद्रव्यासंसृष्टं सत् प्रत्यक्षादेः अयोग्यमिति तदग्रहणं न ब्राह्माभावे निमित्तं शक्यं वक्तुम् । घटादिकार्यस्यैव अकार्यत्वे विशिष्टावयवविन्यासोपेतस्वकारणसंसर्गादेव प्रत्यक्षादिविषयत्वं इति न किञ्चिदनुपपन्नम् ; अत एव असद्विलक्षणस्यापि कार्यस्य प्रागुत्पत्तेः अयोग्यत्वात्, 'योग्यत्वे सति अनुपलम्भात्' इत्यसिद्धो हेतुः ।

यत्तुक्तम् 'कारकव्यापारस्य अभिव्यञ्जकवैषम्यात् कार्यस्यैव सत्त्वनिमित्तमेवासौ' इति, तदेतच्चोद्यं मीमांसकानां न शोभां^{१४} बिभर्ति ; शब्दाभिव्यञ्जकप्रयत्नादेः प्रदीर्घादि-

१. B: अतदभावे

२. O: स्थघ ... रग्रहमुपपद्यते

३. O: ब्राह्मसत्त्व

४. O: अनुपलब्धिः स्यात्

५. O omits द्रव्य

६. O: कार्यस्य

७. O: कार्यद्रव्यस्य

८. O omits कारण

९. A B: योग्यायोग्यत्वे

१०. O: कारणस्यापि कार्यत्वे

११. O: योग्यत्वे सत्यनुपलम्ब्यमानत्वात् इत्यसिद्धो हेतुः ;

A: उपलम्ब्ययोग्यत्वायोग्यत्वे

१२. O: यदुक्तं

१३. B: कार्यस्यासत्त्वनिमित्त

१४. O: क्षोभते

१५. O: कस्य प्रयत्नादेः

१६. A B: प्रतिवादि

वैषम्ये^१ सति अभिव्यञ्जकत्वाभ्युपगमात् । नापि तार्किकसमैयावष्टमेन चोद्धैमुपपद्यते, प्रतिकार्यं उत्पत्तिकारकादिमेदात् । अतः कारकस्य अभिव्यञ्जकत्वेऽपि नै युगपत् सकलकार्यव्यञ्जकत्वम् ।

यदपीदमुक्तम् ‘प्रागुत्पत्तेः कार्यस्यै सत्त्वे निश्चिते कारकव्यापारस्य अभिव्यञ्जकत्वलाभः, कार्यस्यै प्रागुत्पत्तेः सत्त्वमेव अनिश्चितम्’ इति, तदप्यचारं विरचितम्, कार्यस्य अनुमानेन सत्त्वनिश्चयात् । तथा हि । विवादगोचरापन्ना जनिः सकर्तृका भवितुमर्हति, क्रियात्वात्, गमनादिक्रियावत्, इति । तथा विवादगोचरापन्नः कर्ता स्वकर्तृकक्रियायाः प्रागेव लब्धात्मकः, कर्तृत्वात्, गमनादिकर्तृवत् इति^२ । तदेवं उत्पद्यमानस्य प्रागुत्पत्तेः असद्विलक्षणत्वमवगतम् । तैश्च कारकव्यापारस्य अभिव्यञ्जकत्वमनुमिमीमहे । [तथा हि—विवादाध्यासितः] कुलालादिकारकव्यापारः स्वसिद्धेः प्रागेव विद्यमानस्य अभिव्यञ्जको भवितुमर्हति, कारकव्यापारत्वात्, कृपाकाशाद्यभिव्यक्तिकारकव्यापारवत्—इति ।

यच्चेदमुक्तम् ‘कार्यस्यै अभिव्यक्तिः प्रागुत्पत्तेः सतीति^३ चेत्, कारकव्यापारानर्थक्यप्रसङ्गः ; असतीति^४ चेत्, असत्कार्यवादप्रसङ्गः ; अभिव्यक्तेरपि अभि-

१. O: वैलक्षण्ये सञ्जपि अभि	१३. O omits विवादगोचरापन्नः
२. O: मत for समय	१४. O: कर्तृकत्वात्
३. O omits चोद्यं	१५. O omits इति
४. O: कारकव्यापारस्य	१६. O omits च
५. E: त्वेऽपि सकलकार्यव्यासङ्गः	१७. O omits the words bracketed.
६. O: कार्यप्रसङ्गः	१८. O drops भवितुमर्हति
७. E: कार्यत्व	१९. O: अनभिव्यक्तविषयत्वे सति कारक
८. O: कार्यस्य तु	eto.
९. O: तदप्यपेक्षलम्	२०. O: कार्योभिव्यक्तिः
१०. E: तत्त्व	२१. O omits इति
११. O omits भवितुमर्हति	२२. O E omit इति
१२. O: गमनादिवत्	

व्यक्त्यन्तराभ्युपगमे^१ अनवस्था^२ इति, नैष दोषः; कार्यस्य सत्त्वाभ्युपगमात्^३, अभिव्यक्तेरेव असत्त्वात् । न च वाच्यम्, 'अभिव्यक्तेरपि कार्यत्वात् असत्कार्यवाद-प्रसङ्गो दुर्वारः' इति; अभिव्यक्तेः अकार्यत्वात् । कार्याभिव्यक्तिर्हि सा । अपि च परेषामप्ययं पर्यनुयोगः समानः । तथा हि । जनेः कार्यत्वे जन्यन्तरापेक्षत्वात् अनवस्था; अकार्यत्वे सति कारकव्यापारवैयर्थ्यप्रसङ्गः, इति । अथ 'जनिः स्वयं कार्यं न भवति; किं तु कार्यजनिरेव'; सा चैव स्वपरिनिर्वाहिका; अतो नानवस्था, नापि नित्यत्वप्रसङ्गः' इति, तदेतत्सर्वमभिव्यक्तावपि समानम् । ततः प्रागुत्पत्तेः सदेव^४ कार्यं इति सांख्याः स्वयूथ्याश्च केचित् ।

तदपि दुर्निरूपम्, सत आत्मनो जन्मादर्शनात् । तथा हि । विर्मतिपदं कार्यं प्रागुत्पत्तेः परमार्थतः सत् न भवितुमर्हति, अनुत्पत्तिप्रसङ्गात्, आत्मवत्, इति ।

स्यादेतत् 'कार्यस्य अभिव्यक्तिरेव अस्मीभिः परिण्यते, न उत्पत्तिः' इति । तर्हि इदं वक्तव्यम् 'सा अभिव्यक्तिः कार्यमेव उत वत्त्वन्तरम्' इति । यदि कार्यमेव, तर्हि तस्याः प्रागुत्पत्तेः असत्त्वे सति असत्कार्यवादप्रसङ्गः; सत्त्वे तस्याः धैन्याभिव्यक्तिः तस्याप्यन्या इत्यनवस्था कारकव्यापारानर्थक्यं^५ च प्रसिज्येत । वत्त्वन्तरं तच्चेत्^६, तयोः सम्बन्धः अस्ति वा न वा? नास्ति चेत्, न तस्य अभिव्यक्तिः ।

१. O adds तु

२. E: कार्यत्वासत्त्वावगमात् etc.

A: कार्यस्यैव अनभ्युपगमात्;

B: कार्यत्वासत्त्वाभ्युपगमात्

३. O: अपेक्षायाम्

४. E adds सा and reads सा च again.

५. O omits च

६. E omits the part within brackets.

७. O: अतः

८. O: विमतं

९. O: परमार्थसत्

१०. O omits अस्माभिः

११. O omits अपि

१२. All except O give वा

१३. O: आपद्येत

१४. O omits तत्

अस्ति चेत्, असौ प्रागुत्पत्तेरपि सन् न वा ? संश्वेत्, कारकव्यापारानर्थक्यादि-
दोषप्रसङ्गः ; असंश्वेत्, असत्कार्यवाददोषप्रसङ्गः । तस्मात् कार्यं प्रागुत्पत्तेः न सत्,
नाप्यसत् । अतोऽनिर्वचनीयमायामयं कार्यम् । न हि मायायामपि सदसतोरेव
तर्कशलाकानिवेशः, असंभाव्यमानावभासरूपत्वात् तस्याः । श्रुतिश्च सदसद्विलक्षणमेव
कार्यं दर्शयति “ नासदासीत् नो सदासीत् ” इति । स्मृतिरपि—

“ आसीदिदं तमोभूतं अप्रज्ञातमलक्षणम् ।

अप्रतर्क्यमविज्ञेयं प्रसुप्तमिव सर्वतः ॥ ” इति ।

कार्यस्यै प्रागुत्पत्तेः या गतिरूपन्यस्ता सैव तस्य प्रध्वंसादूर्ध्वमपि द्रष्टव्या ।

तस्मात् सकलमिदं घटशकटादिकं जगत् सदसद्विलक्षणानिर्वचनीयम्,
कार्यत्वात्, इति सिद्धम् ।

इति तत्त्वशुद्धौ असत्कार्यवादनिराकरणप्रकरणम् ।

१. O omits दोष

२. RV: X—129.

३. O: कार्यस्य प्रागुत्पत्तेः मायामयत्व-
मेवाह । सैव गतिः etc.

४. O: घटशकटादिकार्यं सदस etc.

५. O: सत्कार्यनिरूपणम्

॥ क्षणभङ्गवादनिराकरणं अष्टाविंशम् ॥

स्थिरपूर्णबोधवपुषा पुरुषैः स्थिरमेव दृश्यमपि पश्यति यः ।

सकलं सदैव भुवनं यमयन् तमहं नमामि शिरसा नृहरिम् ॥

इदमिदानीं चिन्त्येते 'किं घटादिभावाः क्षणभङ्गिनः किं वा स्थायिनः ?' इति । तत्र हि^१ सौगता मन्यन्ते—घटादिभावानां प्रत्यक्षेणैव क्षणिकत्वमीक्षामहे । तथा हि । प्रत्यक्षं तावत् वर्तमानवस्तुग्राहि । तच्च घटादिवस्तु वर्तमानतया परिच्छिन्देत् तस्य अवर्तमानकालसम्बन्धं व्यवेच्छिनत्ति । यथा नीलगुणविशिष्टवस्तु परिच्छिन्देत् तदेव तस्यानीलसम्बन्धमपि स व्यवेच्छिनत्ति । अपि च अनुमानेनापि घटादिभावानां क्षणभङ्गुरत्वमध्यवस्यामः । तथा हि । विवादास्पदीभूताः भावाः क्षणभङ्गिनो भवितुमर्हन्ति ; सत्त्वात् ; यदक्षणिकं^२ तत्सत् , यथा गगनकुसुमादि ; सन्तश्चमे भावाः ; तस्मात् क्षणिकाः इति । अपि च स्थायिवादिनोऽपि यो घटस्य विनाशक्षणः प्रसिद्धः तदनन्तरपूर्वघटसत्ताक्षणस्य स्वानन्तरोत्तरक्षणे घटविनाशेन व्याप्तिः संप्रतिपन्ना । तथा च सति सर्वस्य क्षणिकत्वं अनुमातुं शक्नुमः । तथा च^३ विवादगोचरापन्नैघट-

१. C: पुरुषं	११. A corrects into परिच्छिन्नं
२. B: विचार्यते ; C: संप्रति विचार्यते	१२. B: परिच्छिन्नत्ति
३. C: क्षणिकाः	१३. A: च्छिन्नस्तदा
४. B O E omit हि	१४. O omits तदा
५. C: घटादीनां	१५. B omits स
६. C: प्रत्यक्षमेव	१६. A O D: परिच्छिन्नत्ति
७. O omits ईक्षामहे and तथा हि ;
A gives an alternative read-
ing : क्षणभङ्गुरत्वमध्यवस्यामः	१७. All except E omit न
८. B omits वस्तु	१८. B: तत्कुसुमादि
९. B omits तच्च	१९. B: विनाशक्षणः
१०. C: घटादिकं	२०. E omits च
	२१. B: पक्षाः

सत्ताक्षणाः स्वानन्तरोत्तरक्षणगतघटविनाशव्याप्ताः, घटसत्ताक्षणत्वात्, अन्यक्षणवत् । तथा च घटादिभावाः क्षणिकाः, प्रत्यभिज्ञायमानत्वात्, ज्वालादिवत् ; स्थायिबुद्धि-वेद्यत्वाच्च क्षणिकाः, ज्वालादिवदेव । अपि^१ च विवादाध्यासिता घटादिभावाः क्षण-भङ्गिनो भवितुमर्हन्ति; अर्थक्रियाकारित्वात् ; यदक्षणिकं न तदर्थक्रियाकारि यथा गगनकुसुमादिः, न तथेमे भावाः नैर्थक्रियाकारिणः ; तस्मात् क्षणिकाः—इति ।

तदेतत् निराकुर्महे । न तावत् क्षणिकत्वं प्रत्यक्षेणक्षितुं शक्यम्, प्रत्यक्षस्य वस्तुस्वरूपविधायित्वात् अतीतकालादिव्यवच्छेदकत्वानुपपत्तेः । न हि प्रत्यक्षस्य एकेन व्यापारेण वस्तुस्वरूपविधायित्वं अन्य[व्यवच्छेदकत्वं च संभवति, विधि]व्यव-च्छेदयोः भिन्नव्यापारार्थकत्वात् । नाप्येकस्य प्रत्यक्षविज्ञानस्य युगपत् क्रमेण वा अनेकव्यापारसंभवः, जन्ममात्रव्यापारत्वात् अस्थिरत्वाच्च विज्ञानस्य । नापि वर्तमान-कालपरिच्छेदनान्तरीयकोऽतीतादिकालसम्बन्धव्यवच्छेदः इति युक्तम्, प्रत्यक्षविज्ञाने अतीतादिकालस्यै च अनवभानात् । न च अप्रतिभासमानस्य विधिः निषेधो वा संभवति । अथ स्मृतिविज्ञानेन बुद्धयारूढस्य अतीतादिकालस्य व्यवच्छेदः कल्प्येत, तर्हि तद्वदेव घटादेः अतीतादिकालसम्बन्धस्य अबाधितस्मृतिगोचरत्वात् नासौ व्यव-च्छेत्तुं शक्यः । अपि च प्रत्यक्षं वर्तमानकालसम्बन्धसमये कालान्तरसम्बन्धं व्यव-च्छिन्नमिति उत सर्वदैव ? वर्तमानसम्बन्धसमये चेत्, अस्तु । नैतावता क्षणिकत्व-सिद्धिः ; घटादेः कालान्तरसम्बन्धस्य स्वरूपेणानिराकरणात् । न च सर्वदैव, व्या-

१. B: लक्षणाः

२. B: लक्षणत्वात्

३. E: अविवादा

४. B: तत्कुसु

५. A: अनर्थ

६. B: कालत्वादि

७. E omits त्व

८. E omits the portion within brackets.

९. B: व्यापारकार्यत्वात्

१०. C: व्यापाराच्च विज्ञानस्य

११. B: कालसम्बन्धस्यानवभासनात्

१२. A: विज्ञानो

प्रत्यभावात् । न हि नीलादिवस्तुपरिच्छेदैकं प्रत्यक्षं तस्य सर्वदैव अनीलादिसम्बन्धं व्यवच्छिनत्ति । तस्मात् असदेतत् 'प्रत्यक्षेण क्षणिकत्वमीक्षामहे' इति ।

यत्पुनरुक्तम् 'घटादिभावाः क्षणिकाः सत्त्वात्' इति, तदप्यसत् । सतोऽपि^१ हि चैत्रादेः स्थायित्वं प्रत्यभिज्ञायते । ननु न प्रत्यभिज्ञा प्रमाणम् ; प्रत्यक्षादावन्तर्भावात् । तथा हि । न तावत् प्रत्यक्षे अन्तर्भावः, संस्कारजन्यत्वात्, परोक्षविषयत्वाच्च, स्मृत्यादिवत् । नाप्यनुमाने, व्याप्तिजन्यत्वाभावात् । अतो रजतादिज्ञानवत् अप्रमाणं प्रत्यभिज्ञा । नेति ब्रूमः, प्रत्यक्षे अन्तर्भावसंभवात् । तथा हि । प्रत्यक्षं प्रत्यभिज्ञानम्, संप्रयोगजन्यत्वात्, अपरोक्षविषयत्वाच्च । ननु संस्कारजन्यत्वात् परोक्षविषयत्वाच्च अप्रत्यक्षत्वमुक्तम् । बाढमुक्तम्^२; तथापि प्रत्यक्षपक्षपात एव प्रत्यभिज्ञाया युक्तः, विशेषणविशेष्ययोः उभयोरपि प्रत्यक्षत्वात्; परोक्षकालादि-विशेषणमात्रस्यैव अप्रत्यक्षत्वात् ब्राह्मणग्रामादिवत् । तदेवं प्रत्यक्षबाधितपक्षत्वाच्च कालात्ययापदिष्टो हेतुः ।

यत्तुक्तम् 'घटान्त्यैक्षणस्य विनाशव्याप्तत्वात् पूर्वघटसत्ताक्षैणा अपि तथैव, घटसत्ताक्षैणत्वात्' इति, तदपि प्रत्यभिज्ञैर्विरुद्धम् । ननु प्रत्यभिज्ञा सादृश्यनिबन्धना सती न अनुमानं बाधितमुत्सहते । तर्हि, इतरेतराश्रयत्वात्, घटादेः प्रतिक्षैणविनाशे

१. E: च्छेदं

२. E omits असत्

३. B: यदुक्तं

४. B omits अपि

५. B: प्रमाण्यं

६. B: मानम्

७. A E: ज्ञानमिति ब्रूमः

८. A E: परोक्ष

९. E omits उक्तम्

१०. A E omit उभयोः

३

११. B: अप्रत्यक्ष

१२. E: अन्तर्क्षण

१३. B: लक्षणा

१४. B: क्षणिकत्वात्

१५. B: सिद्धान्त

१६. A omits तस्य

१७. A: प्रक्षणाविनाशे, which has subsequently been corrected

ed wrongly into प्रत्यक्षविनाशे;

E: प्रत्यक्षेण विनाशे

सिद्धे सादृश्यनिबन्धनौ प्रत्यभिज्ञा, सिद्धे च प्रत्यभिज्ञायाः सादृश्यनिबन्धनत्वे सति प्रतिक्षणविनाशो घटादेः इति । न च अनुमानेन घटादेः प्रतिक्षणविनाशोऽध्यवसीयते इति युक्तम्, अनुपलब्धिविरोधात् । अस्ति चेत् घटस्य प्रतिक्षणं मेदः, स मेदो योग्यत्वात् उपलभ्येत । ज्वालादाविव अतिसादृश्यात् [मेदानुपलम्भः इति चेत्, नैतर्तु ; अत्रापि सिद्धे मेदे सादृश्यसिद्धिः, सादृश्यसिद्धौ च तन्निबन्धनत्वात् अनुपलब्धेः अनुमानप्रामाण्यम्, अनुमानप्रामाण्ये च मेदसिद्धिः इति परस्परश्रयत्वात् । कथं पुनः ज्वालादौ प्रत्यभिज्ञया स्थायित्वनिश्चये क्षणिकत्वाध्यवसायः ? इति चेत्,] अनन्यथासिद्धे प्रकाशत्ववैतत्यानुपपत्त्या इति वदामः । तथा हि । प्रदीपस्तावत् अप-वरकैकदेशसमुत्पन्नः सहसैव सकलमपवरकैः व्याप्नुवत् दृश्यते । न च गमनमन्तरेण देशात् देशान्तरव्याप्तिः संभवति । तत्र यदि तत्क्षणमेव ज्वालान्तरं नोत्पद्येत, तदा तैलवर्त्यादिदेशे प्रकाशो न भवेत्, प्रथमज्वालायाः अपसृष्टत्वात् । न च स्थायिन एव प्रकाशस्य अपसर्पणं इति युक्तं कल्पयितुम्, तैलवर्त्याद्यभावेऽपि अवस्थानप्रसङ्गात् । न च मण्यौदिवत् स्थायिन एव प्रदीपस्य विरलैर्निबिडावयवात्मकतयैः प्रकाशवैतत्यं कल्पयितुं शक्यम्, तैलवर्त्याद्युपचयापचयाभ्यां सह [प्रकाशस्य उपचयापचयदर्शनात् । तत्रैवं सति यथा प्रथमज्वालापसर्पणे सति तत्क्षणमेव तैलवर्त्यादिदेशे ज्वालान्तमुत्पद्यते, तथा तत्तदपसर्पणेऽपि अन्यदुत्पद्यते इति प्रकाशवैतत्यानुपपत्त्यैव ज्वा-

१. E: सामान्य for सादृश्य	११. B: सिद्धानुपपत्त्या
२. A: निबन्धनप्रलसिद्धानै	E: सिद्धकार्यानुपपत्त्या
३. B: सिद्धैव	१२. B: अपव ... कैकदेश; but all
४. A E omit प्रतिक्षण	except B omit एक in एकदेश
५. B: प्र ... स्स मेदो	१३. B: मपप ... कं
६. A E omit अति	१४. E: न गमन्तरेण
७. E omits the portion bracketed.	१५. E: मन्यावत्
८. A: नेतरासिद्धे	१६. A: निबिडाकावयव etc.
९. B: सादृश्यनिबन्धनत्वादनुपलब्धेः	१७. A E: चात्सतया
१०. B: ज्वालादौ क्षणिकत्वाध्यवसायः	१८. B omits the portion within brackets.

लानां प्रतिक्षणं उत्पत्तिविनाशसंभवः । न च वाच्यम् 'प्रतिक्षणं उत्पत्तिविनाशेऽपि
 स्थाय्येव अन्वयिकारणं वाच्यम् ; तथा सति स एव प्रदीपः' इति^१ । सत्यम्, अन्वयि-
 कारणस्यैव अरणिर्गतस्येव अग्नेः अलक्ष्यमाणस्वरूपस्य स्थायित्वेऽपि कार्यबुद्धिगोचरस्य
 तैलवर्त्याद्युपेचयापचयाभ्यां सह] उपचयापचयवतः प्रकाशवैतत्यकार्यानुपपत्त्या क्षणि-
 कत्वमस्माभिः मण्यते इत्यदोषः । कथं पुनः स्थायिनो मण्यादेः प्रकाशवैतत्यम् ?
 इति । उच्यते । मण्यादेः स्वच्छपार्थिवद्रव्यारब्धत्वात् पार्थिवावयवानां च मण्यादौ
 निबिडविरैलात्मतया व्यवस्थितानां स्थायित्वात् तदनुगततैजसावयवानां आगमापायित्वे-
 ऽपि^२ मण्यादेः स्थायित्वसिद्धिः । स्थायिषु पार्थिवावयवेषु स्वच्छेषु तैजसावयवानुगमात्
 सर्वदैव प्रकाशानुवृत्तिरुपपद्यते । तत्र यद्यपि मण्यादौ अनवरततैजोऽवयवानुगमेन
 तैलवर्त्यादिषु^३ दृष्टकारणं^४ किञ्चिदुपलभ्यते, तथापि तावन्मात्रस्य अदृष्टादिकारणं
 कल्प्यते । अन्यथा प्रतिक्षणं उत्पत्तिप्रकाशो वा प्रसिज्येत । न हि प्रतिक्षणमुत्पत्तिः
 अप्रकाशो वा मण्यादौ कल्पयितुं शक्यते ; तैलवर्त्यादिदृष्टकारणानुपलम्भात्, प्रका-
 शोपलम्भाच्च । नापि तदुत्पत्तौ अदृष्टकारणकल्पना संभवति, तैजसावयवानुगममात्रहेत्व-
 दृष्टादिकल्पनया प्रकाशवैतत्यकार्योपपत्तेः । तस्मात् अस्त्येव प्रदीपस्य मण्यादिवैषम्यम् ।

१. E: प्रलक्ष	११. B E omit न
२. C: प्रदीपस्य स्थायित्वलाम इति	१२. B: तन्मात्र
३. A inserts प्रलम्भिज्ञाविषयत्वं	१३. B: कल्प्येत
४. E: शत for गत	१४. E: उत्पद्यते स्थिरप्रकाशो
५. E: उपचयाभ्यां	१५. All except B read प्रसज्यते
६. A: विरलावयवात्मतया	१६. A: उत्पत्तिर्मण्यादौ
७. A omits तत्	E: उत्पत्तिं मण्यादौ
८. B omits अपि	१७. E: दृष्टान्तकारणानुपलम्भात्
९. E drops यद्यपि	१८. E: कार्यानुपपत्तेः
१०. B: दिदृष्ट	१९. A: न मण्यादि

ननु यथा हिङ्गवादिद्रव्यस्य एकत्रैव स्थितस्य स्थायिन एव सूक्ष्मावयववि-
सर्पणेन आश्रयमन्तरेण वा गन्धगुणविसर्पणं एवं प्रदीपस्य स्थायिन एव प्रकाशगुण-
विसर्पणमस्तु ; किमिति प्रतिक्षणं उत्पत्त्यादि कल्प्यते ? इति । उच्यते । प्रकाशस्य
प्रभात्वेन गुणत्वाङ्गीकरणे सति न रूपगुणादन्यत्वं शक्यं वक्तुम्, चक्षुरेकेन्द्रिय-
प्राप्तत्वात् । तत्र च रूपगुणस्य स्वाश्रयद्रव्येण समानेन्द्रियप्राप्तत्वात्, स्वाश्रयग्रहण-
मन्तरेण ग्रहणानुपपत्तेः, निराश्रयस्य वा अनुमिताश्रयस्य वा प्रतीतिकल्पना नोपपद्यते ।
गन्धस्य द्रव्येण समानेन्द्रियप्राप्तत्वाभावात्, स्यादपि कदाचित् अनुमिताश्रयस्यै
प्रतीतिः 'इति, अस्त्येव हि' हिङ्गवादिद्रव्यवैलक्षण्यं च 'प्रदीपस्य । तस्मात् युक्तं
ज्वालादेः क्षणिकत्वं इति, सादृश्यात् मेदानुपलम्भः, प्रत्यभिज्ञायाः तत्र भ्रान्तित्वं
चेति । घटादिभावानां तु क्षणिकत्वमन्तरेण अनन्यथासिद्धकार्याभावात्, क्षणिकत्वानु-
मानं प्रत्यभिज्ञाविरुद्धं च इति भवत्येव कालात्ययापदिष्टता ।

अपि च सत्कार्यवादाश्रयणा^{११} आविर्भावतिरोभावमात्रमेव कार्यस्य, न कदा-
चिदपि अत्यन्ताभावः । तत्र घटसत्ताक्षेणस्य स्थानन्तरोभावव्याप्तिः अनुमीयते, किं

१. E: हिंसादि	११. B omits हि
२. B: अवस्थितस्य	E: यदि हि
३. A E: वाश्रयमन्तरेण	१२. A E omit प्रदीपस्य
४. B E omit उच्यते	१३. A reads यणामाविर्भावतिरोभाव,
५. B omits प्रभात्वेन	but corrected into यणादना-
E: प्रभात्वेन	माविर्भावमात्रमेव ;
६. E omits सति	E: यणामावादाविर्भाव.
७. E omits रूप	१४. E omits न
८. B: अनुपपत्तिः	१५. B: लक्षणस्य
९. E adds अपि	१६. A: न्तरभाव ;
१०. A omits इति	E: सानन्तरभाव

वा नैशक्रियाव्याप्तिः ? [पूर्वस्मिन् साध्यविकलो दृष्टान्तः ; उत्तरस्मिन् उपलब्धि-
विरोधः ।

यदप्येतदुक्तम् 'घटादिभावाः क्षणिकाः] प्रत्यभिज्ञायमानत्वात्' इति,
तदपि दुर्भाषितम्, विरुद्धत्वात् हेतोः ; प्रत्यभिज्ञा हि वस्तुनः पूर्वापरकालसम्बन्धाव-
मर्शेन स्थायित्वमेव साधयति न क्षणिकत्वम्, इति । ननु ज्वालैदौ क्षणिकत्वेन
व्याप्तं प्रत्यभिज्ञायमानत्वम् । न, ज्वालादेरपि निरन्वयविनाशासिद्धेः, तिरोभावमात्र-
त्वात् विनाशस्य । अस्तु तर्हि घटादेरपि प्रतिक्षणं तथा विनाशः इति । न ; अनु-
भवविरोधात् प्रत्यभिज्ञाविरोधाच्च इत्युक्तम् । 'स्थायिबुद्धिवेद्यत्वात् घटादिभावाः
क्षणिकाः' इत्येतदपि एतेनैव प्रत्युद्धं द्रष्टव्यम् ।

यदपीदमुक्तम् 'सर्वे भावाः क्षणिकाः, अर्थक्रियाकारित्वात्' इति, तदपि
विरुद्धम् ; स्थायिन एव अर्थक्रियाकारित्वदर्शनात् । स्यादेतत्—स्थायिनः अर्थक्रिया-
कारित्वं यौगपद्येन वा स्यात्, क्रमेण वा । यौगपद्ये न द्वेकस्मिन्नेव क्षणे, समस्तार्थ-
क्रियानिवृत्तेः उत्तरकालं अर्थक्रियाभावात् असत्त्वप्रसङ्गः, [अर्थक्रियाकारित्वलक्षणत्वात्
सत्त्वस्य । अथ क्रमेण, तदापि वक्तव्यं किमसौ शक्तस्वभावो वा स्यात् अशक्तस्वभावो
वा इति । यदि शक्तस्वभावः, तर्हि एकदैव सकलकार्यशक्तेः तदैव^२ अर्थक्रियाकारी
इति उत्तरकालमसत्त्वप्रसङ्गः] अथ अशक्तस्वभावः, तर्हि^३ न कदाचिदपि अर्थक्रिया-

१. A has an alternative read-
ing: किं वा अनसिद्धयतिः

२. E omits the portion within
brackets.

३. B: ज्वालायां

४. E: क्षणः

५. E: ननुभव

६. E: प्रतिव्यूढं द्रव्यम्

७. B: यदि तावद्यौगपद्ये तर्हि कस्मिन्नेव
क्षणे

८. E: न तर्ह्येकस्मिन्

९. A: समर्थार्थ

१०. E omits the portion within
brackets.

११. B: शक्तः

१२. All except B give तदैव

१३. E: अशक्ति

१४. E omits न

कारी ईति सर्वदैव असत्त्वप्रसङ्गः । अतः स्थायिनोऽर्थक्रियाकारित्वानुपपत्तेः क्षणिक-
स्यैव अर्थक्रियाकारित्वम् ; ततश्च घटादेः अर्थक्रियाकारित्वात् क्षणिकत्वमेव—
इति । तदेतत् 'प्रतीतिन्यार्थविरुद्धं उत्प्रेक्षितं इति चोत्पश्यामः' । तथा हि । शक्त-
स्वभावस्यैव स्थायिनः मृदादिकारणस्य सहकारिमेदात् क्रमेण यौगपद्येन वा अनेक-
कार्यकर्तृत्वं उपलभ्यते । न च बोध्यम् 'प्रधानसहकारिणोः उभयोरपि स्थायित्वे
शक्तस्वभावत्वे च सति तयोः सम्बन्धस्य सर्वदैव संभवात् सर्वदा कार्यजननप्रसङ्गः'
इति ; प्रधानसहकारिसमर्थायस्य अदृष्टादिकृतत्वात्, अदृष्टादेश्च शास्त्रैकसमधिगतत्वेन
अतर्कणीयत्वात् । "अचिन्त्याः खलु ते भावाः न तांस्तर्केण योजयेत्" इति हि
स्मरन्ति । अपि च अयं पर्यनुयोगः स्वरसमञ्जसवादिर्पक्षेऽपि समुद्भावयितुं शक्यते ।
तथा हि । क्षणिकत्वेऽपि अङ्गारावस्थायामपि अग्नेः किमिति धूमो नोत्पद्यते ? पुष्प-
फलयोः वा अयं पूर्वापरीभावः किंनिबन्धनः ? विपरीतक्रमोऽनिर्यमो वा किं न
स्यात् ? तथा 'तिलानां सिकतानां च तैलसम्बन्धाभावाविशेषे सति किमिति
तिलैर्भ्य एव तैलमुत्पद्यते, न सिकताभ्यः ?' इति पर्यनुयोगः तवापि समानः । अथ
कचित् सहकारिविशेषसम्बन्धात्, कचिददृष्टसामर्थ्यात्, कचित् वस्तुस्वभावैव
इति सर्वत्र नियमः कल्प्येत*, तर्हि स्थायिवादिनोऽपि सर्वमेतदविशिष्टं द्रष्टव्यम् ।

१. E omits इति	११. E: प्रलक्षेऽपि
२. A reads अतः, but corrected into अथ	१२. B: अनियतो
E: अनियता च
३. B: घटादेरपि	१३. E: सितानां
४. E omits त्व	१४. E: किमिति नोत्पद्यते, सितानि लपर्यनु-
योगः तवापि समानः
५. E: प्रतीत	१५. A E: सम्बन्धावगमात् ; A corrects
it into सम्बन्धात्
६. B: न्यास	१६. A O D: स्वामान्याच्च
७. B omits इति चोत्पश्यामः
E: इत्युत्पश्यामः	१७. E: कल्प्यते
८. E omits कर	१८. E: द्रव्यम्
९. A E: समप्रधानस्य	
१०. B: अतर्कणीयत्वात्	

यदप्येतदुक्तम् ‘अर्थक्रियाकारित्वलक्षणत्वात् सत्त्वैस्य, वस्तुनः तदभावे सति असत्त्वप्रसङ्गः’ इति, तदपि निरूपणीयम् ‘किं कारणस्य अर्थक्रिया^३ सत्त्वनिमित्तं आहोस्वित् प्रतीतिनिमित्तम्^४?’ यदि तावत् सत्त्वनिमित्तं तदा कार्य-निमित्तं कारणस्यै सत्त्वमिति विरुद्धभाषितत्वात् उन्मत्तप्रलपितसर्ममेतदापद्येत । अथ प्रतीतिनिमित्तं कारणस्य अर्थक्रिया इति कल्प्येत, तर्हि तस्या अपि स्वार्थक्रिया-निमित्ता प्रतीतिः तस्या अप्येवमित्यनवस्थानात् कस्यचिदर्थप्रतिपत्तेः अन्धमूकमिदं^५ जगदापद्येत । स्यान्मतम् ‘घटादेस्तावत् स्वविषयज्ञानार्थक्रियातः सिद्धिः, ज्ञानस्य च स्वयंप्रकाशत्वात् स्वत एव सिद्धिः, अतो नानवस्था’ इति, तर्हि यथैव ज्ञानस्य अर्थक्रियामन्तरेण सत्त्वप्रतीतिः एवं घटादेरपि इति न अर्थक्रिया सत्त्व-प्रतीतिहेतुः । अथायमभिप्रायः ‘ज्ञानस्य स्वसंवेद्यरूपत्वात् स्वयमेव स्वस्य अर्थ-क्रिया इति अर्थक्रियात एव तस्यैपि सत्त्वप्रतीतिः’ इति, तत्र वक्तव्यम् ‘किं एकेन रूपेण ज्ञानस्य वेद्यवेदितृभावः किं वा द्वाभ्याम्?’ इति । यद्येकेन रूपेण, तदा कार्यकारणभावासिद्धेः स्वत एव सत्त्वप्रतीतिः प्राप्ता । अथ द्वाभ्यां^६ वेद्यवेदितृ-भावः, तदापि वेद्यरूपस्य अन्यनिमित्तैः सत्त्वावगमेऽपि वेदितृरूपस्य स्वयमेव सत्त्व-प्रतीतिः^७ इति तद्वदेव सर्वस्य वस्तुजातस्य स्वयमेव सत्त्वप्रतीतिः, न अर्थक्रियातैः इति

१. B: कारिलक्षण	१३. E: अर्थमन्तरेण घटादेरपि, thus omitting a few words.
२. E: सत्यस्य	१४. E: तत्रापि
३. E: क्रियाकारित्वनिमित्तं	१५. O: वेद्यत्व-
४. All except B give निमित्तकं	१६. A O add रूपाभ्यां
५. B: कारणं सत्त्वं	१७. O: वेद्यत्व-
६. E: तत्त्व	१८. B: निमित्ते
७. B: भाषितत्वात्	१९. All except A give वेदन
८. B: प्रलपितमिव सर्वमेतदापद्येत	२०. A omits इति
९. E omits नात्	२१. A: सदर्थत्वप्रतीतिः
१०. E omits अपि	E: सत्त्वप्रतीतिः
११. E omits इदं	२२. E: क्रियाकारिकसत्त्वमित्येतत् etc.
१२. A E omit तर्हि	

‘अर्थक्रियाकारिलक्षणं सत्त्वम्’ इति एतत् दुर्विदग्धबुद्धिविरचितमुत्पश्यामः । तदेवं उक्तेन न्यायेन परमार्थतः स्थायिनः क्षणिकस्य वा कारैणत्वासंभवेऽपि मृदादिकारणस्य प्रत्यभिज्ञया स्थायित्वप्रतीतेः, स्थायिन एव सहकारिविशेषसमवायात् क्रमेण युगपद्वा अनेककार्यकैरत्वप्रतीतेः, स्थायिन एव मूलकारणस्य स्वाविद्यया तत्तदवस्थारूपेण अवैमासमानस्य समस्तविकारहेतुत्वं इति निश्चीयते । अतः कार्यकारणभावानुपपत्त्यापि द्वैतप्रपञ्चस्य मिथ्यात्वमध्यवस्यामः इति

इति तत्त्वशुद्धौ क्षणभङ्गवादनिराकरणप्रकरणम् ।

१. A E: र्थत्वास्थायिनः

२. B: करण

३. A E omit this phrase.

४. B omits वा

५. E: अनेककारकत्व

६. A: कारणप्रतीतेः

७. A omits अव

॥ मेदामेदनिरासः एकोनत्रिंशत् ॥

सदा यः सर्वज्ञः सकलसुरवर्यार्चितपदो

मृषैवाशेषस्य स्थितिजननमज्ञैकविभवः ।

न भिन्नो नामिन्नः कथमपि कुतश्चित् परपुमान्

नमस्तस्मै शश्वत् विशदसुखबोधाय हरये ॥

इदमिदानीं विचार्यते 'किं कार्यं कारणात् भिन्नं आहोस्वित् कारणे परिकल्पितम्?' इति । इह खलु बहवो मेदामेदवादिनः संभवन्ति । क्षपणकास्तावदाचक्षते—सर्वमिदं जगत् भिन्नाभिन्नम्, द्वात्मकत्वेन अवभासमानत्वात् । तथा हि । सन् घटः, सन् पटः, इति सदात्मना सर्वमेकात्मिकं प्रतिभाति । घटशकटादिरूपेण अनेकात्मिकं चोपलभामहे । ततश्च उभयात्मकत्वानुभवात् [एकानेकात्मकमेवेदं जगत्, न अनेकमेव, नाप्यद्वैतमेव] न चेदं एकानेकात्मकत्वं वस्तुनो धर्मः, धर्मस्याप्येकानेकात्मकत्वात्, एकानेकात्मरूपव्यतिरेकेण वस्त्वन्तरस्य अनुपलम्भाच्च । ततः प्रत्यक्षसिद्धं एकानेकात्मकत्वं सर्वस्य । अनुमानमपि विवादगोचरापन्नं सर्वं अनेकान्तम्, सत्त्वात्, हेरम्बनरसिंहादिवत् इति । ततश्च कार्यकारणयोरपि भिन्नाभिन्नतैव—इति ।

माट्टीस्तु मन्यन्ते—न सर्वमिदं वस्तुजातं अन्योन्यं भिन्नाभिन्नम्, अनुपलम्भात्, व्यवहारामावृत्तसङ्गाच्च । न हि घटशकटयोः स्वरूपेणैव मेदमुत्पश्यामः, घटैः

१. All except B read पूरेण

२. B: अध्यात्मत्वेन

३. B: त्मकतावत्

४. B: अनेकात्मकत्वाने ... कात्मिकं

५. B omits the portion within brackets.

६. B: एकानेकरूपः ;

E: एकात्मकव्यतिरेकेण

७. A E: सिद्धैकानेक

८. A: अनेकान्तं

९. A omits आदि ;

O omits नरसिंह

१०. A: करण

११. B: तैवेति for तैवेति

१२. E: दागस्तु

१३. B: असावाच्च; प्रसङ्गाच्च ।

१४. B: स्वरूपेनामेद

१५. B omits the visarga.

शकटम् इत्यादिसामानाधिकरण्याभावात् । यस्त्वयं सत्त्वैदिरूपेणामेदः स सामान्यनि-
बन्धनः । ततो न सर्वमनेकान्तम् । अपि च सर्वं सर्वात्मकं चेत्, सकलव्यवहारलोप-
प्रसङ्गः । तथा हि । जलाहरणार्थं कदाचित् घटमिव शकटमप्याददीत, तस्य घटा-
त्मकत्वात् । अघटात्मकमपि तत् इति नातिप्रसङ्गः इति चेत्, तर्हि इदमत्र विकल्प-
नीयम् 'किं अघटात्मकत्वं नाम घटात्मकत्वाभावः किं वा रूपान्तरम्?' इति ।
यदि घटात्मकत्वाभावः, तदापि विकल्पनीयम् 'किं भावाभावयोः अन्योन्यात्मक-
त्वमेव उत अन्यत्वमेव उत उभयात्मत्वम्?' इति । यथैन्योन्यात्मत्वमेव, तदा शकटस्य
घटात्मत्वाभावो नाम घटात्मत्वमेव इति जलाहरणार्थं शकटमप्यादद्यात्, उदैकं
पिपासुश्च कदाचित् ज्वालामप्याददीत । अथ एतद्दोषपरिनिहीर्षया अन्यत्वमेव
भावाभावयोः इति मन्वीथाः, तर्हि शकटस्य घटाभावरूपत्वात् तयोश्च अन्यत्वमेवेति
न सर्वस्य अनेकान्तत्वसिद्धिः । अथ भावाभावयोरप्यनेकान्तत्वमेव, तर्हि घटाभावोऽपि
घटभावः, घटोऽपि तथैव इति भावाभावयोः अविशेषप्रसङ्गः । ततश्च नैव भावव्यवहारो
नाप्यभावव्यवहारः इति अखिललोकयात्रा परिलुप्येत । अथ शकटस्य अर्धघटात्मत्वं
नाम रूपान्तरमिति मतम्, तर्हि एकस्य स्वरूपद्वयाभ्युपगमात् तयोश्च सामान्यविशेषा-
द्विव्यतिरेकेणानुपलम्भात् सामान्यविशेषादिभावेनैव भिन्नाभिन्नत्वं वस्तुनः, न स्वरूपेण,
इत्यायातम् ।

१. B: सत्त्वैदि	११. B: उदैकपिपासु
२. B: जलाहरण	१२. B omits अपि
३. B omits अपि	१३. B: अनेकान्तत्व
४. A: घटात्मत्वात्	१४. B: अनेकात्मत्व
५. A: घटात्मकत्व	१५. B: घटाभावोऽपि घटः, तदभावश्च
घटोऽपि etc.
E: किमघटात्मकत्वाभावं किं वा	१६. B C: प्रसङ्गात्
६. B: घटात्मत्वाभावः	१७. B: तदभाव for न भाव
७. B omits from this up to
तदापि	१८. A: घटात्मत्व
८. B: नीयः	१९. B: तदेकरूपद्वय
९. B: अथोभयात्मत्वमपीति	२०. B: व्यतिरेकानुपलम्भात्
१०. E: यथैन्योन्यात्मत्वमेव	

युक्तम् 'सर्वमनेकान्तम्, सत्त्वात्, हेरम्बनरसिंहवत्' इति, तत्र साध्यविकलो दृष्टान्तः । न खलु हेरम्बादेः स्वरूपेणैव अनेकात्मकत्वमस्ति, विशिष्टावयवविन्यासैकावयविद्रव्यत्वात् । ननु नरकरिरूपे^१ प्रत्यक्षोपलब्धे^२ । नैतत्सारम्, अवयवसाम्यमात्रोपलम्भात् । न खल्ववयवसाम्यमात्रेण मैत्रस्य चैत्रात्मकत्वप्रसिद्धिरस्ति । तस्मात् असदेतत् 'सर्वमनेकान्तं सत्त्वात्' इति । किं तु सामान्यविशेषादेरेव भिन्नाभिन्नत्वमुपलभ्यते ।

युक्तं चैतत् । तथा हि—'खण्डो गौः' इत्यस्मिन् प्रत्यये सामान्यविशेषयोः सामानाधिकरण्यात् अमेदोऽवगम्यते । 'कालाक्षी गौः' इत्यस्मिन् प्रत्यये तु गोत्वस्य व्यक्त्यन्तरात्मत्वं प्रतीतिः खण्डव्यक्तेः मेदोऽवगम्यते । तदेवं प्रत्ययाभ्यां सामान्यस्य व्यक्तेश्च मेदामेदौ अध्यवसीयेते, यथा चक्षुःस्पर्शाभ्यां वह्नेः औष्ण्यप्रकाशवत्त्वे । स्यादेतत् 'तत्र एकैकविशेषेणैव ग्रहणानन्तरं उभयविशेषेणैव विशिष्टवस्तुविषयप्रत्ययान्तरमस्ति' इति । भवतु नाम । तर्हि इहापि तथैव भविष्यति । ततश्च स्वरूपेण सामान्यं व्यक्तेरभिन्नम्, व्यक्त्यन्तरात्मना तु^३ भिन्नम्; व्यक्तिरपि सामान्यस्वरूपादभिन्ना व्यक्त्यन्तरात्मना तु^४ भिन्ना; इति^५ सामान्यविशेषयोः भिन्नाभिन्नत्वं प्रत्यक्षसिद्धम् । तैश्च कार्यकारणयोरपि 'मृदयं घटः' इति सामानाधिकरण्यात् अमे-

१. B: अनेकान्तं सत्त्वान्तरं वा वादीति तत्र सविकलो	१०. All others except B give यथा च चक्षु etc.
२. B: हेरम्बादीनामपि	११. B: विशेषाग्रहणादन्तर
३. E: गैवात्मकत्व	१२. B omits विशेषण
४. All except B insert च here.	१३. B: मेवास्तीति
५. E: रूपप्रत्यक्षो ;
O: नरकरिरूपेण	१४. All except B omit तु
६. A O: प्रत्यक्षोपलब्धेः	१५. A omits तु
७. B: तु....न्तरात्मत्व	१६. E adds सामान्यविशेषयोः भिन्ने सति
८. E: त्वस्य प्रतीतिः	१७. Before this B inserts अयमेव न्यायो गुणगुणिनोरङ्गाङ्गिनोः । But the same sentence occurs below.
९. B omits च	

दोऽवगम्यते । मृदः^१ कलशाद्यैः तत्त्वावगमाच्च मृदघटयोः मेदोऽवगम्यते । ततश्च कार्यकारणयोरपि भिन्नाभिन्नत्वं प्रत्यक्षमेव । अयमेव न्यायो गुणगुणिनोः अज्ञाजिनोः विशिष्टस्वरूपयोरपि—इति ।

इह खलु भार्दमतावलम्बनेनैव मेदामेदस्वरूपं अनेकधा कल्पयन्ति । केचिदाचक्षते ‘योऽसौ कार्यकारणयोः मेदः, स तयोः स्वरूपमेव, अमेदस्तु तादात्म्यलक्षणः सम्बन्धः’ इति । अपरे तु ‘मेदो नाम कार्यकारणयोः कश्चित् धर्मः, अमेदस्तु तदभावः’ इति । अन्ये पुनः ‘मेदामेदावुभावपि वस्तुनो धर्मौ रूपरसाविव भावरूपौ च’ इति । सर्वे एते स्वपक्षसमर्थनाय सामानाधिकरण्यवैयधिकरण्यानुपपत्तिमेवाचक्षते । न चैतत् न्यायविदो मन्यन्ते, एकस्य मेदामेदवत्त्वे प्रमाणाभावात् ।

यस्तावदयं प्रथमः पक्षः ‘कार्यकारणयोः मेदः^२ स्वरूपमेव, अमेदस्तु धर्मान्तरम्’ इति, तत्र वक्तव्यम् ‘योऽसावनयोः अमेदधर्मः स किं ताभ्यामन्य एव, आहोस्वित् अनन्य एव, उत अन्यानन्यः?’ इति । अन्यश्चेत्, स्वाश्रयेण स्वव्यतिरिक्तः सम्बन्धो वक्तव्यः, सम्बन्धस्वरूपत्वात् । स्वयं न सम्बन्धान्तरमपेक्षते इति चेत्, न, संयोगो व्यभिचारात् । संयोगो हि स्वयं सम्बन्धोऽपि स्वाश्रयेण किल तादात्म्यसम्बन्धमपेक्षते । तादात्म्यसम्बन्धे एवायं नियमः इति चेत्, तदप्यसत्, न्यायविरोधात् एवं कल्पनायाः । तथा च विवादाध्यासितः सम्बन्धः [स्वाश्रयेण स्वव्यतिरिक्तं सम्बन्धमपेक्षते, गुणत्वात्, सम्बन्धत्वाच्च, संयोगवत् । तथा च तादात्म्यं

१. E: मृददपिण्डाद्यैः तत्त्वावगमाच्च

२. A: कलशात्मत्वं

३. A E omit अयमेव

४. E: मार्गश्च

५. B inserts इति

६. B omits the visarga.

७. E: परे तु

८. B: अपरे

९. B: धर्मः

१०. B: एवैते

११. B: एतस्य

१२. A B E: मेदस्वरूप

१३. B E: रूपत्वात्

१४. E omits the portion within brackets.

धर्मि-स्वव्यतिरिक्तसम्बन्धेन] स्वाश्रयतन्त्रं भवितुमर्हति, स्वाश्रयादत्यन्तभिन्नत्वात्, भूतलतन्त्रघटवत् इति । स्वाश्रयादत्यन्तभिन्नत्वे च सम्बन्धत्वानुपपत्तिः, संप्रतिपन्न-संयोगैः सम्बन्धस्य स्वाश्रयात् अत्यन्तमेदानभ्युपगमात् । तस्मात् तादात्म्यं न स्वाश्रयात् अत्यन्तभिन्नम् । अथ अभिन्नमिति कल्प्यते, तदपि निरूप्यताम् 'किमिहापि तादात्म्यलक्षणोऽभेदः किं वा एकत्वलक्षणः?' इति । यदि तादात्म्यलक्षणः, तदा तस्याप्यन्यः तस्याप्यन्यः इत्यनवस्थानात् न कचिदभेदः सिध्येत् । अथैकत्वलक्षणः, तदापि वस्तुमात्रत्वात् तादात्म्यं नाम धर्मः इति मृषा भाषितं स्यात् । अथ उभय-दोषपरिहाराय भिन्नाभिन्नमित्युच्येत, तत्रापि अभेदशब्दार्थः तादात्म्यं चेत्, तस्य च भिन्नाभिन्नत्वे सति तदभेदोऽप्येवं तदभेदोऽप्येवं [इत्यनवस्था तदवस्थैव स्यात् । तस्मात् न प्रथमपक्षो युक्तः ।

यदपि मतम् 'कार्यकारणयोः भेदो नाम कश्चित् धर्मः, अभेदस्तु तदभावः' इति, तदपि पर्यालोचनीयम्] 'किं भेदाभेदौ एकाश्रयौ उत भिन्नाश्रयौ?' इति । यद्येकाश्रयौ, तदा भेदाभेदौ न युगपदेकस्मिन् संभवतः, भावौ भावयोः युगपदेकत्र सम-वायानुपपत्तेः । अथ भिन्नाश्रयौ, न तर्हि कार्यं कारणात् भिन्नाभिन्नम्, एकस्य उभयाश्रयत्वानभ्युपगमात् । तस्मात् द्वितीयपक्षोऽपि न युक्तिमान् ।

यौ पुनरेषा कल्पना 'भेदाभेदौ कार्यकारणयोः धर्मौ रूपरसादिव भावरूपौ' इति, अत्रार्थैभिप्रायो वर्णनीयः 'किं^{१४} भेदाभेदौ कार्यकारणभ्यां अत्यन्तभिन्नौ

१. A E omit च

२. B: सम्बन्धानुभव

३. E: संयोगस्य

४. E: असिद्धं

५. B: कल्प्येत

६. E: उच्यते

७. A has only one तदभेदोऽप्येवं

८. E omits the part within brackets.

९. A E omit न

१०. B: भावतदभावयोः

११. B omits न

१२. E omits या

१३. A E drop अपि

१४. B omits किं

आहोस्वित् अभिज्ञावेव, किं वा उभयरूपौ, अथ अनुभयरूपौः इति । यदि ताव-
दाद्यः कल्पः, तदा मेदामेदयोः कार्यकारणाभ्यां यो मेदः सोऽपि ताभ्यां भिन्नश्चेत्,
तद्भेदोऽप्येवं इत्यनवस्थानात् न कश्चित् मेदसिद्धिः । [अभिन्नश्चेत् कार्यकारणाभ्याम्,
तद्भेदामेदयोः अन्यत्वाभावात् कार्यकारणरूपातिरेकेण मेदामेदयोः धर्मासिद्धिः ।]
अर्थं भिन्नाभिन्नः कल्प्येत, तर्हि तयोरपि स्वधर्मिणोः भिन्नौभिन्नत्वे सति अनवस्था
स्यात् । अतो न कार्यकारणाभ्यां तद्वत्तमेदामेदौ अत्यन्तभिन्नौ नाप्यभिन्नौ ; अमेदस्य
धर्मत्वे मेदामेदादिर्भावे च अनवस्थादोषप्रसङ्गात्, स्वरूपमात्रत्वे मेदामेदयोः^{११} अभाव-
प्रसङ्गात् । अथ कार्यकारणयोः मेदामेदौ ताभ्यां भिन्नाभिन्नौ इति मतम्, तदा
तद्भेदामेदयोरपि मेदौ^{१२}मेदान्तरकल्पनायां अनवस्था दुरवस्था समापद्यते^{१३} । अथ एत-
द्वोषपरिजिह्वय्या मेदामेदौ न भिन्नौ नाप्यभिन्नौ नापि भिन्नाभिन्नौ कुतश्चित्, किं
तु मेदामेदावेव समस्तव्यवहारनिमित्तभूतौ प्रत्यक्षेण च उपलभ्यमानौ इति कल्प्येत,
तर्हि इदं ब्रूहि ‘मेदामेदयोः धर्मिणौ^{१४} सम्बन्धाभावे कथं तैर्द्धर्मत्वम्?’ इति । अस्ति
चेत्सम्बन्धः,^{१५} सोऽपि न तावत् संयोगलक्षणः, गुणकर्मादावपि^{१६} मेदौ^{१७}मेददर्शनात्, स्वयं
च अद्रव्यत्वाभ्युपगमात्, द्रव्यधर्मत्वाच्च संयोगस्य । नापि समवायः, अनभ्युपगमात् ।
तादात्म्यं चेत्, मेदामेदयोरप्यमेदाभ्युपगमात्^{१८} स्वैपक्षहानिः । अथ ‘सम्बन्धाभावेऽपि

१. A E: उभयरूपाविति, omitting
अथानुभयरूपौ	१०. E: मेदामेदानवस्था
२. B omits तावत्	११. A E: योरेवाभाव
३. E omits the portion bracket-
ed.	१२. A E: मेदान्तर
४. A: अन्यत्वानभ्युपगमात्	१३. E: पद्यते
५. B: स्वरूप	१४. E: धर्मिणोः
६. E adds सः	१५. A E omit तत्
७. A E: भिन्नत्वे	१६. B omits सोऽपि
८. B: मेदौ	१७. E: इव for अपि
९. B: तथापि धर्मत्वे	१८. E: मेददर्शनात्
	१९. A E: उपगमे
	२०. E omits स्व,

तत्र प्रतिभासमानत्वात् तद्धर्मत्वम्^१ इति, तर्हि भ्रान्तिपरिकल्पितौ स्याताम्, स्वयं तत्र अविद्यमानत्वे सति प्रतिभासमानत्वात्, शुक्तिकादाविव रजतादिसंसर्गः । अथ मा भूत् धर्मत्वम्, स्वतन्त्रावेव सर्वव्यवहारहेतुमूतौ, धर्मत्वं^२ च औपचारिकम्; तर्हि घटादिवत् स्वतन्त्र एव उपलब्धिरपि स्यात् । न च आत्मवत् स्वतन्त्रयोरपि अन्योपाधिरेव उपलम्भः इति युक्तं वक्तुम्, बाह्येन्द्रियग्राह्यत्वात् गुणादिवत् । अन्यधर्मत्वनिमित्त एव अन्योपाधिकोपलम्भनिश्चयात् । तदेवं मेदामेदयोः वस्तुधर्मत्वप्रसिद्धेः, अस्वतन्त्रोपलब्धित्वाच्च [धर्मत्वमाश्रयणीयम् । तच्च] धर्मिणा सम्बन्धमपेक्षते; स च सम्बन्धो दुर्निरूपः इत्युक्तम् । तस्मात् यद्यप्यन्येऽपि मेदामेदपक्षाः दुर्युक्तिका एव, तथापि कचिदंशे प्रतीत्यनुसारात् आशङ्क्येरेव^३ । अयं तु क्षणकपक्षादपि पापीयान् उम्बेकपक्षः इत्युपेक्ष्यते ।

स्यैवन्मत्तम् 'नबोक्स्मिन् वस्तुनि सामानाधिकरण्यं दृष्टम्, नाप्यत्यन्तभिन्नयोः अश्वमहिषयोरपि; ततश्च कार्यकारणयोः "मृदयं घटः" इत्यौदि सामानाधिकरण्यं अनुपपद्यमानं तयोर्भेदामेदौ कल्पयति'^४ इति । अत्र नैयायिकादयः परिहारमाचक्षते—^५ 'द्विविधो लोके सम्बन्धः, संयोगः समवायश्चेति । संयोगो नाम युतिसिद्धः सम्बन्धः । स^६ च प्रत्यक्षेणापि गम्यते यथा घटरज्जुसम्बन्धः । समवायः पुनः अयुतसिद्धानामेव सम्बन्धः । स च कार्यकारणादाविहप्रत्ययलिङ्गगम्यः । तथा हि "इह तन्तुषु

१. B: निमित्तमूतौ

२. E: धर्मत्वौपचारिकं

३. E: ग्राह्यत्वं

४. A E: धर्मनिमित्त

५. B: सिद्धेः

६. B: तन्त्रोपलब्धि omitting अस्म

७. A omits the words bracketed.

८. E: इत्युक्तः

९. B: यथान्येऽपि

१०. A C: आशङ्क्येरेवपि

११. B: पापीयो ... कपक्षः

१२. E: स्येदेतन्मत्तम्

१३. B: इति

१४. A E omit इति

१५. A E: विविधो

१६. B: अयुतसिद्धसम्बन्धः

१७. B omits स च

१८. A E omit लिङ्ग

पटः” इत्यादिप्रत्ययो धर्मिसम्बन्धपूर्वको भवितुमर्हति, अबाधितेहैप्रत्ययत्वात्, यदित्यं तत्तथा, यथा “इह कुण्डे दधि” इत्यादिप्रत्ययः, तथा चायम्, तस्मात्तथा’ इति । स एव कार्यकारणादौ [सामानाधिकरण्यनिमित्तम् । ततश्च न सामानाधिकरण्यानुपपत्तिः मेदामेदौ कल्पयति—इति । सोऽपि न प्रतीतिन्यायानुसारी । तथा हि । न तावत् ‘इहै तन्तुषु पटः’ इति प्रतीतिः, अपि तु ‘इमे तन्तवः पटैः, मृदयं घटः’ इति मेदै-विषया प्रतीतिः । अपि च भवन्नपि कथंचित् इहप्रत्ययो विपरीतो दृश्यते । न हि शाखासु वृक्षः इति प्रतीतिः, किं तु वृक्षे शाखाः इति । तथा चै पटे तन्तवः इति चानुभूयते, न पुनस्तन्तुषु पटः इति । स च भवतौमनिष्टः । तस्मात् ‘अबाधिते-हैप्रत्ययत्वात्’ इत्यसिद्धो हेतुः । अपि च न्यायोऽपि न सङ्गच्छते । तथा हि । इदमत्र विवेक्तव्यम् ‘किमसौ सम्बन्धः समवायः सम्बन्धिन्योऽन्यः अनन्यो वा?’ इति । यद्यैव, तदापि विकल्पनीयम् ‘किमसौ स्वतन्त्रः परतन्त्रो वा?’ इति । स्वतन्त्रश्चेत्, तथैवोपलभ्येत, आकाशादिवत् सम्बन्धोऽपि^{११} न भवेत् । परतन्त्रश्चेत्, यत्तन्त्रोऽसौ तेन सम्बन्धो वक्तव्यः, गुणादिषु तथा दर्शनात् । न चासौ सम्बन्ध-

१. E: धर्म	११. A omits न
२. A: ताहंप्रलय	१२. A E: भवतोऽनिष्टः
३. E omits the part within brackets.	१३. E: अन्याधित
४. B: सारि	१४. A corrects this into ताहंप्रलय
५. B omits इह	१५. B omits सम्बन्धः
६. A E: पटाः	१६. B: सम्बन्धिन्योऽन्यो
E: सम्बन्धिन्या
७. B: अमेद	१७. B: यद्यन्यः
८. B: वृक्षा	१८. A: लभ्यते
९. E: इति वेदेतस् परत इति चानुभूय
तन्तुषु पट इति	१९. B omits अपि
१०. B omits च	२०. A E: सम्बन्धेन
	२१. B: सम्बन्धि

त्वात् सम्बन्धान्तरं नापेक्षते इति साम्प्रतम्, संयोगे व्यभिचारात् । संयोगस्य सम्बन्धत्वेऽपि गुणत्वात् सम्बन्धान्तरापेक्षा, सामान्यादीनां तु परतन्त्राणामपि असम्बन्धत्वादेव तदपेक्षा, समवायः पुनः स्वरूपसम्बन्धरूपो गुणश्च, इति वैषम्यम् ; तर्हि सम्बन्धत्वादस्य संयोगवदेव गुणत्वमप्यनुमीयताम् । अथ द्रव्यवृत्तिर्गुणः, समवायस्तु गुणादिषु च वर्तते, ततश्च अगुणः इति मतम् ; तदप्यचारु विरचितम् । आस्तां तावत् गुणादिषु समवायः, कार्यकारणसमवायस्यै तु गुणत्वमनुमातुं शक्यते, द्रव्ययोः सम्बन्धत्वात्, संयोगवत्, इति । ननु संयोगस्य युतसिद्धसम्बन्धत्वात् केवलद्रव्यवृत्ति-त्वाच्च गुणत्वम् ; समवायः पुनः अयुतसिद्धसम्बन्धोऽद्रव्यवृत्तिश्च इत्यगुणत्वम् । तर्हि इदं भवान् पृष्ठो व्याचष्टाम् 'किमिदमयुतसिद्धत्वं नाम?' इति । सम्बन्धितयैव सिद्धिरिति चेत्, तदपि तर्हि निरूपणीयम् 'किं' कार्यं सिद्धं सत् कारणे समवेति, समवेतं वा सिध्येत्, युगपदुभयं वा?' इति । आद्ये कैरपे, कार्यस्य पूर्वसिद्धत्वात् अयुतसिद्धत्वहानिः । द्वितीयेऽपि स्वैयमसतः कार्यस्य कथं समवायः ? अथ असतो-ऽपि समवायः कल्प्येत, तर्हि येन सदात्मना कार्यस्य समवायः तस्मिन् अनिवृत्ते एव किं तैस्संभवति, आहोस्वित् निवृत्ते, इति वक्तव्यम् । अनिवृत्ते चेत्, कार्यं सद-

१. A: सम्बन्धान्तरानपेक्षः ;

E: सम्बन्धान्तरेणापेक्षः

२. A E: व्यभिचारः

३. B omits अपि

४. A: तदपेक्षायाः ;

E: तदपेक्षया

५. B: स्वयं सम्बन्ध

६. E adds इति before तर्हि

७. B: सम्बन्धत्वात्संयोगवत्

E: सम्बन्धादस्य

८. E: वृत्तिसमवायस्तु etc.

९. E: तदप्यवरदधिरचितम्

१०. B: गुणादिसमवायः

११. A: स्यादगुणत्व ;

E: स्यागुणत्व

१२. B: अयुत

१३. B E omit किं

१४. E: करणे

१५. A E omit कल्पे

१६. E: द्वयं सतः कार्यं सदकार्यस्य कथं

१७. B omits अपि ;

E: सतोऽपि

१८. E: सदात्मना

१९. E: निवृत्ते

२०. A E: सम्बन्धः संभवति

२१. B omits कार्यं

सदात्मकं भवेत्, ततश्च स्याद्वादप्रसङ्गः। निर्वृत्ते चेत्, तर्हि समवायेन सह तद्रूपनिवृत्तेः सिद्धरूपस्य कार्यस्य न स्यात् कारणेन समवायः। अथ सम्बन्धैः स्वरूपसिद्धिश्च कार्यस्य युगपत् इत्युच्येत, तर्हि तत्सिद्धयर्थस्थं कार्यं सद्वा स्यात्, असद्वा स्यात्, उत उभयविलक्षणम्। सच्चेत्, सिद्धस्यैव सम्बन्धः इति अयुतसिद्धत्व-हानिः। असच्चेत्, तदा न कार्यस्य समवायः, तस्य अद्याप्यसिद्धत्वात्। सदसिद्धि-लक्षणं चेत्, अनिर्वचनीयवादप्रसङ्गः। एतेन गुणादिष्वपि समवायो निराकर्तव्यः। तस्मात् समवायः सम्बन्धिभ्यां अन्यश्चेत्, तस्यापि सम्बन्धान्तरं वक्तव्यमेव। अस्त्येव तस्यापि अन्यसम्बन्धो विशेषणविशेष्यलक्षणः इति चेत्, तदपि दुर्भणम्; दण्डदेव-दत्तयोः विशेषणविशेष्यभावस्य सम्बन्धान्तरप्रयुक्तत्वात्। न विशेषणविशेष्यभाव एव सम्बन्धः। सम्बन्धान्तराभ्युपगमे^{१३} अनवस्था। न च वाच्यम् 'प्रतीत्यनवस्थैव व्यवहारविरोधिनी न सत्तानवस्था' इति, प्रतीतेरप्यनवस्थानात्। तथा हि। समवायः स्वयं विशेषणत्वात् स्वैसिद्धौ सम्बन्धान्तरसिद्धिं अपेक्षते, तदपि स्वयं सम्बन्धान्तरसिद्धिं इति प्रतीतावप्यनवस्था समानैव। तस्मात् समवायो नाम^{१४} सम्बन्धिभ्यामन्यः संभवति। अथ ताभ्यामभिन्नः समवायः कल्प्येत, तदा कार्य-कारणमात्रमेवेति समवायस्वरूपापलापः स्यात्। तस्मात् समवायस्वरूपासंभवात् प्रमाणाभावाच्च 'तैन्निमित्तं कार्यकारणादिसामानाधिकरण्यम्' इत्ययं च पक्षो न शोभां बिभर्ति।

१. E: निवृत्तेर्हि, omitting चेत् त

२. E: कारणसमवायः

३. A B E drop the visarga.

४. B: वस्यः

५. E omits स्यात्

६. E omits स्यात्

७. B omits वि

८. E: एकेन

९. B: अन्यः सम्बन्धो

१०. E: दण्डदत्तयोः

११. A E omit विशेषण

१२. A omits एव and inserts a visarga after मावः ;
E omits एव सम्बन्धः

१३. E omits चानवस्था

१४. B: सत्तानवस्था, इयं तु सत्तानवस्थेति

१५. E: सिद्धौ

१६. A E omit न

१७. B: समवायनिमित्तं

१८. E: इल्लं चक्षोर्न

कां तर्हि गतिः सामानाधिकरण्यस्य ? इति चेत्, कारणे कार्यस्य अध्यासः इति ब्रूमः । ननु न बाधो दृश्यते ; कथमिदं अध्यासनिबन्धनं सामानाधिकरण्यम् ? इति चेत्, 'अहं मनुष्यः' इत्यादिवत् इति ब्रूमः । श्रौतश्च बाधः सुप्रसिद्धः "वाचारंभणं विकारो नामधेयं मृत्तिकेत्येव सत्यम्" (Chānd., VI, i, 4.) इत्यादि ।

अपरे पुनः कल्पयन्ति—“ब्रह्मैवेदं सर्वम्” (Nṛs. Ut. 7.) इत्यादिश्रुतेः ब्रह्मणः सर्वात्मत्वैवगमात् ब्रह्मात्मना सर्वमभिन्नं, प्रमातृप्रमेयादिरूपेण भिन्नम् । अन्यथा एकांताद्वैतपक्षे प्रत्यक्षादिप्रमाणविरोधात् लौकिकव्यवहारलोपप्रसङ्गः ; कर्मकाण्डानारम्भश्च प्रसज्येत । एकान्तमेवाभ्युपगमे च ज्ञानकाण्डस्य निर्विषयत्वात् अनारम्भप्रसङ्गः । तच्चोभयमयुक्तम् । ततश्च प्रत्यक्षादेः प्रामाण्यसिद्धये व्यवहारलोपपरिहारार्थं कर्मज्ञानकाण्डयोः आरम्भसिद्धये च ब्रह्मात्मना सर्वमभिन्नं प्रमातृप्रमेयादिरूपेण भिन्नं, कार्यकारणादयश्च लोके भिन्नाभिन्ना एवेति युक्तमाश्रयितुम्—इति ।

तदपि मैन्दमतिसन्तोषमात्रप्रयोजनं आपातरमणीयं उत्पश्यामः, मेदामेदस्वरूपानिरूपणात् । तथा हि । इदमत्र चिन्त्यताम् 'किं येन रूपेण सर्वस्य मेदः तेनैव अमेदोऽपि, उर्ते रूपान्तरेण?' इति । तेनैव^१ चेत्, मेदामेदरूपयोरैकत्वात्

१. E omits का	११. B: प्रमाणमिन्नं
२. E: न हि	१२. All except B omit इति
३. B: न बाधो	१३. E: युक्तमात्रमाश्रयितुमिति
४. A: निबन्धनसामाना	१४. A E omit मैन्दमति
५. E: सर्वात्मावगमात्	१५. B omits आपात
६. A: अभिन्नप्रमातृ	१६. E omits स्वरूप
७. B: प्रमातृप्रमाणप्रमेय	१७. B: निरूपणात्
८. E: एकात्माद्वैत	१८. E omits उत
९. B omits च	१९. E: तेनैवेति चेत्
१०. All except B add च	२०. E adds च

वस्तुनो मेदोऽमेद एव वा स्यात्, न उभयसिद्धिः । अथ रूपान्तरेण, तर्हि तयो रूपयो रूपिणः सकाशात् अत्यन्तमेद एव उत अमेद एव किं वा उभयमपि? इति । आद्ये पक्षे रूपरूपित्वानुपपत्तिः, यथै तयो रूपयोः अन्योन्यम् । द्वितीये तु [रूपि-मात्रं वा स्यात् रूपमात्रं] वा इति न रूपरूपित्वसिद्धिः । तृतीये तु रूपयो रूपिणः सकाशात् यौ मेदामेदौ तौ 'किमेकेन रूपेण भवतः किं वा द्वाभ्याम्?' इति । एकेन चेत्, कार्यकारणमेदामेदयोरपि तथा स्यात् । तत्र च मेदौ मेदामात्रं उक्तः । द्वाभ्यां चेत्, तयोरपि स्वकीयरूपिणो भिन्नभिन्नत्वे सति अनवस्था स्यात् । तस्मात् न न्यायसिद्धं भिन्नाभिन्नत्वम् ।

अथ प्रतीतिसिद्धम्, तदापि न प्रमाणप्रतीतिसिद्धम् ; एकस्य प्रमाणस्य युगपत् विधिव्यवच्छेदव्यापारद्वयासंभवात्, प्रमाणानां संभूय प्रमापकत्वानुपपत्तेश्च । तस्मात् लोकेऽपि कार्यकारणयोः आध्यासिकमेव भिन्नाभिन्नत्वम् ।

यत्पुनरुक्तम् 'कर्मज्ञानकाण्डयोः प्रत्यक्षादीनां च प्रामाण्यलाभाय लोकव्यवहारसिद्धये च मेदौ मेदाश्रयणम्' इति, तदुक्तोत्तरमेव, 'अद्वितीयप्रमाणस्य तत्त्वावेदकत्वेन प्रमाण्यात् ; द्वैतप्रतिभासस्य पुनः आ संसारविमोक्षात् व्यवहारिकं अतत्त्वावेद-

१. B omits रूपयोः	१०. A: मेदामात्र
२. All except A E omit इति	११. E: मेदामेद उक्तः
E: किं स्फुटोज्यमिति	१२. B: भिन्नात्वाभिन्नत्वे ;
३. E omits यथा	E: भिन्नत्वे
४. A: अन्योन्य	१३. B omits न
५. A omits the part bracketed.	१४. A: कारणदेः
६. B: बावेति	१५. E: आध्यासित
७. A: प्रसिद्धिः	१६. B: यत्पुनरेव तदुक्तं
८. A: तृतीयेति	१७. B: मेदामेदौ आश्रयणीयौ इति
E: भवता	१८. A E: द्वितीय

कत्वेन प्रामाण्यम् ; ततश्च समस्तलौकिकवैदिकैक्यवहारः' इति । तस्मात् लोकेऽपि कार्यकारणयोः अमेद एव परमार्थतः, मेदस्तु आध्यासिकः । तस्मात् अद्वितीयनिरति-
शयानन्दप्रकाशलक्षणं ब्रह्मैव परमार्थवस्तु ; प्रमाणादिमेदमिलं बाह्याध्यात्मिकमखिल-
मिदं जगत् तत्रैव अविद्यया अध्यस्तम् इति सिद्धम् ।

इति तत्त्वशुद्धौ मेदामेदनिराकरणप्रकरणम् ।

-
१. E: वेदनलक्षणप्रामाण्यम्
 २. A E omit वैदिक
 ३. B: परमार्थः
 ४. B: तथाद्वितीय

५. E: निरतिशयः प्रकाश etc.
६. E: प्रमातृप्रमाणादि
७. E: तिमिललक्षणमखिल
८. All except B give अत्रैव

॥ देहात्मवादनिराकरणं त्रिंशत् ॥

द्रष्टा दृश्यो न खलु भवति स्पष्टभेदस्य दृष्टेः

द्रष्टा देहो न भवति तर्तः कुम्भवद्दृश्यभावात् ।

इत्थं देवो मुनिभिरनघैः चिन्तितोऽनन्तमूर्तिः

यस्तं वन्दे सह सुरगुरुं पद्मया पद्मनाभम् ॥

अथेदानीं विचार्यते 'किं देह एव आत्मा उत देहव्यतिरिक्तः?' इति । इह खलु लोकायतिका मन्यन्ते—चेतनस्यात्मत्वात् अहंप्रत्ययालम्बनस्य चेतनत्वात् 'अहं मनुष्यः' इति^१ देहस्य अहंप्रत्ययालम्बनत्वोपलम्भात् प्रत्यक्षमेव देहस्य आत्मत्वम् । न च 'मम शरीरम्' इति भेदप्रतीतेः देहस्य शरीरनासनादिवत् अनात्मत्वमाशङ्कनीयम्, 'ममात्मा' इत्यत्र ममप्रत्ययस्य भेदालम्बनत्वव्यभिचारात् । तस्मात् तत्र यथा औप-चारिको भेदप्रत्ययः, तथैहापि समाश्रयणीयम्, निरूप्यैरिताहंप्रत्ययालम्बनत्वात् । न च अहंप्रत्ययालम्बनत्वस्य पुत्रादिष्वैव आत्मत्वव्यभिचारः, तत्र अहंप्रत्ययस्य औप-चारिकत्वात् । ननु^२ देहस्यापि देहोऽहमिति अहंप्रत्ययालम्बनत्वमस्ति ; किं तु मनुष्यत्वादिधर्मद्वारेण ; तदिह पुत्रादावपि पूजापरिभवौ^३दिधर्मद्वारेण अस्त्येव, पुत्रादौ

१. E: दृष्टे

२. A E: कृतः

३. E: तत्त्वमहंप्रत्ययालम्बनत्वात्

४. A: यावलम्ब

५. A E: इति च

६. E omits अहं, indicated by dots.

७. A E: मन्ततो

८. B: क्षयनवसनादि

९. E: देहालम्बन

१०. A E: यथोपचारिको

११. A: ततहापीति ;

E: तथानापीति

१२. A: चारितः ;

E: चारिका

१३. A E: पुत्रादिष्वारम्भ

१४. E omits न

१५. E: परिमाविधर्म

पूजिते पूजितोऽहं, परिभूते परिभूतोऽहं इत्यभिमानदर्शनात् ; तत्र च अहंप्रत्ययो देहेऽपि औपचारिकः इति । तदसत्, मनुष्यशब्दस्य जातिवाचकत्वात्, जाति-शब्दानुविद्धप्रत्ययस्य तद्व्यक्तौ मुख्यत्वप्रसिद्धेः । यथैव 'अयं गौः' इति, न तथा पुत्रादिषु प्रयोगोऽस्ति । तस्मात् मुख्य एव देहे अहंप्रत्ययः । न च अनुमानात् आगमात् वा देहस्य अनात्मत्वप्रसिद्धिः, प्रत्यक्षातिरिक्तप्रमाणाभावात् । न च अतीन्द्रियमदृष्टमप्यस्ति, येन तत्प्रकाशनाय प्रमाणान्तरं आश्रीयेत । अतीतादिपदार्थस्य स्मरणविपरिवर्तितयैव व्यवहारोपपत्तेः कृष्यादिप्रवृत्तेश्च संभावनीयैः^{१३} प्रसिद्धेः प्रमाणानपेक्षणात् । तस्मात् 'अहं मनुष्यः' इति [प्रत्यक्षदृष्टो]^{१४} देह एव आत्मा—इति ।

अत्रोच्यते । यद्यपि 'अहं मनुष्यः' इति देहे मुख्य एव अहंप्रत्ययः, तथापि असौ^{१५} आध्यात्मिकः, न वस्तुकृतः ; अहंप्रत्ययस्य चेतनावति वास्तवत्वप्रसिद्धेः, चेतनायाश्च देहधर्मत्वानुपपत्तेः । 'कथं पुनः चेतनायाः देहधर्मत्वानुपपत्तिः?' इति । उच्यते । एषा किलैव युष्मदीया प्रक्रिया—पृथिव्यप्तेजोवायवः तत्त्वानि, न [पञ्चमं तत्त्वमस्ति ; तानि] च भूतानि पृथिव्यादिबाह्यप्रपञ्चात्मना स्वभावादेव संहन्यन्ते, [न पुनः द्रव्यान्तरमारमन्ते ; तथा आध्यात्मिकमपि शरीरभावेन संहन्यते,] शरीरात्मना

१. A E omit परिभूते	११. E omits अपि
२. B: ततश्च	१२. E: सन्दिग्धः
३. E: मुख्यत्वासिद्धेः	१३. B omits the part within brackets.
४. A E: तथा	१४. E omits दृष्टो
५. E omits त्व	१५. B E omit असौ
६. A E: वा for च	१६. B: देहे
७. A: अदृष्टमपवर्गोऽस्ति ;
E: अदृष्टमार्गोऽस्ति	१७. B: स्रलु
८. E: यते	१८. A omits the words bracketed.
९. E omits स्मरण	१९. A E drop the part within brackets.
१०. E: कृष्यादिप्रवृत्तेश्च	

च संहतेषु भूतेषु चैतन्यं उत्पद्यते; चैतन्यविशिष्टकायः पुरुषः—इति । तत्र वक्तव्यम् ‘ किं स्वतोऽचेतनेषु भूतेषु संघाते सति चैतन्यमुत्पद्यते, किं वा स्वतः चेतनेषु भूतेषु संघातः?’ इति । आद्ये कैलपे, संघातनिमित्तं वक्तव्यम् । न तावत् तान्येव भूतानि, तेषां कर्तृत्वेन तुल्यस्वभावत्वात् । न खलु गुणप्रधानभावमन्तरेण संघातः संभवति । चैतन्यमेव चेत् निमित्तम्, न ; तस्यापि फलत्वात्, फलिनो भावे सति आक्षेपकत्वानुपपत्तेः^६ ।

स्यादेतत् ‘ भूतान्येव फलभाजि ; ततः तदर्थत्वात् फलस्य आक्षेपकत्वोपपत्तिः ’ इति ; तदप्यसत्, तस्य चतुर्णां साधारणत्वात् पुनरपि तेषां गुणप्रधानभावानुपपत्तेः । न च ‘ गुणप्रधानभावमन्तरेणापि संभावत् समूहोपपत्तिः ’ इति वाच्यम् ; सभायां तु सर्वेषां चेतनत्वात् गुणप्रधानभावस्यापि संभवात् समूहाक्षेपकत्वोपपत्तेः । भूतानां पुनः अचेतनत्वात् कारणत्वेन गुणभावस्य सर्वेषां अविशिष्टत्वाच्च न सङ्घाताक्षेपकत्वसंभवः । ‘ अस्तु तर्हि चेतनानामेव सतां सङ्घातः ’ इति । तदप्यसत्, सङ्घातादन्यत्रापि चैतन्योपलब्धिप्रसङ्गात् । अथ विद्यमानस्यापि^७ चैतन्यस्य मदिरादौ इव मदशक्तेः सङ्घाते सति अभिव्यक्तिः इति मतम्, तत्रापि वक्तव्यम् ‘ किं युगपत् सर्वेषु भूतेषु^८ चैतन्यमभिव्यज्यते, किं वा क्रमेण?’ इति । युगपच्चेत्, सहैव सर्वविषयोपलब्धिप्रसङ्गः । न च क्रमेण, क्रमकारणाभावात् । ‘ कार्यमेव अनुपपद्यमानं क्रममाक्षिपति ’ इति चेत्, तत्र ; प्रत्येकं भूतानां चैतन्यवत्त्वात्, असाधारणविषयलाभौ च क्रमानुपयोगात् । अस्मिन् पक्षेऽपि चेतनानां गुणप्रधानभावा-

१. B: विशिष्टस्तु कायः

२. A E omit भूतेषु

३. A E drop सति

४. B omits वा

५. B: पक्षे

६. A E: पपत्तिः

७. A O E: कारकत्वेन

८. A: गुणभाषस्य

९. A E omit अपि

१०. A E omit भूतेषु

११. B: विषयादुभयप्रसङ्गः

१२. E: विषयाभावाच्च ;

O: अलाभात्

१३. E omits अस्मिन्

भावात् समानैव सङ्घातानुपपत्तिः । स्त्रीपुंसयोः चेतनार्थत्वेन शरीरमेव संहन्यते न चेतनौ^१ इत्यनुदाहरणम् । तस्मात् व्यतिरिक्तात्मानभ्युपगमे सङ्घातानुपपत्तेः, 'भूत-सङ्घाते शरीरे चैतन्यमुत्पद्यते, चैतन्यविशिष्टस्तु कायः पुरुषः' इत्यादि सर्वं अनुप-पन्नम् । ततश्च देहस्य चैतन्याभावात् अहंप्रत्ययो^२ देहे मिथ्याध्यासनिमित्तः इति निश्चीयते । न चात्रै विवदितव्यम् 'देहे गौणोऽहंप्रत्ययो न मिथ्या' इति । गौणो नाम ज्ञातमेदयोः एकत्वावभासः, यथा 'सिंहो देवदत्तः' इति । अज्ञातमेदयोस्तु एकत्वावभासः अध्यास एव, यथा 'ह्रस्वोऽयमकारः' इति । न च अहमिति व्यतिरिक्तविषयः प्रत्ययः, विचारसाध्यत्वात् व्यतिरेकस्य । अन्यथा आ गोपींलाविपाल-पण्डितं व्यतिरिक्तात्मप्रसिद्धौ आत्मविचारानर्थक्यप्रसङ्गः । तस्मात् 'अहं मनुष्यः' इति देहविषयोऽहंप्रत्ययो मिथ्याध्यास एव । न चैतन् अपरोक्षावभासैत्वेऽपि प्रमाणम् इति युक्तम्, अनिरूपितविषयत्वेन आभासत्वस्य दर्शितत्वात् । अपि च देहोऽय-मनात्मा भवितुमर्हति, रूपादिमत्त्वात्, सार्वव्यवत्त्वात्, बाह्येन्द्रियग्राह्यत्वात्, उत्पत्ति-विनाशवत्त्वात्^३, घटादिवत् ।

यत्पुनरुक्तम् 'प्रत्यक्षमेवैकं^४ प्रमाणम्, न अनुमानमागमो वै^५ अस्ति' इति, कुतः पुनः प्रमाणात् इदं मध्यज्ञायि भवता ? न तावत् प्रत्यक्षेण, अनुमानादिप्रमाण-तदभावयोः अप्रत्यक्षत्वात् । न च प्रत्यक्षाभाववादिनोऽपि प्रत्यक्षयोग्यस्य अभावः

१. A: चेतनापि

२. B: आत्मनानभ्युप

३. A omits तु

४. A: प्रत्ययदेह

५. E adds अपि

६. A: अयं for अहं

७. All mss. add एव after यथा, which seems unnecessary.

८. B: व्यक्तिविषयः

९. A E omit प्रत्ययः

१०. A E: गोपालाविपालपण्डितं

११. B: मासोऽपि

१२. A omits साव्यवत्त्वात्

१३. B omits च

१४. B: एव प्रमाणम्

१५. B: वेति

१६. B: इदं व्यज्ञायि

प्रत्यक्ष इष्टः । अथ अनुमानादवगच्छसि, तर्हि सिद्धमनुमानप्रामाण्यम् । न चाप्रमाण-
विज्ञानेन कश्चिदर्थो निश्चेतुं शक्यः । तथा आगमप्रामाण्यमपि दुर्निवारम् । तथा
हि । लौकिकैवाक्यं प्रमाणमप्रमाणं वा ? प्रमाणं चेत्, सिद्धमागमस्य प्रामाण्यम् ।
किं तत्र अपौरुषेयेर्णोगमेन अपराद्धम् ? अथ लौकिकवाक्यमप्यप्रमाणम्, तर्हि पर-
वादिना वादस्ते न स्यात्, अन्योन्यप्रयुक्तवाक्ययोः परस्परमैप्रामाण्यात् । अतश्च
अपौरुषेयागमसिद्धं अदृष्टमपवर्गादि सर्वमेष्टव्यम् । तस्मात् आगमानुमानाभ्यां देह-
व्यतिरिक्त आत्मा इति सिद्धम् ।

इति तत्त्वशुद्धौ देहात्मवादनिराकरणप्रकरणम् ।

१. B: अथ

२. B: दुर्निवारः

३. A: ते लौकिकवाक्यं

४. A: षेयागमेन

५. B: परिवादिना

६. A: परस्परप्रामाण्यानभ्युपगमात् ;

B: प्रामाण्याभ्युप

॥ विज्ञानवादनिराकरणं एकत्रिंशम् ॥

जडपरिमितमिथ्याकार्यतादिस्वभावैः

कथमपि च कदाचिन्नैव सङ्गोऽस्ति यस्य ।

क्षणिकमपि यमौहुः केचिदिदं भ्रमन्तैः

तमहमजमजसं नौमि शौरिं मुरारिम् ॥

इदमिदानीं चिन्त्यते ' किं क्षणिकविज्ञानमेव अहंप्रत्ययालम्बनं उत स्थिर-
स्वभाव आत्मा?' इति । तत्र क्षणिकविज्ञानमेव अहंप्रत्ययालम्बनं भवितुमर्हति,
स्थाय्यात्मनि प्रमाणाभावात् । ननु सोऽहं इति प्रत्यभिज्ञा प्रमाणम् । का तर्हि
प्रत्यभिज्ञा नाम ? पूर्वानुभवसंस्कारसहितात् इदानींतनप्रमाणकारणात् उत्पद्यमानं एकस्य
कालद्वयसम्बन्धविषयं प्रत्यक्षं प्रत्यभिज्ञा इति चेत्, न तावदियं प्रत्यभिज्ञा स्वयंप्रका-
शात्मवादिपक्षे संभवति; स्थायिनः स्वयंप्रकाशस्य संस्काराभावात्, प्रमाणकारणाभावाच्च
स्वयंप्रकाशस्य । अथ प्रमाणान्तरगम्य एवात्मा इति मन्येत, तदापि न संभवति
प्रत्यभिज्ञा ; अतीतवर्तमानधर्मद्वयस्य युगपदेकस्मिन् संभवानुपपत्तेः ततः तद्विषय-
प्रत्ययासंभवात्, पर्यायेण सम्बन्धस्य धर्मद्वयसम्बन्धावगमात् प्रागेव आत्मेति प्रत्यभिज्ञा-
मन्तरेण अवगन्तुं अशक्यत्वात् । तस्मात् नास्त्यात्मनि प्रत्यभिज्ञा, नैपि घटादिषु
इति न कचिदपि स्थिरवस्तुसिद्धिः । ततः क्षणिकविज्ञानमेव अहंप्रत्ययालम्बनं
परिशिष्यते ।

१. E omits the part within brackets.

२. A: भ्रमन्तं

३. E: विषय for द्वय

४. B: सम्बन्धि

५. A: स न

६. A: सम्बन्धा

७. B: सम्बन्धात्

८. B 3: धर्मिणि

९. B: आत्मप्रत्यभिज्ञा

१०. A: ज्ञानादि for नापि

ननु विज्ञानमात्रमेव चेत् अहंप्रत्ययालम्बनम्, तदा कथं 'अहं जानामि' इति विज्ञानकर्तृत्वावभासः ? अनादिवासनापरिप्रापितात् विपर्ययसदृशनात् इति ब्रूमः । तदुक्तम्—

अविभागोऽपि बुद्ध्यात्मा विपर्ययसितदर्शनैः ।

[ग्राह्यग्राहकसंवित्तिभेदवानिव लक्ष्यते ॥ इति ।

स्यादेतत् 'ग्राह्यग्राहकसंवित्तिभेदे सत्यसति च बाधे कथं भेदावभासो विपर्ययसः' कल्प्यते? इति । उच्यते । न तावत् संवित्संवेद्ययोः भेदावभासो वस्तुतः, तयोः एकाकारावभासनात् । स चायमाकारः किं संवेद्यस्यैव किं वा संविद एव इति विशये संवित्स्वरूपस्य उभयवासिसंप्रतिपन्नत्वात्, संवेद्यस्य च अनिश्चितसङ्ख्यात्, भेदावभासस्य च लोके आन्त्यापि दृष्टत्वात्, नीलादिरूपे संवेदने सति तदतिरिक्तनीलाद्यर्थे प्रमाणाभावात्, नीलात्मिकौ संवित् इति प्रत्यक्षम् । अनुमान-मपि 'विवादगोचरापन्नौ संवित्संवेद्यौ अभिन्नौ भवितुमर्हतः, सहोपलम्बनियमात्, यौवभिन्नौ न भवतः न तौ सहोपलम्बनियमौ यथा नीलपीतज्ञाने, न तथा संवित्संवेद्यौ सहोपलम्बनिर्यतौ न भवतः, तस्मात् अभिन्नौ' इति । तस्मात् ज्ञानस्य क्रियात्म-कत्वात् 'अहं जानामि' इति यस्तत्प्रतिकर्तृत्वावभासः, सोऽपि स्वमादौ इव पैलान्नं आन्तिमात्रमेव । तस्मात् विज्ञानमात्रं क्षणिकमेवात्मा इति योगाचाराः प्रतिपेदिरे ।

१. B E omit मात्र

२. B omits चेत् ;

E: चाहंप्रत्यया

३. B: अहमिदं

४. E: त्वाभासः

५. A drops the portion within brackets.

६. E: वस्तुतः

७. A: किं वा

८. B: सदभावात्

९. B omits च

१०. E: प्रमाणामा ... नी

११. E: नीलार्थिका

१२. E omits अपि

१३. B: यौवभिन्नौ भवतः

१४. B: नियमौ

१५. A omits न, a subsequent correction.

१६. E: लखान्नं

१७. E adds एव

तत्रेदमाचक्ष्महे । न तावत् विज्ञानानां क्षणिकत्वमस्ति, प्रमाणाभावात् । ननु नीलसंवित्काले पीतसंविदोऽभावात्, स्थिरस्य च अवधिहेत्वसंभवात्, स्वैरसमञ्जसत्वं निबन्धन एव नीलसंवित्काले पीतसंविदोऽभावः इति स्वरसमञ्जसत्वं मनुमानेनावगच्छामः—विगीतं विज्ञानं क्षणिकं भवितुमर्हति, निर्हेतुकविनाशित्वात्, यदैवं न भवति तत् तथा न भवति यथा गगनादि, तथैदं न भवति, तस्मात् क्षणिकम्—इति । तदेतदयुक्तम्, विज्ञानस्य विनाशित्वासिद्धेः ।

स्यादेतत् ‘उत्तरसंवित्काले पूर्वसंविदोऽनुपलंभात् विनाशोऽवसीयते’ इति । तदप्यसत् ; जन्मविनाशसिद्धौ च संविदः पूर्वोत्तरभावसिद्धिः, पूर्वोत्तरभावसिद्धौ च जन्मविनाशसिद्धिः इति परस्पराश्रयत्वात् । कथं तर्हि सन्नेदने मेदावभासः ? त्वदीयानाद्यविद्यया इति वदामः । तैतश्च विज्ञानस्वभावस्यैवात्मनः स्थायित्वात्, स्थिरस्य च अवधिहेत्वनुपलंभात् नित्य एवात्मा ।

यैतुनरुक्तम् ‘स्थायिनः स्वयंप्रकाशस्यात्मनः संस्काराभैवात् प्रमाणकारणाभावाच्च न प्रत्यभिज्ञा’ इति, तत्प्रत्युच्यते । स्वयंप्रकाशस्यात्मनो दर्पणादीविव सवित्किरणस्य अन्तःकरणोपाधौ अभिव्यज्यमानत्वात्, स्वरूपतो नित्यत्वेऽपि सोपैधिक्वावभासस्य अस्थिरत्वात् तज्जनितसंस्कारोपपत्तेः, अन्तःकरणस्य च स्वयंप्रकाशाभिव्यक्तिहेतुत्वेन तत्प्रमाणकिरणत्वव्यपदेशात्, उपैधमेव पूर्वानुभवसंस्कारसहितात् इदानींतनप्रमाणकारणात् आत्मनि प्रत्यभिज्ञानम् ।

१. A: कालेऽपि तत्संविदो

२. E: स्थिरमल्लयुतत्वं

३. E: त्वाऽनुमानेन

४. E: न क्षणिकं

५. E omits निर्हेतुक

६. E: यो भवन् न भवति यथा गगनादि
न तथेदं न भवति

७. B: न तथेदं न भवति

८. E omits इति

९. E: तच्च

१०. A E: यं युनरुक्तः

११. E: संस्कारसंभवात्

१२. E omits स्वयं

१३. E: दावपि

१४. E: करण for किरण

१५. E: सोपैधिकासासस्य

१६. B: कारणत्व

१७. A: देशाद्युपपन्न

यदप्युक्तम् 'अतीतवर्तमानस्य धर्मद्वयस्य युगपदेकस्मिन् अन्वयसंभवात् तदवगमानुपपत्तेः, पर्यायिण सम्बन्धावगमे च धर्मद्वयसम्बन्धावगमात् प्रागेव तस्मिन् वस्तुनि प्रत्यभिज्ञापेक्षत्वात् प्रत्यभिज्ञा अनुपपन्ना' इति, तदपि न दोषमावहति ; अतीतवर्तमानधर्मद्वयस्य अनन्वयित्वेन वस्त्ववच्छेदकत्वात् । द्विविधं वस्तुनो विशेषणं कार्यान्वयि, प्रतीत्यन्वयि चेति । तद्यथा 'नोलमुत्पलम्' इत्यादि कार्यान्वयि विशेषणम्, 'राजपुरुषः' इत्यादि प्रतीत्यन्वयि विशेषणम् । तत्र कालद्वयस्य प्रत्यभिज्ञासमये अनन्वयितया विशेषणत्वात् उभयकालावच्छिन्नस्वरूपमात्रमेव प्रत्यभिज्ञाविषयः ; तत्फलं च उपाधिद्वयसम्बन्धनिमित्तमेदविभ्रमनिवृत्तिरेव । अतो न कौचित् अनुपपत्तिः ।

यदपीदमुक्तम् 'संवित्संवेद्ययोः एकाकारावभासनात् तस्य च संप्रतिपन्नसंविदाकारत्वात् न तद्व्यतिरिक्तं 'संवेद्यं अस्ति' इति, तदपि सूक्ष्मेक्षिकानिरीक्षणाक्षमैः उत्प्रेक्षितमीक्षामहे, अवभासावभासरूपेण संवित्संवेद्ययोः आकारभेदस्य सिद्धत्वात् । अवभासासंवेद्यसंवेदनस्य ; संवेद्यं च अवभासस्यैकस्वभावम्^{१८} ; कुतस्तयोः एकाकारावभासः? यः पुनः घटाद्याकारः स संवेद्यस्यैव संवेदनस्य, तदवभासरूपत्वात् ।

१. B: मानधर्म	१२. B: कदाचित्
२. E: न न द्वयासंभवात्	१३. A: वेद्यं
३. E omits च	१४. E omits इति
४. A: तस्मिन्नवस्तुनि	१५. A E: मासस्यावभास
५. A E: अतः वर्तमान	१६. All except B give मासेनैक
६. A: धर्मि	१७. A E: संवेदनस्य
७. E: अन्वयित्वेन	१८. B: स्वभावकतः तयोरेकाकारावभासः
८. E: प्रत्यन्वयि	१९. The insertion of स is called
९. B omits विशेषणम्	for though not found in
१०. A E: द्वयप्रत्य	any ms.
११. E: न अन्वयितया विशेषणत्वोपपत्तिः ।
यदपीदमुक्तम्, thus omitting a
few words.	२०. E omits न
२१. E: तदभासः ;
A B: तदवभास

यदपीदमवैदि 'सहोपलम्भनियमात् संवित्संवेद्ययोः अमेदः' इति, तदपि न प्रमाणपद्धतिमध्यास्ते, हेतोरसिद्धत्वात् । न हि संवेद्येन संवित् सहैवोपलभ्यते ; नित्यत्वात् स्वयंप्रकाशत्वाच्च अस्मन्मते संवेदनस्य सर्वदा सिद्धत्वात्, अतद्रूपत्वाच्च संवेद्यस्य । अतोऽन्यतरासिद्धो हेतुः । विरुद्धश्च, एकस्यां क्रियायां संवित्संवेद्ययोः सहभावस्य भेदेसाधकत्वात् । न हि संविदैव सहं भाति । ततश्च 'सहोपलम्भनियमात्' इति भेदसाधकत्वात् विरुद्धो हेतुः । अपि च उपायोपेययोः आलोकतत्प्रकाश्ययोः सहोपलम्भनिर्यमेऽपि न अमेदोऽस्ति । अतश्चनैकान्तिको हेतुः । अन्तर्बहिर्भावमेदप्रत्यक्षविरोधात् अमेदानुमानस्य कालात्ययापदिष्टता च । तस्मात् असदेतत् 'संवित्संवेद्ययोः अमेदः, संवेदेनं क्षणिकम्, क्षणिकविज्ञानमात्रे च ब्राह्मप्राहकसंवित्तिमेदः कल्पितः, बाह्यार्थश्च नास्ति, विज्ञानमात्रं क्षणिकं अहंप्रत्ययालम्बनम्' इत्यादि । ततश्च स्थिरस्वभाव एवात्मा संसारकञ्चुकपरिवृतः अहंप्रत्ययालम्बनैः इति सिद्धम् ।

इति तत्त्वशुद्धौ विज्ञानवादनिराकरणप्रकरणम् ।

१. E: यदपीदं वा

२. A: नियमत्वात्

३. E omits संवित्

४. B: सर्वथा

५. E omits मेद

६. B: लम्बनीयमपि

७. B: संवेद्यं

८. B omits च

९. E: तु for च

१०. E: संसारिकश्च

११. A E: यालम्ब इति

१२. A E: स्थितम्

॥ संसारमिथ्यात्वं द्वाविंशम् ॥

यस्मिन् असङ्गे सुखबोधविग्रहे कर्तृत्वमध्यैस्त्वमनाद्यविद्यया ।
तमिन्दिरायाः प्रियमन्दिरं हरिं नमामि लीलारचिताखिलं मुदा ॥

इदमिदानीं जिज्ञास्यते ' किं आत्मनि संसारः पारमार्थिकः किं वा आध्या-
सिकः?' इति । आत्मनि संसारस्य प्रतीयमानत्वात्, प्रतीतेश्च स्वतःप्रामाण्यात्,
कारणदोषबाधकप्रत्ययानुपलम्भात्, प्रमाणप्रतीतैस्त्वस्यैव परमार्थत्वाभिधानात् आत्मनि
संसारः परमार्थो युक्तः । अपि च यदि संसारः परमार्थो न भवेत्, तर्हि कथं
इष्टानिष्टप्राप्तिपरिहाराय साधनविधायि शास्त्रं प्रमाणं भवेत्? न हि रज्जुसर्पनिवृत्तये
मैन्त्रौषधादिसाधनमुपदिश्यते, किं तु रज्जुस्वरूपज्ञानमेव । [ततश्च ज्ञानकाण्डमेव]
आरब्धव्यं न कर्मकाण्डम्, अनुपयोगात् । अपि च आत्मस्वरूपसाक्षात्कारे सति
संसारस्य मिथ्यात्वावगमः, किं^{११} वा ततः प्रागेव? न तावदाद्यैः ; आत्मस्वरूपसाक्षा-
त्कारे सति तदुत्तरकालं प्रपञ्चस्यैव^{१२}भावात् सत्यमिथ्यादिव्यवहारानुपपत्तेः । अथ
किञ्चित्कालं बाधितानुवृत्तिः अभ्युपगम्येत, तदापि स्वयं कृतार्थत्वात् स्वव्यतिरिक्ता-
न्तराभावनिश्चयात् स्वपक्षपरपक्षविभागाभावात्^{१३} शास्त्रानारम्भप्रसङ्गः । नैपि तत्त्वाव-

१. B: कर्तृत्व नाप्त

२. B: लीला ... खिलं

३. B: अव्यस्तः,

E: आध्यासित

४. B: प्रतीतित्व

५. A E omit एव

६. A E: तथा

७. E: तन्त्रौ

८. E omits the words bracketed.

९. B: आत्मनि ;

E: अपिचात्मस्वरूपं, तदापि साक्षात्कारे
सति etc.

१०. A E: गतिः

११. E omits किं वा

१२. B E omit आद्यः

१३. B: एवात्ममिथ्यादिव्यवहारानुपपत्तेः

१४. E omits अन्तर

१५. B: असाक्षात्त्वानारम्भप्रसङ्गः

१६. A E: तथापि

बोधत् प्रागेव मिथ्यात्वावगमः; प्रत्यक्षसिद्धस्य अनुमानादिना बाधानुपपत्तेः बाधमन्तरेण मिथ्यात्वानवगमात् । न च आगम एव आत्मविषयं परोक्षज्ञानमुत्पाद्य प्रपञ्चं बाधते इति युक्तम्, निरुपाधिकात्मस्वरूपस्य अपरोक्षैकत्वभावतया तत्र परोक्षज्ञानसंभवात्, सोपाधिकज्ञानस्य विभ्रममात्रत्वात्, तेन अन्यस्य बाधानुपपत्तेः ।

अपि च इदं भवान् प्रष्टव्यः 'किं आत्मनि संसारसंबन्धात् कौऽपि विशेषोऽस्ति वा न वा ?' इति । 'अस्ति चेत्, स परमार्थः किं वा कार्त्तिकः?' इति । यदि परमार्थः, तर्हि एकं विशेषं आत्मनि परमार्थमभ्युपगच्छतः सुखदुःखादिसंसारे कः प्रद्वेषः ? अथ अविद्यात्मकोऽसौ विशेषः आत्मनि, तर्हि संसारभावामावयोरपि विशेषाभावात् तन्निवृत्तये शास्त्रारंभः अनर्थकः स्यात् । स्यादेतत् 'वास्तवविशेषाभावेऽपि प्रतिभासकृतविशेषात् अर्थवदेव तन्निवर्तनेन शास्त्रम्' इति । तदपि मनोरथमात्रम् । लोके सर्पसम्बन्धीवमासयोः रज्जुगतविशेषाभावेऽपि तदद्रष्टृगतविशेषादेव सर्पम्रान्ति-संभवेभ्यसंबन्धात् तन्निवृत्तये रज्जुस्वरूपोपदेशः^{११} अर्थवान् ; इह पुनः आत्मनि अनात्माध्यासे अधिष्ठानं द्रष्टा च इत्युभयं आत्मैव ; तत्र^{१२} कदाचिदपि विशेषः ; ततश्चात्मनि संसारआन्त्यसंभवे कथं तन्निवृत्तये शास्त्रमारभ्येत ? नास्ति चेत् आत्मनि संसारकृतो विशेषः, तर्हि नैतरेभ्यो मोक्षशास्त्रमारभ्यम् । तस्मात् संसारस्य बाधित-

१. A E: अनुमानबाधानुपपत्तेः	११. B: सम्बन्धासम्बन्धावमासयोः
२. B adds च	१२. A E: दृष्टगत
३. B: मिथ्या ... न च	१३. A: तान्ति
४. B: आत्मनि परोक्ष	१४. All except A E give आन्ति-
५. B: बाधक ... युक्तम्	सम्बन्धात्
६. B: अन्यस्यानुपपत्तेः	१५. A: देखे
७. E omits अपि	१६. B omits न
८. B: आध्यासिकः	१७. E: सुतरां
९. B: विशेष ... वेऽपि	१८. A E: म्यते
१०. A: गत	

प्रतीतिसिद्धत्वात्, तन्मिथ्यात्वे च कर्मज्ञानकाण्डयोः अनारंभप्रसङ्गात् आत्मनि पार-
मार्थिकः संसारः इति तार्किकाः मीमांसकाश्च मन्यन्ते ।

अपरे पुनः 'आत्मनः असंसारस्वभावत्वेऽपि अन्तःकरणाद्युपाधिकृतसंसारः
अस्त्येव, स्फटिकमैणेरिव उपाधिनिमित्तो लौहितिमा' इति कल्पयन्ति ।

तान् प्रति ब्रूमः । तत्र ये सर्वगतात्मवादिनः तैः 'अध्यासमन्तरेण कथं
आत्मनि सुखदुःखादिसंसारसंभवः?' इति वक्तव्यम् । तथा हि । आत्मनो ज्ञानादयो
गुणाः इत्यभ्युपगमः । गुणैश्च निरवयवद्रव्येऽपि यावद्रद्रव्यभावी दृष्टः, यथा परमाणु-
गतरूपादिः, यथा वा आत्मगतसंख्यापरिमाणादिः । न च आत्मगतसंयोगविभागयोः
व्यभिचारः इति वाच्यम् ; तयोरेवापि सद्भावस्यैव अनिश्चितत्वात् । तथा च सति
आत्मनि ज्ञानसुखादयो जायमानाः देहावच्छिन्नदेशात् अन्यत्रापि जायेरन् ।

स्यादेतत् 'सर्वं कार्यं कारणत्रयैर्मपेक्ष्य उदयमासादयति ; तत्र ज्ञानादीनां
आत्मैव समवायिकारणम्, अदृष्टादि च निमित्तकारणम्, आत्मैव संयोगः असम-
वायिकारणम् ; ततश्च हृदयदेशावस्थानात् मनसो हृदयावच्छिन्नात्मदेशेनैव संयोगात्
तत्रैव सुखदुःखादयो जायन्ते, न तथा संख्यापरिमाणादयः' इति । तदेतदविचारि-
तरमणीयं दृश्यते । तथा हि^{१३} । आत्मनो हृदयावच्छेदो नाम किं आत्मैवः

१. A: संसार

B: आत्मनो ... समाव

E omits असंसार

२. B: उपाधितः

३. B: मणिरिव

४. All except B give इव

५. B: सुखदुःखासंभव

६. B: इत्य ... मः

७. E omits गुणश्च, omission indi-
cated by dots.

८. E drops अपि

९. B omits इति वाच्यम्

१०. B: त्रयमप्यपेक्ष्य

११. A: आत्मनि

१२. E: आत्मजन्मनःसंयोगः

१३. B: अपि for हि

१४. B: आत्मस्वरूपं उत तत्त्वान्तरम्

स्वरूपमेव उत धर्मान्तरम्? स्वरूपं चेत्, तस्य सर्वगतत्वात् सर्वत्रैव सुखदुःखादयो जायेरन्। अथ धर्मान्तरम्, तत्रापि वक्तव्यम् 'स धर्मः किं' आत्मस्वरूपमात्रे अवतिष्ठते, किं वा अवच्छिन्ने देशे? इति। आद्ये कल्पे^१, तस्य सर्वात्मदेशव्यापित्वात् सुखदुःखादयोऽपि तथैव प्रसज्येरन्। द्वितीये तु तस्याप्यवच्छेदान्तरापेक्षार्था अनवस्था। एवं च सति कथमध्यासमन्तरेण नियतप्रदेशे संसारोपलम्भः? अदृष्टेन नियमोपपत्तिरिति चेत्, तदप्यसत्। न च अदृष्टेनापि निष्प्रदेशे एवात्मनि परमार्थतः प्रदेशविशेषजन्म संभवति, वस्तुस्वभावस्य अन्यथाकर्तुमशक्यत्वात्। तदेवं आत्मनि प्रदेशविशेषप्रतिभासोऽपि विभ्रमः। ततश्च तदाश्रयसंसारो मायाविर्जुम्भित एव, कल्पितोपाधावेव प्रतिभासमानत्वात्। तदयं प्रयोगः 'विवादाध्यैसितः संसारः काल्पनिको भवितुमर्हति, कल्पितोपाधावेव प्रतिभासमानत्वात्, मृगतृष्णिकाजलसमुद्गतवीचीतरङ्गमालीवत्' इति।

यत्पुनरुक्तम् 'अबाधितप्रतीतिगोचरत्वात् सत्य एव संसारः' इति, तत्रैव दुस्तरकपक्षकक्षीकारपराधात् वेदार्थगन्धानाम्रातचेतस्तया समुद्भावितम्, यावता "तत्त्वमसि" (Chānd., VI, viii, 7) "अहं ब्रह्मास्मि" (Brh., I, iv, 10) इत्यादिशास्त्रं तात्पर्येण अद्वितीयनिरतिशयानन्दाविक्रियब्रह्मभावं आत्मनः प्रतिपादयत् सकल-^१विक्रियासम्बन्धं मनुष्याद्यभिमानं च बाधते। न खलु सकलप्रमाणविरोधेन उदय-

१. A E add वा ;

B: किमात्मनि

२. B: च्छिन्नदेशे

३. B: पक्षे

४. E: अपेक्षामनवस्था

५. E: नियतः प्रदेशे

६. B O D prefix न

७. E: वा for च

८. A: प्रदेशमेवा

E: निष्प्रदेशभावात्मनि

९. E: परमार्थः

१०. E: तदाश्रित

११. B: विवादागोचरापन्नः

१२. E: मालादिवधिति

१३. B: तद्वन्तः तर्क ;

E: तदपि दुस्तरक

१४. E: क्रिया for विक्रिया

१५. B: सम्बन्धमनुष्या

१६. A: सकलमग्न

मासादयन् संसारप्रतिभासः तत्त्वावेदकप्रमाणतया निरतिशयपुरुषार्थपर्यवसायि च शास्त्रं बाधेत ।

यदप्युक्तम् ‘ अपरोक्षस्वभावे आत्मनि परोक्षज्ञानस्य भ्रान्तित्वात्, अपरोक्षज्ञानस्य प्रमाणत्वेऽपि तदुत्तरकालं प्रमातृप्रमाणव्यवहारानुदयात् संसारमिथ्यात्वे प्रमाणा-
नुपपत्तिः ’ इति, तदपि न शोभां बिभर्ति । गृहीतपदपदार्थसम्बन्धस्य न्यायविदो वाक्यश्रवणसमनन्तरं अपरोक्षज्ञानमेवात्मनि समुत्पद्यते, न पुनः परोक्षज्ञानम् । किं च अपरोक्षज्ञानमेवात्मनि जायमानं अन्तःकरणशुद्धितारतम्यात् प्रतिबैद्धफलं भवति । ततश्चात्मनि निर्विचिकित्सात्मानुभवफलस्य प्रतिबद्धत्वेऽपि तात्पर्यवद्वाक्यप्रामाण्यादेव पूर्वमपि संसारमिथ्यात्वनिश्चयः उपपद्यते । श्रवणमननादिसकलसाधनसम्पत्तौ पुनः अशेषप्रतिबन्धविगमोपपत्तेः निर्विचिकित्सात्मानुभवे सति तद्विपरीतसंसारप्रतिभासो-
ऽपि^१ निवर्तते इति विशेषः ।

यदप्युक्तम् ‘ इष्टानिष्टप्राप्तिपरिहारयोः मिथ्यात्वे सति तत्सौधनविधायि शास्त्रमनर्थकम् ’ इति, तदप्यचारु विरचितम्, श्येनादिविधानवत् उपपत्तेः । न हि श्येनादेः परमार्थतः पुरुषार्थसाधनत्वमस्ति, किं तु अनर्थसाधनत्वमेव ; हिंस्रीसाधन-
त्वात्, तस्याश्च प्रतिषेधशास्त्रादेव अनर्थत्वनिश्चयात्, चादनासूत्रे च अर्थशब्देन श्येनादेः अनर्थसाधनत्वसूचनात् । तदेवं यथा भ्रान्तिपरिकल्पितपुरुषार्थं प्रत्येवावाप्त

१. E: संसारभ्रान्तिमासत्वादेव...दकप्रमा-
णतया

२. B: प्रतिबन्धापरोक्षज्ञानम् । किं तु
अपरोक्ष एतत्

३. E: बन्ध

४. B omits आत्मा

५. B: बन्धेऽपि ;
E: बन्धरत्वेऽपि

६. B: संसारस्य

७. B omits तत्

८. E drops अपि

९. E: हाराय

१०. A subsequently corrects
this into कर्मसाधन

११. B omits हिंसा

१२. E omits त्व

१३. B: अनर्थसूचनात्

१४. B: प्रत्यावाधात्

आन्तपुरुषाभिप्रायमेवानुसृत्य श्येनादिसाधनविधानं तदनुष्ठानं तत्फलावाप्तिश्च दृश्यते, तथा ऐकात्म्यविज्ञानात् प्राक् आत्मनि अविद्यया पुरुषार्थमध्यारोप्य तत्रैव अभिनि-
विशमानस्य आन्तस्यैवामिप्रायमनुसृत्य साधनविधानादि सर्वमर्वाधात् उपपद्यते ।

ननु 'नै श्येनादौ आन्तः अधिकारी, प्रषिषेधशास्त्रादेव श्येनादेः अनर्थत्व-
मवगच्छतोऽपि प्रवृत्तिदर्शनात् ; अतो नायं दृष्टान्तः ' इति । नैष दोषः ; श्येनादि-
फलाभिलाषकलुषीकृतचेतसैः पुरुषस्य पापादिप्रतिबन्धबाहुल्ये सति प्रतिषेधशास्त्रमपि
न फलपर्यन्तविज्ञानं जनयितुमीष्टे । तथैव श्रुतवेदान्तस्यापि प्रतिबन्धबाहुल्ये सति
ऐकात्म्यशास्त्रमपि न फलपर्यन्तं विज्ञानं जनयति ; यज्ञादिक्षपिताखिलप्रतिबन्धस्य
जनयति ; इति न किञ्चिद्वैषम्यम् ।

यदपीदमुद्भावितम् 'संसारसम्बन्धात् आत्मनि पारमार्थिकविशेषोभ्युपगमेऽपि'^{११}
संसारस्यापि तथैवप्रसङ्गात्, अनभ्युपगमे च संसारभावाभावयोः आत्मनः एकरूप-
त्वात्, न संसारनिवृत्तये शास्त्रमारब्धव्यम् ' इति, तदपि बालिशमाषितम् ; आत्मनि
संसारसम्बन्धस्यैव विशेषत्वात्, तस्य च वस्तुतोऽभावेऽपि आन्त्या प्रतिभासमान-
त्वात्, सत्यत्वमिध्यात्वयोरपि संसारस्यैव आत्मनि प्रतिभासमानतयैवानर्थत्वात् तन्निवृत्तये
शास्त्रारंभोपपत्तेः ।

यदपीदमवादि 'रज्ज्वादो सर्पाद्यध्यासे विषकृणादिषु दोषसंभवात् उभयो-
रपि विषयत्वाच्च भवेदपि'^{१२} तत्र आन्तिः ; आत्मन्यनात्माध्यासे पुनः द्रष्टुः अधिष्ठा-

१. A: ऐकात्म

२. E: प्रबानात्मनि

३. A E: तत्र च

४. A: सर्वमुपपद्यते

५. E omits न

६. B: श्येनादिष्वफला

७. E omits चेतसः

८. B: पुरु पापादि

९. C omits सति

१०. B: पर्यन्तं विज्ञानं

११. B: च for अपि

१२. B omits एव

१३. A omits सं

१४. E: संसार आत्मनि

१५. E omits मान

१६. E: सर्पाध्यासे

१७. B adds दृष्टत्वाच्च omitting तत्र

नस्य कारणस्य वा आत्मव्यतिरेकेणाभावात्, आत्मनश्च निर्विशेषत्वात् न तत्र भ्रान्ति-
संभवः' इति, अत्रैव वदामः । द्रष्टरि दृश्यावभासस्य अध्यासात्मकत्वे सकलवेदान्त-
प्रामाण्यादेव निश्चिते सति^१ आत्मनि बाह्याध्यासनिमित्तकारणैर्भावेऽपि सर्वभ्रमानु-
गतानिर्वर्चनीयाज्ञानमेव कार्यान्यथानुपपत्त्या कारणं परिकल्प्यते इति न कौचिदनुप-
पत्तिः ।

या पुनरेषा कल्पना 'आत्मनि स्वैतः संसाराभावेऽपि उपाधिनिबन्धनः
अस्त्येव' इति, सापि वृथैव कल्पना ; औपाधिकरूपस्य अनिर्वर्चनीयाविद्याध्यास-
व्यतिरेकेणानिरूपणात् । तस्मात् आध्यासिक एवार्त्तनि संसारः इति स्थितम् ।

इति तत्त्वशुद्धौ संसारमिथ्यात्वप्रतिपादनप्रकरणम् ।

१. E: तत्र

२. E: तस्यातानि

३. A: कारणभाष

४. B: अनिर्वर्चनीयमेव

५. B: कदाचित्

६. B drops स्वतः

७. E omits तस्मात्

८. E drops आत्मनि

PUBLICATIONS OF THE MADRAS UNIVERSITY

(Text-books, Calendars and Question Papers have been omitted.)

TO BE HAD OF

MR. M. R. APPADURAI, NO. 57, ANDERSON STREET,
GEORGE TOWN, MADRAS.

DEPARTMENT OF INDIAN HISTORY AND ARCHAEOLOGY

<i>Name of Publications</i>	<i>Price</i>
	Rs. A. P.
Sources of Vizianagar History, by Dr. S. Krishnaswami Aiyangar, available from the Superintendent, Govt. Press, Mount Road, Madras	each 4 8 0
The Nayaks of Madura, by Mr. R. Satyanatha Ayyar, available at the Oxford University Press, Madras ...	*8 0 0
History of Pallavas, by Mr. R. Gopalan, M.A. ...	... 5 0 0
Hindu Administrative Institutions, by Mr. V. R. R. Dikshitar ...	... 6 0 0
Historical Inscriptions in S. India, by Robert Sewell. Ed. by Dr. S. K. Aiyangar ...	... 10 0 0
Origin and Early History of Saivism in India, by Mr. C. V. Narayanan ...	... 5 0 0
Studies in Cola History and Administration, by Mr. K. A. Nilakanta Sastri ...	... 4 0 0
Mauriyan Polity, by Mr. V. R. R. Dikshitar ...	... 6 0 0
The Colas, by Mr. K. A. Nilakanta Sastri Vol. I	... 8 0 0
Vol. II	... 10 0 0
Studies in the History of the Third Dynasty of Vijayanagara, by Dr. N. Venkataramanayya ...	... 5 0 0
Economic Conditions in Southern India (A.D. 1000-1500). Vols. I and II, by Dr. A. Appadorai ...	... 10 0 0

* Members of the staff of colleges will be offered copies of the book for sale at Rs. 2 per copy. Applications for copies should be endorsed by the Principals of the Colleges concerned.

University Publications—(continued)

Name of Publications.	Price.
	Rs. A. P.
Administration and Social Life under the Pallavas, by Dr. C. Minakshi ...	5 0 0
Foreign Notices of South India, by Mr. K. A. Nilakanta Sastri ...	4 8 0
Some Aspects of Vayu Purana, by Mr. V. R. R. Dikshitar. (Reprinted from the <i>Journal of the Madras University</i>) ...	1 0 0
Dutch Beginnings in India Proper, by Mr. T. I. Poonen ...	1 0 0
A Report on the Modi MSS. in the Tanjore Palace Library, by Mr. R. S. Shelvankar ...	1 0 0
Vijayanagar—The Origin of the City and the Empire, by Dr. N. Venkataramanayya ...	2 0 0
The Matsya Purana—A Study, by Mr. V. R. R. Dikshitar ...	1 0 0
Velugotivarivamsavali, by Dr. N. Venkata Ramanayya ...	2 0 0
Administration and Social Life under Vijayanagar, by Mr. T. V. Mahalingam ...	7 0 0

DEPARTMENT OF SANSKRIT

Katyayana Pratisakhya, Ed. by Pandit V. Venkatarama Sarma ...	4 0 0
Rgvedanukramani of Madhava Bhatta, Vol. I, Ed. by Dr. C. Kunhan Raja ...	3 8 0
Brhati, Ed. by Pandit S. K. Ramanatha Sastri Part I ...	5 0 0
Part II ...	2 8 0
Linguanuasasana, Ed. by Pandit V. Venkatarama Sarma ...	1 8 0
Taittiriya Pratisakhya, Ed. by Pandit V. Venkatarama Sharma ...	2 0 0
Critical Studies on Katyayana's Sukla Yajurveda Pratisakhya, by Pandit V. Venkatarama Sarma ...	4 0 0

University Publications—(continued)

Name of Publications	Price
Rs. A. P.	
Sphotasiddhi, by Pandit S. K. Ramanatha Sastri	... 3 0 0
The Unadi Sutras in Various Recensions, Ed. by Dr. T. R. Chintamani—Part I	... 3 0 0
” ” ” II	... 2 8 0
” ” ” IV	... 4 0 0
” ” ” VI	... 3 0 0
The Rg Veda Bhashya of Skandaswamin (First Astaka)— Ed. by Dr. C. Kunhan Raja	... 6 0 0
Prakatarthavivaranam, Vol. I, Ed. by Dr. T. R. Chintamani	... 6 0 0
” ” ” Vol. II	... 7 0 0
Nanarthasangraha of Ajayapala, by Dr. T. R. Chintamani	... 1 8 0
Sarasvatikanthabharana of Bhojadeva, Edited by Dr. T. R. Chintamani	... 6 0 0
Nayaviveka of Bhavanatha Misra, Edited by Pandit S. K. Ramanatha Sastri	... 3 0 0
Sahityaratnakara, by Dr. T. R. Chintamani (Reprinted from the <i>Journal of the Madras University</i>)	... 1 0 0
Raghunathabhyudaya of Ramabhadramba, Edited by Dr. T. R. Chintamani	... 1 0 0
Vararucaniruktasamuccaya, by Dr. C. Kunhan Raja	... 2 0 0

DEPARTMENT OF INDIAN PHILOSOPHY

Sivadvalta of Srikantha, by Mr. S. S. Suryanarayana Sastri	... 5 0 0
--	-----------

A critical exposition of the philosophy of Srikantha, otherwise known as Nilakantha Sivacarya, the author of Saiva commentary on the *Vedanta Sutras*. The first chapter determines Srikantha to be possibly a contemporary of Ramanuja. Chapters II-IV give an account of his philosophy, under the heads of Preliminaries, Criticism of Rival Theories, Brahman, the Jiva, and Release. The last chapter is an estimate.

University Publications—(continued)

Name of Publications.	Price.
Rs. A. P.	
Samkhya Karika, by Mr. S. S. Suryanarayana Sastri	... 2 0 0
The Siddhantaśaṅgraha of Appayya Dikṣita, Ed. by Mr. S. S. Suryanarayana Sastri	
Vol. I,	... 5 0 0
Vol. II. Roman and Sanskrit Text.	... 3 0 0
Sanskrit Text	... 1 8 0
Samkhya Karika Studied in the Light of the Chinese Version (Bulletin No. 1), by Mr. S. S. Suryanarayana Sastri. (Reprinted from the <i>Journal of the Madras University</i>)	... 1 0 0
Sivadvaita Nirṇaya, by Mr. S. S. Suryanarayana Sastri, M.A., B.Sc.	... 2 8 0
In this work, Srikantha's commentary is analysed and considered in great detail. The work is published critically with a translation, introduction, and notes in English.	
A Critique of Difference (A free English Rendering of the Bhedadhikkara of Narasimhasramin), by Mr. S. S. Suryanarayana Sastri and Mr. T. M. P. Mahadevan	... 1 0 0

DEPARTMENT OF ECONOMICS

Some South Indian Villages, by Dr. G. Slater. Available at the Oxford University Press, Madras	... each 5 0 0
Industrial Welfare in India, by Dr. P. S. Lokanathan, M.A., D.Sc.	... 4 0 0

This is a critical study of the work and achievement of the three great agencies of the workers' welfare—the State, the employer and organized labour. The first part deals with industrial legislation and the second describes the Welfare Work carried on by the employers, emphasis being laid on the need for a new orientation in the relationship between the employers and workers. In the third part a history of the Trade Union Movement is given.

Indian Agricultural Statistics, by Dr. P. J. Thomas and Mr. N. Sundararama Sastry	... 3 0 0
--	-----------

University Publications—(continued)

Name of Publications	Price
	Rs. A. P.
The Economic Results of Prohibition in the Salem District, by Dr. P. J. Thomas	... 1 0 0
Commodity Prices in S. India by Dr. P. J. Thomas and Mr. N. Sundararama Sastry (Bulletin)	... 1 0 0
Handloom Industry in South India by Dr. K. S. Venkataraman (Bulletin)	... 3 0 0
Some South Indian Villages : A Resurvey Edited by Dr. P. J. Thomas and Mr. K. C. Ramakrishnan	... 9 0 0

DEPARTMENT OF MALAYALAM

Kuchalavirtham and Krishnavilasam, by Dr. C. Achyuta Menon, B.A., PH.D., (London).	1 0 0
Subadraharanam, by Mr. V. T. Sreemanavikrama Panikkar	.. 1 0 0
Ballads of North Malabar, Vol. I, by Dr. C. Achyuta Menon, B.A., PH.D., (London).	3 0 0
Karyajiyita Vrtti, by Mr. P. Krishnan Nair. Vol. I	... 4 0 0
Vol. II	... 6 0 0
Ezuttaccan and His Age—A Critical Study in English of Ezuttaccan, the Epic poet of Kerala, his works and his influence on contemporary literature and society by Dr. C. Achyuta Menon, B.A., PH.D., (London).	3 0 0

DEPARTMENT OF TAMIL

Agastya in the Tamil Land, by Mr. K. N. Sivaraja Pillai B.A., ...	... 1 0 0
Purananutrin Palamai, by Mr. K. N. Sivaraja Pillai B.A., ...	... 0 12 0
Chronology of the Early Tamils, by Mr. K. N. Sivaraja Pillai	... 5 0 0
Paranar, by Mr. V. Venkatarajulu Reddiyar	... 2 8 0

University Publications—(continued)

Name of Publications.	Price.
	Rs. A. P.
Kapilar , by Mr. V. Venkatarajulu Reddiar ...	2 0 0
Nanartha Dipikai , by S. Anavaratavinayakam Pillai. 6 0 0	6 0 0
by S. Anavaratavinayakam Pillai ...	1 8 0
Sri Sivagra Yogin's Siva-Neri Prakasam , Purattirattu, 2nd Edition	
by Mr. S. Vaiyapuri Pillai ...	2 8 0
Kayataram ,	
by Mr. S. Vaiyapuri Pillai ...	1 0 0
Dravidic Pronouns ,	
by Mr. V. Venkatarajulu Reddiar ...	1 0 0
Grammatical Essays ,	
by Mr. V. Venkatarajulu Reddiar ...	1 0 0
Dravidic Studies , Part I ...	0 2 0
Do. , Part II ...	0 8 0
Do. Part III ...	0 12 0
Do. Part IV ...	0 12 0
Tamil Literature under the later Cholas	
by Srimati T. N. Thanu Ammal ...	0 8 0
Tamil Kavyas, their nature and history	
by Mr. K. V. Jagannathan ...	1 0 0
Sangattamilum, Pirkalattamilum	
by Dr. V. Swaminatha Ayyar ...	1 0 0

DEPARTMENT OF TELUGU

Vishnu Puranam , Ed. by Mr. K. Ramakrishniah.	
Ordinary bound ...	1 8 0
Calico „ ...	2 8 0
Prabhavati Pradyumnam—its sources	
by Mr. P. Lakshmikantam ...	0 8 0
Vishnumayanatakam ,	
Ed. by Mr. K. Ramakrishnayya ...	2 8 0
Studies in Dravidian Philology ,	
by Mr. K. Ramakrishnayya ...	2 0 0
Sandhi (A historical treatment of the Principles of Euphonic Combination in Telugu),	
by Mr. K. Ramakrishnayya, M.A. ..	1 8 0

University Publications—(continued)

Name of Publications	Price
Rs. A. P.	
A Critique on Nannichodadeva's Kumarasambhava, by Mr. S. Lakshmipati Sastri (Bulletin). ...	2 0 0
Navanadhacharita, of Gaurana, Ed. by Mr. K. Ramakrishnayya ...	3 0 0

DEPARTMENT OF KANNADA

Rasaratnakara by Salva, Ed. by Mr. A. Venkata Rao and Mr. H. Sesha Ayyangar ...	2 4 0
Abidhana Vastu Kosha Ed. by Mr. A. Venkata Rao and Mr. H. Sesha Ayyangar ...	3 8 0
Pushpadanta Puranam, Ed. by Mr. A. Venkata Rao and Mr. H. Sesha Ayyangar ...	4 0 0
Kavirajamarga, Ed. by Mr. A. Venkata Rao ...	1 8 0
Sabdamanidarpana (with the commentary of Linganaṛadhyā) Ed. by Mr. A. Venkata Rao, B.A., L.T., and Mr. H. Sesha Ayyangar ...	2 8 0
Osadhi Kosam Ed. by Mr. A. Venkata Rao, B.A., L.T., and Mr. H. Sesha Ayyangar ...	2 0 0
Abhidhanaratnamala (with Nagavarma's Kannada commentary) Ed. by Mr. A. Venkata Rao, B.A., L.T., and Mr. H. Sesha Ayyangar ...	2 0 0

DEPARTMENT OF INDIAN MUSIC

The Ragas of Karnatic Music by Mr. N. S. Ramachandran ...	3 0 0
Tyagaraja's Nowka Charitram Ed. by Mr. P. Sambamoorthy ...	1 0 0
Available at the Indian Music Publishing House G. T., Madras	

University Publications—(continued)

<i>Name of Publications</i>	<i>Price</i>
Rs. A. P.	
DEPARTMENT OF ARABIC, PERSIAN AND URDU	
The Biographical Sketches of the Muslim Poets of Southern India, by Muhammad Munawwar Gawhar Sahib Bahadur.	2 0 0
Sources of the History of the Nawwabs of the Carnatic,—Part I by Dr. S. Muhammad Husayn Nainar	... 5 0 0
Sources of the History of the Nawwabs of the Carnatic,—Part II by Dr. S. Muhammad Husayn Nainar	... 5 0 0
Sources of the History of the Nawwabs of the Carnatic,—Part III by Dr. S. Muhammad Husayn Nainar	... 3 0 0
Diwan-I-Azfari, by Mr. Muhammad Husayn Mahvi	... 1 8 0
Waqiat-I-Azfari, by Mr. Muhammad Husayn Mahvi	... 2 8 0
Diwan-I-Bedar, by Mr. Muhammad Husayn Mahvi	... 2 8 0
MISCELLANEOUS PUBLICATIONS.	
History of Sri Vaishnavas, by Mr. R. Gopinatha Rao	... 0 10 0
Psychological Tests of Mental Abilities, by Dr. A. S. Woodburne	... 2 8 0
A Study of the Optical Properties of Potassium Vapour, by Dr. A. L. Narayan	... 1 12 0
Absorption Spectra and their Bearing on the Structure of Atoms and Molecules, by Dr. A. L. Narayan	... 0 8 0
Investigations on the molecular scattering of light, by Dr. K. R. Ramanathan	... 1 12 0
The Kavari, the Mukari and the Sangam Age, by Mr. T. G. Aravamudan	... 2 4 0
Stone Age in India, by Mr. P. T. Srinivasa Aiyangar, M.A.	... 1 0 0

University Publications—(continued)

Name of Publications	Price
Rs. A. P.	
Anatomical and Taxonomic Studies of some Indian fresh and Amphibious Gastropods,	
by Mr. H. Srinivasa Rao, M.A., D.Sc.	... 1 4 0
India through the Ages,	
by Dr. Jadunath Sirkar, K.T., M.A., PH.D.	... 1 8 0
Political Theory of the Govt. of India,	
by Mr. M. Ruthnaswami, M.A., C.I.E.	... 1 0 0
Ante-natal, Natal, Neo-natal, mortality of infants,	
by Dr. A. Lakshmanaswami Mudaliar, M.D., L.R.C.P.	... 2 0 0
Critical Survey of the Malayalam Language and Literature,	
by Mr. A. Krishna Pisharoti	... 0 8 0
Records of the Indian Museum, Vol. XXXI, Part I,	
by Mr. K. S. Padmanabha Ayyar	... 1 0 0
Restricted Relativity,	
by the Rev. D. Ferrol, S.J., D.Sc.	... 4 0 0
Rasa and Dhvani,	
by Dr. A. Sankaran, M.A., PH.D.	... 1 12 0
Essay on the Origin of South Indian Temple,	
by Dr. N. Venkataramanayya	... 1 8 0
Indian Currency System, 1835-1926,	
by Sir J. C. Coyajee	... 5 0 0
Political Theory of Imperialism,	
by Prof. K. Zachariah	... 0 8 0
Problems of World Economy,	
by Prof. V. G. Kale	... 2 0 0
New Light on Fundamental Problems,	
by Dr. T. V. Seshagiri Rao Naidu	... 3 0 0
Civilization as a Co-operative Adventure,	
(Principal Miller Lectures of 1931) by Prof. A. R. Wadia. (Reprinted from the <i>Journal of the Madras University</i>)	... 0 8 0

University Publications—(continued)

<i>Name of Publications</i>	<i>Price</i>
	Rs. A. P.
The Anatomy and Mechanism of the Tongue of Rana Lexadactyla, by Mr. C. P. Gnanamuthu (Thesis for the Maharaja of Travancore Curzon Prize, 1931) ...	1 0 0
An Indian Federation, by Diwan Bahadur A. Ramaswami Mudaliar, M.L.A. (Reprinted from the <i>Journal of the Madras University</i>) ...	0 12 0
The Challenge of the Temporal Process, Principal Miller Lectures for 1933—by Dr. A. G. Hogg ...	0 8 0
Purpose and Progress, Principal Miller Lectures for 1934—by the Rev. John Mackenzie ...	0 8 0
Considerations on some Aspects of Ancient Indian Polity, Sir Subrahmanya Ayyar Lectures, 1914—by Rao Bahadur K. V. Rangaswami Ayyangar (Second Ed.) ...	2 0 0
Inter-Statal Law, The Law affecting the Relations of the Indian States with the British Crown—by Sirdar K. M. Panikkar (Sundaram Ayyar—Krishnaswami Ayyar Lectures for 1933-34) ...	1 0 0
Problems in Filariasis. (Maharaja of Travancore Curzon Lectures, 1934-35), by Dr. T. Bhaskara Menon, M.D. ...	1 0 0
Some Trends of Modern Public Finance with Special Reference to India. (Sir William Meyer Lecture, 1934), by Rao Bahadur K. V. Rangaswami Ayyangar ...	2 8 0
Studies in Tamil Literature and History, by V. R. Ramachandra Dikshitar ...	5 0 0
The Marriage Customs and Songs of the Syrian Christians of Malabar, by Dr. P. J. Thomas (reprinted from the Indian Languages Number of the University Journal, April 1936) ...	0 8 0

University Publications—(continued)

<i>Name of Publications</i>	<i>Price</i>
Rs. A. P.	
Humanism and Indian Thought, by Mr. A. Chakravarti (Principal Miller Lectures 1935)	... 0 8 0
Indian Political Theories, by Sir C. P. Ramaswami Ayyar. (Rt. Hon'ble V. S. Srinivasa Sastri Lectures 1936-37).	... 0 8 0
Ophthalmology in its Relation to Clinical Medicine, by Rao Bahadur Dr. K. Koman Nayar (Maharaja of Travancore Curzon Prize Lectures (Medicine, 1936-37).	... 0 8 0
A Critique of Nicolai Hartmann's Ethics, by Mr. P. V. S. Narayana, M.A., B.L.	... 1 8 0
Individual and Social Progress, by Mr. Hari Das Bhattacharyya	... 0 8 0
Pre-Historic Civilization of the Indus Valley, by Mr. K. N. Dikshit	... 2 0 0
Some Aspects of Ancient Indian Culture, by Dr. D. R. Bhandarkar	... 2 0 0
Tamil Lexicon :	
Vol. I—Part I	... 4 0 0
" " II	... 4 0 0
" " III	... 2 0 0
Vol. II—Part I	... 2 0 0
" " II	... 2 0 0
" " III	... 2 0 0
" " IV and Vol. III—Part I	... 2 0 0
Vol. III—Part II	... 2 0 0
" " III	... 2 0 0
" " IV	... 2 0 0
" " V	... 2 0 0
Vol. IV—Part I	... 2 0 0
" " II	... 2 0 0
" " III	... 2 0 0
" " IV	... 2 0 0

University Publications—(continued)

Name of Publications	Price		
	Rs.	A.	P.
Vol. V—Part I ...	2	0	0
" " II ...	2	0	0
" " III ...	2	0	0
" " IV ...	2	0	0
Vol. VI—Part I ...	2	0	0
" " II ...	2	0	0
" " III ...	2	0	0
" " IV ...	2	0	0
" " V ...	2	0	0
Tamil Lexicón Supplement, Part I ...	2	0	0
" " " II ...	2	0	0
" " " III ...	1	4	0

Note :—200 complete sets are offered at half the published price.

ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಾಸ. ೮-೧೫೭ ವಚನ

(2) ಅಗಣೀರ್ವನುರ್ವಿತಕಾಲಿಂಗಿತ ಸರ್ವಾಂಗಂ ದೇಸೆವತ್ತಮೊಗಸುತ್ತುಂ,
ಪಲಾಯ ಪಟ್ಟಿಂಗಿಯುಂ. ಉಟ್ಟ ಪಟ್ಟಣಿಗೆಯುಂ ಪೊದೆದ ಪಾಣಿಯವಣ್ಣ ಮುಮೆಸೆಯ

(3) ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣ ಅ. ೮-೪ ಗದ್ಯ ಪು. 188

.....ಉಟ್ಟ ಪಟ್ಟಣಿಗೆಯ ನಿಜಾಯ ತುಲುಂಗಲಂ ನೆಗಪಿ.....

ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಿಗೆ (ಪಟ್ಟ + ಅಣಿಗೆ) ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟ-
ರೇಷ್ಮೆಯ, ಅಣಿಗೆ-ವಸ್ತ್ರ, ಎಂದು ಅಣಿಗೆ ಶಬ್ದವು ವಸ್ತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರು
ವುದು ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಒಲ್ಲ+ಅಣಿಗೆ=ಒಲ್ಲಣಿಗೆ, ಸ್ನಾನಮಾಡುವಾಗ ಉಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವ
ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ (ತೆಳುವಾದ) ಬಟ್ಟೆ ಎಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಲು ಮತ್ತಷ್ಟು ಒತ್ತಾಸೆಮಾಡುವುದು.

ಪಂಪಕವಿಗೆ “ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯಂ ಪಿಲಾದು ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಾಣದಿಂದ ಪಿಲಾದು ಎಂಬ
ರ್ಥವೇ ವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಆತನು ಅದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಓರೋರ್ವರ ನಿಕ್ಷುಯಂತ್ರದೊಳ್ ಕಬ್ಬು
ಪಿಲಾವಂತೆ ಪಿಲಾವರುಂ (೫೦-೮೫ ವಚನ) ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ
ಗಾಣ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಇಕ್ಷುಯಂತ್ರಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಥವಾ
ಇದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸದಿದ್ದರೂ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಪ್ತಮಿವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು, ಎಂದರೆ
(ಇಕ್ಷುಯಂತ್ರಂಗಳೊಳ್) ಎಂಬಂತೆ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯೊಳ್ ಎಂದೂ, ಕಬ್ಬು ಎಂಬ ಉಪಮಾನ
ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸದೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪಂಪಕವಿಯು ಗಾಣ ಎಂಬರ್ಥ
ದಲ್ಲಿ ಒಲ್ಲಣಿಗೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರಕ್ಕೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರಲಾರನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿ
ಬರುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ಇತರ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿಯೂ, ಲಿಂಗಣಾರಾ
ಧ್ಯನ ವೃತ್ತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥದ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಈ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಉಟ್ಟುಮಿವ ಸೀರೆ ಎಂಬರ್ಥವೇ ಸಮಂಜಸವಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ
ದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಒಲ್ಲಣಿಗೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿರಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಧರ
ವಾದಂತಾಯಿತು.

(೩) ಸೂರ್ಯಾಣ-ಅದಿಪು. ಅ. ೪. ೩೪ರ ವಚನ.

(1) ಅಗಲಾವಿವಾಹದೊಸಗೆಯೊಳೊಸಗೆಮರುಳ್ಗೊಂಡಂತೆ.....ಬಾಯಿನಂಗಳಂ
ಬೀಜು, 1 ಸೂರ್ಯಾಣದ ಚಿನ್ನದ (ಚೀನದ?) ನವದಿದ? ಭರ್ಮದ ಜೊಂಗದ ದೇವಾಂ

1. ಮುದ್ರಿತಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿಯಾಣದ ಎಂದು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ರೇಖೆಯ ಕೆಳಗೆ
ಸೂರ್ಯಾಣದ ಎಂದು “ ಕ ” ಪ್ರತಿಯ ಸಾತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಮೇಲೆ ಮೂಡದಿದರೆಯ ಎರಡು
ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕುವ ಸೂರ್ಯಾಣದ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಬರೆದಿದೆ.